

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AĞRI
İBRAHİM ÇEÇEN
ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL
BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

ISSN:2149-3006

EKİM/OCTOBER
VOLUME: 1/2 2015

ULUSAL HAKEMLİ DERGİ

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Kemal POLAT
Doç.Dr. Zübeyir SALTUKLU
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Selçuk AKDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ
Yrd. Doç. Dr. Esra KADANALI
Yrd. Doç. Dr. Meral DİNÇER
Yrd. Doç. Dr. Metin ERKAL
Yrd. Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT
Yrd. Doç. Dr. Mustafa SAFA
Yrd. Doç. Dr. Müzahir KILIÇ
Yrd. Doç. Dr. Sefa YILDIRIM
Yrd. Doç. Dr. Shalale RAMAZANOVA
Yrd. Doç. Dr. Sinan KOCAMAN
Öğrt. Gör. Abduselami SARIGÜL
Arş. Gör. Mustafa GENÇ
Arş. Gör. Nurullah ŞAHİN
Arş. Gör. Salih ÖZYURT
Okt. Fatih CAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü
adına İmtiyaz sahibi

Prof. Dr. İrfan ASLAN
Rektör

EDİTÖR

Prof. Dr. Kemal POLAT

EDİTÖR YARDIMCILARI

Yrd. Doç. Dr. Metin ERKAL

Arş. Gör. Salih ÖZYURT

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Prof. Dr. Kemal POLAT

BASKI

İlkay Ofset/Ankara

Dizgi ve Tasarım
Salih ÖZYURT

Dergi Sekreteryası
Temel ATMACA
Sümeysra ATASEVER

Bu dergi,

tarafından
desteklenmektedir.

DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Ahmet BEŐE (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali BALCI (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali EROĐLU (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali İhsan YİTİK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĐAN (MuĐla Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Rafet ÖZKAN (Kastamonu Üniversitesi)
Prof. Dr. Alparslan CEYLAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Besim ÖZCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Burhanettin DÖNMEZ (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Cem SAATÇIOĐLU (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Cevat BAŐARAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan KÖSE (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Haldun ÖZKAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüsametdin ERDEM (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin CERTEL (Isparta Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin ÖZER (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. İnyet PEHLİVAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazım KÖKTEKİN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kenan DEMİRAYAK (Atatürk Üniversitesi)

- Prof. Dr. Mehmet ARSLAN (Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet TAKKAÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ATALAY (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet AYDIN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN (Osman Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Memmed RIZAYEV (Nahcivan Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Muammer DEMİREL (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Münir YILDIRIM (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Nimet YILDIRIM (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
ii Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer YILMAZ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan ARI (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep KILIÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Saliha KODAY (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Selami KILIÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Serhat ZAMAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Üstün ÖZEN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat DAĞDEMİR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Yakup ÇELİK (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeki İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeki YILDIRIM (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdülkerim SEBER (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Akif ARSLAN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

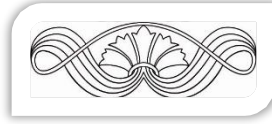
- Doç. Dr. Ersin GÜLSOY (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Faruk KAYA (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Figen ATABEY (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Gülnara GAMBEROVA (Nahcivan Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. Kerim GÜNDOĞDU (Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Lokman TURAN (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet VURAL (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç. Dr. Osman MERT (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç. Dr. Yusuf ÇETİN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Zübeyir SALTUKLU (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

BU SAYININ HAKEM KURULU

Prof. Dr. Azmi Yetim
Prof. Dr. Mehmet GÜNAY
Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ
Doç. Dr. Bülent BAYAT
Doç. Dr. Hamit BERİŞ
Doç. Dr. Osman MERT
Yrd. Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ
Yrd. Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ
Yrd. Doç. Dr. Metin ERKAL
Yrd. Doç. Dr. Nuri OK
Yrd. Doç. Dr. Ramazan USLU
Yrd. Doç. Dr. Servet TİKEN

EDİTÖRDEN

Değerli okuyucular, yoğun bir emekle hazırlanan **Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**'nin, ikinci sayısını sizlerle paylaşmanın büyük mutluluğunu yaşamaktayız. Bu sayımızda da Sosyal Bilimlerin farklı alanlarına ait değerli çalışmaları ülkemizin hizmetine sunmaya çalıştık.

Dergimizin bu sayısında yedi makale yer almaktadır. Bu makalelerin birincisinde 1940'larda şiirleriyle kendini hissettirmeye başlayan Ceyhun Atuf Kansu'nun şiirlerinde mistik-folklorik değerlerin halk kahramanlarına dönüşmesi/dönüştürülmesi konusu ele alınmakta; Kansu'nun bir müddet halk şiiri kaynaklarından beslense de sanat hayatındaki bağımsız çizgisini sürdürdüğü; şiirlerinde, hikâye ve denemelerinde halkı ön planda düşünen, Türkiye gerçeğini Anadolu'nun varlığıyla bütünleştiren bir sanatçı olduğu; çağdaşı olan pek çok sanatçının aksine Anadolu'da; Anadolu'nun ruhuna nüfuz ederek yaşama ve yazma tavrıyla müstakil bir yer edindiği; en büyük gayesinin ülke gerçeklerine kafa yoran insanı oluşturmak, dolayısıyla insana hizmet etmek olduğu konularına yer verilmektedir.

İkinci makalede terörün toplumlar üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri ve pkk terörü Ağrı örneğinde ele alınmış; karmaşık ve çok yönlü bir konu olan terör ve terörizm kavramları, pkk terörünün etkileri; Doğu Anadolu Bölgesi ve Ağrı ili çerçevesinde çözümlenmeye çalışılmıştır. Yine pkk terörünün neden olduğu toplumsal ve psikolojik tahribatın yanı sıra illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması bağlamında ortaya çıkan olumsuz tablonun terörün yükselmesinde ne tür etkilerinin olduğu Ağrı ili örneğinde tartışılmıştır.

Üçüncü makalede küreselleşme sürecinin; geleneksel sporlarımızdan güreş sporuna etkileri incelenmiş, geleneksel sporlarımızdan güreş sporunda küreselleşme ve küreselleşmenin etkisiyle oluşan yeni yaklaşımlar hakkında ortaya konulan görüşlerin bir analizini yapmak ve son gelişmeler ışığında ata sporumuz güreşte yaşanan değişimleri değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, küreselleşme, sporda küreselleşme, güreşte küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yönleri, güreşte değişim, değişim sürecinde yeni yaklaşımlar konuları üzerinde yoğunlaşarak, bunların güreş sporuna yansısı biçimi değerlendirilmiştir.

Dördüncü makalede "insan hakları bağlamında azınlıkların vergilendirilmesi ve türkiye örneği" üzerine bir değerlendirme yapılmış; çalışmada insan hakları ile vergileme konularının kesişimine değinilmiş, ardından azınlık kavramının uluslararası belgelerde ele alınış şekli irdelenmiş ve son olarak da Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti

dönemlerinde azınlıklara yönelik vergilemelere değinilerek Varlık Vergisi'nin neden benzer vergi uygulamalarının yapıldığı ülkelerde tepki çekmeyip Türkiye'de sorun yarattığına dair hususlar tartışılmıştır.

İngilizce yayımlanan beşinci makalede gecekondulu alanların rehabilite edilecek, yeşil alanları koruyacak ve modern şehir planlaması ilkelerini kurabilecek bir dizi finansal, sosyal, teknik ve ekonomik politikalar tartışılmıştır.

Altıncı makalede öğrencilerin manevi eğitiminin pedagojik teşhisi yapılmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken, Rusya Eğitim Akademisinin Aile ve Terbiye Araştırma Enstitüsünün manevi-etik kültür eğitimi laboratuvarı çalışanlarının uyguladığı ve önerdiği metotlar kullanılmış, konu Azerbaycan bağlamında ele alınmıştır.

Yedinci makalede ise Kemalettin Kamu'nun eserlerinde folklorik öğeler incelenmiş; halkın içinden çıkan Kemalettin Kamu'nun yazı ve şiirlerindeki atalar sözü, deyimler ve halka ait deyişleri belirleme amaçlanmış; çalışmada Kamu'nun ölümünden sonra derlenen şiirlerinden oluşturulan *Hayatı, Şahsiyeti ve Şiirleri* isimli şiir kitabındaki folklorik öğeler ele alınmıştır. Şairin şiirlerindeki deyimler, atasözleri ve halka mal olmuş söylemler ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

vi

Geçen sayımızdaki yazımda da ifade ettiğim gibi dergimiz, bundan sonra altı ayda bir olmak üzere yılda iki defa Nisan ve Ekim aylarında yayımlanacak olup, daha seçici olarak yayın hayatına devam edecektir. Bu sayıdan itibaren online makale değerlendirme ve takip sistemi uygulamaya konulmuştur. Çalışmalarını göndermek isteyen yazarlar, dergimizin DergiPark Ulakbim sayfamızdaki (<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/aicusbed/>) link adresinden üye olunarak, özgün bilimsel çalışmalarını online olarak gönderebilir ve süreci takip edebilirler.

Dergimizin yayım hayatını sürdürmesinde Sayın Rektörümüz Prof. Dr. İrfan Aslan'ın ve İC Vakfı yetkililerinin maddi ve manevi destekleri bize cesaret vermektedir, kendilerine şükranlarımı sunuyorum. Yine *dergimizin* ikinci sayısına makaleleriyle katkı sağlayan değerli bilim insanlarına, hakemlerimize, dergimizin yönetim ve yayım kurulunda özveriyle görev yapan bütün arkadaşlarımıza teşekkür eder; dergimizin Türk bilim ve eğitim dünyasına katkı sağlamasını temenni ederim. Gelecek sayılarımızda çalışmalarını dergimizde değerlendirilmek üzere göndermeleri için akademisyenlere çağrıda bulunurken, tüm okuyucularımıza selam ve saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. Kemal POLAT

Editör

İÇİNDEKİLER

CEYHUN ATUF KANSU’NUN ŞİİRLERİNDE MİSTİK-FOLKLORİK DEĞERLERİN HALK KAHRAMANLARINA DÖNÜŞMESİ/DÖNÜŞTÜRÜLMESİ	1
THE TRANSFORMATION OF MYSTICAL-FOLKLORIC VALUES TO FOLK HEROES IN CEYHUN ATUF KANSU POETRY	1
<i>Yrd. Doç. Dr. Metin ERKAL</i>	1
TERÖRÜN TOPLUMLAR ÜZERİNDEKİ SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİNE BAKIŞ: PKK TERÖRÜ VE AĞRI GERÇEĞİ	17
OVERVIEW OF TERRORISM ON THE SOCIO-ECONOMIC IMPACT COMMUNITIES: THE PKK TERROR AND AGRI TRUTH	17
<i>Dr. Y. Furkan ŞEN</i>	17
GÜREŞ SPORUNA KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN ETKİLERİ	71
GLOBALIZATION AND ITS EFFECTS ON WRESTLING	71
<i>Doç. Dr. Gökhan BAYRAKTAR - Yrd. Doç. Dr. Erdoğan TOZOĞLU</i>	71
İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA AZINLIKLARIN VERGİLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ: VARLIK VERGİSİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME	93
MINORITY TAXATION BASED ON HUMAN RIGHTS AND THE EXAMPLE OF TURKEY: AN ASSESSMENT OF WEALTH TAX	93
<i>Dr. Y. Furkan ŞEN- Sevilay GÜMÜŞ</i>	93
MODERNISATION OF SQUATTER TOWNS IN TURKEY	115
TÜRKİYE’DE GECEKONDULARIN MODERNLEŞMESİ	115
<i>Dr. Kubilay KAPTAN</i>	115
ÖĞRENCİLERİN MANEVİ EĞİTİMİNİN PEDAGOJİK TEŞHİSİ	125
PEDAGOGICAL DIAGNOSIS OF STUDENTS SPIRITUAL EDUCATION	125
<i>Fuat BAKIŞLI</i>	125
KEMALETTİN KAMU’NUN ESERLERİNDE HALK KÜLTÜRÜ ÖGELERİ -FOLKLORİK ÖGELER-	133
FOLK CULTURE COMPONENTS IN KEMALETTİN KAMU'S POEMS -FOLKLORIC ELEMENTS-	133
<i>Bilal TEKİN</i>	133

**CEYHUN ATUF KANSU'NUN ŞİİRLERİNDE MİSTİK-
FOLKLORİK DEĞERLERİN HALK KAHRAMANLARINA
DÖNÜŞMESİ/DÖNÜŞTÜRÜLMESİ**

***THE TRANSFORMATION OF MYSTICAL-FOLKLORIC VALUES TO
FOLK HEROES IN CEYHUN ATUF KANSU POETRY***

*Metin ERKAL**

Özet

1940'lerde şiirleriyle kendini hissettirmeye başlayan Ceyhun Atuf Kansu bir müddet halk şiiri kaynaklarından beslenir. Yer yer döneminin şiir anlayışlarına yaklaşırsa da sanat hayatındaki bağımsız çizgisini sürdürür. Düşünceleriyle, bakışıyla toplumcu-gerçekçi veya Garip hareketine yaklaşan Ceyhun Atuf şiirlerinde, hikâye ve denemelerinde halkı ön planda düşünen, Türkiye gerçeğini Anadolu'nun varlığıyla bütünleştiren bir sanatçıdır. Çağdaşı olan pek çok sanatçının aksine Anadolu'da; Anadolu'nun ruhuna nüfuz ederek yaşama ve yazma tavrıyla müstakil bir yer edinir.

Anadolu'ya yakın olması, halk kültürüne ait değerleri yakından tanimasındandır. Özellikle Anadolu erenleri diye nitelendirdiği bazı isimlerin onun üzerindeki etkileri fazladır. Sanatçılığında ve mücadele arzusunun oluşumunda bu durum kendini hissettirir. Zaman ve mekân sınırlarını zorlayarak bu kahramanları şiirlerinde birer halk kahramanı olarak işleyen Ceyhun Atuf Kansu, değişik rol ve görev yükledikleri bu isimlerle çoğu defa kendini bütünleyerek idealize kahramanlar vücuda getirir.

Bazen bir Yunus, bazen Pir Sultan, bazen de Karacaoğlan, Hacı Bayram-ı Veli, Hacı Bektaş Veli, Ferhat, Dadaloğlu veya Köroğlu olarak şiirlerinde özgürlük, eşitlik ve insan haklarının savunucusu olarak karşımıza çıkar. Yeni sayılamayacak temaları yeni bir anlatımla; farklı bir düşünüş ve tavırla, bu kahramanların yardımıyla anlatır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren pek çok sanatçıda iğreti duran konular kendi ifadesiyle halk kahramanlarından alınan güçle şiirlerde yer alır. Ceyhun Atuf'un en büyük gayesi ülke gerçeklerine kafa yoran insanı oluşturmak, dolayısıyla insana hizmet etmektir.

Anahtar Sözcükler: Ceyhun Atuf Kansu, mistik- folklorik değer, halk kahramanı, şiir

Abstract

Ceyhun Atuf Kansu, who started to make his name in 1940s, was influenced from folk poetry for a while. Although he occasionally came close to the poetry in his era, he pursued his own way in his art.

* Yrd. Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.
merkal@agri.edu.tr

Converging to socio-realism or Garip movement with his thoughts, views in his poetry and writings, Ceyhun Atuf is an artist who prioritizes the people, and integrates the reality of Turkey with Anatolian essence. Contrary to most of his contemporaries, he attains a peculiar place with his attitude to live and write in Anatolia and by penetrating Anatolia.

Being close to Anatolia enables him being closely acquainted with the values of folk culture. Especially, the ones that he calls as “Anadolu Erenleri” (Wisemen in Anatolia) have much influence on him. This influence makes itself clear in the creation of his art and will for struggle. Ceyhun Atuf Kansu, who turns these heroes into folk heroes in his poetry by pushing the limits of time and space, brings ideal heroes into being by integrating himself with these names that he attributes different roles and tasks.

In his poetry, he appears to be a defender of freedom, equality and human rights sometimes as Yunus Emre, sometimes as Pir Sultan, and sometimes as Karacaoğlan, Hacı Bayram-ı Veli, Hacı Bektaş Veli, Ferhat, Dadaloğlu or Koroğlu. He figures the usual themes by the help of these heroes, but in a new form and different style. Subjects that seem as borrowed and misplaced in most of the artists since the first years of Turkish Republic, become a part of his poetry, as he states, with the strength from folk heroes. The main goal of Ceyhun Atuf is to construct the man who deals with the realities of the country, and thus to serve to humankind.

Keywords: Ceyhun Atuf Kansu, mystical-folkloric values, folk hero, poetry.

Giriş

7 Aralık 1919’da dünyaya gelen Ceyhun Atuf’un şairlik denemeleri lise yıllarında çıkardığı *Filiz* adlı dergide yayımladığı “*Bahar Rüzgârı*” şiiriyle başlasa da edebiyat âlemiyle tanışması 1941’de yayımlanan *Bir Çocuk Bahçesinde* adlı şiir kitabıyla gerçekleşir (Kansu, 1978, a).¹

Kansu’nun şiir dünyamız içerisinde kendine yer bulmaya başladığı dönemlerde Cumhuriyet sonrası şiirimizin gelişiminde bağımsız hareketler yerine, gruplaşmalar da görülmeye başlar. Garip Hareketi’nin alışıl gelmişin

¹ Bu makalede “Erkal. M.(1998). Ceyhun Atuf Kansu, Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinin Tema Bakımından İncelenmesi.Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.”adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiirlerinde Mistik- Folklorik Değerlerin Halk
Kahramanlarına Dönüşmesi/Dönüştürülmesi

dışında belirlediği şiir çizgisi, Ceyhun Atuf'un ilgisini çeker; ama o bu hareketin dışında yazmaya devam eder. 1940'lardaki halk şiirine yaslanma döneminden sonra zamanın popüler şiir anlayışlarına yaklaşır. Garipçilerin, Nâzım Hikmet'in, Dağlarca, Dıranas, Külebi, Necatigil ve daha sonra İkinci Yeni şairlerinin kısmi etkileri olsa da anlatım tarzı ve içerik yönüyle şiirlerinde ölümüne kadar değişme ve dönüşme olmaz (Doğan, 1998). Keza 1940 öncesi şiirimizin yansımaları bu dönemde de geçerlidir ve toplumcu-gerçekçi hareket etkisini sürdürmektedir. Ancak Ceyhun Atuf'u bu hareket içerisinde göstermek de doğru olmaz. O, sanat hayatındaki bağımsız çizgisini devam ettirir. Düşünceleriyle, bakışıyla yer yer toplumcu-gerçekçi veya Garip çizgisine yaklaşan Ceyhun Atuf'u bu hareketlere yaklaştıran veya uzaklaştıran unsurlar vardır (Enginün, 1992).

Sanatçı şiir, hikâye ve denemelerinde öncelikli olarak halkı düşünür. Anadolu örneğinden hareketle bir Türkiye gerçeği oluşturur. Bu bakış onu bazen edebî topluluklara yaklaştıır. Sırf ele alınan konular ve işlenen temalar bakımından düşünülebilecek bu husus Ceyhun Atuf ismini bağımsız çizgiden uzaklaştırmaz. Hatta çağdaşı olan pek çok sanatçının aksine Anadolu'da; Anadolu'nun ruhuna nüfuz ederek yaşama ve yazma tavrıyla müstakil bir yer edinir.

Ceyhun Atuf, işlediği temalar bakımından yeni olmasa da işleyiş tarzıyla yeni kalmıştır. Kendine has üslûp özellikleriyle, bazen şairane bir endişenin içine sıkıştırılan sosyal davalar; çoğu zaman da şiiriyetten taviz verme boyutunda anlamın ön plana çıkarılması, Ceyhun Atuf'un tavrını ve üslûbunu belirler. Kendi kuşağındaki pek çok sanatçının aksine dikkatleri üzerine çok geç çeken; ancak büyük bir tutkuyla çalışmalarını sürdüren sanatçı dönem sanatçılarından farklı, bir o kadar da kalıcı olur (Süreya, 1978).

Sanatçının hayata, sanata bakışını üç temel izlek belirler: Atatürk, memleket ve çocuk sevgisi... Sevgiyle dolu bir insan olan Kansu'nun bütün eserlerinde vazgeçilmez bir gerçek olarak değerlendirebileceğimiz "sevgi" kavramı başta çocuklara yönelik olmak üzere herkes için geçerlidir. Onda çocukların yeri farklıdır (Aydemir, 2014). Sınır tanımadan, ayırım gözetmeden dünyanın bütün çocuklarına sevgisini sunar. Çocuğa karşı sıcak ve sevecen tavrı Anadolu'da bir çocuk hekimi olarak bulunduğu yıllarda şekillenir. Anadolu insanının çaresizliği çocuk denen varlıkta en dramatik hâliyle Ceyhun Atuf'un karşısına çıkar. Geri kalmış ülkelerin tamamında gözlenen bu durum, onun bütün çocuklara merhamet duygusu içerisinde yaklaşmasına zemin hazırlar (Erkal, 2001).

Memleket edebiyatının kendine has özelliklerinin sanatçıda yer bulmasının özünde de birikimlerinin haricinde Anadolu'yu yakından tanımamasının etkisini unutmamak gerekir. Kaldı ki memleket edebiyatının zenginliğini oluşturan mistik ve folklorik güzelliklerin özümsemesi de onun Anadolu coğrafyasıyla bütünleşmesinden kaynaklanır (Doğan, 1998).

Şiirlerde Yer Alan Mistik -Folklorik Değerler

Ceyhun Atuf'un şiirlerinin oluşumunda halk kültürünün; bu kültürle oluşan edebiyatın içerisinde bazı isimlerin etkisi fazladır. Sanatçılığında ve mücadele arzusunun oluşumunda bu etkiler kendini hissettirir. Kansu'nun dünyaya bakışını, sanat anlayışını oluşturan unsurlar arasında çevresinde döndüğü Yunus Emre'nin, örnek aldığı Pir Sultan Abdal'ın, ona göre insanı öne çıkaran Hacı Bektaş'ın önemli yeri vardır (Kansu, 1978, b).

Şiirini halk şiiri unsurlarıyla zenginleştiren sanatçı için halka mal olmuş, halkı anlatan; gerektiğinde de mücadele eden her ismin önemi vardır. Bu doğrultuda Atatürk ismi onun eserlerini yönlendiren, güç veren önemli bir gerçekliktir. Atatürk'e bakışı farklıdır. Atatürk'ü ilke ve inkılaplarıyla benimsemiş, düşünce ve ideallerini bu çerçevede oluşturmuştur. Atatürk'e olan sevgisi onu bozkır Anadolu'nun sıkıntılarını ortadan kaldıracak; hatta çocuk ölümlerini sona erdirebilecek bir güç, bir formül olarak görmesindedir.

Ceyhun Atuf'un şiirlerinde Anadolu'ya ait pek çok isimden söz edilmesine rağmen halk kahramanı olarak sorumluluk yüklediği değerler ve onları anlatış şekli farklıdır. Zaman ve mekân sınırları dışında Anadolu kahramanlarını şiirlerinde işleyen Ceyhun Atuf Kansu, değişik rol ve görev yükledikleri bu isimlerle çoğu defa kendini bütünleyerek sözlerini emanet edeceği idealize kahramanlar vücuda getirir. Onları Millî Mücadele yılları içerisinde birer halk kahramanı olarak şekillendirir. Sanatçının hayatında başta Yunus Emre olmak üzere Anadolu kültür hayatının önde gelen isimlerinin etkileri görülür. İlkokul yıllarında tanıdığı Yunus Emre, Kansu'nun kişiliğinin ve sanatının oluşumunda önemli bir faktördür (Erkal, 1998). Türküleriyle çoğalır halk olur dediği Pir Sultan Abdal'ın, insanı tek değer olarak kabul ettiğine inandığı ve bir Anadolu gizemcisi olarak gördüğü Hacı Bektaş Veli'nin, haksızlıklara karşı duruş olarak gördüğü Koroğlu'nun onun gönlündeki yeri önemlidir (Kansu, 1978).

Mistik -Folklorik Değerlerin Kahramanlaştırılması

Bu bölümde Anadolu'ya değer katan, Anadolu'yla bütünleşen, halk kültürünün oluşumuna katkı sağlayan bazı isimlere Ceyhun Atuf'un yüklediği anlamlardan, onlara bakışından söz edilecektir.

Dadaloğlu

Ceyhun Atuf için Dadaloğlu Kurtuluş Savaşı yıllarının bir kahramanıdır; bozkırın, başka bir deyişle direnmenin önderidir. "Bozkır Yolu" adlı şiirinde sanki Millî Mücadele'ye saziyle eşlik eder.

"Avşar dağlarından kar gelir

Açar yolu at üzerinde Dadaloğlu" (Kansu, 1991, s.121)

Aynı şiirde Dadaloğlu'ndan söz ederken onu yalnız bırakmaz. Yanına "Heyet- Temsiliye" nin buna bağlı olarak da Millî Mücadelenin sığınağı olarak gördüğü Hacı Bektaş Veli'yi yerleştirir.

"Bir üzüm bağının ortasında

Karşılar birden Hacı Bektaş Veli

Bozkırın Yaz Güzeli

Salkımlarıyla insan gönlünün"

Sanatçı şiirin devamında Millî Mücadele için Dadaloğlu'yla beraber Kaygusuz Abdal, Yunus Emre ve Kırşehirli Ahilerin de desteğinden bahseder.

"Var git karlı güneş yoluna

Ardındadır Kaygusuz Abdal ile Yunus Emre

Güvercin uçurduk Kırşehirli Ahilere

Hepsi arkadadırlar"

Kendisiyle özdeşleştirdiği Dadaloğlu'nu "Dağ Ateşleri" adlı şiirinde de konuşturur. Kansu gibi o da bir başkaldırmanın sembolüdür. Bunun için şiirlerinde yer alır. Ege'de zeybeklerin, efelerin lideri; Kuvayımillîye ruhunun önderidir.

"Biz Dadaloğlu dalında sürmeyiz, dağlardayız

Padişah fermanı yasakladığından beri

Bir çiçeği, bir yeli, bir suyu, bir gülü" (Kansu, 1991, s.117)

Köroğlu

Köroğlu ismi Kansu'nun şiirlerinde halk kahramanı olarak adından en çok söz edilendir. Bir masal/halk hikâyesi kahramanı olarak değil de kurtuluş mücadelesi kahramanlarından biri olarak bahsedilir. Yeri gelir Anadolu insanının benzettiği gibi Atatürk olur, yeri gelir bir kamyon şoförü olarak anlatılır. Daha çok halk oğlu (halk çocuğu) olarak tanıtılır “Dağ Ateşleri” şiirinde.

*“Mahmur Dağı'nın dumanlarına baktı da dedi,
Mustafa Kemal, Köroğlu olmak ne güzel şu dağlarda.”* (Kansu, 1991, s.117)

Sanatçı “Havza Yollarında Mustafa Kemal” adlı şiirinde Köroğlu'ndan bahsederken Mustafa Kemal'e onun bir zamanlar Osmanlı tarafından eşkıya olarak adlandırılan halk olduğunu söyler.

*“Çakal Dağı'nın eteğine vardı ki Mustafa Kemal,
Vakit alaca karanlık, dağın eteğinde bir kahve,
Kahvede düze inmiş eşkıyalar, Karadeniz uşakları,
Kayıyor Erzurum işi semaver, çay demleniyor.
Uyanmış su, gözleri adamların susuz gözleri sıcak,
Mustafa Kemal baktı, tanıdı, hepsi halk.”* (Kansu, 1991, s.167)

“Sakaryalı Kamyon” adlı bir başka şiirinde de Köroğlu, sürrealist bir tavırla Anadolu sevgisinin sembolleştirildiği isim olur. Bir kamyon şoförünün Anadolu sevgisi dile getirilirken modernize edilmiş Köroğlu ile karşılaşılır. Fantastik bir uyarılma içerisinde Köroğlu kamyon şoförü, Ayvaz muavin, kamyon da Kırat olarak anlatılır. İnsanların ekmek mücadelesi Köroğlu'nun Bolu Beyi ile mücadelesi kadar büyük gösterilir.

*“Köroğlu geçmiş direksiyon başına
Yanında Ayvaz!
Koca bir kamyondu, kırat
Yol verin dağlar hey
Yükümüz Kandıra ormanlarından
Çam tomruklarıdır indirdiğimiz.*

*İnerler kentin düzüne
Güneş almış caddelerde türkü söyler
Bolu dağlarından getirdiğimiz
Bir akça kardır tomrukların sırtında*

Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiirlerinde Mistik- Folklorik Değerlerin Halk
Kahramanlarına Dönüşmesi/Dönüştürülmesi

*Çekerler kahvenin önüne, kamyon kar beyaz
Yeni Köroğlu, yeni Ayvaz!"* (Kansu, 1991, s.25)

Kansu'ya göre Köroğlu direnmenin, karşı koymanın sembolüdür. Mücadele azmidir. Dağlardan şavkı vuran gizli bir güçtür. Mücadele için yol seçeceklerin yolları hep Köroğlu'na ulaşır Dağların adı Köroğlu'dur. Yollar hep Köroğlu'na çıkar. "Ağustos Öğretisi-Yol Aramak" şiirinde Köroğlu ismi yaşama mücadelesini çağırıştır. Mücadelenin ismi olmakla beraber türküleriyle bir sevinci de yansıtır. Şair bu yönüyle Köroğlu'ndan bahseder Köroğlu türküleri söyler. (Kansu, 1991,s.154)

Köroğlu Milli Mücadele içerisinde de gösterilir. Halk oğlu Köroğlu, halkı; Bolu Beyi ise padişah ve taraftarlarını temsil eder "Gerede" adlı şiirinde.

*"Yaylanın suçsuz otları arasından
Bolu beyi dirilmiştir.
Vurulmuştur Köroğlu çarşımın ortasında
Köroğlu halk oğludur, kör hoca Osman oğlu
Dağlardan bir duman iner
Millicilerden akan ince kan deresine.
Kör Ali bir uzantıdır Bolu'dan
Yürür beylerin el ulaşı Kara Ali'yle."* (Kansu, 1991, s.135)

Kansu'nun halk için şiir yazma endişesi, halka ait her şeyi şiire yerleştirme anlamına da gelir. Şiirlerinde kullanılan motifler, imajlar bu gerçeklik doğrultusunda önem kazanır. "Üç Köpük" (Kansu, 1994) adlı şiirde de Köroğlu özgürlüğün sesi, sevginin timsalidir. Şair "Haziran Göğü" şiirinde de halk gücünü, sembolleştirdiği Köroğlu ile ortaya koyar.

*"Bingöl dağlarından üç köpük
Bekler Köroğlu
.....
Mavi, gelir dağ türküsüyle
İçer Köroğlu
....
Bir köpük, dağ gizi yalıncık
Mavi, gelir seke seke İçer Köroğlu
.....
Bir köpük, dağ yeli nakış incecik
İçer Köroğlu"*

Ferhat

*“Olgun, sarı bir ekindir Ferhat
Yeşil buğday gözlerinde Şirin’in
Hele ot çiçek karışığı şu kır kokusu
Nereden gelmektedir?
Hacı Bayram cönklerinden gelmektedir
‘N’oldu bu gönlüm, n’oldu bu gönlüm?’
Ölüm! Bir kara daldan dönüşür badem çiçeğine
Öyleyse dirilir halk ekini.” (Kansu, 1994, s.157-158)*

Bir halk kahramanı olarak gördüğü Ferhat’a “Haziran Göğü “ adlı şiirinde halk ekini diriltme görevi veren sanatçı, Şirin’ine kavuşmak için dağları delmesini beklediği kahramanının yanına Hacı Bayram Veli’yi yerleştirir. Güçlü olabilmesi için Hacı Bayram Veli’nin ona ses vermesini ister. Ferhat, Şirin, Hacı Bayram Veli gibi isimler üstlendikleri yeni görevlerle şiirde anlatılmak isteneni pekiştirirler. Böylesi bir anlatım içerisinde Ferhat bir halk kahramanı olarak anlatılır.

8

*“De ki, gürzü vurmıştır Ferhat
Şimdi gür diye halk dağından
Akacaktır kurtuluşun güzel suyu” (Kansu, 1994, s.157-158)*

Sanatçının takdir ettiği Ferhat; yapılamaz, başarılamaz denilen işleri yapan, başarıdır. Diğer kahramanlarında görüldüğü gibi Ferhat Atatürk’tür. Halkın önündeki engelleri kaldıran, halka özgürlük ırmağını ulaştıran, harareti söndürenidir.

Şiirde tarih ve folklor birleştirilmeye çalışılır. Aynı zamanda yaşama sevincinin de yansıması görülür. Şair için Ferhat halk kahramanıdır. Gerilik, karanlık, yoksulluk karşısındaki Mustafa Kemal’le aynı havayı yansıtır. Zira sanatçının “Mustafa Kemal Havası “ şiirinde de belirttiği gibi Mustafa Kemal’in mücadelesi Ferhat’ın dağları delmesi gibidir.

*“Aşka benzer, şevke benzer, Ferhad’la dağ delmesi
Künk döşemesi, su çekmesi Amasya’ya
Mustafa Kemal’in kağnıları taş taşırken
Ulu yapıların yükselmesi, öyle bir hava” (Kansu, 1991, s.170)*

Hacı Bayram-ı Veli

Ceyhun Atuf Kansu'nun Anadolu erenlerine karşı hassasiyeti fazladır. “Hacı Bayram Veli” şiirinde olduğu gibi bunlar içerisinde de özellikle Hacı Bayram-ı Veli, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi isimler öne çıkmaktadır.

*“Yaz oymağı göçüp gitmiştir çoktan
Ağustos çiftçisi Hacı Bayram'ın ardından
Külekler, orakları ve bağ bıçaklarıyla
Kar güneşi altından biter belki
Hacı Bayram Veli'ye selam etmeli*

.....

*Başkaldırmış ve savaşın konuğu
Açar ellerini, bir ermiş devrimciyi
Çağırmaya, imeceye
Davrandımı Hacı bayram Veli orakla*

Biçilir Ankara ovasından bile birlik köylü kurtuluşu.” (Kansu, 1991, s.123-124)

Şaire göre bir Anadolu çiftçisi olan Hacı Bayram-ı Veli, ekilen birlik ürününün biçicisi derleyicisidir. Bir devrimci, direnişçi, imececidir. ” Bozkırı Geçmek “ adlı şiirinde de Hacı Bayram-ı Veli’yi adaletli, eşitlikçi, bölüşümcü biri olarak anlatır.

*“Buğdayı üleştiren eşit
Hacı Bayram ermişin teriyle
Köylü mintanıyla tenim arasında
Kuşluk yelini bölüşerek”* (Kansu, 1994, s.171)

Yunus Emre

Ceyhun Atuf'un Yunus Emre'ye karşı tavrı farklıdır. Ona hayrandır. Çünkü Yunus'u yaşama sevinci, bozkırın süsü, “Ağustos Şiirleri/3. Akşam” adlı şiirde Anadolu'nun kendisi olarak görür.

*“Göklerin dağ başında
Birdenbire indirip heybesini Bozkır Emre
Uzadır yalnızlığın alicını”* (Kansu, 1991, s.131)

Kansu, Yunus'u Hacı Bayram'a dost kılar “Bozkırı Geçmek” şiirinde. Kaldı ki kendisi de Hacı Bayram'la, Yunus'la dosttur. Dostluklarının kaynağını da köylülük, rençperlik oluşturur. Aslında bunun adı Anadolu'luktur.

*“Gel dost, Yunus’la buğday biçelim
Gel dost, suyu çevirelim bostana
Gel saz keselim dost porsuk kıyısından
Kar gömüsünü güneş çeşmesine çevirelim, gel dost!”* (Kansu, 1994,
s.172)

“Ağustos Öğretisi/Gösteri Yürüyüşü Denizin” adlı şiirde sonsuzluk arayışı, özgürlük sembolü olarak gördüğü Yunus’la bir deniz miti oluşturulur.

*“Hep birlikte yürüdüler
Bacılıklar, kardaşlıklar
Ki biz deniz soyu
Yosunlardan Yunus Yalvaç’a dek hep diriyiz
Kaçma isteği Robenson’da ilk ada
Karaların ağaçlarla yürüdüğü gemi
Özgürlüğün ilk ozanları!”* (Kansu, 1991, s.151)

Hacı Bektaş Veli

10 Hacı Bektaş Veli ismini Yunus’la ve diğer bazı isimlerle birlikte de zikreden sanatçı, Halk Edebiyatı içerisinde bilinen özelliklerinden farklı olarak onu anlatırken felsefe de yapar.

*“Varolmasak nedir bu toprak
Çakıdiken bayırından aşağı ermiş Bektaş
Bir ışıltılı emektir sürer miyiz
Alaca çuval buğdaylara bozkırı”*

“Ağustos Öğretisi/Felsefe” adlı şiirde (Kansu, 1991, s.141-142) iğreti olsa da Bilge Tales ve Hacı Bektaş arasında bir bağlantı kurulur. Felsefe yapılıır. Halk şiiri motifleri ve isimler sevgiyle, mutlulukla eşdeğer anlatılır. Ayrıca *“Göz Balı”* adlı şiirde de Hacı Bektaş mitolojik bir değer olarak sunulur okuyucuya.

*“Bir bağ kulübesinde
Pan baba, üvez ağaçları altından
Gelir çala çala yanıma
Kavalını bağbozumununun*

*Ve, Pir Sultan Abdal, yasaksız
Seviyi, Tanrıyı, şarabı koyar
Önüme ikindide
Bir Sivas sekisinde”* (Kansu, 1991, s.99)

Pir Sultan Abdal

Örneğini Pir Sultan'dan aldık./ O, kendi kendisiyle tektir, türküleriyle çoğalır, birden halk olur. diyerek övdüğü Pir Sultan Abdal ismi Kansu'nun şiirlerinde sıkça geçer. Çünkü ona sorumluluklar yükler, onu kurtuluş mücadelesi içerisinde bağımsızlık unsurlarından sayar. "Sivas Mandası" şiirinde mizahî bir yaklaşımla da olsa Amerikan mandasından bahsederken Pir Sultan Abdal'la dertleşir.

*"Manda kendi mandamızdır
Ne ki Pir Sultan Abdal Kardaş
Konuktur İstanbul Efendisi"* (Kansu, 1991, s.111)

Aynı şiirde:

*"Duyduk senden Türkmen koruncası baba Kemal
Yaylamızı kurtarmaya yol gider."*

mısralarıyla Atatürk ve Pir Sultan Abdal mazi ve hâl bütünlüğü içinde aynı ideal etrafında bir araya getirilir. Baba Kemal ifadesi, Pir Sultan ismiyle bir araya getirilerek belli bir çerçeve içerisinde birliktelik oluştururlar. Bağlantıyı oluşturan "baba" kelimesidir. Bu kelimeyle Anadolu'da başkaldırının temsilcilerinden sayılan Baba İshak² isminin sanatçı üzerindeki etkisini de belirtmek gerekir.

Karacaoğlan

Karacaoğlan sanatçı için hem folklorik bir isim hem de idealize edilen bir kahramandır. "Buğday Tarlasına Şiir" adlı örnekte çok açık ifadelerle olmasa da alegorik tarzda Karacaoğlan'dan bahsedilir. Karacaoğlan ismini hem mücadeleci yönüyle hem de üslûp özellikleriyle şiirine yansıtır. Aynı şiirde demokrasi fikrinin de ele alındığı görülür. Geleneksel olanın dışına çıkma arzusu dikkati çeker.

*"Bana tüyden hafif gelir,
Gün ışığında bakışın.
Kız on beşinde sevilir,
Söyle senin kaçtır yaşın."* (Kansu, 1944, s.125)

Nasrettin Hoca

Ceyhun Atuf'un şiirlerinde Anadolu'ya ait değerler içerisinde en çok Nasrettin Hoca'dan bahsedilir. Özel bir sempatinin hissedildiği bu durumun

² Baba İshak Hacı Bektaş Veli'nin mürididir. 'Babailer İsyanı' namı ile mâruf olan hareketi hazırlayandır. İslâm Ansiklopedisi 2.C, s.165

kaynağında Nasrettin Hoca'yı halk olarak görmesi yatar. "Nasrettin Hoca'nın Gülen Yazısı" (Kansu, 1994) adlı şiirde "Türbesine vardım/Akşehir göğü mavi/Gülen gözleri halkımızın" mısralarıyla halkın zekâsını, espri yeteneğini yansıttığı için ona saygı duyar. Zira Nasrettin Hoca onun mısralarında gülen insandır, karanlığı yenen bir yüzdür, Türk insanının gülen gözleridir.

Sanatçı Nasrettin Hoca'yı zekâ seviyemizin ölçüsü olarak görür. Ama asıl önemli olan, şairin kendi düşüncelerini yansıtmada bir aracı olarak görmesidir. Halk arasında bilinen fıkralar değişik bir şiir diliyle yansıtılır. "Nasrettin Hoca Duruşması" (Kansu, 1981) adlı şiirde de bunun bir örneğini görmek mümkün.

"Sayın kadı efendi, soruyorsunuz bize,
'Hoca toplumcu musun?' diye,
Ne haddimize efendim, ne haddimize
Biz kim toplumcu olmak kim?
Fincancı katırlarını ürkütmüşüz de
Adımız toplumcuya çıkmış bu gürültüde
Akşehir çarşısı ortasında
Halka şadırvan olmuş bir dilimiz var."

Ceyhun Atuf'a göre Nasrettin Hoca toplumcu olma yönüyle kıymetlidir. Güçsüzün hakkını güçlüden sorduğu için; sıkıntılar içindeki Anadolu insanını güldürdüğü, rahatlattığı için; devrimci bir dava adamı olduğu için, önemlidir. Zira sanatçı da sanatta faydayı öne çıkaran bir kişiliğe sahiptir. Ona göre gülmek; adaleti, kardeşliği meydana çıkarır. Gülen insandan zarar gelmez. Gülen insan halkın gönül yaprağına dayanma gücü verir, karanlığı gülen insan yener. Aynı şiirde şöyle der:

"Gülen insan
Dayanır hem kendisine
Hemi mal azgını ezincine
Tüm kanlı düzenlerin,
Akşehir'in ortasında
Halkın diktiği nar ağacıdır
Ölüme karşı gülümseyen!
Gülen insan yener karanlığın yüzünü."

Nasrettin Hoca'yla birlikte olduğunu onun gibi düşündüğünü belirten Kansu, Hoca'yı Anadolu'ya bağlılığı nedeniyle sevmektedir. Her iki söz ustasını buluşturan, birleştiren zemin Anadolu'dur. Sözün gücü üzerinde

Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiirlerinde Mistik- Folklorik Değerlerin Halk
Kahramanlarına Dönüşmesi/Dönüştürülmesi

duran, bu özelliklere sahip olduğu için de Nasrettin Hoca'yı takdir eden sanatçı gülmeceyle adaletin sağlanabileceği kanaatindedir. “*Gülmecenin yumuşak taşlarını fırlatarak/ O laf anlamaz, söz dinlemez o karabasan düzenin/ Bir küçük taşı oynatmak yerinden*”

Nasrettin Hoca'nın nüktedanlığı ve bu yolla devrinin haksızlıklarına karşı çıkışı Kansu'yu kendine bağlar. Halk kültüründen yararlanmak suretiyle mevcut düzenin haksızlıklarına karşı çıkışıyla ideal bir tiptir onun için. Hoca'yı günümüzde yaşatabilmek amacıyla ona ait fıkraları da manzum olarak okuyucuya sunar.” Erken Doğan” şiirinde olduğu gibi kendine has üslûbuyla anlatır.

*Hoca evlenmiş birgün almış bir dul
O da bir kul
Doğuruvermiş kırk gün sonra armağanı bir bebek
Dönerken çarşıda görmüşler Hoca'yı
Bir rahle almış gidiyor eve” (Kansu, 1976)*

Sonuç

1940'larda ihtiyatlı ve ürkek bir şair olarak dâhil olduğu şiir dünyasında halk ozanı olma çabalarını hayatı boyunca sürdüren Ceyhun Atuf Kansu, devrinde çeşitli sanat eğilimlerinden etkilenmesine rağmen bağımsız kalan sanatçılarımızdan biridir.

O, belki çok yeni sayılabilecek temalar üzerinde durmaz; ancak Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren pek çok sanatçıda öğrettiği konuları, Anadolu'nun ruhuna nüfuz ederek işler. Kendi isteğiyle bir çocuk hekimi olarak Anadolu'da görev yaparken karşılaştığı gerçekler, yeni rejimin aydın desteği içerisinde gelişmesine kendince katkılar sunar. İşte o anlardan sonra 1950'lerde sanatında da çok büyük değişiklikler olur. Çünkü onun kulaklarında hastalıklardan inleyen insanların özellikle de çocukların sesi, yüreğinde Bozkır Anadolu'nun sevdası, gözlerinde de gelişmeye aç ülkesinin görüntüsü vardır.

Bu olumsuzlukların giderilmesi amacıyla mücadele azminin kaynağını da Anadolu'nun kendi değerlerinde bulur. Dadaloğlu, Hacı Bayram-ı Veli, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Karacaoğlan, Ferhat, Nasrettin Hoca, Pir Sultan Abdal, Köroğlu gibi... bazı isimler fikir ve mücadele bakımından Ceyhun Atuf Kansu'yla arkadaşlık ederler. Atatürk'ün açtığı yolda kendine dava oluşturan sanatçı, bu davaya hizmet için zaman ve mekân kavramlarını ortadan kaldırarak dost edindiği bu isimlere adalet, hukuk,

eşitlik, özgürlük, gelişme vb. evrensel değerlerin kazanılması için yeni roller yükleyerek farklı düşüncelerle yol arkadaşları edinir.

Bazen bir Yunus, bazen Pir Sultan Abdal, bazen de Karacaoğlan veya Köroğlu olarak şiirlerinde kendini hissettiren Ceyhun Atuf'un en büyük gayesi ülke gerçeklerine kafa yoran insanı oluşturmak, dolayısıyla insana hizmet etmektir. Millî ve mahallî değerlere bağlı bir sanatçı kimliğiyle değerlendirilebilecek olan Kansu, ülke gerçekliğini bozkır gerçekliği içinde görür. Bozkır Anadolu'nun mistik folklorik değerlerini birer halk kahramanı olarak işler. Onlarla birlikte bireye ait problemleri evrensel boyutta değerlendirir.

Conclusion

Ceyhun Atuf Kansu who struggled to become a folk poet in the world of poetry he joined as a prudent and bashful in 1940's during all his life is among our independent artists although there existed various art movements in his time.

He probably does not tackle very new themes, but handles subjects that look fake in many artists by permeating the spirit of Anatolia. The realities, he confronts while working as a voluntary paediatrician in Anatolia, have contributed him to develop under the intellectual support of the new regime. After these days, in 1950's, enormous changes take place in his art because in his ears sick people's groan, especially children's voices, are echoed; in his heart the love for Anatolian Steppe is found; in his eyes the image of his country that is hungry for development is seen.

He finds the source for his ambition to fight in eliminating these negative things in the values of Anatolia. Some names like Dadaloğlu, Hacı Bayram-ı Veli, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Karacaoğlan, Ferhat, Nasrettin Hoca, Pir Sultan Abdal, Köroğlu become Ceyhun Atuf Kansu's friends in terms of thought and struggle. The artist that generates a case in the way Atatürk opened removes the notions of time and space and by casting new roles to his new friends for gaining universal values like justice, law, equality, freedom, development etc. finds fantastic fellow travellers .

Ceyhun Atuf who evokes sometimes Yunus, sometimes Pir Sultan Abdal, sometimes Karacaoğlan or Köroğlu aimed to constitute the human that is occupied with the realities of the country and hence serve to human. Kansu who can be evaluated as an artist loyal to national and local values sees the reality of country within the reality of steppe. He treats the mystical folkloric

Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiirlerinde Mistik- Folklorik Değerlerin Halk
Kahramanlarına Dönüşmesi/Dönüştürülmesi

values of the Anatolian Steppe as folk heroes. With them he deals with
problemes pertaining to individual at a universal level.

Kaynaklar

- Aydemir. M. (2014). Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiir Sanatı ve Şiirinde Çocuk.
A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED) 51 Erzurum
, 211-228.
- Doğan. M. H. (1998). Ceyhun Atuf Kansu'nun Yanık Havası. Varlık,
No.1086 , 20-21.
- Enginün. İ. (1992). Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri. Türk Dili (Türk Şiiri
Özel Sayısı IV-Çağdaş Türk Şiiri) TDK Yay. No.481-482 , 32.
- Erkal. M. (1998). Ceyhun Atuf Kansu, Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinin Tema
Bakımından İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum
Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkal. M. (1999). Kansu'nun Şiirlerinde Çocuk- Çiçek Bütünleşmesi. Çağdaş
Türk Dili ,S.166, s.458-461
- Kansu. C. A.(1944). Bağbozumu Sofrası. Ankara: Ülkü Yayınevi
- Kansu.C. A (1991). Bir Kasabadan Resimler. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Kansu.C. A (1978). Ceyhun Atuf Kansu Yaşamımı Anlatıyor. Özgür İnsan,
No.2 , 2.
- Kansu.C. A.(1976). Erken Doğan/Akşehir'de Nasrettin Hoca. Ilgaz Özel
Sayı No.20 , 13.
- Kansu.C. A (1991). Güneş Salkımı. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kansu. C. A.(1991). Halk Albümü. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Kansu. C. A. (1981). Nasrettin Hoca Duruşması Akşehir'de Nasrettin Hoca.
Ilgaz Özel Sayı , 13.
- Kansu. C. A. (1978). Yaşantım. Ilgaz, No.2 , 5.
- Süreya.C. (1978). Babam Ceyhun Boy Boyluyor. Ilgaz Özel Sayı No.199
s.19

TERÖRÜN TOPLUMLAR ÜZERİNDEKİ SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİNE BAKIŞ: PKK TERÖRÜ VE AĞRI GERÇEĞİ

OVERVIEW OF TERRORISM ON THE SOCIO-ECONOMIC IMPACT COMMUNITIES: THE PKK TERROR AND AĞRI TRUTH

*Y. Furkan ŞEN**

Özet

Bu çalışmada, karmaşık ve çok yönlü bir konu olan terör ve terörizm kavramları, PKK terörünün etkileri; Doğu Anadolu Bölgesi ve Ağrı ili çerçevesinde çözümlenmeye çalışılmıştır. Ağrı, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında son sıralarda yer alması ve terör eylemlerinin yoğun olarak gerçekleşmesi nedeniyle örnek il olarak seçilmiştir. Bu çerçevede, PKK terörünün neden olduğu toplumsal ve psikolojik tahribatın yanı sıra illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması bağlamında ortaya çıkan olumsuz tablonun terörün yükselmesinde ne tür etkilerinin olduğu Ağrı ili örneğinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik, Ağrı, Şiddet, Terör, Kalkınma.

Abstract

In this study, the concepts of terror and terrorism that is multifaced and complex and the effects of PKK terrorism will be analysed in the framework of Eastern Anatolian Region and Agri province. Since Agri is on the lowest position of the index of socio-economic development in Turkey and a province where occurred the intense terrorist attacks, it has been selected as the sample. In this context, the effects of the social and psychological damages caused by the PKK and the negative indicators in terms of socio-economic development of cities will be discussed.

Key Words: Socio-Economic Development, Agri, Violence, Terror, PKK.

* Dr., Siyaset Bilimci, İçişleri Bakanlığı, yfurkansen@yahoo.com

Giriş

Terör olgusu, hiç kuşkusuz günümüzün en çok tartışılan kavramlarından / problemlerinden biridir. Kavramın, gündemdeki yerini sürekli koruması ise popüler veya yeni oluşundan öte yarattığı tahribatla ilintilidir. Aslında dünyanın büyük bir bölümünün terörün acı gerçeğiyle yüzleşmesi 11 Eylül 2001 (*3000 kayıp*) saldırılarından hemen sonraya denk gelir. Ardından Madrid (*11 Mart 2004, 191 kayıp*) ve Londra (*07 Temmuz 2005, 50 kayıp*) bombalama eylemleri, devlet güvenliğinin yeniden tanımlanmasına neden olduğu gibi, terör kavramını da uluslararası boyuta taşımıştır. Ancak bazı ülkeler açısından bu yüzleşme çok daha eskilere gitmektedir. Çalışmamızın temel problematiğini oluşturan Türkiye’deki terör sorunu, sadece PKK terörü bağlamında 1984 yılından günümüze devam etmekte olup bu süre içinde toplam *35.300 kayıp* verilmiştir.¹ Yıllarca boğuşulan ve içinden çıkılamayan bir girdap hâlini alan bu mesele gerek ekonomik, gerek sosyolojik gerekse psikolojik yönden pek çok yıkımı da beraberinde getirmiştir. Hemen belirtelim ki bu kadar çok tartışılmasına karşın “terör” kavramı üzerinde bilimsel açıdan bir konsensüs bulunmamaktadır. Zira terörü en derinden hisseden toplumlardan / devletlerden tutun da düşünce ve eylemlerine meşruiyet kazandırmak isteyen kişi ya da gruplara kadar her kesim bu kavramı kendi dünyalarındaki algılarıyla biçimlendirmektedir. Bu noktada terör / terörizm kavramı, ideolojik yaklaşım, tarihsel geçmiş, inanç, kültürel miras gibi değerler üzerinden ele alınabileceği gibi, devlet nazarında siyasal yaklaşım, uluslararası konjonktür, toplumsal farklılıklar veya medeniyetler çatışması şeklinde de yorumlanabilir.

Terör ve terörizm her ne kadar birbirinden farklı kavramlar gibi görünse de hedef ve amaçları itibarıyla birdir. Terör, kişilerde yıldınlık yaratan ve büyük çaplı korku veren bir eylem durumunu ifade ederken; terörizm, siyasal amaçlar için mevcut durumu kanun dışı yollardan değiştirmek amacıyla örgütlü, sistemli ve sürekli terör eylemlerini kullanmayı

¹ 1984-2012 arasındaki dönemde polis ve jandarma kayıtları kullanılarak oluşturulan istatistiklerde, PKK’nın, 15 Ağustos 1984’te Eruh ve Şemdinli baskınlarının ardından 28 yıldır devam eden çatışmaların bilançosu şöyledir: Başta Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri olmak üzere Türkiye genelinde 72.500 terör eylemi yaşanmış, toplam 21.800 PKK terör örgütü üyesi ölmüş, 6.500 sivil vatandaş, 5.500 polis ve asker, 1.500 köy korucusu hayatını kaybetmiştir. Bu süreçte 1.400’e yakın PKK terör örgütü üyesi, 13.000’e yakın vatandaş, 5.300 polis ve 12.000 asker, 2.100 dolayında köy korucusu da yaralanmıştır. *Bkz.* Tolga Şardan, “28 Yılın Acı Bilançosu: 35 Bin 300 Kişi Terör Kurbanı Oldu”, *Milliyet*, 16 Ağustos 2012. <http://siyaset.milliyet.com.tr/28-yilin-aci-bilancosu-35-bin-300-kisi-teror-kurbani-oldu/siyaset/siyasetdetay/16.08.2012/1581690/default.htm> [Erişim: 14.01.2013].

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

bir yöntem olarak benimsemiş durumudur. Bu bakımdan Türkiye’de özellikle son 30 yıldır terörizmin varlığından bahsetmek yanlış olmayacaktır. Türkiye’deki terör örgütlerini (i) *Sol Terör Örgütleri*, (ii) *Bölücü Terör Örgütleri* ve (iii) *Sağ Terör Örgütleri* olmak üzere üç ana bölüme ayırarak incelemek mümkündür. Bu terör eylemlerinin Doğu Anadolu tecrübesi ise onun etnik yapıdan hareketle “bölücülük” ya da “ayrılıkçılık” üzerinden beslendiğini ve şiddet eylemlerini bu maske altında gerçekleştirdiğini gösterir. İstikrarın ve huzur ortamının bozulması noktasında Doğu Anadolu Bölgesi ve özellikle Ağrı, bu konunun en büyük mağduru olarak karşımıza çıkar. Gerek dünyanın diğer ülkelerinde gerekse de Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farkları önemli sosyal, çevresel ve ekonomik sorunlara yol açmaktadır. Türkiye’de oluşan bölgesel gelişmişlik farkları ise, az gelişmiş yörelerde yaşayan insanların devlet otoritesinin adaletine olan güvenini azaltmıştır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’deki terör sorununun Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerimizde ortaya çıkması ve hâlen devam etmesi oldukça manidardır.²

Çalışmamızın terörle bağlantılı diğer bir alanı ise terör - kalkınma ilişkisidir. “Büyüme”, “kalkınma” ve “gelişme” kavramları, denk oluşumları içerdiği düşüncesiyle, genellikle eşanlamalarda kullanılmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler, ulusal kalkınma sürecinde iktisadi büyüme olgusunun tek başına yeterli olmadığını, bunun yaşamın diğer alanlarındaki sosyal, kültürel, çevresel ve mekânsal boyutlarla dengelenmesi gerektiğini öne çıkarmıştır. Kalkınma, gelişme veya büyüme; ulusal gelirin ve üretimin belli bir süreç içerisinde sayısal olarak artmasını, kurumlarda köklü değişikliklerin meydana gelmesini, ekonomik ve toplumsal yapının yeniden düzenlenmesini, halkın değer yargılarında, dünya görüşünde ve davranış kalıplarında meydana gelen değişimleri de içeren çok geniş kapsamlı bir süreçtir. Diğer bir ifadeyle kalkınma, bilim ve teknolojinin bütün imkânlardan yararlanarak ülkenin ekonomisinde gözlenebilir müspet değişikliklerin yaşanmasına neden olan, Gayri Safi Millî Hâsıla (GSMH) da artışı sağlayan, insanların zihni yapılarında ve sosyal alışkanlıklarında değişiklikler meydana getiren, toplumu ekonomik bakımdan yükselten bütün bilim kollarından faydalanan iktisadi bir sistemdir.³

² Nihat Işık, Duygu Baysal, Onur Ceylan, “Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Bir Politika Aracı Olarak Kalkınma Ajansları”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2010, s.1. Ayrıca bkz. Kasım Varol, “Terör - Kalkınma ve Türkiye”, *Çağın Polisi Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 43, 2005, s.44 - 46.

³ Ağah Oktay Güner, *Türkiye’nin Kalkınması ve İktisadi Devlet Teşekkülleri*, Damla Yay., İstanbul, 1978, s.177; Ali Özgüven, *İktisadi Büyüme, İktisadi Kalkınma, Sosyal Kalkınma ve Japon Kalkınması*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988, s.99.

Bu bakımdan kalkınma, ülkenin ekonomik ve sosyo - kültürel yapılarındaki tüm ilerlemeleri kapsamaktadır. Sosyo - ekonomik kalkınma; kişi başına düşen millî gelirin artırılması şeklinde özetlenebilecek olan ekonomik büyüme kavramının, yapısal ve insani gelişmeyi içine alan sosyal gelişme kavramı ile birlikte düşünülmesini, bunların tek bir kalkınma süreci hâlinde ele alınmasını gerektirir. Sosyal gelişme ekonomik kalkınmanın yalnız bir sonucu değil, ayrıca gelişmeyi bütünüyle ileri götürecektir ve hızlandıracak bir araçtır. Bu noktada sosyo - ekonomik şartlardan doğan terörizmin, ülkelerin kalkınmasını olumsuz yönde etkilediği günümüzde yadsınmayan bir gerçekliktir.

Çalışmada, karmaşık ve çok yönlü bir konu olan terör ve terörizm kavramlarından hareketle PKK terörünün Türkiye üzerindeki etkileri kapsamında son yıllarda yaşanan gelişmelerin Doğu Anadolu Bölgesi ve özelinde Ağrı ili çözümlemesi yapılmaya çalışılmıştır. Ağrı, sosyo - ekonomik gelişmişlik sıralamasında son sıralarda yer alması ve terör eylemlerinin yoğun olarak gerçekleşmesi nedeniyle örnek il olarak seçilmiştir. Bu çerçevede, PKK terörünün neden olduğu toplumsal ve psikolojik tahribatın yanı sıra illerin ve bölgelerin sosyo - ekonomik gelişmişlik sıralaması bağlamında ortaya çıkan olumsuz tablonun değerlendirilmesi yapılmış ve Ağrı'daki sosyo - ekonomik ve kültürel potansiyelin ortaya çıkarılması noktasında ne gibi uygulamaların hayata geçirilebileceği de tartışılmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve: Terör ve Terörizm

Kökünü Latince “*terrere*” sözcüğünden alan terör kavramı, “korkudan sarsıntı geçirme”, “korkudan titreme ya da titremeye sebep olma” veya “korkudan dehşete düşmeye sebep olma” anlamlarına gelmekte olup ilk defa Dictionnaire de l'Academie Française'nin 1789 yılında yayınlanan ekinde rastlanmaktadır. 1789 Fransız İhtilali'ni izleyen 1793 Konvansiyon döneminde Jakoben yönetimce uygulanan sistematik şiddet politikası, dönemin “terör rejimi-*regime de la terreur*” olarak anılmasına neden olmuştur.

Kavramın Türkçedeki kullanımı ve zihinlerdeki ilk karşılığı ise “korku” ya da “dehşet” olarak belirmektedir. Eski Türkçede karşılığı “tedhiş” olan ‘d-h-ş’ harfleri temelinde “dehşet”, terör kavramının aslında tam da karşılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Cangızbay'ın kavramları netleştirmeye yönelik tespitleri ise oldukça açıklayıcıdır: “*İnsanların ruhuna dehşet salmayı amaçlamayan hiçbir eylem ve etkinlik ne terördür, ne de terörist nitelikte. Dehşet salmanın maddi unsuru tabii ki şiddet kullanımı; ama her şiddet kullanımı tedhiş değil. Tedhişten söz etmek, ancak ve ancak şiddete kimin / kimlerin, nerede ve ne zaman / sebeple maruz kalacağının*

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

*bilinemezliği ölçüsünde mümkün: Bir şiddet uygulamasına kadar çok insanın içine 'hedef ben de olabilirdim' korkusu salıyor/salmayı hedefliyorsa, o kadar tedhiş (terör) eylemidir, şiddeti uygulayan da tedhişçi (terörist)."*⁴

Yıldırma, korkutma, dehşet salma şeklinde algılanan terör kelimesi, bir topluluk içerisinde bir grubun halkın direnişini kırmak için meydana getirdiği ortak korku ya da insanları yıldırma, sindirmek ve korkutma yoluyla onlara belirli davranış biçimlerini benimsetmek maksadıyla zor kullanma eylemi veya bir grubun / kliğin güç kazanmak için sistemli bir şekilde vahşi yollara başvurarak yarattığı büyük korku / dehşet durumu olarak tanımlanabilir.⁵ Bu kapsamda terörün amacı, belirlenen hedeflere ulaşmak için bir korku iklimi oluşturmak, toplumda ve kişilerde tedirginlik, panik ve ümitsizlik yaratarak devlete olan güveni ortadan kaldırmak, sosyal bütünlüğü bozmak ve bu yolla toplumsal düzeni değiştirerek istenilen hedeflere ulaşmaktır.⁶ Terör, eylemlerini haklı gösterecek gerekçe ne olursa olsun başta insanların yaşama hakkı olmak üzere, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına yöneliktir. Terörün buradaki en önemli unsuru, yani dehşeti oluşturmadaki en önemli aygıtı şiddettir. Bunun yanında ideoloji, örgüt, eylem gibi unsurları da terörün oluşmasında başat rol oynamaktadır ki bunlar ilerleyen bölümlerde daha detaylı açıklanacaktır. Ancak terör kavramıyla birlikte açıklanmasında fayda görülen önemli bir kavram ise "terörizm"dir.

⁴ Kadir Cangızbay, "Tedhiş mi?, Terör mü?", *Birgün*, 01 Kasım 2005, s.14.

⁵ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1.maddesinde "Terör", aşağıdaki şekliyle tanımlanmıştır:

Terör tanımı (Değişik Başlık:18.07.2006/26232-5532/1 md.)

Madde 1- (Değişik Birinci Fıkra:19.07.2003/25173-4928/20 md.) Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

⁶ Jessica Kuper, *Political Science and Political Theory*, Roulledge and Kegan Paul, London, 1987, s.240'tan aktaran Abdulkadir Baharçipek, "Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, Elazığ, 2000, s.13.

Terörizm*, siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör içeren bir strateji olarak terör kavramını da içeren geniş bir kavramdır.⁷ Terörizmden söz edebilmek için belli bir siyasal hedefe yönelmiş birbirleriyle bağlantılı bir dizi terör eylemine ihtiyaç vardır. Kelime anlamı olarak ise terörizm, sahip olduğu katılımcılarla kendi siyasal, dinsel ve ideolojik amaçlarını önceden planlayarak sıra dışı şiddet eylemleri ile gerçekleştirmesi ve bu şekilde hedeflerine ulaşmayı amaçlayan bir yöntemdir. Başka bir ifadeyle, siyasal taleplerin hayata geçirebilmesi amacıyla sistematik olarak şiddet içermektedir ve bu noktada amaç, gücü elde etmek, toplumu sindirmek ve normal işleyen bir siyasal, ekonomik süreci kendi menfaatler lehine güçsüzleştirmek ve avantajlanmış gibi algılanmasını sağlamaktır.⁸ Amacın altında yatan saik, bir hükümetin ya da genel kamuoyundan taviz koparmak, çeşitli makam ve

*“-izm” İngilizcede “-ism” eki olarak kullanılır ve kelime sonlarına gelerek geldiği ismi bir akımın, bir fikir yumağının adı haline dönüştürür. “-izm”in Türkçe karşılığı -cılık, -cilik, -culuk, -çülük vb. ekleridir. Ancak bu ekler yerine, iltimas mantalitesinden ötürü -ism ekinin devşirilmiş şekli olan -izm eki Türkçede yaygınlaşmıştır. Bu eki alan kelimeler bir mantaliteyi, bir doktrini, bir akımı, bir teoriyi, bir fikri, bir sanat akımını vs. ifade etmek için kullanılmaktadır. Örneğin Terörizm-Yıldırımcılık, Pragmatizm-Yararcılık, Natüralizm-Doğalcılık, Materyalizm-Maddecilik, Liberalizm-Özgürlükçülük, Fundamentalizm-Köktencilik, Anarşizm-Devletsizcilik gibi. Özünde belli bir toplumsal küme ya da sınıfa has fikirleri bütünleştiren “-izm”ler diğer taraftan insanın düşünce özgürlüğüne ket vurarak kendi mensuplarını fikirsel olarak sınırlandırarak limitlerini kendi belirlediği alanda insanları düşünmeye yönlendirmektedir, bir nevi onları hapsedmektedir. “-izm” ekinin ifade ettiği manayı temsil eden kelime ise ideolojidir. İdeoloji, “ide” sözcüğünden türemiştir ve fikir bilimi manasına gelmektedir. Yapılan genel bir tanıma göre ideoloji siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral ve estetik düşünceler bütünüdür. İdeolojiler ile ilgili böyle keskin ifadelerin varlığının sebebi onların insanların idrak ve gözlerine inen bir perde olmasındandır. Bu yüzden herhangi bir ideolojinin tarafgiri haline gelen beşer diğer konularda bitaraf olmakta ve öğrenmeye karşı bütün alıcılarını çoğu zaman kapatmaktadır. İdeolojinin maksadı belirli bir bilinç oluşturarak meşru veya gayri meşru bir fikri, eylemi canlandırmaktır. İdeolojinin dayandığı noktanın meşru veya gayri meşru olmasının kendisi için bir sakıncası yoktur. Onun için önemli olan şey hedefe varılmasıdır. Dolayısıyla ideolojiler kimi zaman çarpık bilinç, yalan gibi şekillerle de tanımlanan “şey”lerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://atifacikgoz.wordpress.com/2011/12/05/izm-ideoloji/> (Erişim: 18.12.2012); Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 17. Baskı, İstanbul, 2010, s.176-177.

⁷ Sertaç Başeren, “Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele”, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 1, No: 4, Ankara, 1994-95, s.164-165. Ayrıca kavramsal tartışma için bkz. Sertaç Başeren, “Kavramsal Özellikleri ile Terörizm (Tarihi ve Hukuki Boyutları İle)”, *Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu*, Genelkurmay Başkanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi Yay., Ankara, 2006, ss.7-18.

⁸ Siaw Khiun Then, Martin Loosemore, “Terrorism Prevention, Preparedness, and Response in Built Facilities”, *Facilities*, Vol: 24, Issue: 5/6, 2006, s.157-158.

mercileri belli bir biçimde davranmaya, en azından kendi görüşlerine saygı göstermeye zorlamaktır.⁹

Bu tanımlar paralelinde terörizm, demokratik ikna yoluyla barışçı davranışa karşı hukukun üstünlüğünü ve devlet otoritesini tanımayan, güçsüzlüklerini gizlemek amacıyla demokratik otoriteleri kitlelerden kopararak halka karşı şiddet kullanmaya yönelen ve uluslararası destek gören örgütlerin, siyasi hedeflere ulaşmak için masum insanları bile hedef alabilen ve hiçbir savaş kuralı tanımayan, geleneksel siyasi suçlardan farklı, metodik, örgütlü, sistematik öldürme, kaçırma korkutma ve tahrip eylemi olarak belirmektedir.¹⁰ Terör yaratma amacı, terörizmin özgün yönünü oluşturur. Terör, hesaplı ve sistematik kullanılarak terörizm yaratılır. Terörizmin mağdurları birey olarak hedef alınmamış, ya tesadüfi olarak ya da simge olarak seçilmiştir. Burada araç olarak kullanılan mağdur savunmasızdır ve böyle bir eylemi beklememektedir. Amaç, mağduru ortadan kaldırmak değil, mağdurun ait olduğu grup içinde dehşet doğurmaktır. Korku ve dehşet, yasal yollarla ulaşılamayacak hedefe varmak için anahtar rol oynar.¹¹ Cangızbay'ın yine şu yorumu konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından dikkate değerdir: *“Terör kavramı konusundaki bu kafa karışıklığı ve kavramın kafa karıştırmaya bu denli müsait olması her şeyden önce kavramın içeriğinden kaynaklanıyor ve biz bu konuda iki defa handikaplıyız: NATO’culuğun telmih ettiği Amerikanca talimatnamelere sonsuz güven ve sadakat ile Atatürkçülüğün arap-kaç ivmesinin bir bileşkesi olarak, ‘tedhiş’/‘tedhişçi’ nin yerine ‘terör’/‘terörist’i geçirmekle, terörü terör yapanın insanların ruhuna ‘dehşet (D-H-Ş kökü) salıp yıldırma’ işlevi olduğunu yakalayamaz hale geliyoruz: Üzerime silahla gelen güce karşı dinamitli tuzak hazırlamak başka şey, aynı dinamiti bir alışveriş merkezinde patlatmak başka şey. Birincisinin çatışmaya taraf olmayanın ruhuna salacağı dehşetin yoğunluğu / ruhuna dehşet salacak olduklarının yaygınlığı arasında bayağı bir fark var: Bir eylemin terörizanlığının, dolayısıyla failinin teröristliğinin ölçütü eylemin ne olduğu değil, ne kadar insanı ne derecede dehşete düşürüp yıldırıyor olduğu. Öyleyse, terörü eylemin içeriği temelinde tanımlamanın olanağı yok; oysa*

⁹ Emre Öktem, “Uluslararası Hukukta Terörizm”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Say: 5, 2004, s.135.

¹⁰ Osman Güvenir, *Türkiye’de Terör*, Gazeteciler Cemiyeti Yay., İstanbul, 1980, s.84’ten aktaran Serdar Öztürk, Kamil Çelik, “Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1/2, 2009, s.87.

¹¹ Gilbert Guillaume, “Terrorisme et droit International”, *Recueil des cours de l’Académie de droit International*, 1989/III, t: 215, s.305’ten aktaran Öktem, 2004, s.135.

*hukuk evrensel olarak 'tanımlanmamış suç'u reddeder ki, bu da 'terör suçu'nun daima ve mutlaka siyasal olarak tanımlandığını gösterir: Nazi işgalcinin teröristi Fransız direnişçi iken, kolonyalist Fransızinkisi de Cezayirli bağımsızlıkçı olacaktır.'*¹² Terörist stratejiye göre, kamuoyu öyle bir ümitsizlik ve kötümserliğe kapılmalıdır ki, gerilim düşürecek herhangi bir çözüme rıza gösterecek hâle gelmemelidir. Böylece korku, hem toplumda yaratılmak istenen amaç, hem de siyasal saike götüren yöntem görevini görür.¹³

Terör, kişilerde yılgınlık yaratan ve büyük çaplı korku veren bir eylem durumunu ifade ederken; terörizm, siyasal amaçlar için mevcut durumu kanun dışı yollardan değiştirmek amacıyla örgütlü, sistemli ve sürekli terör eylemlerini kullanmayı bir yöntem olarak benimsemiş durumudur.¹⁴ Yani genel olarak terör korku ve dehşet durumunu ifade etmek için kullanılırken, terörizm bu terör durumunun ortaya çıkarılmasında kullanılan strateji ve yöntemi ifade etmektedir. Bunun yanında kavramlar arasında dogmatik bir fark da vardır. Zira "terör" kavramı, yukarıdan uygulanan terörü yani mevcut rejimin halkın baskı altında tutularak varlığını garanti altına alınmasını ya da geliştirilmesini ifade ederken, "terörizm" kavramı, hükümet edenlerin zayıflığını sergilemek hatta tüm devlet iradesini bertaraf etmek amacıyla alttan uygulanan saldırı faaliyetleri şeklinde kendini gösterir. Ancak, terör ve terörizm arasındaki bu hassas ayırım, günlük pratikte ortadan kalkmıştır. Belirli bir siyasal yapıyı değiştirmek amacıyla belirli bir örgüt tarafından sistematik olarak uygulanan ve kitleleri paniğe sokan şiddet eylemleri, terör eylemleri ya da kısaca terör veya terörizm olarak adlandırılmaktadır.¹⁵

Hemen belirtmek gerekir ki, terörizm konusu ile yürütülen akademik çalışmalarda hangi tutum ve davranışın terör faaliyeti ya da bağımsızlık mücadelesi, kimin terörist kimin özgürlük savaşçısı olduğuna yönelik tartışmalar hâlen devam etmektedir. Aslında terörizm kelimesinin kullanımı, başlı başına bir olumsuzluk ifade etmekte ve eylemi gerçekleştiren grubun

¹² Kadir Cangızbay, "Terör Üzerine", *Birgün*, 30 Ağustos 2005, s.14.

¹³ Öktem'e göre: "[Terörizm] benzer kavramlarla karşılaştırılacak olursa; terörizm, basit bir siyasal şiddet eylemi değildir. Siyasal şiddetin amacı, belli bir kişiyi ortadan kaldırmaktan ibaret olabilir ve dehşet doğurma amacı aranmayabilir. Terörizm, anarşizmden de farklıdır, zira anarşizm bir kurum olarak devleti ortadan kaldırmayı; terörizm ise çoğu zaman devletin hukuki-siyasi yapısını değiştirmeyi ya da bütünlüğünü parçalamayı hedeflemektedir." Öktem, 2004, s.135-136.

¹⁴ Ali Çağlar, "Terör ve Örgütlenme", *TODAİE Amme İdaresi Dergisi*, Vol: 30, No: 3, 1997, s.120 ve M. Sami Denker, *Uluslararası Terör: Türkiye ve PKK*, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1997, s.3-4.

¹⁵ Hamide Zafer, *Ceza Hukukunda Terörizm: Milletlerarası Metinler ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun Işığında*, Beta Yay., İstanbul, 1999, s.10.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

meşruiyetini ortadan kaldırmaktadır. Terörizm tanımında karşılaşılan esas sorun, bağımsızlık mücadelesi çerçevesinde gerçekleştirilen eylemlerle terör eylemleri arasındaki karışıklıktan kaynaklanmaktadır. Böylesi bağımsızlık hareketlerini ideolojik nedenlerle ya da sadece menfaatleri gereği destekleyen devletlerle bu eylemin acısını bilen, her türlü olumsuz sonucu yaşayan devletler aynı terörizm tanımı üzerinde uzlaşmamaktadır.¹⁶ Sınırın bir tarafında en kabul edilemez en ağır suçları işleyen kişi ya da grup terörist olarak değerlendirilirken, sınırın öbür tarafına geçtiğinde, özgürlük savaşçısı ya da bir kahraman olarak görülebilmektedir.¹⁷ Ancak algı ve tanım bu kadar zıtlık arz etse de bazı ortak noktalarda fikir birliği sağlanmıştır. Bunlar: (i) Terörist davranışlarının motivasyonu [*siyasi ya da diğer*], (ii) Neye yönelik bir hedef olduğu [*savaşılan veya savaşılmayan*], (iii) Aktörler [*alt ulusal gruplar, gizli faaliyet gösterenler*], (iv) Amaçlar [*devlet kademesinde korku halkta dehşet yaratmak*], (v) Terörist gruplara katılanların niyetleridir.¹⁸

2. Terörizmin Unsurları

Terör veya terörizmin uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanlarındaki tanımlarında özellikle devleti ve sistemi hedef alan, sistemli bir şiddet hareketi olduğu genel kabul gören bir durumdur. “Terör siyasi amaçlar

¹⁶ Öktem, 2004, s.137 ve John Baylis, Steve Smith, *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, 3rd Edition, New York, 2006, s.480. Bu konuda Dilmaç'ın tespitleri kavramlara bakış açısını çok güzel yansıtmaktadır: “Örneğin 1984 yılından itibaren şiddet eylemlerine başlayan PKK terör örgütü ABD tarafından 1997 yılında, Avrupa Birliği tarafından ise 2002 yılında terör örgütü olarak ilan edilmiştir. Filistin’de önemli siyasal rolü bulunan HAMAS, başta İsrail ve ABD ve birçok Batılı ülke tarafından terör örgütü olarak kabul edilirken Türkiye’nin bu konuda farklı değerlendirmeleri bulunmaktadır. Çin’in Doğu Türkistan bölgesinde yaşayan Türklerin siyasal faaliyetleri Çin yönetimi tarafından tamamen terörist faaliyetler olarak ilan edilirken Türkiye başta olmak üzere ABD ve bazı Batılı ülkelerin tavrı aynı paralelde değildir. Benzer tavrı Rusya Federasyonu’nun kendi topraklarında yaşayan Çeçenlere karşı görmek mümkündür. Çeçenleri genel olarak terörist faaliyetlerde bulunmakla suçlayan Rusya Federasyonu ile Türkiye’nin konuya yaklaşımı aynı paralelde değildir. Bu tespitlerin hemen hepsinin temelinde devletlerin, örgütlerin ve kişilerin politik tavır ve yönelimlerinin başat rol oynadığı açıktır.” Sabri Dilmaç, *Terörizmde Tanım Sorunu ve Yaklaşımlar*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2011, s.133.

¹⁷ A. Gani Yıldırım, “Terörizm ve Türkiye”, *Fırat Üniversitesi'nin 25. Kuruluş Yıldönümünde I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu: (Terör, Etkileri ve Çözüm Önerileri: Bildiriler) 27-28-29 Mart 2000*, Ed. Eyüp G. İşbir, İbrahim Yılmazçelik, Ahmet Akşın, Fırat Üniversitesi Yay., Elazığ, 2000, s.681.

¹⁸ Alexandros Paraskevas, Arandell Beverly, “A Strategic Framework for Terrorism Prevention and Mitigation in Tourism Destinations”, *Tourism Management*, Vol: 28, s.1560’tan aktaran Murat Yeşiltaş, İlker Öztürk, Fatih Türkmen, “Terör Faaliyetlerinin Turizm Sektörüne Etkilerinin Çözüm Önerileri Perspektifinde Değerlendirilmesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran, 2008, Cilt: 10, Sayı: 1, s.178.

için seyircide korku uyandırmak amacıyla, savaş ve tiyatronun sentezi, masum kurbanlara yönelik bir şiddet oyunu”¹⁹ şeklindeki tanım, terör ve şiddet ilişkisini açık bir biçimde ortaya koyar. Bunun yanında süre gelen akademik çalışmalarda terörizmin genel olarak şiddet mi, yoksa şiddetin özel bir biçimi mi olduğu üzerine bir fikir birliği yoktur. Ancak genel kanı, içerisinde üç temel unsuru: ideoloji, örgüt ve eylem taşımayan şiddet hareketlerinin terör olarak tanımlanamayacağıdır.²⁰ Çalışmanın bu bölümünde, terörizmin daha iyi anlaşılabilmesi için onu oluşturan unsurların kısa bir değerlendirmesi yapılacaktır. Tanımlardan da hareketle terörizmin unsurlarının tespitinde mutlaka olması gereken üç ölçüt belirlemek mümkündür. Bunlardan birincisi saik, ikincisi fail üçüncüsü harekettir. Saik siyasal motivasyona (*ideoloji*), fail örgüte, hareket ölçütü ise eylem yani şiddete karşılık gelmektedir.²¹

2.1. İdeoloji

Terör faaliyetlerinde siyasal motivasyon ya da ideoloji terör eylemlerini diğer şiddet eylemlerinden ayıran en önemli ana unsur olarak karşımıza çıkar. Terör örgütlerinin dayanak ve hareket noktalarını ideolojileri oluşturduğundan, örgütsel yapı, eleman temini, uygulanacak programlar, eylemlerin biçim ve ihtivası mutlaka ideolojileri çerçevesinde belirlenir.²² Bu unsur, örgütün hareket noktasını oluşturur. Örgüt, organize olmuş, aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı hedefe yönelmiş kişilerden teşekkül eder. Örgütsel yapılanma içerisinde gizlilik ve illegal çalışmalar ön plandadır. Terör örgütleri, şiddeti ise ideolojileri doğrultusunda belirledikleri hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullanmaktadır.²³ Terör örgütlerinin “siyasi eğitim” şeklinde adını verdikleri faaliyetin amacı, örgütün dayandığı temel ideolojiyi örgüt mensuplarına benimsetmek ve onları örgütün hedefleri doğrultusunda “bilinçlendirmektir.”²⁴ Siyasi ve ideolojik eğitim olarak da ifade edilebilecek bu süreçte temel amaç, örgüt mensuplarının örgüte bağlılıklarının sağlanmasıdır.

¹⁹ C. Cindy Combs, *Terrorism in the Twenty-First Century*, Prentice-Hall, New Jersey, 2000, s.8.

²⁰ Terör ve şiddet ayrımı hakkında detaylı bilgi için bkz. Y. Furkan Şen, *Şiddet ve Terör Ayrımı*, Yayımlanmamış Bitirme Tezi, Polis Akademisi, Ankara, 2000.

²¹ Dilmaç, 2011, s.109.

²² Davut Atlı, *Terörle Mücadele Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanabilirliği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 2002, s.25.

²³ Önder Yücebaş, *Suç Ekonomisi ve Terörizmin Finansmanı*, Turhan Kitapevi, Ankara, 2011, s.162.

²⁴ Tuğçe Gençtürk, *Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar*, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2012, s.3. [Erişim: <http://sam.baskent.edu.tr/raporlar.php> (19.12.2012)]

Örgüte bağlılık, kişinin ideoloji sayesinde tahayyül ettiği düzen ve hayali yapı neticesinde hayat bulur. Terör örgütü üyesinin en önemli sermayesi o örgütün sahip olduğu ideolojidir. Bu bir bakıma kişinin hayalidir. Bu hayal, örgüt adına geçmiş, yaşanan zamanı ve geleceği açıklar; üyelerin düşüncelerini ve anlayışını biçimlendirir; karşısında olduklarına inandıkları yasal düzene karşı silahlı mücadeleyi haklılaştırır; teşvik ederek devamını sağlar.²⁵ Hayatlarının amacı olarak belirledikleri bu felsefeden dolayı da amaçlarına ulaşmada engel gördükleri her türlü düzeni, yapıyı, kişiyi ortadan kaldırmak; etkisizleştirebilmek için mücadele yöntemleri geliştirir.²⁶

Şiddet içeren bir hareketin bünyesinde ideoloji bulunmuyorsa terörden bahsetmek pek mümkün değildir. Aynı şekilde bünyesinde şiddet barındırmayan ideoloji de terörizm olarak nitelendirilemez. Terör yaratan her türlü eylem, kendisini ve hareket tarzını tanımlarken, temel aldığı ideolojiyi bu hareket tarzının başlangıç noktası olarak belirler. İdeolojik yön, katı kurullarla korunmakta, sempatizanların bağlılığı için her tür propaganda yine örgüt tarafından sürdürülmektedir.²⁷ Böylelikle ideoloji, propagandadan şiddete kadar her tür eylemin öncüsü olurken, ideolojinin beslenmesi ve sürekliliği için de yine propaganda ve şiddet birer araç hâline gelir.

2.2. Örgüt

Örgüt kavramından, ortak bir amaç ya da bir eylemi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurum veya kişilerin oluşturduğu bir bütün anlaşılmalıdır. Bu bağlamda, örgütün, organize bir yapı içerisinde, aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı hedefe yönelmiş kişilerden oluştuğunu ifade etmek yanlış olmaz. Terör örgütleri de belli bir örgütsel yapılanma içerisinde, aynı amaç etrafında bir araya gelen ve aynı hedefe yönelmiş kişilerin organize bir şekilde eylem ve şiddet hareketlerini gerçekleştirmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, terörizmin tanımında yer alan hususlara ulaşmak için kurulan örgütü veya terörizmin ulaşmak istediği hedefleri gerçekleştirebilmek için kurulan örgütlenmeyi “terör örgütü” olarak tanımlamak mümkündür.²⁸

²⁵ Aytekin İleri, “Teröristin Sosyo-Psikolojik Profilinin Terörle Mücadeledeki Yeri ve Önemi”, *Fırat Üniversitesi'nin 25. Kuruluş Yıldönümünde 1.Milletlerarası Doğu Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu: (Terör, Etkileri ve Çözüm Önerileri: Bildiriler) 27-28-29 Mart 2000*, Ed. Eyüp G. İşbir, İbrahim Yılmazçelik, Ahmet Akşın, Fırat Üniversitesi Yay., Elazığ, 2000, s.353.

²⁶ Dilmaç, 2011, s.142.

²⁷ Öztürk ve Çelik, 2009, s.88.

²⁸ Dilmaç, 2011, s.175.

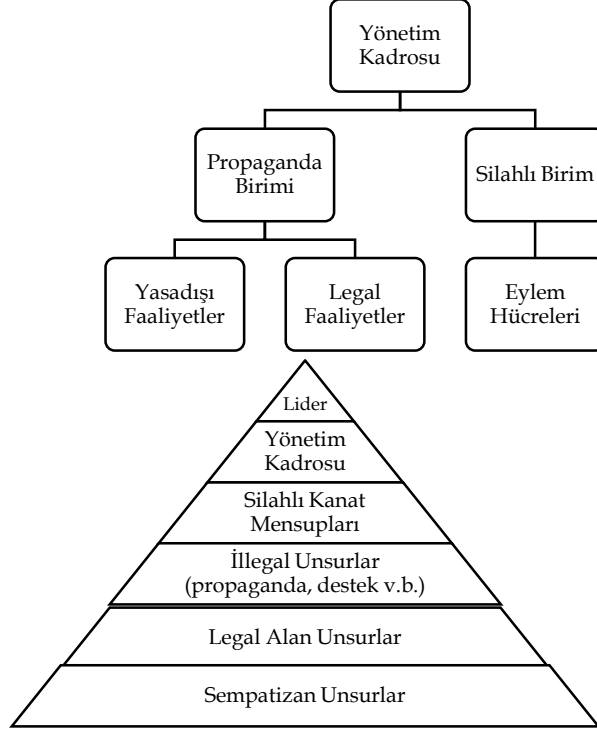
Terör örgütlerinin yapısı, illegal teşkilatlanmayı ve üst seviyede gizliliği içerir. Terörist yapılarıdaki örgütlenme, merkezi yapılanma ve buna bağlı silahlı yapılanma ile propaganda faaliyetlerinin yürütüldüğü bir yapıdan oluşur. Bu yapı içerisinde, çoğunlukla örgüt lideri ile ona bağlı üst düzey sorumlular ve daha alt düzeydeki bölge, il ve birim sorumluları silsilesi yer alır. Bu yapılanma içerisinde illegal ve gizlilik ile birlikte, geniş kitlelere ulaşmak için legal yapılanmalar da aynı ölçüde önemlidir. İllegal faaliyetler, legal alandan öne çıkan sempaticianların illegal alana kaydırılmaları süreklilik kazanır.²⁹ Terör örgütlerinin yapılanmasını ise aşağıdaki gibi şemasal biçimlerde ifade etmek mümkündür³⁰:

²⁹ Genel anlamıyla terör örgütlerinin yapısı ve faaliyetleri incelendiğinde, yasal olarak teminat altına alınan temel hak ve özgürlüklerin son derece istismar edildiği görülmektedir. Siyasi parti kurma, herhangi bir siyasi partiye üye olma, partiden ayrılma, düşünce ve kanat hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, bilim ve sanat hürriyeti, basın hürriyeti, dernek kurma hürriyeti, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, sendika kurma ve üye olma hakkı gibi temel hak ve özgürlüklerin zaman zaman istismar edilerek terör örgütünün propagandası haline getirildiği örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda hemen hemen tüm terör örgütlerinin yasal boşluk ya da demokratik hakların kötüye kullanılması ile örgüte üye sağlama ve faaliyet alanını geniş bir çevreye yayma amacıyla oldukları bilinen bir gerçektir. Bkz. Öztürk ve Çelik, 2009, s.89.

³⁰ Dilmaç, 2011, s.176 ve 178.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Örgütlenme, terör örgütlerinin vazgeçilmez en önemli unsurudur. İdeolojik mücadelenin en yoğun ifadesi örgütlenme biçimiyle kendisini gösterir. Ancak buradaki örgütlenme biçiminin amacı etkili ve yeterli silahlı eylemin belli bir sistem ve gizlilik içerisinde yürütülmesine yöneliktir. Hiyerarşi ve katı disiplin bu yapılanma içerisinde kendini gösteren önemli kurallardır. Bir terör örgütünün işleyişini sağlayacak başlıca kurallarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür³¹:

(i) *Gizlilik*: Terör örgütleri, devlete ve dolayısıyla güvenlik güçlerine karşı yasadışı ve şiddet içerikli faaliyetlerde bulduklarından dolayı, güvenlik güçlerinin operasyonlarından korunmak ve mensuplarını deşifre etmemek ya da yakalanmalarını önleyebilmek için bütün faaliyetlerini gizli şekilde gerçekleştirmek zorundadır. (ii) *Merkeziyetçilik*: En alttaki örgüt üyesinden başlamak üzere her örgüt üyesinden bir üstündeki sorumlu vasıtasıyla lidere kadar giden katı bir hiyerarşi içerisinde, tamamen merkezi yönetim ilkeleri uygulanır. Bu yaklaşımda alt seviyede bulunan örgüt üyelerine hiçbir şekilde inisiyatif tanınmaz ve en küçük adımlar bile merkezin

³¹ Dilmaç, 2011, s.192-202.

bilgisi, kontrol ve talimatları çerçevesinde atılır. (iii) *Denetim (Rapor ve Talimat)*: Her seviyedeki örgüt mensubunun, kendi üstlerinde yer alan sorumlular aracılığıyla, hiyerarşik bir yapı içerisinde lidere kadar uzanan bir sistem içerisinde, günlük yaşantılarındaki hususlar dâhil olmak üzere, yaptıkları bütün faaliyetler ve gelişmeler hakkında rapor yazmak suretiyle sağlanmaya çalışılır. Bu denetim üstten alta ve aşağıdan yukarıya doğru olacak şekilde gerçekleşmektedir. (iv) *Kollektif Düşünce ve Hareket*: Terör örgütlerinde, örgütün lider kadrosunun belirlediği strateji esastır ve bu noktada herkes aynı şekilde düşünmek ve hareket etmek zorundadır. Terör örgütlerinde kişisel düşüncelere ve davranışlara kesinlikle izin verilmez ve ağır şekilde cezalandırılır. Örgütün bütünlüğünü sağlama, katı kurallara bağlı olarak yönetimi sağlama ancak kollektif düşüncenin sağlanması ile mümkün olmaktadır. Kollektiflik, bireysel davranış ve faaliyetleri önleme, örgütün kadrolarından halk ilişkisine kadar bir bütün olarak kavranmasını sağlamaktadır. (v) *Toplantı*: Terör örgütü, merkezi yapıya bağlı birim ve bunlara bağlı hücrelerden oluştuğundan, örgüt yönetimi bu yapıları farklı şekillerde bir araya getirmek suretiyle örgütün yönetilmesini sağlar. Örgütsel bütün kurallar belirli bir sistem içerisinde planlanan ve gerçekleştirilen toplantılarda alınır ve uygulamaya geçirilir. (vi) *İnisiyatif*: Örgütün amaçları ve lider kadronun emirler doğrultusunda, örgüt mensuplarının, kendi sorumluluk alanı içerisine giren konulara bireysel anlamda müdahale edebilmeleri demektir. İnisiyatif kullanma, örgüt militanlarının, örgüt yönetiminin talimatlarını uygulamada bireysel çabalarını ortaya koymalarına ve kendilerini ispatlamalarına imkân tanımaktadır. İnisiyatif, örgüt mensuplarına kolektif anlayışın dışına taşmasına imkân tanımaz. (vii) *Özeleştirisi*: Her seviyedeki örgüt mensuplarının, örgüt dışı ve örgüt içi gelişmeleri, olayları ve kişileri, eksik, hatalı, zayıf, güçlü ve doğru yönleriyle değerlendirerek ortaya koymaları eleştiri ve özeleştirisi olarak adlandırılır. Terör örgütleri, çok katı uygulamalarla mensuplarını sınırlamakta ve denetim altında tutmaktadırlar. Bu nedenle, raporlama yolu ile edindikleri bilgilerden de faydalanmak suretiyle, en ufak bir şüphe duydukları olay ve kişi davranışları konusunda, sorumlu örgüt mensubundan özeleştirisi yapmasını isterler. Bu talep sözlü olabileceği gibi, genelde yazılı olarak istenmektedir. Bu uygulama ile örgütün katı kurallarına aykırı olabilecek en ufak hataları, örgüt içerisinde birliği bozucu davranışları daha başında tespit ve önleme, talimatlara bağlı kalınmasını sağlama hedeflenmektedir. (viii) *Disiplin*: Disiplin, ortak tavır ve davranışların geliştirilmesi, verilen emirlerin ve görevlerin en iyi şekilde yapılabilmesi için kaçınılmaz görülür. Katı bir

disiplin anlayışının egemen olduğu terör örgütlerinde üst yönetimin veya sorumlu kişilerin emir ve talimatlarına uymamak, savaştırmak veya bunlarda değişiklik yapmak kabul edilemez. Terör örgütleri, özellikle polis takibi ve operasyonlarından zarar görmemek için, çok sıkı bir disiplin içerisinde faaliyetlerini organize etmektedirler.

2.3. Şiddet

Belli bir ideoloji içerisinde örgütlenerek amaçlarına ulaşmak isteyen grupların diğer bir önemli unsuru ise eylemdir. Buradaki eylemden kast edilen şiddet içeren tutum ya davranıştır. Bu yaklaşımla, şiddet, terörün hem aracı hem de ön şartıdır. Ancak, burada sözü edilen şiddet, mala ve şahsa karşı olduğu gibi, spesifik bir eylemden veya genel bir korku hâlinde nitelik olarak farklılık gösterir.* Spesifik şiddet, siyasal amaç taşımayan, yok etmeye kadar varan, bütün zarar verici saldırıları kapsar. Şiddet ile ilgili tanımlara bakıldığında da, ortak noktanın fiziki güç kullanılması olduğu görülür.³² Ancak burada şiddeti terör örgütlerinin başvurduğu eylemler bağlamında, yani siyasal şiddet olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Siyasal şiddet, en genel şekilde: amacı, yöneldiği hedefler, seçtiği kurbanlar, çevreleyen şartlar, yerine getirilmiş biçimleri ve sonuçları itibarıyla siyasal önemi haiz olan ve karışıklık yaratan, hasara uğratan ve zarar veren eylemler olarak tanımlanabilir.³³ Farklı bir anlatımla siyasal şiddet, devlet gücünü etkileme, ele geçirme veya koruma amacıyla yapılan siyasi mücadele sürecinde işlenen her türlü şiddet davranışdır.³⁴ Görüleceği üzere, şiddetin siyasallaşması, başvurulan şiddetin meşru yönetimlere veya halka yönelik olarak, siyasal sonuçlar elde etmek

* Siyasal iktidarın belirleyici niteliği olan zor (force) kullanma tekeli ile şiddet karıştırılmaması gereken iki kavramdır. Siyasal iktidar, toplum düzeninin korunması için fertleri zorlar. Ancak bu işlevi, hukuki yaptırımlara başvurmadan önce, ikna, engelleme, sınırlama, caydırma gibi eğitim ve telkin yollarını kullanarak yerine getirir. Siyasal iktidarın kullandığı zorlama araçlarının hepsi genel kabul görmüş, meşruluk kazanmış araçlardır. Temelde, iktidarın bünyesinde şiddet yoktur. Fakat iktidarın meşruluğuna meydana gelecek zayıflama, onu şiddet kullanmaya yöneltebilir. Bu noktada zor, şiddetin bir ögesi haline gelir. ABD Milli Komisyonu'nun şiddet üzerine hazırladığı raporda, bu iki kavram arasındaki fark açıkça belirtilmiştir. Rapora göre, meşru devlet kullanımı olarak zor, hukuki ihlallerin engellenmesi, sınırlanması ve cezalandırılmasını kapsar; şiddet ise, hukuki müeyyide ve anayasal meşruiyetten yoksun olduğu için esas itibarıyla keyfidir. Y. Furkan Şen, "Siyasal Şiddet ve Terör -Felluce Saldırısı-", *Yeni Dönemde Eski Tartışmalar -Göç, Etnisite, Milliyetçilik, Kürtçülük, Laiklik*, Yargı Yay., 2006, Ankara, s.212.

³² M. Şükrü Alparslan, *Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik*, Teknik Yay., İstanbul, 1983, s.42-43. Ayrıca bkz. Hayati Hazır, *Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi Olarak Siyasal Şiddet ve Terörizm*, Nobel Yay., Ankara, 2001.

³³ Şen, 2000, s.18.

³⁴ H. İbrahim Bahar, *Sosyoloji*, USAK Yay., Ankara, 2009, s.240.

amacıyla kullanılması durumunda ortaya çıkar.* Şiddet, yasadışı ve meşru olmayan şekilde siyasal bir sonuç elde etme amaçlı olarak kullanıldığında siyasallaşır. Bu bağlamda terör örgütleri de siyasal etkilere yol açabilmek için şiddete başvurur.³⁵

Terörizm de belli amaçlara ulaşmak için şiddet kullanılmasını meşru gören bir anlayışa sahiptir. Adlarını kamuoyuna duyurmak, savundukları veya inandıkları amacı gerçekleştirmek arzusunda olan terör örgütleri, “silahlı mücadele” adı verilen şiddet uygulamalarıyla kendini göstermekte, şiddet yoğunlaştıkça toplum içerisindeki korku ya da dehşet artmaktadır. Şiddet hareketleri, terör örgütlerinin propaganda malzemeleri arasında en önemlilerindedir. Zira örgüt, böylelikle kendi tabanını da zor ve tehdide dayalı bir tarz sergileyerek korumakta ve yeni alan oluşturabilmektedir.³⁶ Özetleyecek olursak, terör örgütleri şiddette başvurarak üç amacı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir: (i) Örgütün güçlü olduğunu ve şiddetle taleplerini yerine getirecek imkân ve kabiliyetlere sahip olduğunu göstererek kendi taraftarları arasında örgüte bağlılıkları artırmak. (ii) Örgütle arasında mesafe koymak isteyen, örgüte maddi veya farklı şekillerde yardımda bulunmak istemeyenlere gözdağı vererek yasa dışı faaliyetlerini sürdürmek. (iii) Örgüt silahlı mücadele yaparak devletin de kendisiyle benzer bir mücadele yapmasını sağlayarak bir savaş görüntüsü ortaya koymak ve destekçilerinin yardımlarını sürekli hâle getirmek.³⁷

* En istikrarlı demokrasilerde bile zaman zaman ortaya çıkması ihtimal dâhilinde olan siyasal şiddet, terörizmden daha çok demokrasiyi tehdit etmektedir. Ancak, tüm gözler terörizme çevrilmiş, bütün tedbirler buna göre alınmıştır. Buna karşılık, çok geniş çaplı ve karmaşık siyasal şiddet, sadece karar alma mekanizmasını etkilemekle kalmaz, zamanla demokrasinin zayıflamasına da yol açar. Hükümetlerin bu konuda başarısız kalması, vatandaşlar arasında ikilem oluşturacak ve otoriter eğilimlere destek verme ihtimallerini de artıracaktır. Demokrasi için siyasal şiddetin asıl tehlikesi budur. Toplumda meydana gelebilecek karışıklık insanları, son çare olarak, ister istemez otoriter güçlere itecektir.

³⁵ Nilüfer Karacasulu, Şevket Ovalı, “Terör: Kavramsal Çeşitlilik”, *Mülkiye*, Cilt: XXVIII, Sayı: 243, 2004, s.54.

³⁶ Öztürk ve Çelik, 2009, s.89.

³⁷ Bekir Çınar, “Terör Eylemleri Olarak Sivil İtaatsizlik vs. Şiddet”, *Zaman*, 14 Aralık 2012, s.26. Terör örgütlerinin amaçlarını gerçekleştirmek için uyguladıkları yöntemlerden/eylemlerden sivil itaatsizliğin mi yoksa şiddetin mi daha etkili olduğu zaman zaman tartışılmaktadır. Sivil itaatsizlik, sivil yönetim tarafından uygulanan yasaların özüne uyararak yasalara riayet etmeme, karşı koyma anlamına gelmektedir. Yasaların ya da hükümet politikasının değiştirilmesini hedefleyen, kamuoyu önünde icra edilen (aleni), şiddete dayanmayan, vicdani ancak yasal olmayan politik bir eylemdir. Bireysel bir tutum şeklinde olabileceği gibi zamanla toplumsal karakter de gösterebilir. Henry David Thoreau (1817-1862), Mohandas Karamchand Gandhi (1869-1948), Martin Luther King (1929-1968), Rosa Louise Parks (1913-2005), Nelson Rolihlahla Mandela (1918-) gibi isimler sivil itaatsizliğin

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

Terörizmin unsurları ayrı ayrı ele alındığında bizleri farklı sonuçlara götürebilmektedir. Burada asıl olan terörizmden bahsedilebilmesi için yukarıda ifade edilen tüm unsurların eylem faaliyetlerinin içerisinde olması gerektirir. Aksi takdirde karşımıza terörizmden çok farklı olarak “siyasal faaliyet”, “bireysel suç” ya da “organize suç” kavramları çıkar. Dilmaç, bu ayrımı tablo üzerinde çok güzel özetlemiştir³⁸:

Unsurlar ve Faaliyetin Niteliği

İDEOLOJİ	ÖRGÜT	ŞİDDET	FAALİYETİN NİTELİĞİ
VAR Yasal	VAR Yasal	YOK	Siyasi faaliyet / YASAL
VAR Yasadışı	VAR Yasadışı / GİZLİ	YOK	Siyasi faaliyet / YASADIŞI
VAR	YOK	VAR	Bireysel suç*
YOK	VAR	VAR	Organize suç
VAR	VAR	VAR	TERÖRİZM

* Bir kişinin, siyasal nedenlere bağlı olarak gerçekleştirdiği eylem/ler literatürde bireysel terörizm olarak yer almakla birlikte, bunun yerine bireysel suç kavramının kullanılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

3. PKK Terör Eylemleri ve Ağrı Bunalmı

Terörizmin en önemli amacı, inanılan ideolojiye ya da davaya kamuoyunda dikkat çekmektir. Bu dikkat çekme ise şiddet eylemleri sonrasında toplumda meydana gelen korku ve dehşet hissiyatıyla hayat bulmaktadır. Korku ve dehşet sonrasında ise varılmak istenilen nokta “taraf olma” ya da “olmama” ikilemini toplum içerisine yaymaktır. Terörizm, bu saikle hareket ederek “insanlara tarafsız olma hakkını yasaklamakta, onların zihinsel ve duygusal masumiyetini yok etmekte, şiddet ortamına çekmekte ve

kullanımı açısından temel örneklerdir. Yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında, terör örgütlerinin çok ender olarak şiddet dışı eylemleri birer yöntem olarak seçtikleri görülmektedir. Bu noktada terör örgütlerinin sivil itaatsizlik olarak adlandırılacak oturma eylemi, açlık grevi, konuşmama, ölüm orucu gibi eylemlere çok az müracaat ettikleri bilinmektedir. Sivil itaatsizlik, şiddet eylemlerinin tersine daha fazla insanın örgüte sempatiyle bakmasını sağlamakta, ulusal ve uluslararası farklı baskı gruplarının devreye girmesiyle amaçlanan sonuçlara daha kolay ulaşılmaktadır. Bu nedenle terör örgütleri üye sıkıntısı çektikleri dönemlerde veya kısa sürede sonuç almayı istedikleri talepleri söz konusu olması durumunda sivil itaatsizliği bir eylem olarak tercih ettikleri görülür. Son dönemlerde Türkiye’de yaşanan açlık grevi/ölüm orucu eylemlerini de bu bağlamda değerlendirmek yanlış olmaz. Bkz. Çınar, 2012, s.26.

³⁸ Dilmaç, 2011, s.117.

toplumun şiddet yoluyla siyasallaşmasına, kutuplaşmasına yol açmaktadır.”³⁹ Farklı kutuplar arasında meydana gelen çatışmaların sonucunda ise toplumun birlik ve bütünlüğü bozulmaktadır.

Kazananı olmayan, kuralsız, sinsî ve yıkıcı bir savaş olan terörizm, dönemsî olarak Türkiye gündeminden düşse de tehdit olma özelliğini her zaman korumuş ve istikrarın sağlanması, huzur ortamının oluşturulmasına engel bir faktör olarak mevcudiyetini sürdürmüştür.⁴⁰ Türkiye’deki terör örgütlerini (i) *Sol Terör Örgütleri*, (ii) *Bölücü Terör Örgütleri* ve (iii) *Sağ Terör Örgütleri* olmak üzere üç ana bölüme ayırmak mümkündür. Çalışmanın ana konusu olarak PKK terör örgütü, gerek ideolojik yapılanması gerek eylemlerindeki amaç ve gerekse uyguladığı şiddet onu tam da terörizmin başat kaynağı kılmış, üyelerini de su götürmez bir şekilde terörist. Bu kapsamda PKK’nın eylemlerini yoğun bir şekilde gerçekleştirdiği Doğu Anadolu tecrübesi, onun etnik yapıdan hareketle “bölücülük” ya da “ayrılıkçılık” üzerinden beslendiğini ve şiddet eylemlerini bu maske altında gerçekleştirdiğini gösterir. İstikrarın ve huzur ortamının bozulması noktasında Doğu Anadolu Bölgesi ve özellikle Ağrı ili ise bu konunun en büyük mağduru olarak karşımıza çıkar.

34

1974 yılında Ankara Yüksek Öğrenim Derneği (AYÖD) isimli gençlik organizasyonu içerisinde faaliyet gösteren Abdullah Öcalan, Kesire Yıldırım (Öcalan), Haki Karaer, Cemil Bayık, Kemal Pir isimli şahıslar Ankara’nın Tuzluca semtinde yaptıkları bir toplantıyla PKK’nın (*Partiya Karkeren Kürdistan/Kürdistan İşçi Partisi*) ilk temelini atmışlardır. Daha sonra PKK, Abdullah Öcalan ve bir grup arkadaşı tarafından 1978 yılında Diyarbakır-Lice’de kurulmuştur. 27 Kasım 1978 tarihinde gerçekleştirilen 1. Kuruluş Kongresi, ideolojik oluşum döneminin ardından profesyonel bir örgüt kurma, bu örgütün amacını, stratejisini ve faaliyet metotlarını uygulamaya koyma olarak gerçekleştirilmiştir. 1984 yılından itibaren, PKK terör örgütünün silahlı eylemlere başlamasıyla birlikte, terör ülke gündeminde en ön sıradaki yerini almaya başlamıştır. Bu dönemde belirleyici olan ve

³⁹ Gençtürk, 2012, s.5.

⁴⁰ Halil Karataş, *Kelimelerle Terör*, Kilim Matbaası, 2. Baskı, İstanbul, 2008, s.18. Karataş’ın bu çalışması, Türkiye’deki terör örgütlerinin gerek ideoloji gerek örgütlenme ve gerekse uyguladıkları eylem/şiddet unsurları açısından topluca değerlendirilmesi ve okuyucuya bir bütün halinde sunulması noktasında bir ilktir. Bu kapsamlı ve uzun soluklu çalışmada Türkiye’deki terör örgütleri (i) *Sol Terör Örgütleri*, (ii) *Bölücü Terör Örgütleri* ve (iii) *Sağ Terör Örgütleri* olmak üzere üç ana bölüme ayrılarak incelenmiştir. Ayrıca çalışmanın sonuna terör ve terörizm kavramlarının karışık yapısını çözmeye yardımcı olabilmesi amacıyla bir “terim sözlüğü” eklenmiştir.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

öncelikli güvenlik sorunu teşkil eden PKK terör örgütünün faaliyetleri olmuştur. Marksist-Leninist ideolojiyi benimseyen PKK, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, ayrı bir devlet veya federatif yapı kurma amacıyla, etnik kimliği temel alan ve yaygın şiddet içeren bir terör hareketi başlatmıştır. PKK terör örgütünün kanlı şiddet eylemleriyle birlikte Türkiye'de terör yeni bir süreç kazanmıştır. PKK, zaman içerisinde örgütlenmesini yurt dışına da taşımak ve bazı devletlerden de doğrudan veya dolaylı yardım almak suretiyle, imkân ve kabiliyetlerini arttırmıştır.* Kürtlerin bağımsız bir devlet kurmaları gerektiğini savunan PKK terörü ile birlikte ülke gündeminde üst sıralara çıkan ve bağımsız bir "Kürdistan" devleti kurmayı hedefleyen bu süreci Türkiye açısından "Bölücü Terör" ya da "Ayrılıkçı Terör" dönemi olarak da adlandırmak mümkündür.⁴¹

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

* Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) uzmanlarından Nihat Ali Özcan ve H. Erdem Gürkaynak, 2001-2011 arası dönemde çeşitli nedenlerle ölen (çatışma, hastalık, örgüt içi infaz v.b) 1.362 PKK terör örgütü üyesi (1.196'sı erkek ve 166'sı kadın) üzerinden, cinsiyet, doğum yeri, dağ kadrosuna katılım yaşı, katılım yeri, katılım yılı, öldükleri iller, yıllar ile örgütte bulunma süreleri ve katılım oranları ile bazı veriler arasındaki ilişkileri incelediği araştırmada çok çarpıcı verilere ulaşmıştır: PKK terör örgütünün dağ kadrosunda bulunan üyelerinin %88'i erkek, %12'si kadındır. Örgüte en genç katılım yaşı 9, en yaşlı katılım yaşı ise 42'dir. En genç ölen 14, en yaşlı ölen 48 yaşındadır. En fazla örgütte bulunma süresi 28 yıldır. PKK'nın dağdaki üyelerinin %43,6'sı 18 yaşın altında, yani çocuktur. %33,4'ü 16-18 yaş arasında, %9,2'si ise 15 yaşın altındadır. 19 yaş ve üstünün oranı ise %57,3'tür. Teröristlerin ortalama yaşı 19'dur. Teröristlerin doğdukları ülkeye göre dağılımı açısından %73,3'ü Türkiye, %12,4'ü Suriye, %9,8'i İran, %3,7'si Irak, %0,3'u Avrupa, %0,2'si de diğer ülkelerden meydana gelmektedir. Teröristlerin doğdukları illere göre dağılımında ise, %16,2'si Diyarbakır, %12,8'i Mardin, %8,5'i Van, %6,9'u Şırnak, %6,6'sı Hakkâri doğumludur. Ağrı doğum teröristler ise %2,1 oranla on üçüncü sırada yer almaktadır. Teröristlerin örgüte katıldıkları illere göre dağılımında ilk sırada %17,6 ile Diyarbakır yer alırken, %15,7 ile İstanbul ikinci sırada, üçüncü sırada %10,8 ile Mardin, dördüncü sırada %9,8 ile Van, beşinci sırada %6,8 ile Şırnak gelmektedir. Ağrı %1,7 ile on ikinci sırada yer almaktadır. Örgüte en fazla katılım, Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 1999 yılında olmuştur. 1999'da örgüte yurtdışından katılım oranının yurtiçinden katılımın önüne geçmesi de dikkat çekici bir veridir. Dağdaki teröristlerin %79,4'ü Türkiye, %17,6'sı Irak'ta, %2,6'sı İran'da, %0,3'ü Suriye topraklarında ölmüştür. Yine dağdaki teröristlerin %18,2'si Şırnak'ta, %13,4'ü Tunceli'de, %10,4'ü Siirt'te, %10,3'ü Hakkâri'de, %9,5'i Bingöl'de ölmüştür. Ağrı'da ölen teröristlerin oranı ise %1,5'tir. Teröristlerin örgütte bulunma süreleri aynı zamanda hayatta kalma süresi olarak belirlenmiş ve bu süre 6,5-7 yıl şeklinde hesaplanmıştır. Ortalama ölüm yaşı 26-27'dir. Kadınların örgütte kalma yaşı erkeklerden fazla olup, kadınlar ortalama 8,3 yıl örgüt içerisinde kalmıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1329236045-1.ARASTIRMA.pdf> [Erişim: 15.01.2013]

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Karataş, 2008, s.75-91; Dilmaç, 2011, s.75-77; Şen, 2006b, s.343-382. Ayrıca "Kürtçülük" hareketlerinin tarihsel gelişimi ve PKK terör örgütünün bu hareketi silahlı kol olarak üstlenişinin anlatıldığı geniş kapsamlı bir çalışma için bkz. Bilal N. Şimşir, *Kürtçülük I -1787-1923-*, Bilgi Yay., Ankara, 2007 ve Bilal N. Şimşir, *Kürtçülük II -1924-1999-*, Bilgi Yay., Ankara, 2009.

Özellikle PKK terör örgütünün eylemleri 1990'dan sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölge halkını son derece mağdur etmiş ve bu bölgelerin/illerin “*Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması*”nda geride kalmasının başlıca nedenleri arasında yer almıştır. Terör eylemleri, tarımdan hayvancılığa turizmden insan göçüne kadar her alanda olumsuz etkisini göstermiş ve bölge halkının yaşamında kırılma noktasına neden olmuştur. Bu konuları ayrı başlıklar altında incelemeyen önce Ağrı hakkında kısaca bilgi vermek çözümlememize ve konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Doğu Anadolu Bölgesi kendi içerisinde dört bölüme ayrılır. Bu bölümler (i) Yukarı Fırat Bölümü, (ii) Erzurum Kars Bölümü, (iii) Yukarı Murat-Van Bölümü ve (iv) Hakkâri Bölümü olarak isimlendirilir. Ağrı, Doğu Anadolu'nun Yukarı Murat-Van Havzası/Bölümü denen kısmında konumlanmıştır. Ağrı'nın doğusu İran topraklarıyla sınırlıdır. Kuzeyinde Kars ile Iğdır, Batısında Erzurum ve Muş, Güneyinde Van ve Bitlis bulunur. Türkiye'nin Himalayası olarak adlandırılabilir Ağrı, Türkiye'nin en yüksek bölgelerinden biri olup rakım 1640 metre, yüzölçümü 11.376 km²'dir. Topraklarının %46'sını dağlık alanlar, %29'unu ovalar, %18'ini platolar %7'sini yaylalar oluşturur. Türkiye'nin en yüksek dağı olan ve şehre ismini veren Ağrı Dağı da (5137 m.) bu ilin sınırları içerisinde** Ağrı'da, Doğu Anadolu karasal iklimi hâkimdir ve Kış mevsimi çok sert geçmektedir. Bir yılın hemen hemen yarısının Ağrı'da kış olması, erken ve geç donların her yıl meydana gelmesi, buna karşılık yazların kısa ve kurak geçmesi iklimin sosyal

** Ağrı kelimesinin menşei ile ilgili farklı varsayımlar bulunmaktadır. Çeşitli tarihlerde Ağrı'ya *Argı*, *Han Argı*, *Arguri*, *Arkuru*, *Arkdağ* denilmiştir. Selçukluların bu bölgeye yerleşmesinden sonra *Eğri Dağı*'na Ağrı Dağı ismini verdikleri bilinmektedir. Bazı tarihçiler ise Ağrı ve havalisine *İskit Yurdu* demişlerdir. Zamanla Ağrı Dağı, Ağrı şekline dönüşmüştür. Günümüzde bazı Batı toplumları ve özellikle Ermeniler Ağrı'ya *Ararat* diyorlarsa da bu kullanım kasıtlı ve siyasi. Bu nedenle bazı din kitaplarında ve tarihlerde geçen *Ararat* adının kullanımı yanlıştır. Zira Tevrat'ta “*Ararat Dağları*” ibaresi bir kez geçmektedir. *Ararat*, Urartular ile ilgili bir terimdir. Urartuların adı Tevrat'ta *Ararat* şeklinde yer almaktadır. Urartu adının bir kavme Güneydeki Samiler tarafından verildiği ve bunun “Urartu” (Yukarı ülke, yüksek memleket) anlamına geldiği ileri sürülmektedir. Küçük Arsaklı Devleti zamanında memleket başlıca 15 eyalete ayrılmıştı. Bunlardan hükümdarın yazlık ve kışlık başkentlerinin bulunduğu Yukarı Aras Boyu ve Ağrı Dağı çevresine *Ararat* eyaleti adı verilmiştir. Anlaşılacağı gibi Ararat, Ağrı Dağı'nın adı değil bu bölgenin Urartu ve Arsaklılar dönemindeki ismidir. Bununla birlikte yine bazı tarihçiler, Ağrı adının Türkçedeki yüksek anlamına gelen *Ağrı* veya *Ağru* kelimesinden geldiğini öne sürmektedir. Ayrıca Ağrı kelimesinin Arapçada muhteşem demek olan Ağrı ile ilgili olduğu da bilinmektedir. Ağrı ve çevresinin tarihi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Yalçın Hatunoğlu, Abdülkadir Gül, *Ağrı İli ve Havalisi Tarihi*, Ağrı Valiliği Kültür Yay., No: 1, Ağrı, 1999.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

ve ekonomik faaliyetler üzerinde etkisini artırmaktadır. İlk nüfus sayımından (1927) son nüfus sayımına kadar (2010) Ağrı'nın nüfusu yaklaşık 5 kat artmış olup şuan için mevcut nüfus 542.022'dir. Bu nüfusun yaklaşık %51'i il ve ilçe merkezlerinde yaşarken %49'luk diğer kısmı belde ve köylerde ikamet etmektedir. Bu durum Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Zira Türkiye nüfusun % 76,8'i il ve ilçe merkezlerinde ikamet ederken, %23,2'si belde ve köylerde yaşamaktadır.⁴²

“İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”* verileri incelendiğinde Ağrı, 1996, 2003 ve 2011 yılında bu listenin sonlarında yer almaktadır. Ağrı, 1996'da 74. sırada (1996 yılı itibariyle Türkiye'de 76 il bulunmaktadır) 2003 yılında 80. ve 2011 yılında ise 79. sırada yer almıştır. Ağrı'nın da bulunduğu beşinci derecede gelişmiş iller grubunda yer alan illerin tümü Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer almakta olup Ağrı Doğu Anadolu Bölgesi ortalamasının da altındadır. Ağrı'nın ilçelerine baktığımızda ise, toplam 872 ilçe üzerinden yapılan incelemede: Doğubayazıt 743, Patnos 805, Eleşkirt 813, Tutak 842, Taşlıçay 843, Hamur 863 ve Diyadin 867. sırada bulunmaktadır.⁴³

⁴² 2011 verilerine göre, 555.479'luk Ağrı nüfusun yaklaşık %53'ü (290.904 kişi) il ve ilçe merkezlerinde, yaklaşık %47'si (264.575 kişi) ise belde ve köylerde yaşamaktadır. İl ve ilçe merkezlerindeki nüfusun yaklaşık %48'i kadın, yaklaşık %52'si erkek, belde ve köylerde yaşayan nüfusun yaklaşık %49'u kadın %51'i erkek, toplam nüfusun ise yaklaşık %48'i kadından yaklaşık %52'si erkektir. Bu veriler, Türkiye ortalaması ile karşılaştırıldığında, Ağrı'nın ortalamanın çok altında olduğu görülür. Türkiye nüfusunun %76,8'i (57.385.706 kişi) il ve ilçe merkezlerinde ikamet ederken, %23,2'si (17.338.563 kişi) belde ve köylerde ikamet etmektedir. Genel nüfusun %50,2'sini (37.532.954 kişi) erkekler, %49,8'ini (37.191.315 kişi) ise kadınlar oluşturmaktadır. Daha ayrıntılı ve karşılaştırmalı bilgi için bkz. <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi> [Erişim: 01.03.2013].

* Bölgeler hatta iller arası gelişmişlik farklılıkları tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gözlemlenmektedir. Bölgeler arasındaki bu gelişmişlik farklılıklarını analiz edebilmek için bir takım sosyo-ekonomik gelişmişlik çalışmaları hayata geçirilmiştir. Bu çalışmaların en bilineni, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından ilki 1991 yılında yapılan ve sonra 1996, 2003 ve 2011 yıllarında tekrarlanan “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” (SEGE) çalışmasıdır. İllerin ve coğrafi bölgelerin ülke içindeki ekonomik ağırlığı ve potansiyeli, sosyal gelişmişlik seviyesi, ortalama bireysel refah düzeyi, il ölçeğinde ekonomik ve soysa gelişmişlik ile bireysel refah arasındaki kümülatif denge ve veri teminine ilişkin süreklilik hususları gözetilerek, demografi, eğitim, sağlık, istihdam, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali kapasite, erişilebilirlik ile yaşam kalitesi gibi kategoriler olmak üzere fert başına düşen milli gelir, okur-yazar oranı, on bin kişiye düşen otomobil sayısı, asfalt yol oranı, bebek ölümü gibi çok geniş ve çeşitli değişkenler kullanılarak hazırlanmaktadır.

⁴³ Bülent Dinçer, Metin Özaslan, Taner Kavasoglu, *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Devlet Planlama Teşkilatı Yay., No: 2671, Ankara, 2003; Kıvılcım Eraydın, Bülent Dinçer, Metin Özaslan, *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Devlet Planlama Teşkilatı Yay., Ankara, 2004.

Ağrı'nın da bulunduğu beşinci gruptaki tüm kentler, kalkınmada öncelikli iller kapsamındadır. Ülke topraklarının %18'ini, nüfusun ise ancak %10,1'ini oluşturan grupta, nüfusun %48'i kırsal alanda yaşamaktadır. Ülke genelinde kilometrekareye ortalama olarak 88 kişi düşerken, grupta 51 kişi düşmektedir. Nüfus artış hızı (binde 21,4) ülke ortalamasının (binde 18,3) üzerinde iken, doğurganlık hızı ortalamasının iki katıdır. Doğurganlık hızının oldukça yüksek olmasının yanında nüfus artış hızının kısmen düşük olması, gruptan diğer illere yoğun bir göç yaşandığını göstermektedir. Coğrafi olarak dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olan gruptaki illerde, tarıma elverişli alanlar, diğer yörelere oranla daha azdır. Toplam istihdamın %69,3'ü tarım sektöründe çalışırken, sanayi sektörü istihdamı, ancak %3,9 düzeyindedir. Temel ekonomik faaliyetlerin tarım ve bu sektör içinde de büyük ölçüde hayvancılıkta yoğunlaşmış olmasına rağmen, tarımsal üretim değeri ülke tarımsal üretim değerinin %9,8'i düzeyinde kalmaktadır. Grup, tarımsal üretimin kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değerinde de tüm gruplar içinde en düşük değere sahiptir. Bu iller grubunda, tarımsal verimlilik düşük olduğu gibi, tarım sektöründe önemli bir gizli işsizlik sorunu da bulunmaktadır. Grubu oluşturan illerde, temel ekonomik faaliyetlerden sanayi ve hizmetler sektörlerinin gelişmediği izlenmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini yansıtan değişkenler genel olarak incelendiğinde, beşinci derecede gelişmiş iller grubunun kademeli il grupları arasında en düşük değerlere sahip olduğu görülmektedir.⁴⁴ Pek çok değişkene bağlı olarak oluşturulan bu listede, sonlara doğru illerin yoksullaştığı, halkın eğitim noktasında geri kaldığı, cinsiyet ayrımının en üst seviyede kendini gösterdiği, gelişmişlik düzeyi görece olarak düşük düzeyde bulunan bu gruptan diğer gruplara yoğun bir göç yaşandığı, yaşanan bu göç olgusunun ise grubun durgunluğuna ve gerilemesine de neden olduğu ve bu çalışmanın ana konusu olarak terör eylemleri bağlamında illerin bir güvenlik sorunu yaşadığı görülmektedir.

Ağrı özelinde karşılaşılan temel sorunlar özetlenecek olursa: coğrafi şartlar, güvenlik sorunu, personel durumu ve donanım, işsizlik ve ekonomik

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Erhan Gül, Bora Çevik, Eren Demir, *Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması*, İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü Raporu, İstanbul, 2012; Bayram Ali Eşiyok, Faruk Sekmen, *Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Doğu Anadolu'nun Bölgesel Gelişimindeki Yeri ve Çözüm Önerileri*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yay., Ankara, 2012; Dilek Özceylan, Erman Coşkun, "Türkiye'deki İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyleri ve Afetlerden Sosyal ve Ekonomik Zarar Görebilirlikleri Arasındaki İlişki", *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 41, Sayı: 1, 2012, ss.31-46.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

durum, düzensiz nüfus artışı, göç, eğitim durumu, sosyo-ekonomik ve sosyo-psikolojik sorunlar, sosyal yardımlar, din olgusu ve ahlaki çöküntü ve bölgedeki kaçakçılık sıralanabilir. Özellikle Ağrı’da coğrafi şartlardan kaynaklanan fiziksel bir izolasyon söz konusudur. Fiziksel izolasyon psikolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik izolasyonu beraberinde getirmekte ve bu durum sosyal ve kültürel hayatı da olumsuz etkilemektedir.

Ağrı, yıllarca devam eden terör örgütünün eylemleri neticesinde gerek sosyo-ekonomik gerekse sosyo-psikolojik yaralar almış ve bu yaraların izini hâlâ taşıyan bir kenttir. Özellikle 1990’lı yıllarda başlayan terör eylemleri neticesinde başta pek çok masum bölge halkı olmak üzere asker-polis yaşamını yitirmiş, çok sayıda kişi yaralanmış ve pek çok kişi de zorunlu olarak yaşadığı coğrafyayı terk etmek mecburiyetinde kalmıştır. Terörün hain yüzünü gören bireylerin iç dünyasında o yaşanan acı hatıralar maalesef hâlâ canlılığını korumakta ve devlete güven konusunda tereddütler yaşanmaktadır. Halkın devlet otoritesi ile örgüt baskısı arasında kaldığı bir ortamda şekillenen tutum ve davranışlar, aslında yaşanan pek çok sorunun temel nedeni olmaktadır. Kendini “azınlık” olarak gören, her türlü uygulamayı etnik milliyetçilik üzerinden yorumlayarak sürekli şikâyet eden ve tüm sorunları buna bağlayan bireyler terör örgütünün istismarının en somut sonuçlarıdır. 2000’li yıllarla birlikte terör örgütüyle mücadelede önemli adımlar atılmışsa da zaman zaman bölge halkının huzurunu kaçırarak olaylar yaşanmıştır.

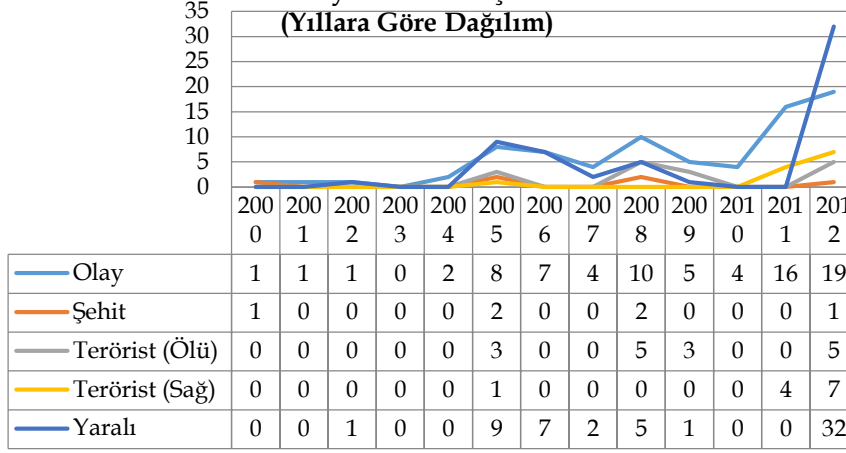
Son on iki yıl içerisinde (2000-2012) Ağrı genelinde toplam 78 terör olayı meydana gelmiş, bu olaylar neticesinde 5’i güvenlik güçlerinden, 1’i sivil olmak üzere toplam 6 vatandaşımız şehit olmuş, 16 terör örgütü mensubu öldürülmüştür. Yine bu olaylarda 53’ü güvenlik güçlerinden, 4’ü sivil toplam 57 vatandaşımız da yaralanmıştır. On iki yıllık süre içerisinde toplam 12 terörist de yakalanarak adli mercilere sevk edilmiştir.⁴⁵ 2013 yılı itibarıyla hayata geçirilen çözüm süreciyle⁴⁶ birlikte, Türkiye genelinde olduğu gibi Ağrı’da da terör olaylarında bir duraklama yaşanmıştır. Aşağıdaki tabloda yıllara göre sayısal veriler ile toplam olay sonuçları gösterilmiştir. Tablolar incelendiğinde terörün insani tahribatı, açıkça görülecektir.

⁴⁵ İstatistikî veriler, Ağrı Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü’nden temin edilmiştir.

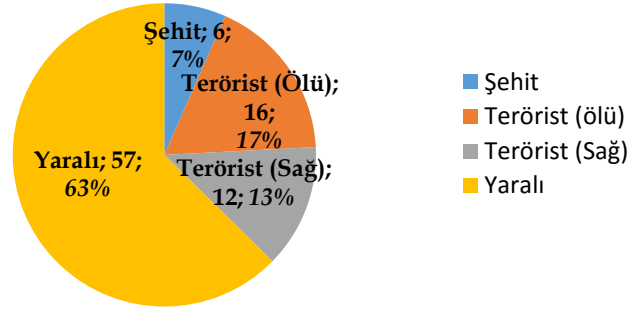
⁴⁶ Çözüm süreci ya da barış süreci, Türkiye’de uzun yıllardan beri devam eden Kürt sorununu çözmeye yönelik Ak Parti hükümeti tarafından başlatılan ve halen devam eden sürecin adıdır. Süreç 16 Temmuz 2014’te Resmi Gazete’de Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun adıyla yayımlanarak kanunlaşmıştır. Bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140716-1.htm> [Erişim: 07.01.2015].

2000-2012 Yılları Arasında Ağrı'da Meydana Gelen Terör Olayları ve Sonuçları (Yıllara Göre Dağılım)

2000-2012 Yılları Arasında Ağrı'da Meydana Gelen Terör Olayları ve Sonuçları (Toplam)

Ağrı genelinde meydana gelen terör olayları incelendiğinde, başta güvenlik güçlerine (polis+asker) saldırı olmak üzere, il sınırları içerisinde geçen doğalgaz boru hattına sabotaj, geçiş güzergâhlarına mayın yerleştirme, yol keserek araçları ve iş makinelerini kundaklama ve adam kaçırmaya şeklinde oldukları görülür. Saldırıların hedefleri ve etkileri üzerinde bir değerlendirme yapılacak olursa, hepsinin öncelikli hedefinde bölge huzurunu bozmak ve güvenlik zafiyeti olduğu yönünde bir algı oluşturmak olduğu görülecektir. Buradaki amaç, bölge halkının da korkutularak sindirilmesidir. Bunun yanında bölgenin güvenliksiz olduğu yönünde oluşacak yargı, ekonomiden

sosyal yapıya kadar birçok konuda negatif etki yapacaktır. Bu negatif etkileri ekonomik ve sosyal yönlerden çeşitli başlıklar altında analiz etmek mümkündür.

3.1. Terör-Tarım ve Hayvancılık

Doğu Anadolu Bölgesi'nin en temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bölgedeki tarım ve hayvancılık sektörü, gıda ihtiyacını karşılaması, nüfusun önemli bir bölümünün istihdamını sağlaması ve ihracat potansiyeli ile ekonomiye büyük katkı sağlamaktadır. Buna karşılık Doğu Anadolu, tarımsal istihdamın en yoğun olduğu bölge konumunda olmasına rağmen, tarımsal verimliliğin en düşük olduğu bölgelerden biridir. Türkiye'nin tarım ve hayvancılık sektörü içinde Doğu Anadolu Bölgesi ve özellikle Ağrı, hayvancılık açısından önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Ağrı'daki mevcut 575 yerleşim yerinde yaşayan 48.189 hane halkının 39.380'i tarımsal faaliyette (%82) bulunmaktadır.⁴⁷ Tarımsal faaliyetin büyük bir bölümünü ise hayvancılık oluşturur. Hayvancılık; ülke ekonomisini geliştiren, birim yatırıma yüksek katma değer yaratabilen ve aynı zamanda düşük maliyetle istihdam sağlayan bir sektördür. Bölge nüfusunun önemli bir kısmının geçim veya ek gelir kaynağı olan hayvancılık, sanayi sektörünün birçok koluna girdi sağlaması açısından da önem arz etmektedir.⁴⁸ Ağrı'daki hayvansal üretim yapan işletmeler genellikle ülke genelinde olduğu gibi küçük işletmelerden oluşmaktadır. Tarımla uğraşan işletmelerin büyük bir bölümü hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte gerçekleştirmektedir. Bu oranın ülke geneline göre çok fazla oluşu ise doğal şartların bitkisel üretimden ziyade çiftçileri hayvancılığa zorlamasıyla izah edilebilir. Bu çerçevede Ağrı için hayvancılık en önemli tarımsal faaliyet konumundadır.⁴⁹

Ancak, son yaşanan terör olayları bölge halkının neredeyse %80'inin geçimini sağladığı hayvancılığa büyük zarar vermiştir. 1984 yılında başlayan ve hâlâ bütün acımasızlığıyla devam eden terörün hâkim olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri illerinde birincil ekonomik faaliyet olarak tarım ve tarım içinde de başta hayvansal üretim, kırsalda üretim yapan tarım işletmelerinin, güvenlik sorunu nedeniyle yıllar içinde tasfiye olması, vatandaşların köylerini boşaltması nedeniyle büyük darbe almıştır. Ayrıca, PKK terör örgütünün dağda yaşayan militan grubu, özellikle yaz aylarında

⁴⁷ Daha ayrıntılı ve karşılaştırmalı bilgi için bkz. <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi> [Erişim: 07.01.2013].

⁴⁸ Serhat Kalkınma Ajansı, *Doğu Anadolu Bölgesi Büyükbaş Hayvancılık Çalıştay Raporu*, Temmuz-2011, s.15. Ayrıca bkz. TESEV, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Sosyal ve Ekonomik Öncelikler*, İstanbul, 2006, s.86-87 ve Eşiyok, 2012, s.25.

⁴⁹ Serhat Kalkınma Ajansı, *Ağrı İli İşgücü Piyasası Analizi*, Ağrı, Ekim 2012, s.11.

hayvanlarını otlatmak için yaylalara çıkan vatandaşlar için büyük risk oluşturmaktadır. Baskı, tehdit ve şiddetle beslenen terör örgütünde masum vatandaşlarımız da nasibini almaktadır. Mera hayvancılığı yapanların hayvanlarının çalınması, zorla ellerinden alınması, meralarda can güvenliği sorunlarının yaşanması gibi nedenlerle tek geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılıktan zorunlu vazgeçişleri beraberinde getirmiştir. Sözde bölge halkı için mücadele ettiklerini söyleyen PKK terör örgütünün, gelinen noktada aslında o insanlara nasıl ihanet ve düşmanca bir tutum içinde oldukları, bölgedeki bitkisel ve hayvansal üretimin düşüşünden ve bunun neticesinde meydana gelen fakirlik, bu fakirliğin de doğurduğu işsizlik ve göçten anlaşılmaktadır.

Aslında tarım ve hayvancılıkla terör arasında çift yönlü ve ters orantılı bir ilişki vardır. Terörün artması ve özellikle kırsal alanda yoğunlaşması tarımı ve mera hayvancılığını baltalarken, diğer taraftan bölgede tarım ve hayvancılığın gerilemesi işsizliği artırmakta, umutsuz insanların terör örgütünün bir üyesi hâline gelmesine neden olmaktadır. Tarım ve hayvancılığın gerilemesi doğal olarak bölgede yaşanan göçün de en büyük sebepleri arasındadır. Mezraların yavaş yavaş kapanması Doğu'dan Batıya göçü hızlandırmış, köyden kente düzensiz gerçekleşen göç pek çok problemin ana kaynağı olmuştur. Bu kısır döngü maalesef en çok da masum halkı mağdur etmektedir.

Bölge halkını terörün girdabından kurtarmak çok iyi bir istihdam sahası olan hayvancılık, köyden kente göçü engelleyen, sağlıklı ve yeterli et üretiminden, besicinin ve üreticinin korunmasına kadar pek çok alanda sosyolojik ve ekonomik etkileri olan bir faaliyet alanıdır. Bu nedendir ki hayvancılık bölgenin ekonomik sorunlarının çözümünde önemli bir etken olmasından dolayı terörle yakından ilgilidir. Terörün başlıca nedenleri arasında sayılabilecek kötü ekonomi, işsizliğin ortadan kaldırılmasıyla düzelebilecek, kırsal alandaki işsizlik sorunu ise hayvancılığa bağlı kırsal kalkınma ve kırsal sanayi ile mümkün olabilecektir. Sosyolojik yönden ise hayvancılık, geçim kaynağı açısından toprağa bağlı olarak yapılması nedeniyle göçün ve neden olduğu tüm millî harcamaların azalmasını geçimin yerinde sağlanmasını, yerel ve doğal imkânlardan azami ölçüde yararlanılmasını sağlaması noktasında önemlidir. Doğu Anadolu Bölgesinin ve özellikle Ağrı'nın tarım ve hayvancılık dışında başka bir faaliyete müsaade etmeyen bir doğa yapısına sahip oluşu, bireylerin sosyal, ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması için ihtiyaç duyulan sistemin bu bölgelerde çok iyi organize edilmiş hayvancılık üretim merkezleri oluşturularak hayata

geçirilmesi ve buna bağlı olarak yapılacak kırsal sanayi yatırımlarla sağlanabilecektir.⁵⁰ Bu durum ise hiç kuşkusuz bölgedeki terörün adeta panzehiri olacaktır.

3.2. Terör ve Turizm

Günümüzde en hızlı büyüyen sektörlerin başında turizm gelmektedir. Ancak bu sektör, bunalımlara, terör ve şiddet olaylarına yüksek duyarlılığı nedeniyle terör örgütlerinin önemli bir hedefi hâline gelmiştir. Çünkü terör de turizm gibi millî sınırları aşarak uluslararası boyutta olmayı hedeflemektedir. Bir bölgenin/ilin turizm potansiyelinin değerlendirilmesinde bölgede bulunan doğal, kültürel ve tarihi çekiciliklerin, ulaşım olanaklarının ve sunulacak hizmet ve imkânların önemi büyüktür. Ancak, unutulmamalıdır ki, turizmin öncelikli temel talebi doğal güzellikler kültürel çekicilikler değil siyasi istikrar ve güvenli bir ortamdır.⁵¹ Birçok uygarlığın izlerini bünyesinde bulunduran Ağrı, tarihi ve kültürel değerlerin yanı sıra bozulmamış doğal yapısı, yüksek dağları, yaylaları ile ülke turizmi açısından iyi bir konumda bulunmaktadır. Ancak, aynı olumlu yaklaşımı güvenli bir ortam açısından, yani toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi noktasında söyleyebilmek pek mümkün değildir.

Ağrı, doğal ve kültürel zenginlikleriyle başta kültür, inanç ve dağ turizmi olmak üzere farklı turizm aktivitelerine imkân sağlayan bir özelliğe sahiptir. Medeniyetlerin yol güzergâhında bulunması ona ayrı bir değer katmıştır. Ağrı Dağı, dağcılık ve dağ turizmi açısından büyük ilgi toplamaktadır. İlk olarak 1829'da tırmanılan Dağın özellikleri, dağcılık sporuyla ilgileneler için aranılan niteliktedir. Türkiye'nin en yüksek zirve listesinde (ilk 10'a giren üç, ilk 50'ye giren beş dağıyla) Ağrı üst sıralarda yer almaktadır. Dünyanın Alaska'dan sonra en büyük Meteor Çukuru (Derinlik 60 m./Çapı 35 m.) ve onun güzergâhı üzerinde bulunan ve büyük tufan sonrası karaya oturan Nuh'un Gemisi'nin izi, kültür turizmi açısından oldukça önemlidir. 1927'ye kadar il merkezi olan Doğubayazıt'da bulunan; yapımı 99 yıl süren ve 1784'te tamamlanan, Topkapı Sarayı'ndan sonra ikinci teşkilatlı

⁵⁰ Adnan Serpen, "Terör ve Hayvancılık", *İnfovet Aylık Hayvan Sağlığı Sektörü Dergisi*, Sayı: 44, Ağustos 2007, s.5-6; Nihat Işık, Duygu Baysal, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları: Genel Bir Değerlendirme", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2011, s.183.

⁵¹ Bahar Taner, "Terörizm ve Turizm", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, Eylül-Aralık 2000, s.94. Turistlere yönelik gerçekleştirilen saldırıların sadece ekonomik amaçlı olmadığı ortadadır. Turistlere yönelik şiddet olaylarının temelinde sembolik bir önem söz konusudur. Terör örgütleri açısından uluslararası turistlere yapılacak saldırıları sonrası oluşacak yankı oldukça değerlidir.

saray sistemine sahip, dünyada merkezi ısıtma su ve kanalizasyon sistemi bulunan ilk yapı özelliği ile İshak Paşa Sarayı da kültür turizmi açısından önemli değere sahiptir. Bölgenin önemli şair ve filozoflarından olan Ahmedi Hani (1651-1707) türbesi ise inanç turizmi açısından önemini korumaktadır. Yine Ağrı sınırları içerisinde bulunan ve Türkiye'nin en yüksekte oluşmuş (2250 m.) gölü olan Balık Gölü, Meya ve Buz Mağaraları, turizm değeri açısından kayda değerdir. Termal turizm açısından da Ağrı önemli yer altı zenginliğe sahiptir.⁵² Diyadin ilçesinde deniz seviyesinden 1925 m. yükseklikte bulunan kaplıcalar, çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılmakta ve yöreye önemli katkı sağlamaktadır.⁵³ Hayvancılık açısından büyük öneme sahip yaylalar, turizm açısından da talep görmektedir. Aladağlar ve Sinek Yaylaları bölgedeki önemli yaylalar olup, özellikle yaz aylarında ziyaretçi almakta ve civar illerden kiralanarak istifade edilebilmektedir. Bunun yanında Ağrı'da kuş gözlemciliği için de önemli bir arz kaynağı bulunmaktadır. Bölgede yer alan sazlık ve bataklıklar Türkiye'nin en önemli 100 kuş alanı arasında sayılmaktadır.⁵⁴ Bu kadar zenginliğe ve arz kaynağına sahip olan Ağrı için, turizmin ekonomiye ve tanıtıma katkısı tartışılır durumdadır. Kültür amaçlı gelen ziyaretçiler için kırsal turizm büyük bir potansiyele sahipken Ağrı'nın mevcut durumundan yeterince faydalanılamamasının farklı nedenleri bulunmaktadır: Genel alt yapı yetersizliği, çevre ve turizm bilincinin eksikliği, tarihi, doğal ve kültürel zenginliklerin yeterince korunamayışı vs. bunların başlıcaları olmakla birlikte göz ardı edilmemesi gereken diğer önemli bir neden ise terör ve güvenlik sorunudur.⁵⁵

PKK terör örgütünün yapmış olduğu ve hâlen devam eden şiddet eylemleri turizm sektörünü de olumsuz şekilde etkilemektedir. 1990'lar süresince PKK terör örgütünün yapmış olduğu bu eylemler turist girişleri üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Turizm sektörünün yabancı kaynaklı gelirlerin yaklaşık %25'ini oluşturduğu değerlendirilecek olursa negatif

⁵² Ağrı Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Ağrı Kültür ve Turizm Rehberi*, Ağrı, 2011, s.45-48; Serhat Kalkınma Ajansı, *Ağrı Turizm Keşif Rehberi*, [y.y.], 2012, s.14-34.

⁵³ Hakan Çiftçi, *Diyadin*, Ön-Of Matbaacılık, Van, 2005, s.20.

⁵⁴ Ağrı'daki kırsal turizmin arz kaynakları ve istatistikî veriler için bkz. Şekip Yazgan, Esra Kadanalı, "Ağrı İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 14, Sayı: 22, Haziran 2012, s.8-9.

⁵⁵ Orhan Çınar, "Ağrı İlinin Mevcut Turizm Arzının Değerlendirilmesi ve Sürdürülebilir Turizm Gelişimi İçin Öneriler", *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu 12-14 Ekim 2010-*, Ed. Oktay Belli, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yay., Yayın No: 6, İstanbul, 2011, s.649.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

etkinin büyüklüğü daha iyi anlaşılacaktır.⁵⁶ Bunun yanında zaman içerisinde devam eden terör eylemleri doğrudan yabancı yatırımlara da etki yapabilmektedir. Doğrudan kısa ve uzun dönem maliyetleri yanında terörizmin dolaylı maliyetleri, yeni ya da daha fazla turisti çekebilme için daha büyük hacimlere ulaşan tanıtım harcamaları, zarar görmüş ya da uzun süredir kullanılmayan turistik tesisleri yeniden faaliyete geçirebilme ve terör eylemlerini azaltabilme, buna bağlı olarak güvenli bir ortamı tesis edebilme harcamaları etkinin büyüklüğünü daha iyi göstermektedir.⁵⁷

Terörün, turizme ve dolayısıyla uluslararası arenada ülke güvenliğine getirebileceği zararlardan dolayı Ağrı Dağı'na tırmanış 1990 yılında yasaklanmıştır. Bu yasak 1998'e kadar devam etmiş, Küçük ve Büyük Ağrı Dağları 2000 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile I. Derece Askeri Yasak Bölge Kapsamından çıkartılarak II. Derece Askeri Bölge kapsamına alınmıştır. 2004 yılından itibaren ise Millî Park ilan edilen Ağrı Dağı'na çıkışlar izne tabi dağlar kapsamına alınmıştır.⁵⁸ Her ne kadar Ağrı Dağı'na tırmanışlar izne tabi olmak şartıyla kontrol altına alınmaya çalışılsa da terör örgütünün eylemleri tırmanış için gelen yerli ve yabancı turistleri hedef almaktadır. 1998'de bir Alman turistle birlikte bir Türk vatandaşının, 2008'de on üç kişilik turist kafilesinden üç Alman turistin, 2012'de Ağrı Dağı Korhan Yaylası'ndan on Türk vatandaşının PKK terör örgütüne kaçırılması, kuşkusuz, Ağrı Dağı'nın doğal güzelliklerinin tanıtılarak bölgenin turizme açılması ve bir cazibe hâline gelmesinin önüne geçmek için kurulan en büyük tuzak olarak gözükmektedir. Diğer bölgelere oranla kış mevsiminin sert ve uzun geçmesine karşın, Ağrı'da kış turizmine yönelik yapılan yatırımlar neredeyse yok denecek kadar azdır. Yabancı ziyaretçiler için kış turizmi önemli bir cazibe noktasıyken bölgede güvenlik zafının olduğu yönünde bir algı, maalesef yatırımcıların bu bölgeye yönelmesinde en büyük dezavantaj olarak belirlemektedir. Zira bölgede yaşanan terör olayları nedeniyle meydana gelen güvenlik zafiyeti ve bunun turizm üzerine etkileri iç basında olduğu kadar dış basında da yankı bulmuştur. Londra menşeli *The Independent* gazetesinin 22.10.1998 tarihli sayısında yer alan ve Nuh'un Gemisinin kalıntılarının yer aldığı Doğubayazıt'ta ticaretin gerilediği hatta yok olduğunu konu alan haberde, bölgeye 10 yıl öncesinde çok sayıda turistin geldiği ve ticaret yönünden çok geliştiği, ancak PKK terör

⁵⁶ Ö. Selçuk Emsen, M. Kemal Değer, "Turizm Üzerine Terörizm Etkileri: 1984-2001 Türkiye Deneyimi", *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Sayı: 7, 2004, s.70.

⁵⁷ Yeşiltaş ve diğ., 2008, s.182.

⁵⁸ *Ağrı Kültür ve Turizm Rehberi*, 2011, s.66.

olayları nedeniyle artık neredeyse hiç turistin gelmediği ve bunun da ticareti bitirme noktasına getirdiği anlatılmıştır.⁵⁹

Kültür, inanç, dağ, termal, yayla ya da kış turizminin önüne geçmek için gerçekleştirilen adam kaçırma ve yol keserek araç yakma eylemleri bölge insanı başta olmak üzere ulusal ve uluslararası kamuoyunda güvenlik zafiyeti yaşandığı izlenimini oluşturarak her türlü yatırım yapılmasının önüne geçmeyi hedeflemekte ve bunu da kısmen başarmaktadır. Bunca doğal ve kültürel zenginliğe sahip Ağrı'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısı potansiyelin çok çok altında kalmaktadır. Bölgenin turizm açısından cazibe hâline gelmesi, önemli sorunların başında olan işsizliği azaltacağı gibi, özellikle alt yapı, sağlık ve eğitim hizmetlerinin gelişimi üzerinde olumlu etki yapabilecek, bunun yanında göç sorunun çözülmesinde de önemli aktör olacaktır. Gelen yerli ve yabancı ziyaretçi sayesinde ekonomiye girdi şeklinde kendini gösterecek turizmin Ağrı için tek talebi güvenli bir ortamdır. Ancak, bölge halkının taleplerinin savunuculuğunu yaptığını iddia eden PKK terör örgütü, aslında en büyük zararı yine bölge halkına kendisi vermektedir.

3.3. Terör ve Göç

46

Ekonomi, günümüz toplumlarının en temel işlevlerinden biridir. Ancak yaşanan terör olaylarının ülke ekonomisini ne kadar zarara uğrattığı, özellikle terörle mücadele kapsamında yapılan harcamaların yanında, tahribatlar sonucu oluşan ekonomik kayıpların ve çalışan iş gücünün kaybı, terörün ekonomik boyutunun anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Çalışan iş gücünün kaybı göç olgusunun en önemli olumsuz sonuçlarından biridir. Savaşların tarihi kadar eski bir olgu olan göç, genel bir anlatımla, ekonomik, toplumsal ya da siyasal nedenlerle bireylerin ya da toplulukların bir yerleşim yerinden, başka bir yerleşim yerine, bir şehirden başka bir şehre, bir ülkeden başka bir ülkeye, dahası, bir kıtadan başka bir kıtaya gitme eylemidir. Bu nedenle göç kavramı, neden ve sonuçlarıyla birlikte ele alınması gereken dinamik bir süreçtir. Bu bağlamda göç, kişilerin gelecek yaşantılarının ya bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere daha iyi koşullara sahip olma güdüsüyle bir yerleşim biriminden diğerine yerleşmek amacıyla yapmış oldukları coğrafi nitelikli bir yer değiştirme olayıdır. Daha öz bir anlatımla göç, yaşanan mekânın değiştirilmesidir.

Göç etme nedenleri kişilere göre farklılık göstermekle birlikte, yapılan araştırmalar temel olarak üç farklı göç türünün olduğunu

⁵⁹ Justin Hugler, "Dogubayazit: Trade Dies In The Land of Ark", *The Independent*, 22.10.1998, <http://www.independent.co.uk/news/frontline-dogubayazit--trade-dies-in-the-land-of-lost-ark-1179843.html> [Erişim: 14.02.2013].

Terörün Toplular Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

göstermektedir: Birincisi, “*ilkel göç*”tür. Daha çok ilkel toplumlarda yaşanan bu göç türünde çevresel nedenlere dayalı itici ve çekici unsurlar söz konusudur. Kişilerin doğdukları ortamı ve alışkın oldukları yaşam tarzını bırakarak göç etmelerine neden olan etkenlere “itici unsurlar”, göç etmek üzere karar verilen yerin cazibelerine ise “çekici unsurlar” adı verilmektedir.⁶⁰ İtici ve çekici unsurlar nedeniyle yaşanacak göçe katılan insanların teknolojik donanımları ya da imkân ve kabiliyetleriyle ilgili olarak bir göç yaşanır.⁶¹ Aslında göç kavramındaki itici ve çekici bu unsurlar, farklı göç türlerinde de bazen kapalı bazen de açık bir şekilde kendini gösterir. İkinci göç türü “zorlayıcı”, üçüncüsü ise “zorunlu”dur. İkinci ve üçüncü göç türlerinde ilkinden farklı olarak zorlayıcı etken çevresel nedenler değil, bir sosyal kurum, baskı grubu veya devlettir. Bu tür yer değiştirmelerde üç temel etken ön plana çıkmaktadır. Bu etkenler; doğal afetler, savaşlar sonucunda yeniden uyum ve devletin ya da bir grubun belli amaçlarını sağlamak şeklinde gruplandırılabilir. Bu bakımdan göçün nedenlerini ikiye ayırarak incelemek mümkündür. Bunlar: (i) Gönüllü göç ve (ii) Zorunlu göç. Gönüllü göç, bireylerin yaşam düzeylerini geliştirmek amacıyla yeni yaşam alanlarına isteklerine bağlı olarak yerleşmesidir. Bireyler, kendi talep ve istekleri doğrultusunda bu göç hareketini gerçekleştirirler. Zorunlu göç ise, bireylerin özgür yaşam alanlarından zorunlu ve elinde olmayan nedenlerle kopmak durumunda bırakılmasıdır. İç savaş, etnik anlaşmazlıklar, terör, sürgün vb. nedenlerle bireyler, yaşadıkları alanları terk etmek zorunda kalmışlardır. Burada bireyin iradesi dışında çeşitli etkenler ve bir zorlama sonucunda göç gerçekleşmektedir.⁶²

Göçün terörün nedenlerinden biri mi yoksa sonuçlarından biri mi olduğu tartışma konusudur. Aslında terör ve göç birbirini etkileyen süreçlerdir. Neden ve sonuç adeta iç içe geçmiş durumdadır. Türkiye’deki iç göçün nedenleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir: (i) Göç veren bölgedeki istihdam ve iş imkânlarının sınırlılığı, (ii) Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanması ve daralması, (iii) Tarım arazilerinin verimli kullanılmaması, (iv) Kentlerin sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden çekiciliği ve kırsalın

⁶⁰ Köylerin ve küçük kasabaların elverişsiz yaşam koşulları “itici unsurlar”, kentin sunmuş olduğu imkânlar da “çekici unsurlar” olarak değerlendirilebilir. Kentlerin işlevleri açısından çekici unsurlar hakkında bkz. Emre Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye: 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, Remzi Kitabevi, 33. Baskı, İstanbul, 2003, s.553.

⁶¹ Serpil Bülbül, Ali Köse, “Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 1, 2010, s.78.

⁶² Şen, 2006a, s.4.

iticiliği, (v) Kentlerin sağlık, eğitim ve iş imkânları bakımından zenginliği, (vi) Terör ve terörden kaynaklanan güvenlik sorunları (vii) Coğrafi şartların zorluğu ve doğal afetler. Bunların yanında kırsal kesimden kente göçün en önemli sebeplerinden birisi, tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanması, daralması ve bu arazilerin verimli kullanılamaması sebebiyle kendini gösteren işsizliğin insanları kentlere doğru göçe zorlamasıdır. Ayrıca kitle iletişim araçlarıyla sunulan şehir hayatının renkli ve cezbedici yüzü artan ulaşım imkânlarıyla birlikte iç göç için tetikleyici bir unsur olmaktadır.⁶³

Özellikle Doğu Anadolu'da yaşanan toplumsal hareketliliğin temelinde bölgenin içinde bulunduğu coğrafi ve sosyo-ekonomik olumsuzlukların neden olduğu sorunların yanında bölgede meydana gelen terör olaylarının neden olduğu tahribat ve duyulan kaygılar önemli bir yer tutar.⁶⁴ Bölgede önemli sayıda insan terör olayları nedeniyle, özellikle kırsal yerleşim yerlerini toplu olarak terk etmek zorunda kalmıştır. Çoğunlukla toplu olarak, ani ve hızlı gerçekleşen bu göç sürecinde terk edilen sadece yerleşim yeri olmamış, insanlar aynı zamanda toplumsal yaşamlarını ve geçim kaynaklarını da terk etmek durumunda kalmıştır.⁶⁵ Göç edenlerin büyük bir kısmı köyde yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Köy insanın bu bölgedeki en büyük geçim kaynağı ise tarım ve hayvancılıktır. Terör nedeniyle göçe zorlanan bireyler, işlerini, aşlarını bırakmak zorunda kalmış ve bu durum başta bölge ekonomisi olmak üzere bireyler üzerinde de olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Terk edilen bölgelerdeki tarımsal toprakların işlenilmemesi ve meraların kullanılamaması bölgenin en önemli geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılığı bitirme noktasına getirmiştir. Diğer yandan, tarım ve hayvancılığa dayalı geleneksel yaşam, kent yaşamından tamamen farklılaşmakta, iş bölümü ve uzmanlaşmanın esas alındığı kent yaşamına gelen birey büyük problemlerle karşılaşmaktadır. Terör nedeniyle kitlesel hâlde kentlere göç eden bireyler, kentlerdeki gerek iş kapasitesinin yetersizliğinden gerekse mevcut işler için talep edilen donanımlara sahip olmayışlarından dolayı geçimlerini sağlayacak düzenli işler bulamamışlar ve yoksulluk sınırının altında yaşamaya mahkûm olmuştur.⁶⁶ Sosyolojik ve

⁶³ Kongar, 2003, s.554.

⁶⁴ Terörün neden olduğu yıkım ile ilgili bkz. Naci Bostancı, "Terörün İnsani Tahribatı", *Zaman*, 24 Haziran 2012, s.22.

⁶⁵ Yelda Sevim, "Terör Mağdurları: Geriye Göç Çözüm Mü?", *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2010, s.20.

⁶⁶ Yelda Sevim, "Terör Nedeniyle Köylerinden Ayrılanların Geriye Dönme Eğilimleri ve Çözüm Önerileri", *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, 2003, s.27.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

psikolojik problemlerin yanında çevreye uyum sorunuyla birlikte geri dönmek isteyen ancak zorunlu kaldığı nedenlerden ötürü bunu gerçekleştiremeyen “arada kalmış”, “yabancılaşmış”, “ötekileşmiş” bireyler çoğalmaktadır.⁶⁷

Özellikle yoksulluk, yoksunluk, ekonomik az gelişmişlik ve işsizlik gibi değişkenler kendi ürünü olarak sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik çatışma ve rahatsızlıklar yaşatırlar. Bunun sonucunda giderek sınırlanan bireysel özgürlükler ve ihlal edilen insan hakları, bir süre sonra toplumsal yaşamda yeni tür problemlerin ortaya çıkmasına yol açar. Eğer zaman içerisinde uygun çözümler üretilmez ise sorun giderek kangrenleşir ve sonuç kaçınılmaz olarak teröre kapı açan bir hâl alır.⁶⁸ Bununla birlikte, yaşadıkları yerden göç etmeden olumsuz şartlar altında, baskıya ve şiddete maruz kalarak yaşamak zorunda kalan kırsal kesim nüfusu da terör örgütü destekçilerinin istismarına açık hâle gelir.⁶⁹ Terör örgütüne ideolojik amaçlı gerçeklerden uzak yapılan propaganda, yerlerinden edilmek zorunda kalan veya zor şartlar altında yerlerinde yaşamak zorunda bırakılan bireyler üzerinde etkili olabilmektedir. “Kızgınlık” psikolojisi içerisinde olan bu bireyler devlete karşı cephe almakta, bunu her fırsatta kullanan terör örgütü “azınlık” kavramı üzerinden istismara devam etmekte ve etnik-milliyetçilik duygusu üzerinden de kendini beslemektedir.⁷⁰ Ayrıca, göç nedeniyle nüfusu

Ayrıca terör nedeniyle göç eden bireylerin ekonomik tutum ve davranışlarının değerlendirildiği ve istatistiksel bilgilerin sunulduğu çalışma için bkz. Yelda Sevim, “Terör Nedeniyle Göç: Ekonomik Tutum ve Davranışlar Açısından Bir Değerlendirme”, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2004, ss.119-127.

⁶⁷ Bu noktada Arınç’ın köyden kente göç edenler hakkında yaptığı değerlendirme oldukça yerindedir: “Kısa sürede ortaya çıkan yoğun göçlerin bir sonucu olan bu durum, kırdan kente göç edenlerin kente bütünleşerek bir kent insanına mı dönüştüğü, yoksa kırdan edindiği kültür ve yaşam tarzını kente taşıyarak köylü mü kaldıkları sorularını da gündeme taşımaktadır. Söz konusu sorunları analiz eden bilimsel araştırmalarda: göç edenlerin şehirle bütünleşemedikleri, hem kentli hem de kırsal kökenli davranışlar sergiledikleri, köylü olmaktan uzaklaştıkları, fakat tam kentli de olmadıkları, şehirlerde iş bulmaya başladıktan sonra da kentleşen köylü oldukları şeklinde ortak sonuçlar elde edilmektedir.” Kenan Arınç, “Siyasi ve Tarihi Coğrafya Perspektifiyle: Türkiye’nin Terör Sorununun Analizi ve Jeopolitik-Jeostratejik Açısından Değerlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 2, 2010, s.22.

⁶⁸ Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapı Araştırması ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden En Fazla Göç Almış İllerin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapı Araştırması: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri -Proje Raporu-*, İstanbul, 2009, s.24.

⁶⁹ Arınç, 2010, s.6.

⁷⁰ Bireylerin terör örgütüne katılımlarını etkileyen faktörlerin incelendiği çalışma için bkz. Süleyman Özeren, M. Alper Sözer, Oğuzhan Başbüyük, “Bireylerin Terör Örgütüne Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: PKK/KCK Örneği”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2012, ss.57-83. Ayrıca, Doğu ve Güneydoğu

hızla artan ve temel ihtiyaçları karşılayamayan kentlerin teröre kaynaklık ettiği de bir gerçektir. Daha önce de ifade edildiği gibi, terörizmin nedenleri arasında özellikle yoksulluk ve eşitsizlik kavramları önemli rol oynamaktadır. Bireyler, içinde buldukları yoksulluğu ve eşitsiz durumu giderme çabasıyla şiddete ve teröre yönelerek hissettikleri olumsuz duyguları ve hayal kırıklıklarını gidermeye çalışmaktadır.⁷¹

1990'lı yılların sonlarına doğru yapılan araştırmada, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kırsal kesiminde yaşayan halk, göç olaylarının sebebi olarak %33,9'u terör örgütünü, %24,4'ü devleti, %10,9'u köy korucularının baskısını, %0,4'ü ise hem örgütü hem de devleti görmektedir. Dolayısıyla güvenlik güçleri ile terör örgütü arasındaki mücadele bölgeden göç etmek zorunda kalan bireylerin %69,6'sını etkilemiştir. Göçün diğer bir nedeni olarak %13,2 ekonomik şartların bozulması ve %12,1 işsizlik gösterilmektedir. %1,8 kan davası, %0,1 ağa baskısı (feodal yapı) ve %2,3 ise diğer sosyal yapıdan kaynaklanan sebepler oldukça düşük seviyededir.⁷²

Anadolu Bölgelerinde "töre" ve "terör" ilişkisi hakkında bkz. Bekir Çınar, "Töre ve Terör", *Zaman*, 08 Ocak 2013, s.18.

⁷¹ Turgut Göksu, Veysel K. Bilgiç, "Kentleşme ve Göçün Teröre Etkisi", *Terörün Sosyal Psikolojisi*, Ed. Hüseyin Cinoğlu, Murat Sever, Oğuzhan Başbüyük, Polis Akademisi Yay., Ankara, 2010, s.182; B. Dilara Şeker, Aynur İlhan Tunç, Erdal Şahin, "Van İli Örneğinde Terör Suçlarına Karışan Kişilerin İç Göç, Sosyal Psikolojik ve Eğitim Açılımlarından Değerlendirilmesi", *Terörün Sosyal Psikolojisi*, Ed. Hüseyin Cinoğlu, Murat Sever, Oğuzhan Başbüyük, Polis Akademisi Yay., Ankara, 2010, s.239.

⁷² T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları*, Bilim Serisi No: 115, Ankara, 1998, s.155-156; Mustafa Aksoy, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde Terörün Neden ve Sonuçları", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Vol: 1, No: 1, 2004, s.3-4. Burada terör örgütü ile mücadelede güvenlik güçlerine yardımcı olunması amacıyla tesis edilen koruculuk sisteminin bölge halkı üzerindeki baskısı sistemin tekrar gözden geçirilmesi noktasından önem arz etmektedir. Bilindiği üzere Devletin coğrafi güçlükler nedeniyle her konumda güvenlik gücü bulduramaması nedeniyle, PKK terör örgütü, silahlı eylemlerini kırsal yerleşmelere yönelmiş ve pek çok köyde katliamlar yapmıştır. Kırsal yerleşmelerinin güvenliğini sağlamak amacıyla, koruculuk sistemi benimsenmiştir. Bu sistem, 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu'na eklenen bir madde ile yürürlüğe girmiştir. Resmi verilere göre: Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine bağlı 22 ilde, koruculuk sistemi uygulanmaktadır. Bu illerde 2010 yılı itibarıyla 57.174 geçici ve 12.279 gönüllü olmak üzere, toplam 69.453 köy korucusu görev yapmaktadır. Ağrı genelinde ise 1.252 geçici 161 gönüllü olmak üzere toplam 1.461 köy korucusu bulunmaktadır. PKK terör örgütü ile mücadele eden korucular, askeri operasyonlara da katılmaktadır. Koruculuk sistemi terör örgütünün hareket kabiliyetini sınırlandırması açısından olumlu sonuçlar vermiştir. Buna karşılık, korucuların eğitim düzeyinin düşük olması nedeniyle, suça eğilimli oldukları gözlenmektedir. Yapılan bazı araştırmalar, köy korucularının daha önce göç etmiş olan ve şimdi köylerine geri dönmek isteyen ailelere güçlük çıkardıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca korucuların bazı

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

Terörle mücadelenin yoğunlaştığı 2000’li yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan göçün nedenlerinde de çok farklı değişiklikler olmasa da öncelikler farklılık göstermiştir. Hane halkı üyelerinden göç etmiş bireylerin son göç nedenleri, 2009 yılında yapılan bir çalışma kapsamında araştırılmış ve gerçekleştirilen son göçün temel nedeninin, görüşülen kişilerin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre değişiklik gösterdiği anlaşılmıştır. Göç nedenleri içinde en yüksek yüzdenin bireysel nedenler olduğu görülmüştür %34,7 Bireysel nedenleri sırasıyla ailevi nedenler %27,1 ve ekonomik nedenler %16,2 izlerken, her on kişiden yaklaşık birinin güvenlik nedenleri ile göç ettiği hesaplanmış olup %9,5, çevresel nedenler ise %2,1’dir. Bu göç nedenleri başlıkları altında sınıflandırılmayan diğer nedenler toplam göç nedenlerinin % 10,6’sını oluşturmaktadır. Güvenlik nedeniyle göç yapan yaklaşık her üç kişiden ikisi ‘Terör ve/veya güvenlik’ nedeniyle göç ederken, güvenlik kuvvetlerinin ayrılma talebi güvenlik nedenlerinin %12,4’ünü kapsamaktadır.⁷³

Yine 2009 yılında, Ağrı’ya komşu Van ili kapsamında yapılan diğer bir araştırmada ise bölge halkı göç nedeni olarak, %51 can güvenliği, %25 devlet baskısı, %24 de terör örgütünün öne sürmüştür.⁷⁴ Bu sonuçların hepsi can güvenliğine dayandığından oldukça manidardır.

Ekonomik ve sosyal faktörler olmak üzere çeşitli nedenlere bağlanabilecek göç olgusunda terör, Ağrı için öncelikli bir neden olarak belirmektedir.⁷⁵ Ağrı, özellikle 1990’lı yıllardan itibaren kırsal alanlardan büyük ölçüde göç almıştır ve bu göçler ülke gelişmişlik sıralamasının

davranışları da (kız kaçırma, cinayetlere karışma, yaralama vb.) kırsal yerleşme halkını Devlet karşıtlığına itebilmektedir. Arınç, 2010, s.26.

⁷³ Yaşla birlikte terör yüzünden göç edenlerin sayısının arttığı görülmektedir. Son göçünü güvenlik nedeniyle gerçekleştiren 15-64 yaş grubundaki her üç kişiden ikisinin terör yüzünden göç ettikleri anlaşılmaktadır. Görüşme yapıldığı tarihte kentte yaşayan kişilerin %67,1’i kırsal alanların ise %53,3’ü gerçekleştirdikleri son göçün terör yüzünden olduğunu belirtmiştir. Anadili Kürtçe olanların son güvenlik nedeni göçlerinin %15,6’sı güvenlik kuvvetlerinin ayrılma talebi nedeniyle göç ettiklerini ifade ederken, anadili Türkçe olanlarda bu oran %2,1’dir. Diğer taraftan son göçlerini güvenlik nedeniyle gerçekleştiren kişilerden anadili Türkçe olanların %72,2’si, anadili Kürtçe olanların %61,6’i terör yüzünden göç ettiklerini belirtmiştir. Güvenlik nedenlerinin büyük çoğunluğunu, yaşanan köyün yakılması/yıkılması, köyden kovulma, köydeki terör olayları veya köyün dağıtılması gibi nedenlerin yanı sıra köyün sahibinin görüşülen kişinin dâhil olduğu aileyi kovması ve komşularıyla kavga etmek gibi nedenler de çok seyrek olsa da yer almaktadır. Daha detaylı bilgi ve karşılaştırmalı tablolar için bkz. Bahçeşehir Üniversitesi, 2009, s.88-89.

⁷⁴ Göksu ve diğ., 2010, s.181.

⁷⁵ Kerem Karabulut, Dilek Polat, “Türkiye’de Yaşanan Göç Olgusu Üzerine Bir Alt Bölge Uygulaması”, 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi 24-25 Mayıs 2007-Bildiriler-, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2007, s.13.

diplerinde yer alan kenti daha da yoksullaştırmıştır. Kırsal kesimden göç eden nüfusun kentin özellikle kenar semtlerinde plansız ve şehir yaşamına uygun olmayan konutlar inşa ederek yaşamı yoksulluğu daha da artırmıştır.⁷⁶ Bunun yanında, yetersiz üretim karşısında, hızlı nüfus artışı halkın geçim kaynağı için yeni yollar aramasına ve göçe hazır bir potansiyel oluşturmaya yol açmıştır. Bu nedenle Ağrı'nın hızlı bir şekilde göç verdiği de bilinen bir gerçektir. İş gücünün ve iş kollarının kaybı ekonomik açıdan Ağrı'yı yine olumsuz etkilemiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, yoksulluk içinde yaşayan birey, yaşama sevincini hayalini günden güne yitirmektedir. Ütopya üzerine inşa edilmiş ve yine temelini sağlam bir ideolojiden alamayan terör örgütü bu yoksul halk üzerinden beslenmeye çalışmaktadır.

3.4. Terör ve Kaçakçılık

Terör örgütleri siyasi amaçlı faaliyet göstermekle beraber örgütsel yaşamını devam ettirebilmek için finansal kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Yapılan çalışmalarda terör örgütlerinin başlıca iki kaynaktan gelir elde ettiği görülmektedir: (i) Yasadışı faaliyetler yoluyla elde edilen gelirler (kaçakçılık, haraç toplama, yağma ve hırsızlık, sahtecilik, uyuşturucu kaçakçılığı vs.), (ii) Yasal görünümlü faaliyetler yoluyla elde edilen gelirler (bağış, aidat toplama, gölge kuruluşlar aracılığıyla ticari faaliyetler yürütme vs.).⁷⁷

Kaçakçılık, terör örgütlerinin gelir kaynakları arasında önemli bir yere sahiptir. Terör örgütleri, kaçakçılık faaliyetlerini doğrudan yürütebildikleri gibi çoğunlukla kaçakçılık yapan kişilerden vergi adı altında komisyon ya da haraç olarak toplamaktadır. Ağrı'nın sınır ili oluşu nedeniyle yaşanan kaçakçılık olayları da bölgedeki terör örgütünün önemli bir finans kaynağıdır. Sınır güvenliğinin tam olarak sağlanamaması, bölge genelinde kaçakçılık faaliyetlerinin bir iş sektörü olarak normal ve doğal algılanması, bölgedeki istihdam eksikliği ve her geçen gün artan işsizlik, ekonomik faaliyetlerin genel olarak kayıt dışı bir şekilde cereyan etmesi,⁷⁸ kamu görevlileri arasında görülen ihmal ve yolsuzluk gibi hususlar kaçakçılığın nedenleri arasında sayılabilir. Bölgede terör nedeniyle uzun süredir devam eden istikrarsızlık ve düzensizlik de kaçakçılık faaliyetlerini etkileyen diğer önemli nedenlerdir.

⁷⁶ Faruk Kaya, "Ağrı Kent Profiline Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Kentsel Yoksulluk", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, 2011, s.225 ve 238.

⁷⁷ Polis Akademisi Başkanlığı Uluslararası Terörizm ve Sınırtaş Suçlar Merkezi (UTSAM), *Terörün Ekonomisi: Sınır İllerinde Kaçakçılık ve Terörün Finansmanı*, Rapor No: 13, Ankara, 2009, s.3.

⁷⁸ Kayıt Dışı istihdam ve ekonomi hakkında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Tekinarşlan, *Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Kamu Politika ve Stratejileri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

Terör ve kaçakçılık arasında karşılıklı bir ilişkidir. Terörün finansmanı sağlanmakta, diğer taraftan da terör olayları nedeniyle bölgede devam eden kargaşa ortamı, kaçakçılık faaliyetlerinin rahatlıkla yapılabilmesine olanak vermektedir. Bu çerçeveden bakıldığında terör örgütü, kaçakçılık faaliyetlerinin devam etmesini iki şekilde lehine kullanmaktadır: (i) Kaçakçılık faaliyetlerinden maddi kaynak sağlayarak, (ii) Bölgede artık bir iş kolu hâline gelmiş olan kaçakçılık faaliyetlerinin örgütün bölgedeki varlığı ve faaliyetleri sebebiyle yapılabildiği şeklinde propaganda yaparak.⁷⁹ Burada üzerinde durulması gereken husus, bölgedeki kaçakçılık suçunun toplumun bir kesimi tarafından normal karşılandığı ve kanıksandığıdır. Bu nedenle kaçakçılık faaliyetlerinden terör örgütünün yapmış olduğu sözde vergilendirme veya komisyon ya da alınan haraç bu kesimi rahatsız etmediği gibi şikâyet mekanizmasının da işleminin önüne geçmektedir. Böylelikle terör örgütü ve kaçakçılar arasında birbirini güçlendiren bir sarmal ortaya çıkmakta ve mücadeledeki en büyük sorun olarak kendisini göstermektedir.

2011 yılında ülke genelinde yakalanan gümrük kaçağı sigaraların %32,3'ünün Doğu Anadolu Bölgesinde, %27,8'inin ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ele geçirilmesi bölgedeki kaçakçılık faaliyetlerinin yoğunluğunun anlaşılması açısından önemlidir. Konu, Ağrı özelinde değerlendirildiğinde: 2011 yılında en çok gümrük kaçağı sigara yakalamalarında, Ağrı, 9. sırada (*Ağrı-2.459.662 paket, Türkiye geneli toplam 69.730.125 paket*), 2011 yılı göçmen kaçakçılığı olaylarında 8. sırada (*Ağrı-7 olay, Türkiye geneli toplam 296 olay*), 2011 yılı kaçak ilaç/hap yakalamalarında 9. sırada (*Ağrı-68.574 adet, Türkiye geneli toplam 6.986.821 adet*), 2011 yılı kaçak cep telefonu yakalamalarında 15. sırada (*Ağrı-935 adet, Türkiye geneli toplam 119.938 adet*), 2011 yılı kaçak çay yakalamalarında 15. sırada (*Ağrı-25.736 kg., Türkiye geneli toplam 2.352.769 kg.*) yer almaktadır. En çok kaçakçılık olayının gerçekleştiği il sıralamasında ise Ağrı, 16. sırada (*Ağrı-345 olay, Türkiye geneli 17.776 olay*) bulunmaktadır. Bunun yanında 2011 yılı eroin yakalamalarında ise 11. sırada (*Ağrı-81 kg., Türkiye geneli toplam 1.137 kg.*) yer almaktadır.⁸⁰

Tüm bu açıklamalar ve sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere Ağrı, temel ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan, ancak bu alanın terör ve

⁷⁹ Polis Akademisi Başkanlığı UTSAM, 2009, s.6.

⁸⁰ Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı, *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadelede 2011 Raporu*, KOM Yay., No: 78, Ankara, 2012, s.21-30 ve 35-37.

çeşitli nedenlerden dolayı gün geçtikçe daraldığı, geçim kaynaklarının sınırlı oluşu nedeniyle göç veren, turizm başta olmak üzere potansiyel kaynakları çeşitli ve zengin olmasına karşılık yine başta terör gibi nedenlerden dolayı yeterince değerlendirilemeyen, çeşitli nedenlerden dolayı kaçakçılığın yapıldığı ve bunun da terör örgütüne büyük finans sağladığı geri kalmış yörelerden biridir.⁸¹ Bu geri kalmışlık başta yoksulluk olmak üzere pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Eğitimden sağlığa, yatırımdan güvenli bir ortamın sağlanmasına kadar pek çok sorun Ağrı'nın bir gerçeğidir. Ancak burada üzerinde durulması gereken husus, bölge halkınca bu durumun “kader” olarak kabul edilmiştir. Terörü ve onun neden olduğu yıkımı “kader” olarak görmek, çözüm noktasındaki en büyük çıkmaz olacaktır ki günümüz dünyasında bunun kabul edilemeyeceği bir gerçektir. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında bu konu üzerine değerlendirmeler ve sorunların çözümüne ilişkin öneriler tartışılacaktır.

Sonuç

54

İnsan, hem doğaya hem de kendi cinsine karşı hep bir varlık-yaşam savaşımı vermiştir. Bu savaşımı vermekle yetinmemiş hem doğaya hem de diğer insanlara egemen olma ve onları kendi çıkar ve istekleri doğrultusunda kullanma amacını gütmüştür. Bu amaç, “güvenliği” en temel gereksinimler listesinin başına koymuştur. Çünkü insan, her türlü zorluğa bir şekilde boyun eğmeyi, çaresiz kaldığında kabullenirken; güvenliği/yaşamı söz konusu olduğunda direnme, karşı çıkma eyleminde bulunmaktadır. Bir gerçektir ki insan yaşamını kaybettiğinde her şeyi kaybetmiş olacağının idrakindedir ve bu nedenle güvenlik en temel gereksinim olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸²

Terör olarak anılan eylemler ile terör örgütü olarak nitelendirilen örgütlerin zaten terör tanımının olmazsa olmazı olan siyasal amaçlı baskı, sindirme, korkutma, vazgeçirme, boyun eğdirme, göçe zorlama, öldürme, kaçırma, dehşet ve korku salma, gasp, fidye ve haraç alma gibi eylemleri yapmış ve yapıyor oldukları, hem yasal kuruluşlarca ve hem de akademik ve diğer yayınlarla ortaya konmuştur. Bu nedenle gerek ideolojik, gerek din ve gerekse de etnik temelli olsun terör, ülkemizde, en fazla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanmakta ve millî birlik ve bütünlüğü korumak da

⁸¹ Adnan Çimen, Orhan Çınar, Faruk Kaya, “Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Yaşam Memnuniyeti Araştırması”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2006, s.55. Ayrıca Ağrı'nın diğer sorunlar için bkz. Faruk Kaya, “Hızlı Kentleşme Sürecinde Çevre Sorunları Önemli Boyutlara Ulaşan Şehirlere İlginç Bir Örnek; Ağrı”, *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 13, No: 1, Mart 2005, ss.193-206.

⁸² Bahçeşehir Üniversitesi, 2009, s.24.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

dâhil, pek çok güvenlik problemi, bu bölge kaynaklı olarak onlarca yıldır, tüm toplumun gündelik yaşamını oldukça yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir.

Terör örgütünün bölgenin önemli geçim kaynağını oluşturan tarım ve hayvancılıkla uğraşan halka yaptığı baskının ortadan kaldırılması ekonomik olduğu kadar sosyolojik açıdan da gereklidir. “Kırsal baskı” olarak adlandırılabilir bu süreç ortadan kaldırılmadıkça, kentte tam anlamıyla huzur ve güvenli bir ortamı sağlamak mümkün değildir. Türkiye’nin doğal kaynaklarından olan mera, yayla ve otlaklar terör faaliyetleri nedeniyle etkili ve verimli kullanılmamaktadır. Mera komisyonlarınca yapılan yıllık değerlendirmelerde, terör nedeniyle bazıları hayvancılığa hiç açılmazken, bazılarına sınırlı izinler verilmektedir. Hiç kuşkusuz bu durum işsizlik başta olmak üzere verimsizliği ve kaynakların boşa harcanmasını beraberinde getirmektedir. Terörün olmadığı bir ortamda özellikle bölgenin önemli bir zenginlik kaynağı olan mera, yayla ve otlakların verimli kullanımı bölge insanının katma değeri yüksek hayvancılık sektörünün gelişmesine ve ekonomik olarak güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Turizm, dünyanın en büyük endüstrilerinden birisidir ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin başlıca döviz kaynaklarından. Aynı işlevi ulusal turizm için de söylemek mümkündür. Doğal ve kültürel zenginliklere sahip ancak az gelişmiş bölgelerin ilerlemesinde turizm önemli bir rol üstlenebilir. Ağrı’nın özellikle kış turizmi açısından çok önemli bir avantaja sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Kış mevsiminin uzun ve sert geçmesi, bölgenin yükseklik açısından dağcılığa ve kış sporlarına elverişli oluşu pozitif yönde kullanılmalıdır. Bunun yanında bahar ve yaz aylarında yaylalar önemli bir cazibe noktasına dönüşmektedir. Yayla, mera ve otlaklar hem yöre halkı tarafından tarım ve hayvancılık için kullanılmakta hem de bu bölgeye yabancı ve meraklı kişiler tarafından doğa turizmi açısından tercih edilmektedir. Burada iş gücü açısından dikkat edilecek husus, turizm sektörünün kısa zamanda oluşturulabilmesi ve geri dönüşümünün kısa sürede alınmasıdır. Zira reklam ve kampanyaların kısa sürede sonuç veriyor olması bu sektörü cazip hâle getirmektedir. Yine vasıfsız iş gücünün istihdamını mümkün kılması ve yetkinliğin çok kısa sürede kazanılıyor olması da diğer avantajlı noktalarıdır.⁸³ Ancak buradaki en önemli ve “olmazsa olmaz” husus güvenli bir ortamın istikrarlı bir biçimde tesis edilebilmesidir. Bu süreçte, güvenlik güçlerinin

⁸³ Öztürk ve Çelik, 2009, s.98.

yanında yöre halkının katkısı çok önemlidir. Yeni iş alanlarının oluşması hiç kuşkusuz en çok yöre halkının menfaatine olacaktır.

Terörizm, genel olarak bir çatışma ortamı ve beraberinde güvenlik sorunu olarak görünse de devamındaki etkileri oldukça karmaşıktır. Terörizmle mücadele eden ülkelere bakıldığında ekonomik kalkınmanın gerilediği, yeni istihdam harcamalarına ayrılan bütçeden zorunlu olarak savunma harcamalarına da kaynak aktarımı yapıldığı gözlenmektedir. Bu durum bir yandan ekonomik kalkınmanın durmasına ya da gerilemesine neden olurken diğer yandan da ekonomiye bağlı işsizliği olumsuz etkilemektedir. Yeni istihdam alanlarının açılmaması sorunu, hâlihazırda mevcut işsizlerle işgücü piyasasıyla ilk kez tanışan genç nüfusun da eklenmesiyle daha karmaşık bir yapıya bürünmekte ve işsizlik oranları artmaktadır.⁸⁴ Üretimin neredeyse yok olduğu ve ekonominin sınırlı hâle geldiği bölgede kamu yatırımları, devletin sosyal yardımları, kamu görevlilerine ve köy korucularına ödenen maaşlar ve kaçakçılık ekonominin kurulu olduğu temel faktörler olmuştur.⁸⁵ Bunun yanında, terörizm, düşük soysal-kültürel veya ekonomik yapıya sahip insanları tercih ettiği bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Yüksek ekonomik güce sahip kişilerin, şiddetten farklı diğer yöntemleri ikna aracı olarak kullanmaları daha muhtemeldir. Temelde ekonomik problemlerin çözümü şiddet eylemlerini ve beraberinde terörün de çözümüne en büyük katkıyı sağlayacaktır.

Terör olaylarının ülke içerisinde belirli bölgelerde yoğunlaşması o bölgelerden diğer bölgelere doğru seyreden nüfus hareketlerine neden olurken beraberinde çeşitli sosyo-ekonomik sorunlar da oluşturmaktadır. Kırdan kente ya da az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere gönüllü olarak göç edenlerde var olan umut ve ailenin geri kalanları nedeniyle memleketiyle devam eden canlı ilişkiler, terör nedeniyle zorunlu olarak gerçekleştirilen göçlerde yerini umutsuzluğa ve memleketle akrabalarıyla ilişkilerin kesilmesine neden olmaktadır. Bunun yanında, terör nedeniyle köyün ve mezranın tamamen boşaltılması şeklinde gerçekleşen göçlerde ailelerin sosyo-ekonomik düzenlerinin temeli olan toprakla, yani iş ve üretim kaynağıyla ilişkileri önemli ölçüde ortadan kalkmaktadır. Terörün neden olduğu bu tür

⁸⁴ Kürşad Hacıtahiroğlu, *Türkiye'deki Terörizmin İşsizlik Üzerine Etkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011, s.197.

⁸⁵ Polis Akademisi Başkanlığı Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Merkezi (UTSAM), *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Terörü Besleyen Sorunlar: Hakkâri, Yüksekova ve Van Örneği*, Rapor No: 16, Ankara, 2010, s.30.

zorunlu göçlerle birlikte göç veren ve göç alan kentlerin günlük hayat akışında birçok sorunlar oluşmuştur. Özellikle göç alan kentlerin işsizlik sorunu, terör nedeniyle göç ederek gelen yeni işsizlerin de katılımıyla büyümüştür.⁸⁶ Nitekim bölge dışına en çok göç veren bölge olan Doğu Anadolu, ekonomik ve sosyal göstergeler itibarıyla en son sıralarda yer almaktadır. Genel olarak sosyo-ekonomik gelişmişliğin bölgesel düzeyde dengesiz dağılımının bir sonucu olan göç olgusu, aynı zamanda bu dağılımın bozulmasını besleyen temel etmen durumdadır. Unutulmamalıdır ki, göç, terörün bir sonucu olarak gelişirken daha sonraki süreçte terörün beslediği ve bu karşılıklı ilişkinin uzun vadede terör örgütünün varoluşunu ve devamını sağlayan bir faktör hâline gelmiştir. Bu nedenle göçü önleyici tedbirlerin alınması hem terörün kaynağını keseceği gibi hem de bölgedeki iş imkânı ve mevcut potansiyelin kullanımı açısından son derece önemli bir adım olacaktır.

Bölgede terörün sona ermesi ile kaçakçılığın önlenmesi de doğrudan bağlantılıdır. Kaçakçılığın önlenmesi için de sınır güvenliğinin sağlanması şarttır. Kaçakçılık faaliyetlerini normalleştiren bölge halkı için alternatif iş imkânlarının sağlanması ise en önemli noktadır.⁸⁷ Diğer yandan, özellikle bölgede çok yaygın olan ve yine bölge halkı tarafından normalleştirilen sosyal yardımlar karşılıksız yapılmamalıdır. Aynı ve nakdi yardımlar için belirli şartlar konulmalı veya bir hizmet karşılığında yardıma dönüştürülmeli ve bunların küçük de olsa katkılarıyla devam edeceği mesajı uygulamalarla gösterilmelidir. Devlet tarafından yapılan aynı ve nakdi yardımların bireyleri hazırcılığa ve tembelliğe alıştırmamasının önüne geçmek gereklidir. Yardımların çalışmaya endekli olması devlet-birey arasındaki ilişkinin karşılıklı iletişim ve güven üzerine inşa edilerek sağlıklı bir şekilde devam ettirilebilmesi noktasından büyük öneme sahiptir.

Terör sorunu, özellikle belirli bir bölgede kronik hâle gelmişse beraberinde pek çok sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunu da tetiklemektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu ve özelinde Ağrı ili terörle mücadele sürecinde farklı noktalardan derin yaralar almıştır. Süreçte pek çok masum insan hayatını kaybetmiş, hayatta kalan pek çok kişi ya yerinden yedilmiş ya da doğup büyüdüğü yerlerde pek çok imkânı kısıtlanarak yaşamaya devam etmek zorunda kalmıştır. Sosyal yaşam dengesi bozulan bireylerden sağlıklı kararlar vermesini ve sağlıklı nesiller yetiştirmesini beklemek ise gerçekçi değildir. Güvenlik sorunundan sosyal bir soruna

⁸⁶ Hacıtahiroğlu, 2011, s.200.

⁸⁷ Polis Akademisi Başkanlığı UTSAM, 2010, s.47; Mahmut Akpınar, "Müzakere-Mücadele Arasında Kürt Meselesi", *Zaman*, 6 Ocak 2013, s.18.

dönüşen bu yükün hafifletilmesi noktasında, mülki idare, yerel yönetimler, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları gibi aktörlerin de yer aldığı bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir. Teröristi ortadan kaldırmak yerine terörü besleyen nedenleri ortadan kaldırmak en akıllıca ve bilimsel olanıdır. Yani teröristle mücadele ile terörizmle mücadelenin ayırımına vararak stratejinin bu yönde planlanması gereklidir.⁸⁸

Terörü önleme kapsamında sadece güvenlik tedbirlerinden yani sadece teröristle mücadeleden öte uygulanacak sosyal yaklaşımlar ve stratejiler, teröre karışması muhtemel bireyler için teröre giden yolları kapatacağı gibi terör örgütünün eline propaganda malzemesi vermeden teröre karşı oldukça etkili ve topyekûn bir mücadele ortaya koyacaktır. Daha farklı ifade edecek olursak, terör örgütleri ve teröristlerle mücadele süreci nasıl ki stratejik eylemleri ve bir süreci ifade ediyorsa terörizmle mücadele de kültürel, siyasal, sosyal, ekonomik faktörleri içeren strateji, söylem alanlarını ve istikrarlı bir süreci ifade etmektedir. Bu kapsamda, terörle mücadelede tepkisel ve anlık/duygusal tutum ve davranışlar yerine önleyici ve rasyonel mücadele stratejilerinin benimsenmesi gereklidir.⁸⁹ Ortak aklın kabul edeceği yöntem ve uygulamalar bütüncül yaklaşımın temel dayanağıdır. Bu kapsamda özellikle bölgenin en önemli çıkılmazı hâline gelen yoksulluk temelli çözüm önerileri, terörün önlenmesi noktasında hayati öneme sahiptir.

Gerekli istihdamın sağlanarak etnik, mezhepsel ve ideolojik tercihlerin subjektif açıdan minimum düzeyde değerlendirildiği, kişinin iş becerisi ve uzmanlığının temel alındığı objektif unsurların benimsenerek iş imkânlarının sağlandığı ve uygulamaya konduğu bir yaklaşım şarttır. Bunun yanında güvenli bir ortamın tesis edilmesiyle birlikte başta can güvenliğinin ve seyahat özgürlüğünün sağlanması bölgeye yapılacak iktisadi girişimin önündeki engelleri kaldıracağı gibi insanca yaşamanın önünü açacak ve yıllardır pek çok yıkımın temel aktörü olan ve bölge halkında da bıkkınlık oluşturan terörü de sonlandıracaktır. Şunu da belirtmek gerekir ki, terör sorununun çözümü ile yoksulluğun azalması ve hedeflenen kalkınma düzeyine ulaşılması süreçleri birbiri ile tamamen ilintili ve ters orantılıdır, yani birinin artması mutlak suretle diğerini azaltacaktır. Burada arzu edilen

⁸⁸ Bu konu hakkında faydalı bir çalışma için bkz. Fatih Beren, “İnsanlar Neden Terörist Olmaz? Dağa Çıkmanın Önündeki En Büyük Engel: Bireyin Toplumsallaşabilmesi”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2011, ss.75-88.

⁸⁹ Fatih Akbulut, Fatih Beren, “Terörle Mücadelede Bütüncül Yaklaşımın Sosyal Politika Uygulamaları Bağlamından Algılanması: Suruç İlçesi Örneği”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2012, s.260.

husus, Ağrı ilinin refah seviyesinin mümkün olduğunca hızlı süre içinde yükseltilmesidir.

Conclusion

Human has always struggled for existence against both nature and his own kind. Not only did he content of giving this struggle, but also he intended to use people in his own interests and desires by dominating both nature and other people. For this purpose, he has put "security" on the head of the list as the most basic requirements. For, while human being accepts all kinds of difficulty in a helpless situation, he protests and opposes in terms of his security. It is a fact that when he dies, he is aware that he will lose everything. For this reason, security has emerged as the most basic requirements.

It has been put forth both by legal institutions and academic and other publications that organizations defined as terror group with acts as called terror made and were making such actions as terrorist repression with political purposes which is already the basic issue of terror definition, intimidation, discourage, subjugation, forcing them migration, murder, kidnapping, terror and fear mongering, extortion, ransom and taking tribute. Therefore, terror has mostly taken place in Eastern and Southeastern Anatolia Region whether it bases on ideology, religion or ethnic reason. Involved in protecting the national unity and integrity, many security problems which are originated in this country for decades, concerned and closely affected all the community's daily life.

The elimination of the terrorist organization's oppression on region engaged in agriculture and animal husbandry, constituting an important source of income, is also necessary from the aspect of sociological as well as economic. Unless this process to be called as 'Rural Oppression' is eliminated, it will not be possible to provide peace and security. Turkey's natural resources which are meadows, pastures and grasslands cannot be used effectively and efficiently due to terrorist activities. To the annual evaluation made by pasture commissions, due to terror, some of them are opened to livestock at all while the others are given some limited permissions. Undoubtedly it particularly causes unemployment together with the inefficiency and waste of resources. The efficient use of Pasture, grassland, highland which are important sources of wealth especially in the absence of terror, will contribute to the development of high added value of the livestock sector and economic empowerment.

Tourism is one of the world's largest industrial and the main foreign currency sources of developing countries. It is possible to say the same function for the national tourism. Tourism can play an important role in the less-developed regions but having natural and cultural riches. It is a known fact that Ağrı has a significant advantage in terms of winter tourism. Having long and harsh winters of the region, being suitable for mountaineering and winter sports in terms of height should be used in a positive way. Besides in spring and summer, pastures turn into a major attraction point. Pastures, grassland and meadows are both used for agriculture and livestock and preferred as nature tourism by foreign and curious people. The issue about labor force is to establish tourism industry and take benefits as soon as possible. If the advertisement and campaign conclude positively in less time, this will make this sector more attractive. That the employment of unskilled labor force is provided and competence is gained in a very short time are the other advantageous aspects, too. But the most important and necessarily issue in here, security issues can be established in the form of a stable environment. In this process in addition to security forces, the contribution of local people is very important. The creation of new jobs will undoubtedly be mostly to the benefit of local people.

Although terrorism generally seems a conflict environment and security problems, its ongoing impacts are rather complex. When looked at the countries fighting against terrorism, that economic development has deteriorated, the budget expenditure allocated to new employment is compulsorily transferred to defense have been observed. While this situation causes to stop or regress the economic development, on the other hand, it negatively affects unemployment depending upon its economic. The problem of not opening up new areas of employment turns into a more complex structure with the young who have met labor market for the first time as well the current unemployed and the unemployment has increased. public investments, the social welfare of the state, the salaries paid to village guards, public officers, and smuggling have been basic factors of economy in a region in which there is almost no production, the economy is limited. Besides, terrorism can be evaluated as a method preferred by people having low socio-cultural or economic structure. It is a highly possible way that those who have economic power have used different methods unlike violence to persuade people. Essentially, the improving of economic problems will highly contribute to the eliminating of terror and violence acts.

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

While that terror acts focus on in certain regions in the country causes migration from one region to other regions, it also constitutes the various socio-economic problems along with it. The hope and affairs of people who migrated from rural to urban areas or less developed regions to the more developed regions have declined and caused unhappiness resulting from their interruption of relations because of terror. In addition, due to the terror, that many villages and hamlets are completely grounded as a result of migration has significantly caused to destroy families' affairs with business and manufacturing resources, which are the basis for socio-economic order.

There appeared many important problems in the daily lives of countries taking and giving immigrants due to the terror. Especially the problem of unemployment of the countries taking immigrants has grown with the participation of newly unemployed from migrating due to terrorism. In fact, Eastern Anatolia, mostly giving immigrants is located in the end as economic and social indicators. Generally, immigration case which is the result of unbalanced distribution of socio-economic development at the regional level is the main factor of the deterioration of the feeding distribution at the same time. It must not be forgotten that while immigration develops as a result of terror, at later processes, it begins to feed these organizations in the long-term existence of this mutual relationship and has become a factor for terror organizations to maintain their existence. Therefore, taking preventive measures to prevent migration would importantly be an important step for both to eradicate the source of terror and to use the available labor force and potential.

The end of terrorism in the region is directly related with prevention of smuggling. Ensuring the border security is necessary to prevent the smuggling. the most important point is to provide job facilities for the public who consider smuggling activities as normal thing.. On the other hand, social assistance, common in that regions and seen normal by them, should not be done unconditional. Some conditions should be put for aid in kind and cash benefits and turned into assistance in return for service, and should be indicated that these assistance will continue though they are not much. Assistance of aid in kind and cash benefits made by the government should not accustom individuals to laziness and this should be prevented. These supports are very important maintained in a healthy way as they are based on working and build upon mutual communication and trust in the relationship between the state and individuals.

If the terror problem especially when it becomes chronic in a certain area, it triggers many social, economic and psychological problems. Eastern and Southeastern Anatolia and Agri province in particular has taken deep scars from different points in the process of combating terrorism. Many innocent people lost their lives in the process, many surviving were either displaced from their regions or forced to continue living by restricting opportunities. It is not realistic to expect from these individuals to grow healthy generations and having healthy decisions as their social living balance was deteriorated. On the point of easing the burden of turning into a social security form social issues, an integrated approach should be adopted in which such actors as public administration, local authorities, academics, civil society organizations take place. Instead of killing a terrorist, eliminating the causes feeding terrorism is the most intelligent and scientific way. That is why, a strategy should be planned by noticing the difference between fighting against terrorism and a terrorist.

Apart from the only security measures under the prevention of terrorism, social approaches and strategies will prevent many individual who have the possibility of joining terror and an effective struggle against terrorism will be given without giving them propaganda tools. In other words, fighting against terrorist organizations and terrorists mean the strategic actions and the fight against terrorism also expresses in a stable process involving in cultural, political, social, and economic factors. In this context, in the fight against terrorism, instead of instantaneous reactive / emotional attitudes, It is necessary to adopt preventive and rational strategy. Methods and practices, acceptable for the common wisdom, is the cornerstone of the holistic approach. In this context, especially the region's most important dilemma has become poverty-based solutions, the point is vital for the prevention of terrorism.

A kind of approach should be implemented that Ethnic, ideological, sectarian preferences are evaluated in a minimum level from the subjective aspects providing necessary employment, and evaluation of people's work skills and qualifications and job opportunities are provided adopting objective elements. Besides, by creating a safe environment, security will pave the way to live decently and ensuring the safety and freedom of travelling will remove the obstacles of economic initiatives. Therefore, it will end terror, giving boredom to local people and the main actor of a lot of destruction. It should be noted that the solution of terror problem and decreasing of poverty and to achieve the desired levels of development are completely relevant and

inversely proportional to each other, that is, one's increasing will absolutely reduce the other. The desirable issue about Ağrı is to raise its prosperity as fast as possible.

Kaynakça

Kitaplar

- Ağrı Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2011). *Ağrı Kültür ve Turizm Rehberi*, Ağrı.
- Alparslan, M. Şükrü (1983). *Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik*, Teknik Yay., İstanbul.
- Atlı, Davut (2002). *Terörle Mücadele Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanabilirliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Bahar, H. İbrahim (2009). *Sosyoloji*, USAK Yay., Ankara.
- Balcıoğlu, İbrahim (2001). *Şiddet ve Toplum*, Bilge Yay., İstanbul.
- Baylis, John, Steve Smith (2006). *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, 3rd Edition, New York.
- Çiftçi, Hakan (2005). *Diyadin, Ön-Of Matbaacılık*, Van.
- Denker, M. Sami (1997). *Uluslararası Terör: Türkiye ve PKK*, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- Dılmaç, Sabri (2011). *Terörizmde Tanım Sorunu ve Yaklaşımlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ergil, Doğu (1980). *Türkiye'de Terör ve Şiddet*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Güner, Agah Oktay (1978). *Türkiye'nin Kalkınması ve İktisadi Devlet Teşekkülleri*, Damla Yay., İstanbul
- Hacıtahiroğlu, Kürşad (2011). *Türkiye'deki Terörizmin İşsizlik Üzerine Etkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Hançerlioğlu, Orhan (2010). *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 17. Baskı, İstanbul.
- Hatunoğlu, Yalçın, Abdülkadir Gül (1999). *Ağrı İli ve Havalisi Tarihi*, Ağrı Valiliği Kültür Yay., No: 1, Ağrı.
- Hazır, Hayati (2001). *Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi Olarak Siyasal Şiddet ve Terörizm*, Nobel Yay., Ankara.

- İşbir, Eyüp G., İbrahim Yılmazçelik, Ahmet Akşın Ed. (2000). *Fırat Üniversitesi'nin 25. Kuruluş Yıldönümünde 1. Milletlerarası Doğu Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu: (Terör, Etkileri ve Çözüm Önerileri: Bildiriler) 27-28-29 Mart 2000*, Fırat Üniversitesi Yay., Elazığ.
- Karataş, Halil (2008). *Kelimelerle Terör*, Kilim Matbaası, 2. Baskı, İstanbul.
- Kleinig, John (1999). *The Ethics of Policing*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Kongar, Emre (2003). *21. Yüzyılda Türkiye: 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Remzi Kitabevi, 33. Baskı, İstanbul.
- Özgülven, Ali (1988). *İktisadi Büyüme, İktisadi Kalkınma, Sosyal Kalkınma ve Japon Kalkınması*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Serhat Kalkınma Ajansı (2012). *Ağrı Turizm Keşif Rehberi*, [y.y.].
- Şen, Y. Furkan (2000). *Şiddet ve Terör Ayrımı*, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Polis Akademisi, Ankara.
- (2006a). *Dünya ve Türkiye Perspektifinden Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti ve Organ-Doku Ticareti*, KOM/TADOC Yay., Ankara.
- (2006b). *Yeni Dönemde Eski Tartışmalar –Göç, Etnisite, Milliyetçilik, Kürtçülük, Laiklik*, Yargı Yay., 2006, Ankara.
- Şimşir, Bilal N. (1991). *İngiliz Belgeleriyle Türkiye'de "Kürt Sorunu" (1924-1938) Şeyh Said, Ağrı ve Dersim Ayaklanmaları*, Türk Tarih Kurumu Yay., 2. Baskı, Ankara.
- (2007). *Kürtçülük I -1787-1923-*, Bilgi Yay., Ankara.
- (2009). *Kürtçülük II -1924-1999-*, Bilgi Yay., Ankara.
- Tacar, Pulat Y. (1999). *Terör ve Demokrasi*, Bilgi Yay., Ankara.
- Tekinarslan, Mehmet (2011). *Kayıt Dışı İstihdamla Mücadelede Kamu Politika ve Stratejileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Altuğ (1989). *Terörizm: Dünü, Bugünü, Yarını*, İçişleri Bakanlığı Yay., Ankara.
- Yücebaş, Önder (2011). *Suç Ekonomisi ve Terörizmin Finansmanı*, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Zafer, Hamide (1999). *Ceza Hukukunda Terörizm: Milletlerarası Metinler ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun Işığında*, Beta Yay., İstanbul.

Makaleler

- Akbulut, Fatih, Fatih Beren (2012). “Terörle Mücadelede Bütüncül Yaklaşımın Sosyal Politika Uygulamaları Bağlamından Algılanması: Suruç İlçesi Örneği”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2012, ss.257-283.
- Aksoy, Mustafa (2004). “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde Terörün Neden ve Sonuçları”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Vol: 1, No: 1, ss.1-9.
- Akpınar, Mahmut (2013). “Müzakere-Mücadele Arasında Kürt Meselesi”, *Zaman*, 6 Ocak 2013, s.18.
- Arınç, Kenan (2010). “Siyasi ve Tarihi Coğrafya Perspektifiyle: Türkiye’nin Terör Sorununun Analizi ve Jeopolitik-Jeostratejik Açından Değerlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 2, ss.1-34.
- Aytaç, Önder, İhsan Bal (1996). “Medya ve Terörizm”, *Yeni Türkiye*, Yıl: 2, Sayı: 12, ss.1172-1204.
- Baharçipek, Abdulkadir (2000). “Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, Elazığ, ss.11-27.
- Başeren, Sertaç (1994-95). “Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele”, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 1, No: 4, ss.163-174.
- (2006). “Kavramsal Özellikleri ile Terörizm (Tarihi ve Hukuki Boyutları İle)”, *Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu*, Genelkurmay Başkanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi Yay., Ankara, ss.7-18.
- Beren, Fatih (201). “İnsanlar Neden Terörist Olmaz? Dağa Çıkmanın Önündeki En Büyük Engel: Bireyin Toplumsallaşabilmesi”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, ss.75-88.
- Bostancı, Naci (2012). “Terörün İnsani Tahribatı”, *Zaman*, 24 Haziran 2012, s.22.
- Bülbül, Serpil, Ali Köse (2010). “Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 1, 2010, ss.75-94.
- Cangızbay, Kadir (2005). “Terör Üzerine”, *Birgün*, 30 Ağustos 2005, s.14.
- (2005). “Tedhiş mi?, Terör mü?”, *Birgün*, 01 Kasım 2005, s.14.

- Cerrah, İbrahim (1996). "Toplumsal Olaylar, Terör ve Medya", *Yeni Türkiye*, Yıl: 2, Sayı: 12, ss.1135-1146.
- Charney, Jonathan I. (2001). "The Use of Force Against Terrorism and International Law", *The American Journal of International Law*, Vol: 95, No: 4, ss.835-839.
- Çağlar, Ali (1997), "Terör ve Örgütlenme", *TODAİE Amme İdaresi Dergisi*, Vol: 30, No: 3, ss.119-133.
- Çınar, Bekir (2012). "Terör Eylemleri Olarak Sivil İtaatsizlik vs. Şiddet", *Zaman*, 14 Aralık 2012, s.26.
- (2013). "Töre ve Terör", *Zaman*, 08 Ocak 2013, s.18.
- Çınar, Orhan (2011). "Ağrı İlinin Mevcut Turizm Arzının Değerlendirilmesi ve Sürdürülebilir Turizm Gelişimi İçin Öneriler", *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu 12-14 Ekim 2010-*, Ed. Oktay Belli, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yay., Yayın No: 6, İstanbul, ss.649-658.
- Çimen, Adnan, Orhan Çınar, Faruk Kaya (2006). "Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Yaşam Memnuniyeti Araştırması", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, ss.49-68.
- Dönmezer, Sulhi (1980), "Milletlerarası Tedhişçilik", *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: CXLIV, Sayı: 1-4, ss.55-70.
- Emsen, Ö. Selçuk, M. Kemal Değer (2004). "Turizm Üzerine Terörizm Etkileri: 1984-2001 Türkiye Deneyimi", *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Sayı: 7, ss.67-83.
- Ergil, Doğu (1991). "Terörizmin Mantığı ve Hedefi", *Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 46, Sayı: 1-2, ss.171-182.
- (1992). "Uluslararası Terörizm", *Prof. Dr. Bedri Gürsoy'a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 47, Sayı: 3-4, ss.139-143.
- Franck, Thomas M. (2001). "Terrorism and the Right of Self-Defense", *The American Journal of International Law*, Vol: 95, No: 4, ss.839-843.
- Göksu, Turgut, Veysel K. Bilgiç (2010). "Kentleşme ve Göçün Teröre Etkisi", *Terörün Sosyal Psikolojisi*, Ed. Hüseyin Cinoğlu, Murat Sever, Oğuzhan Başbüyük, Polis Akademisi Yay., Ankara, 2010, ss.169-187.
- Huggler, Justin (1998). "Dogubayazit: Trade Dies In The Land of Ark", *The Independent*, 22.10.1998 <http://www.independent.co.uk/news>

Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış:
Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği

/frontline-dogubayazit--trade-dies-in-the-land-of-lost-ark-
1179843.html [Erişim: 08.01.2013]

- Işık, Nihat, Duygu Baysal, Onur Ceylan (2010). “Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Bir Politika Aracı Olarak Kalkınma Ajansları”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, ss.1-18.
- Işık, Nihat, Duygu Baysal (2011). “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları: Genel Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, ss.165-186.
- Karabulut, Kerem, Dilek Polat (2007). “Türkiye’de Yaşanan Göç Olgusu Üzerine Bir Alt Bölge Uygulaması”, *8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi 24-25 Mayıs 2007-Bildiriler-*, İnönü Üniversitesi, Malatya, ss.1-15.
- Karacasulu, Nilüfer, Şevket Ovalı (2004). “Terör: Kavramsal Çeşitlilik”, *Mülkiye*, Cilt: XXVIII, Sayı: 243, ss.49-62.
- Kaya, Faruk (2005). “Hızlı Kentleşme Sürecinde Çevre Sorunları Önemli Boyutlara Ulaşan Şehirlere İlginç Bir Örnek; Ağrı”, *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 13, No: 1, Mart, ss.193-206.
- (2011). “Ağrı Kent Profiline Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Kentsel Yoksulluk”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, ss.219-242.
- Öktem, Emre (2004). “Uluslararası Hukukta Terörizm”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, 2004, ss.133-147.
- Özceylan, Dilek, Erman Coşkun (2012). “Türkiye’deki İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyleri ve Afetlerden Sosyal ve Ekonomik Zarar Görebilirlikleri Arasındaki İlişki”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 41, Sayı: 1, ss.31-46.
- Özeren, Süleyman, M. Alper Sözer, Oğuzhan Başbüyük (2012). “Bireylerin Terör Örgütüne Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: PKK/KCK Örneği”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, ss.57-83.
- Öztürk, Serdar, Kamil Çelik (2009). “Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1/2, 2009, ss.85-106.
- Serpen, Adnan (2007). “Terör ve Hayvancılık”, *İnfovet Aylık Hayvan Sağlığı Sektörü Dergisi*, Sayı: 44, Ağustos, ss.1-9.

- Sevim, Yelda (2003). “Terör Nedeniyle Köylerinden Ayrılanların Geriye Dönme Eğilimleri ve Çözüm Önerileri”, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, ss.24-27.
- (2004). “Terör Nedeniyle Göç: Ekonomik Tutum ve Davranışlar Açısından Bir Değerlendirme”, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, ss.119-127.
- (2010). “Terör Mağdurları: Geriye Göç Çözüm Mü?”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.17-35.
- Sezer, Yasin ve Naci Kargın (2002). “Kamu Yönetiminin Modernleşmesinde Şeffaflaşma Sorunu”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 436, ss.209-225.
- Şardan, Tolga (2012). “28 Yılın Acı Bilançosu: 35 Bin 300 Kişi Terör Kurbanı Oldu”, *Milliyet*, 16 Ağustos 2012, <http://siyaset.milliyet.com.tr/28-yilin-aci-bilancosu-35-bin-300-kisi-terror-kurbanioldu/siyaset/siyasetdetay/16.08.2012/1581690/default.htm> [Erişim: 14.01.2013]
- Şeker, B. Dilara, Aynur İlhan Tunç, Erdal Şahin (2010).”Van İli Örneğinde Terör Suçlarına Karışan Kişilerin İç Göç, Sosyal Psikolojik ve Eğitim Açılımlarından Değerlendirilmesi”, *Terörün Sosyal Psikolojisi*, Ed. Hüseyin Cinoğlu, Murat Sever, Oğuzhan Başbüyük, Polis Akademisi Yay., Ankara, ss.229-253.
- Taner, Bahar (2000). “Terörizm ve Turizm”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, Eylül-Aralık, ss.93-98.
- Then, Siaw Khiun, Martin Loosemore, (2006). “Terrorism Prevention, Preparedness, and Response in Built Facilities”, *Facilities*, Vol: 24, Issue: 5/6, ss.157-176.
- Varol, Kasım(2005). “Terör-Kalkınma ve Türkiye”, *Çağın Polisi Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 43, ss.44-46.
- Yayla, Atilla (1990). “Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 45, Sayı: 1-4, ss.335-386.
- Yazgan, Şekip, Esra Kadanalı (2012). “Ağrı İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi-Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 14, Sayı: 22, Haziran, ss.5-10.
- Yeşiltaş, Murat, İlker Öztürk, Fatih Türkmen (2008). “Terör Faaliyetlerinin Turizm Sektörüne Etkilerinin Çözüm ve Önerileri Perspektifinde Değerlendirilmesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran, Cilt: 10, Sayı: 1, ss.175-189.

Raporlar

- Akyürek, Salik, Mehmet Ali Yılmaz (2012). Terörle Mücadelede Toplumsal Algılar, BİLGESAM Yay., Rapor No: 51, İstanbul.
- Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi (2009). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapı Araştırması ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden En Fazla Göç Almış İllerin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapı Araştırması: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri -Proje Raporu-*, İstanbul.
- Dinçer, Bülent, Metin Özaslan (2004). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Devlet Planlama Teşkilatı Yay., Ankara.
- , Metin Özaslan, Taner Kvasoğlu (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Devlet Planlama Teşkilatı Yay., No: 2671, Ankara.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı (2012). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2011 Raporu*, KOM Yay., No: 78, Ankara.
- Eraydın, Kıvılcım, Erhan Gül, Bora Çevik, Eren Demir (2012). *Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması*, İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü Raporu, İstanbul.
- Eşiyok, Bayram Ali, Faruk Sekmen (2012). *Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Doğu Anadolu'nun Bölgesel Gelişimindeki Yeri ve Çözüm Önerileri*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yay., Ankara.
- Gençtürk, Tuğçe (2012). *Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizm Farklı Yaklaşımlar*, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara. [Erişim: <http://sam.baskent.edu.tr/raporlar.php> (19.12.2012)]
- Polis Akademisi Başkanlığı Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Merkezi –UTSAM- (2009). *Terörün Ekonomisi: Sınır İllerinde Kaçakçılık ve Terörün Finansmanı*, Rapor No: 13, Ankara.
- Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Merkezi –UTSAM- (2010). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Terörü Besleyen Sorunlar: Hakkâri, Yüksekova ve Van Örneği*, Rapor No: 16, Ankara.
- Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Merkezi –UTSAM- (2013). *Kaçakçılık-Terör Sarmalı Organize Suç-Terör İlişkisi*, Rapor No: 27, Ankara.
- Serhat Kalkınma Ajansı (2011). *Doğu Anadolu Bölgesi Büyükbaş Hayvancılık Çalıştay Raporu*.

Serhat Kalkınma Ajansı (2012). *Ağrı İli İşgücü Piyasası Analizi Raporu*.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (1998). *Doğu ve GÜneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları*, Bilim Serisi No: 115, Ankara.

TESEV (2006). *Doğu ve GÜneydoğu Anadolu'da Sosyal ve Ekonomik Öncelikler*, İstanbul.

Web Sayfaları

<http://busam.bahcesehir.edu.tr>

<http://ekonomi.isbank.com.tr>

<http://sam.baskent.edu.tr>

<http://www.athgm.gov.tr>

<http://www.bbc.co.uk>

<http://www.dpt.gov.tr>

<http://www.egm.gov.tr>

<http://www.independent.co.uk>

<http://www.kalkinma.com.tr>

<http://www.kom.gov.tr>

<http://www.resmigazete.gov.tr>

<http://www.serka.gov.tr>

<http://www.tepav.org.tr>

<http://www.tesev.org>

<http://www.tuik.gov.tr>

<http://www.unhcr.org.tr>

<http://www.utsam.org>

GÜREŞ SPORUNA KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN ETKİLERİ

GLOBALIZATION AND ITS EFFECTS ON WRESTLING

*Gökhan BAYRAKTAR**

*Erdoğan TOZOĞLU***

Özet

İçinde yaşadığımız dünyanın en önemli olgularından olan Küreselleşme ve dinamikleri; yalnızca ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda değil, spor sektöründe de önemli değişimlere yol açmıştır.

Bu çalışmada, küreselleşme sürecinin; geleneksel sporlarımızdan güreş sporuna etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın genel amacı; geleneksel sporlarımızdan güreş sporunda küreselleşme ve küreselleşmenin etkisiyle oluşan yeni yaklaşımlar hakkında ortaya konulan görüşlerin bir analizini yapmak ve son gelişmeler ışığında ata sporumuz güreşte yaşanan değişimleri değerlendirmektir. Bu bağlamda; “küreselleşme, sporda küreselleşme, güreşte küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yönleri, güreşte değişim, değişim sürecinde yeni yaklaşımlar” konuları üzerinde yoğunlaşarak, bunların güreş sporuna yansımaları biçimi değerlendirilmiştir.

Çalışmada verilerin toplanması amacıyla; Literatür taraması yapılmıştır. Bu amaçla; çeşitli basılı ve görsel kaynaklar taranmış ve bu kaynaklardan elde edilen veriler çalışmada kullanılmıştır.

Çalışmada elde edilen bilgiler ışığında geleneksel sporlarımızdan olan güreş sporunu etkileyen birçok küreselleşme faktörünün olduğu görülmüştür. Küreselleşmenin güreş sporuna olan olumlu ve olumsuz etkilerinin ve güreş sporundaki yeni yaklaşımların etkilerinin neler olduğu sorularına verilecek

* Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Ağrı/Türkiye E-Mail: gokbayraktar@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Erzurum/Türkiye E-Mail: etozoglu@hotmail.com

yanıtların; güreş sporunda küreselleşmenin fırsatlarından yararlanıp tehditlerinden kaçınılması ve dolayısıyla güreş sporunun küreselleşirken kültürel erozyona uğramadan devamını sağlamak açısından fikir sahibi olmada yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Küreselleşme, Küreselleşme ve Spor, Küreselleşme ve Güreş, Güreşte Yeni Yaklaşımlar.*

Abstract

Globalization and its dynamics led to important changes not only on economic, social and cultural fields but also on the field of sport.

In this study it is aimed to investigate the effects of globalization on wrestling, one of our traditional sports. The general objective of the study is to analyse the presented viewpoints about the new approaches in wrestling due to the globalization and to examine the changes in our ancestors' sport, wrestling, with regard to recent developments. In this respect, concentrating on "globalization, globalization in sports, globalization in wrestling, its positive and negative sides on wrestling, developmental change in wrestling, new approaches in changing process" subjects, the reflections of these subjects to wrestling are evaluated.

In data collecting process, the literature were reviewed. Thus, various published and visual resources were reviewed and the obtained data were used in the study.

The answers given to the questions on globalization's positive and negative effects on our traditional sport, wrestling, and the effects of new approaches are considered to be helpful for maintaining wrestling sports without being exposed to cultural erosion and for utilizing the opportunities of globalization while avoiding its threats.

Keywords: Globalization, Globalization and Sports, Globalization and Wrestling, New Approaches on Wrestling.

Giriş

Gelişen ve yaygınlaşan teknoloji bireylerin veya toplumların kısa sürede dünyadaki her türlü gelişmeleri yakından takip etmesine olanak

sağlamaktadır (25). Bu durum bireyler arasındaki iletişim ve bilgi akışını hızlandırmaktadır. Bireyler masa başında dünyanın farklı bölgelerindeki gelişmelerden haberdar olmakta ve farklı kültürel özelliklerde olan bireylerle iletişim kurabilmektedirler. Bu durum toplumlarda veya bireylerde kültürel değişimlere neden olabilmektedir.

Gelişen ve yaygınlaşan teknolojiye paralel olarak Türk toplumu' da değişim ve dönüşümlerden etkilenmektedir. Bireyler arasında iletişimde etkili olan sporun bu durumdan etkilenmemesi kaçınılmazdır. Sporun bireylerin fiziki, sosyal ve duygusal yönlerini etkilemesi bireylerdeki değişim sürecinde sporun önemini artırmaktadır. Türklerin en eski sporlarından biride güreştir, güreş birçok geleneksel özellikleri de beraberinde kuşaktan kuşağa aktarmış özelliğe sahip Türklerin ata sporudur.

Güreş; Dünya kuruldu kuralları varlığı kabul edilen, diğer bir tabirle insanlık tarihinin başlangıcından beri yapılmakta olan dünyanın en eski sporlarından birisidir (22).

Bir zamanlar İsveç basınının “Güreşi ve güreşin idman inceliklerini Türklerden öğrenmeliyiz.” (28) diyecek kadar Türklere ait olan Güreş.

1948 Olimpiyatlarında “ Bir Türk'ten daha kuvvetli ancak iki Türk vardır.” sözünü dillerde dolaştıracak başarıya sahip olan Güreş.

İnsanlık tarihi kadar köklü bir geçmişi olan Dünyanın ve Türklerin bilinen ilk ve en eski sporlarından biri olan, Olimpiyat, Dünya ve Avrupa şampiyonluklarıyla “Türk gibi kuvvetli.” Sözünü tüm dünyaya belletip yiğitleriyle adını spor tarihinin sayfalarına altın harflerle yazdıran güreş. Geleneksel güreşlerde yetişmiş; Koca Yusuf, Adalı Halil, Filiz Nurullah, Kurtdereli Mehmet, Kara Ahmet gibi, Olimpik Güreş'te Yaşar Doğu, Ahmet Ayık, Hamza Yerlikaya, Mahmut Demir, Necmi Gençalp ve daha birçok şampiyonu unutulmaz kılan güreş sporunun toplumsal önemi yadsınamaz. Güreşçilerimiz Olimpiyat, Dünya ve Avrupa şampiyonalarında şampiyonluklar kazanarak Türk sporunun tanıtılmasında ve gelişmesinde önemli katkılar sağlamışlardır.

Spora olan ilgi tüm dünyada 19. yüzyıldan itibaren çağın değişmesine ve gelişmesine paralel olarak artarken; bir zamanlar adeta günlük hayatın bir parçası olan Türk Güreşi, son yüzyılda fonksiyonlarının birçoğunu, belki de tamamına yakını kaybetmiştir. Diğer uluslar bünyelerinde barındırdıkları spor branşlarına yeni spor dalları ekleyerek yükselişe geçerken; geleneksel sporlarımızdan olan Güreş sporunda bir takım gelenekler ortadan kalkmış ya da orijinalliğini yitirmiştir.

Türk Milleti hiçbir zaman güreşe ilgisiz kalmamış ve şampiyonları her zaman bağrına basmasını bilmiştir. Ancak zaman içerisinde yeni düzenlemeler neticesinde gelmesi gereken madalyalar ile birlikte gerek toplumun gerekse basının bu spora olan ilgisi azalmaya başlamıştır. 1948 ve 1960 Olimpiyatlarında güreş haberlerini günlerce manşetlerden düşürmeyen basın; 1990 sonrası bu spora olan ilgisini en az seviyeye getirmiştir, bir-iki gazete ve televizyon kanalı dışında bu spora olan ilgi tamamen alt seviyelere inmiştir. Bu ilgisizliğin nedenlerinin başında kuşkusuz artık dünyada olduğu gibi ülkemizde de bir sanayi haline alan futbol gelmektedir. Basın tiraj korkusu ile sadece futbola yer verirken güreşte de gelmeyen madalyalar yüzünden unutulma bu dönemde başlamıştır (22).

Güreş sporumuzla ilgili bu olumsuzluklar akıllara; futbolu dünyada ve ülkemizde bir sanayi haline getiren ve basının ilgisini modern sporların üzerine çeken etkenin ne olduğu ve Güreş sporumuza verilen önemin ve değer azalmasının sebebinin ne olduğu gibi bir takım soruları getirmektedir. Ve bu soruların cevabı olarak karşımıza son yılların moda kelimesi olan “küreselleşme” olgusu çıkmaktadır. Küreselleşme; son yıllarda sosyal bilimlerin en popüler kavramlarından biri olmuştur.

Küreselleşme

Kökene çok eskilere gitmekle beraber 1980’li yıllardan bu yana büyük hız kazanarak ekonomik, teknolojik ve toplumsal alanlar başta olmak üzere pek çok alanı etkisi altına alan değişimler; yeni bir sürecin de başlangıcı olmuştur. Bütün bu değişim sürecine yaygın kullanımı ile “küreselleşme” adı verilmekte ve ulusal ekonominin artan ölçüde birbirine bağımlılığı olarak tanımlanmaktadır (14).

Kavram olarak “küresel” (global) sözcüğünün kökeni, 400 yıl öncesine gitse bile, “küreselleşme” (globalization), oldukça yenidir. İlk olarak 1960’larda ortaya çıkan küreselleşme kavramı, 1980’lerde sıkça kullanılmaya başlanmıştır. 1990’lara gelindiğinde de, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline gelmiştir (4).

Küreselleşme olgusu; egemen sınıf tarafından metaforlarla sunulmaktadır. Metaforlar küreselleşmenin dayandığı asıl “meselenin” anlaşılmasını engellemektedir. Küreselleşme olgusunun metaforlarla bulanıklaşması çabası sonucunda toplumda rıza oluşturulmaktadır (23). Oysaki küreselleşme; ekonomik, siyasal ve kültürel boyutları olan karmaşık bir süreçtir. Siyasette düzene vurgu yaparken yeni düzensizliklere yol açtığı, ekonomide umut vaat ederken eşitsizlikleri arttırdığı, kültürde

evrenselleşmeye yol açarken yerellikleri de olumsuz etkilediği görülmektedir (3).

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında ve hızlanmasında teknolojik gelişmeler, bilgi ekonomisinin öne çıkması, dünyada yaşanan neo-liberal politikaların yükselişi, çok uluslu sermayenin dünya pazarlarına yayılışı büyük önem taşırken; bu oluşumların varlığı küreselleşme sürecinin yaşanmasına ivme kazandırmıştır (12). Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında etkili olan faktörleri ana başlıklarıyla üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisini teknolojinin etkisi, ikincisini ideolojik faktörler, üçüncüsünü ise ekonomik faktörlerdir(14).

Küreselleşme içinde bulunduğumuz dünyanın yaşamakta olduğu kaçınılmaz bir gerçektir ve tüm dünyayı etkisi altına aldığı gibi Türkiye’de de etkili bir süreçtir.

Küreselleşme, Kültürel Küreselleşme ve Türkiye

Türkiye küreselleşme sürecine 18. yüzyılın Osmanlı Devleti' nde yenileşme hareketleri ve Tanzimatla girmiştir. Bu süreç, İkinci Meşrutiyet ve özellikle de Cumhuriyet döneminde hız kazanarak devam etmiştir.

Farklı tepkilerle de olsa Batı yanlısı tutum; devletin siyasi, iktisadi ve kültürel politikalarına yansımıştır. Özellikle de teknolojidaki büyük gelişmeler; tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de küreselleşme sürecinin hızlanmasına sebep olmuştur. Bu süreçten en belirgin olarak etkilenen alanlardan birisi de kültür ve kültürün bir unsuru olarak spor ve en çok da geleneksel sporlarımız olmuştur.

Oysaki küreselleşme süreci ile empoze edilen yabancı ve baskın kültürel değerler; yerel ve milli kültürleri bir çıkmazın içine sürükleyebilmektedir (36). Ve Türklerin yaşadıkları yerlere ve kültürel yapıya ait spor ve benzeri bedensel faaliyetler de Türk Halk Kültürünün unsurları arasındadır (24).

Spor, kültürün bir unsuru olarak; kişilerin ve toplumların düşünce ve davranışlarını şekillendirmekte ve diğer kültür unsurlarını etkileyerek milli özellikler kazandırmaktadır (21). Bu nedenle kültür ile sporu birbirinden ayırmak mümkün değildir. Ancak; son yirmi-otuz yılda toplumsal değerlerde yaşanan değişimle sporun reklama, rekabete ve ticari yönde kar amacı öne çıkarılarak yayılımında sporda kültürel değerler erozyona uğramaktadır (34).

Küreselleşme ve Spor

Kültürel değerler erozyona uğramaya 19. yüzyılda küreselleşmeyle başlamıştır. Spor dallarının, kuralların, teknik teçhizat ve ekipmanlarının, seyircilerin, antrenörlerin, sporcuların medyada temsillerinin ve bu sayede

oluşan sanayinin dünyada sınır tanımayan dolaşım ve etkileşimi sporun küreselleşme serüvenini hazırlamıştır (31-32). Özellikle 1980 sonrasında neo-liberal söylemin popülerlik kazanması ile birlikte; sportif faaliyetler rekabetçi piyasa koşullarına uyarlanmış ve tüketim kültürünün taşıyıcısı haline gelmiştir. Ulusal ve uluslararası medya, spor karşılaşmalarına ve tartışmalarına dâhil olarak bir yandan “biz ve öteki” ayrımını keskinleştirmiş bir yandan da sporu; siyaset-ekonomi temelli olarak yeniden inşa etmiştir (29). Küreselleşmeyle birlikte dünya genelinde kabul görmüş uluslararası spor örgütlerinin kurulması, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FİFA), Uluslararası Spor Tahkim Komitesi (CAS) vb. de alınan kararların bağlayıcı olması; bu örgütlerin dışında kalmanın zorlaşmasına neden olmuştur (7). Küreselleşen spor, değişim ve oluşumlara ayak uydurabilenlerin sistem içinde kaldıkları, diğerlerinin sistemin dışına itildiği dünya çapında bir alana genişlemiştir (31). Küreselleşme süreci, kitle iletişim araçları sayesinde oluşan popüler kültür ile belli spor dallarını egemen spor etkinliği ve eğlence kültürü olarak evrenselleştirirken; yerel ve geleneksel sporları da aynı oranda zayıflatmış, hatta unutulma noktasına taşımıştır (5).

Özetle küreselleşme sürecinde spor; sporun ticarileşmesi, sporun egemen sınıfın siyasetiyle ilişkilendirilmesi, sporda sponsorluk artışı, uluslararası spor emek göçlerinin artışı, sosyo-ekonomik kültürel yapıları farklılık gösteren ülkelerin spora farklı katılımları, spor ürünlerinin üretim ve tüketim ilişkileri, sporun yarattığı uluslararası hareketle (spor izleyicileri, turistler) farklı sektörlere kazanç yaratması, sporun çok uluslu medya şirketlerinin kontrolü altına girmesi ve spor kültüründe yaşanan değişimlerle karşımıza çıkmaktadır (23).

Küreselleşen dünyada; bir bölgede yaşanan her türlü faaliyet ya da değişiklikler diğer bölgelere de sıçrayıp içine girdiği toplumun gelenek ve göreneklerinden yaşam tarzına kadar her şeyi değiştirdiği gibi sporda yaşanan değişiklik ve faaliyetler de geleneksel sporlarımızdan olan Ata sporumuz Güreş'i de etkilemiştir.

Küreselleşme ve Güreş

Geleneksel sporlarımızdan binicilik, atıcılık, cirit, güreş ve diğerLERİ toplumumuzdaki canlılığını koruyamamıştır. Futbol karşısında gün geçtikçe etkinliğini yitiren bu spor dallarına ilgi gösterilmediği için, yazılı basın, televizyon ve radyo layık olduğu ilgiyi göstermemiştir. Gerek yazılı basının, gerekse radyo ve televizyonun sözü edilen spor branşlarına daha az yer vermesi; bu spor branşlarının toplumda iyice unutulmasını sağlayarak bir kısır

döngü oluşturmuştur. Bu kısır döngü; 1890'lardan sonra ülkemize giren futbolun sonucu olarak da artık, "spor" denildiğinde akla "futbolun" geldiği fertlerin oluşturduğu bir topluma ve "spor basını" denildiğinde "futbol basını"nın akla geldiği bir basın dünyasına dönüşmüştür (37).

Oysaki Güreş dünya kuruldu kurulalı varlığı kabul edilen, diğer bir tabirle insanlık tarihinin başlangıcından beri yapılmakta olan dünyanın en eski sporlarından biridir. Hemen her devirde karşımıza çıktı. Kimi zaman yağlı güreş olarak, kimi zaman karakucak güreşi olarak, kimi zaman da sumo olarak; hep güreş seyrettik (22). Spor insanların ortak dili, ortak ifadesidir. Güreş ise Türk'ün ortak dili, ortak sesidir (38).

Ancak; ortak dilimiz, ortak sesimiz olan güreş küreselleşme kısırcısından kurtulamayarak canlılığını yitirdi ve Alkoç' un belirttiği gibi günün moda ifadesiyle "raiting" e kurban gitti:

Güreş bizim ata sporumuz. Bize miras kalan şanlı tarihimiz kadar onurlu ve asil bir gelenek. Ancak bu mirasa yeterince sahip çıkabildiğimizi söylemek oldukça güç. Bu büyük ihmalkârlık, vefasızlık ve hatta kadirşinas bilmezlikte hepimizin payı vardır. Millet olarak ilgimizi, belki alkışlarımızı bile esirgedik. Aydınımız sanki miadını doldurmuş gereksiz ve zamansız bir spormuş gibi bu işi; "tekaüde ayrılan" yaşlıların eski hatıralarını süsleyen anekdotlara bıraktı. Sporla uğraşan büyük kulüplerimiz başka alanlara yaptıkları yatırımların çok ufak bir kısmını olsun güreşten esirgediler. Büyük zenginlerimiz ve işadamlarımız, reklâm olsun diye başka sporlara büyük paralar yatırdılar da güreş, günün moda ifadesiyle, yine "raiting"e kurban gitti (1).

Güreşi Etkileyen Küreselleşme Faktörleri

Şahin (2006), küreselleşme sürecinde güreş sporunun ilgi ve canlılığını etkileyen değişim faktörlerini "Medya", "Futbol", "Dünyadaki Ekonomik ve Politik Sistemlerin Değişimi" ve "Kural Değişiklikleri" olmak üzere dört başlıkta toplamıştır. Bu başlıklara; hedef kitlelere doğrudan reklamı amaçlayan "sponsorluk" da eklenmelidir (34).

1. Medya

Küreselleşme ile birlikte teknolojideki büyük gelişim ve hız; kitle iletişim araçlarını geliştirip yaygınlaştırmıştır. Gelişen kitle iletişim araçları sporu büyük ölçüde etkilemiş ve medyada sporun geniş bir şekilde yer alışı; sporun popülerleşmesini, kabul düzeyinin artmasını ve tüm toplum kesimlerince tanınmasını sağlamıştır (40). Popüler kültür ürünleri üretme, topluma ulaştırma ve dönüştürme potansiyeline sahip medya içerisinde spor, önemli bir yer teşkil etmektedir. Medya, konu ve içerik olarak yer verdiği bir

spor dalının etraflıca bilinmesinin yanında, o spor dalına birçok açıdan kazanım sağlamaktadır. Toplum, medyada yayınlanan veya haber formunda verilen spor dalının varlığından haberdar olmakta, ardından bu spor dalına ilgi duymakta ve o spor dalının tutkunu haline gelebilmektedir. İşte futbol, basketbol, buz pateni, kayak, tenis, voleybol ve araba yarışları yukarıda aktarılmaya çalışılan spor dallarının güncel örnekleri arasında yer almaktadır (10). Bu nedenledir ki; küreselleşen dünyada medya sektörünün kalbi spor programları, spor programlarının kalbi ise “futbol” haline gelmiştir.

Spor, medya içerisinde artık ticari bir araç olarak kullanılmaktadır. Ülkemiz spor medyasının, futbola ilgi duyanların çokluğu nedeniyle, seyirci ve okuyucu sayısını artırabilmek düşüncesiyle futbola daha çok ağırlık verdiğini açıkça söyleyebiliriz (13). Bundan dolayı kitle iletişim araçlarının son dönemde özellikle futbol lehine kullanılarak, güreşin daha alt sıralarda yer alması ya da zaman zaman hiç yer almaması; toplumun güreşe karşı farkındalığını azaltmış, bu boşluk futbolla doldurularak toplum yönlendirilmiştir (11).

Medyanın spor dallarına ve kurallarına dolaylı değil direk müdahalesini, P. Hoch “Televizyonculara dikkat etmezseniz sizi yutarlar. Araya reklam spotu sokmak için mola almanızı isterler. Sonra ne zaman mola almanız gerektiğini söyler, devre arasında soyunma odasına girerler. Bir yerde çizgi çekmek zorundasınız yoksa hangi gün ve saatte oynayacağınıza da karışırlar.” cümleleriyle gayet açık özetlemiştir (15). Olimpiyatlarda en çok ilgiyi çeken atletizm final yarışlarının; 1988 Seul Olimpiyatları’nda geleneksel saati olan öğleden sonraki saatinde değil de sabah saatlerinde yapılması; medyanın spor dallarına ve kurallarına direk müdahalesine en güzel örnektir.

Güreş yazarı Ali GÜMÜŞ’ün söyledikleri, medyanın futbolu baş tacı ederken güreş sporunu görmezden gelmesine anlamlı bir örnek teşkil etmektedir;

Son zamanlarda gündemden çıkan ata sporumuz; dünya gündemindeki yerini koruyor. Ancak konu Türkiye’imizdeki iletişim organlarının başında bulunanlara gelince “güreş adlı bir sporun olmadığı” varsayılıyor. Elbette bunda ayaktopu futbolun sanayi haline gelmesinde payı var. Futbol bizde yeni yeni sanayileşiyor. Bu bakımdan kapalı köy ekonomisi durumundaki güreş sporu bir yana itiliyor. Varsa-yoksa futbol (18).

Günümüzde medyanın güreşe ve diğer amatör sporlara çok az yer verdiği, büyük oranda futbola yer ayırdığını gösteren birçok bilimsel çalışma ve veri mevcuttur. Karaküçük ve Yenel yaptığı bir çalışmada; Türk basınının

spora yeterli sayfa ayırdığı ancak, spora ayrılan yerlerdeki branşlar dağılımında profesyonel futbol lehine büyük bir dengesizliğin olduğu ortaya konulmuştur (27). Demiray'ın yapmış olduğu bir başka çalışmada ise Avrupa Güreş Şampiyonalarının yapıldığı günlerde bile gazetelerin ve basın haberlerinin güreşe olan ilgilerinin yetersiz olduğu ortaya konulmuştur (10). Yine Karaküçük, Yenel ve Yaman'ın yaptıkları bir başka çalışmada ise istatistikî açıdan değerlendirme yapılmış ve Türkiye'deki televizyon kanallarının yaptığı spor programlarında ortalama % 68,7 oranında futbola yer ayrıldığı, diğer spor branşlarına ise çok daha az yer verildiği tespit edilmiştir (27-2). Ayrıca futbol, basketbol gibi sporlar, özellikle de futbol neredeyse tüm televizyon kanallarında sergilenirken, tüm gazetelerde futbola tam boy sayfalar ayrılırken; güreş sporuna yer veren televizyon kanalları ve yazılı basın sayısı ne yazık ki sınırlı sayıdadır.

Özetle; her alanda olduğu gibi sporda da çok önemli etki gücüne sahip olan medya, küreselleşmenin yarattığı sporda endüstrileşme ve ticarileşme gibi nedenlerle Türkiye'de güreş sporuna yeterince yer vermemektedir. Dolayısıyla; medyada kendine yeterli düzeyde yer bulma imkânı bulamayan güreş medyanın destek verdiği sporlar kadar popülaritesini sürdürme imkanı her geçen gün azalmaktadır. Oysaki güreşin ulusal ve uluslararası medyada yer alması öncelikle "Türk Güreşi"nin tanınmasını, daha sonra bu sporun sevilmesini, prestijinin artmasını ve daha da ötede güreş sporunun yaygınlaşmasını sağlayacak en önemli unsurlardan biridir (10).

2. Futbol

Futbol; reklam gelirleri, sponsorluklar, naklen yayınlar, taraftarlara yönelik kulüp ürünleri, borsalarda işlem gören kulüplerin hisse senetleri, mağazalarda satılan futbol malzemeleri, kulüplere gönül veren seyircilerin maç bileti ücretleri ve hatta bankaların 'taraftarlara özel kredi kartları' ile birlikte büyük bir endüstri haline dönüşmesi sayesinde günümüzde toplumun tüm kesimlerince ilgi duyulan ve takip edilen bir popüler kültüre dönüşmüştür (8).

Günümüzde tüm dünyada popüler spor/eğlence kültürü; futbol ekseninde şekillenmekte, insanların eğlence veya spor denildiğinde aklına genel olarak futbol gelmektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın yanı sıra siyasi alanda da etkin olan futbolun bu kadar önem kazanmasında en önemli gelişme; 1950'li yılların ortalarından itibaren futbolun Türkiye'de profesyonelleşmesi ve dünya genelinde de yüksek kar getiren bir sektöre dönüşmesine bağlı olarak küresel ölçekte bir spor/eğlence kültürünün en önemli bileşeni olarak kitlelere, kitle iletişim araçlarıyla benimsetilmeye

çalışılmasıdır (5). Birçok medya patronu dünyada ve ülkemizde futbol kulüplerinin yönetimlerinde yer almakta, çok büyük paraların döndüğü borsada kulüplerinin hisse senetlerinden ve televizyon futbol birlikteliğinden büyük ticari çıkarımlar sağlamaktadırlar. Televizyon şirketleri hem düzenli olarak büyük izlenme oranlarıyla gelirlerini maksimize etmekte hem de döngüsel bir şekilde futbolun toplumsal alandaki ağırlığının ve popülerliğinin artmasına neden olmaktadır (16). Türkiye’de 1980’lerden sonrasının hem kapitalizm hem de futbol endüstrisi için milat olduğu ifade edilmektedir. Mal (maç) ve sermayenin yanı sıra futbolun temel girdisi olan işgücü (futbolcu, teknik adam) akımının hızlandığı 1980 sonrası dönemde Dünya Kupaları, Avrupa Şampiyonası gibi organizasyonlarla futbol endüstrisinin ölçeği genişlemiş, metalaşan futbolun cirosu katlanmış, kulüpler şirketleşmiş ve borsaya kote olarak anonimleşmişlerdir (23).

Sosyal değişme sürecinde yukarıda belirttiğimiz neden ve ilişkiler çerçevesinde futbolun küresel yolculuğu ve hızlı yükselişi; bazı spor branşları dışında birçok spor dalını etkilemiştir. Tarihsel köken itibari ile Türk kültürü ile özdeşleşmiş, ata sporu güreş bile futbolun bu yükselişi karşısında Türk toplumunda bireylerin ilgisini kaybetmiş ve bu yükselişe engel olamamıştır. Günümüzde futbol ile güreş arasında kıyaslanamayacak kadar büyük farklılıklar oluşmuştur. Futbol; takım taraftarları ve aralarında kendilerini dahi rahatsız eden fanatikliğe ulaşan bir sevgi, sporcu sayısı, yıllık organizasyon yapma kapasitesi, ekonomik boyutu, herkes tarafından bilinen dil ve kuralları ile tüm sporların olduğu gibi güreşin de çok önündedir (34).

3. Dünyadaki Politik ve Ekonomik Sistemlerin Değişimi

Dünyadaki liberal demokrasi ile komünizm arasındaki soğuk savaş uzun yıllar spora da yansdı. Özellikle 20. yüzyılda sporun siyasal bir araç haline gelmesi; nasyonal sosyalizm ile başlamış, daha sonra benzeri politikalar komünist ülkeler tarafından da uygulanmıştır (2). Bu süreçte komünizmin üstünlüğünü sporla dünyaya kabul ettirmek isteyen Rusya; hem kendi ülkesinde hem de komünist sistemle yönetilen Doğu Avrupa ülkelerinde spora büyük ağırlık vermiştir. Komünist sistemin spora ağırlık vermesi; başarılı sporcuları toplumda “sosyalist halk kahramanı” olarak seçmesi ve hayat boyu maaş bağlaması baskı rejimi altındaki gençlerin spora ve de güreşe büyük bir ilgi göstermesini sağlamıştır (17). Neticede güreş komünizmle yönetilen Demirperde ülkelerinde en popüler spor dalı olarak uzun yıllar ilgi görmüş ancak sosyal değişme sürecinde yaşanan olaylar neticesinde komünizmin yıkılması ile bu ülkelerdeki etkinliğini kaybetmeye başlamıştır.

Güreşin Rusya'da ve Avrupa'da ilgi kaybetmesi; küreselleşen dünyada ve buna bağlı olarak ülkemizde de popülarite ve ilgi kaybına uğramasına neden olmuştur.

4. Kural Değişiklikleri

Yüzyıllar boyunca yapılaş biçiminin, kural ve organizasyonlarının; kültürel yapı, örf, adet ve gelenekler çerçevesinde değişmeden yapıldığı birçok geleneksel güreş çeşidinin sosyal değişimin hızlı yaşandığı ve hissedildiği son yüzyılda küreselleşme sürecine bağlı faktörlerin de etkisiyle değişikliğe uğradığı görülmektedir. Bunlara paralel olarak sadece geleneksel formda yapılan güreşlerde değil dünyada ve ülkemizde aynı şekilde yapılan modern güreşlerin de günümüze kadar çeşitli değişimler geçirerek bugünkü halini aldığı tarihsel seyir içerisinde görülmektedir.

Sosyal değişme sürecinde yaşanan değişimlere uyum sağlayabilmek için olsa bile çok sık tekrarlanan kural değişiklikleri; özellikle modern güreşin toplumda tanınmaz, anlaşılabilir olmasına neden olmuştur.

Güreşe olan ilgi; gün geçtikçe karmaşık bir hal alan kurallar nedeniyle ve buna bağlı olarak seyredenlerin kurallardaki hızlı değişimi takip edemediğinden dolayı anlayamadığı bir spor haline geldiğinden giderek azalmıştır.

Bu çerçevede modern ve geleneksel güreşlerin tarihsel seyri içerisindeki bazı kural değişiklikleri aşağıda incelenmiştir:

- 1- Günümüzde uluslararası nitelik taşıyan serbest ve grekoro-romen güreş stilleri; (modern güreşler) yani minder güreşi günümüze birçok değişiklikten sonra gelmiştir ve bu değişim süreci Uluslararası Güreş Federasyonu (FİLA) tarafından hala devam ettirilmektedir:
 - a) Minder güreşindeki müsabaka süresi; 1860-1924 yılları arasında yenişinceye kadar, Paris Olimpiyatları'nda 30 dakika ve sonraki yıllarda ise 20 dakika ve 15 dakikaya kısaltılmıştır.
 - b) 1970'li yıllarda minder güreşi; devre aralarında birer dakika dinlenme ile 3 dakikalık üç devreye bölünerek müsabaka süresi 9 dakikaya indirilmiştir. 1980'li yılların başında ise müsabaka süresi; bir dakikalık devre arası dinlenme ile 3 dakikalık 2 devre olarak 6 dakikaya, 1988 Seul Olimpiyatları'nda dinlenme olmaksızın 5 dakikaya indirilmiştir (20).

Daha sonra tekrar 3 dakikalık 2 devre şeklinde uygulanmış ve 2004 Atina Olimpiyatları'ndan itibaren de 2 dakikalık birbirinden bağımsız 2 ayrı periyot (beraberlik durumunda ise 2 dakikalık uzatma periyodu uygulanmaktadır) uygulaması başlatılmıştır.

c) Minder güreşindeki bu değişiklikler yanında minderlerin ebatları da şekil, alan ve platform olarak değişikliğe uğramıştır.

d) Puan sistemlerinde ve sikletlerde de büyük değişiklikler olmuştur. Siklet sayısı eskiden 8 iken daha sonraları 10 siklete çıkartılmış, daha sonra da tekrar 55 kg.-60 kg.-66 kg.-74 kg.-84 kg.-96 kg.-120 kg. olmak üzere 7 siklete düşürülmüştür. Son olarak 2014 yılında uygulanmaya başlanacak olan sıklotlerdeki değişiklikler ise şöyle yapılmıştır; Serbest Stil: 57, 61, 65, 70, 74, 80, 86, 97 ve 125 Kg - Greko-Romen Stil : 54,59, 66, 71, 75, 80, 85, 98 ve 130 kg olmak üzere 9 ar sıklot şeklinde tasarlanmıştır.

e) Ayrıca oyun kuralları da özellikle son 20 yılda sık sık (neredeyse her yıl) ve ciddi değişikliklere uğratılmıştır. Güreşte puan alma şekilleri, pasivite ve ihtar durumları, güreşe başlama şekilleri (yerde-ayakta vb.), galibiyet şekilleri (teknik üstünlük, sayı ile vb.), bazı oyunların uygulama şekilleri (örneğin; “çırpma” oyunu daha önceleri üst üste birkaç kez yapılamazken şimdi kural gereği yapılabilmektedir), beraberlik durumlarında sonuç alabilmek için kura atışı ve bağlama (clinch) ile güreşin başlatılması, itiraz durumları ve video-kamera uygulaması, eşleme sistemlerinin değişikliği ve sporcu yaralanmalarındaki uygulamalar dahil birçok kural FILA tarafından çok ciddi anlamda değişikliğe uğratılmış, oyun kuralları içinde neredeyse değişmeyen tek kural “tuş” olmuştur.

f) Bu değişikliklerin yanı sıra FILA; uluslararası organizasyonların yapılışında da ciddi değişiklikler yapmıştır.

2004 yılına kadar herhangi bir kategoride (yıldız erkek- bayan, genç erkek-bayan, büyük erkek-bayan) Avrupa ve Dünya şampiyonluklarının organizasyonunu alan ülkeler bu kategorilerden herhangi bir güreş stiline (serbest, greko-romen) ev sahipliğini yapabilmekte iken, 2004’den sonra bu tür uluslararası müsabakalara ev sahipliği yapabilmek için bir kategoride tüm stildeki güreş organizasyonlarını alma mecburiyeti getirilmiştir. Kısaca bir Avrupa veya Dünya şampiyonasının organizasyonu 2004 yılına kadar üç ayrı tarih ve ülkede yapılabilirken (serbest stil bir ülkede, greko-romen stil bir ülkede ve bayanlar kategorisi bir ülkede olmak üzere), günümüzde tek bir ülkede üç organizasyon altı günlük sürede arka arkaya yapılmak mecburiyetinde bırakılmıştır.

Bu uygulama ile güreş; hem Dünya hem Avrupa Şampiyonası için yıl içerisinde üç ayrı ülke ve şehirde organizasyon ve tanıtım şansını kaybetmiş ve belirli aralıklarla medyada daha fazla yer alabilme şansını da ortadan kaldırmıştır.

Günümüzde futbol, basketbol ve tenis gibi medyada geniş yer bulabilen branşların organizasyonlarını, turnuvalarını ve lig müsabakalarını yıl içinde daha geniş bir alana yaymaya çalıştıkları ve böylelikle toplumdaki ilgi düzeylerini ve seyirci kitlelerini artırma yarışında oldukları bir yüzyılda güreşteki uygulamalar elbette popülerite açısından şaşırtıcı görülmektedir.

Yukarıdaki kural değişikliklerinden de anlaşılacağı üzere güreşteki değişiklikler; diğer spor branşlarına oranla çok daha fazla olmuştur. Özellikle oyun kurallarında yapılan çok sık değişiklikler toplumda güreş kurallarının anlaşılmasına neden olmakta, güreş izleyicileri müsabakalarda birçok puanın neden verildiğini ve yapılan uygulamaların niçin yapıldığını anlayamamaktadırlar. Ayrıca medyanın, güreşin çok sık değişen kurallarını takip etmekte zorlanması; güreşin yorumunu ve sunumunu yapabilecek teknik personel sıkıntısı çekmesi güreşin medyada yer almasını zorlaştıran nedenlerden biri olarak görülmektedir.

Aynı şekilde medyada yer almak isteyen bir spor dalı; medyanın yayın tekniğine uygun düşecek değişiklikleri yapacak esneklikte bir yönetim tarzına ve yapısına sahip olmalıdır (9). Ancak; minder güreşindeki yeni kurallar nedeniyle finallerin başlama saatleri planlanamamakta, yayın kuruluşları da ne zaman başlayacağı ve ne zaman biteceği belli olmayan bir güreş turnuvasını yayınlama riskini alamamaktadırlar (33). Düzensiz müsabaka programı nedeni ile televizyon yayınlarının olmayışı güreşe olan ilgiyi azaltmakta ve kurumların bu spora yatırım yapmalarını engellemektedir (39).

Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı güreşe ilgi duyan ve izlemek isteyenler de; güreşin kurallarını bilmediği, sık değişen kuralları akıllarında tutamadığı veya anlayamadığı için güreşten uzaklaşabilmektedirler. Aynı şekilde kalbi futbol olmuş bir spor medyası da önüne bu tür engelleri koyan güreşi; ekranlara ve sütunlara taşımada iyice isteksiz konuma gelmektedir.

2- Modern güreşlerde bu değişimler yaşanırken; yüzyıllardır yapıla gelmiş geleneksel güreşler de aynı faktörlere bağlı nedenlerden dolayı uyum sürecine girerek çeşitli değişimler yaşamıştır. Özellikle son yüzyılda sporların modern bir yapı kazanması ve modern sporların kazandığı yeni özellikler geleneksel yapıda olan bazı güreş çeşitlerinin de modernleşme sürecinde (varlığını devam ettirebilme adına) değişmesine neden olmuş, bu süreçte bazı geleneksel güreşler organizasyon, kural ve biçim değişikliklerine uğratılmıştır.

a) Önceden örf, adet ve gelenekler çerçevesinde yazılı olmayan kurallara ve kaidelere göre yürütülen geleneksel güreşler; günümüzde resmi yönetmeliklere bağlı olarak yapılmaktadır. Yapılan resmi uygulamalarla;

yöneticiler, hakemler, cazgırlar, sporcular vb. belli kurallar çerçevesinde yetkilendirilmiş ve sınırlandırılmışlardır.

b) Müsabakalarda süre sınırlaması olmadan güreşçilerden biri galip gelene kadar devam eden geleneksel güreşlere süre sınırlaması getirilmiştir. Bu uygulama ayrıca; puanlama sisteminin uygulanmasını, güreşte beraberlik durumunun ortadan kalkmasını, geleneksel güreşe ait temel teknik oyunlarının uygulamada geçerliliğini yitirmesini vb. birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir.

c) Önceden müsabakalara gelen güreşçilere yolluk verilmezdi. Ödüller de; güreşleri yapan kişiler, ağalar, muhtarlar vb. kişilerin inisiyatifine dayalı olarak verilmekteydi. Şu anda ise Müsabaka Ödül Yönetmenliği'ne göre yolluk ve ödüller verilmektedir. Ayrıca; önceden verilen ödüller genelde “para” olarak değil “koç”, “basma”, “yiyecek” vb şeylerden oluşuyorken günümüzde ödüller “para” ölçütüne göre verilmektedir.

d) Önceden yağlı güreşler gibi bazı geleneksel güreşlerde; alan sınırlaması olmadan müsabakalar yapılmakta iken (seyirciler güreş alanının etrafında güreşi izlemekteydi ve güreşçiler eğer seyircilere doğru müsabakayı sürdürürse seyirciler alanı açmakta ve güreş durmadan devam etmekteydi) günümüzde güreş alanları, tribünler vb. şeylerle çevrelenmekte ve alan sınırlandırılmaktadır.

e) Önceleri güreşi seven, herkes tarafından tanınan ve örnek davranışlarıyla sözü dinlenen kişilerden seçilen güreş ağalığı; günümüzde yerini güreşle ilgisi olmayan “medyatik” kişilere bırakmıştır.

f) Modern spor algısı “rakibi ne pahasına olursa olsun yenmeyi” dayatmaktadır. Rakibi zaafından-eksikliğinden faydalanmadan mağlup etmeye dayalı geleneksel sporcu algısı ile çelişen bu yeni durum geleneksel sporlara taşınca, yazılı kurallar çerçevesinde rakibi alt etmek başarı olarak tanımlanmaya başladı. Bu algı ve başarı tanımlaması geleneksel sporlardaki o eğlence ve motivasyonu yok etmeye yetmiştir. Başarıya endeksli bir yarışma algısı geleneksel yapının deformasyonuna neden olmaktadır. Nitekim geleneksel güreşlerin ülkemizde en yaygın yağlı güreş ve onun en üst organizasyonu olan Kırkpınar meydanındaki kavgalar, seyircilerin güreşçileri yuhalaması, sporcuların doping kullanması ve ağalık seçiminde yaşanan tartışmalar bu algı ve deformasyonun sonucudur.

Yukarıda belirttiğimiz geleneksel güreşlerdeki bu değişimlerin bir kısmının geleneksel güreşlere olumlu katkı sağladığı görülürken (örneğin, müsabakalara katılan güreşçilere standart yolluk verilmesi, sporcuların geleneksel güreşlere katılımını ve ilgisini arttırmaktadır.) bazı değişiklikler de

güreşlerin özünden kopuşunu da beraberinde getirmesine ve geleneksel atmosferinden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Ayrıca kurallarda yapılan değişiklikler; geleneksel güreşlerin kendine has birçok oyun tekniklerinin de uygulamada yok olmasına neden olmuştur. Bunun da seyirci açısından seyir zevkini yok eden bir durum olarak görüldüğü söylenebilir (34).

5. Sponsorluk

Küreselleşmeyle paralel olarak rekabet artmakta ve beraberinde işletmelerin hedef kitlelerine ulaşma yolları da değişime uğramaktadır. Hedef kitlelere ulaşmada reklamların doğrudan mesaj vermeleri nedeniyle farklı araçlar aranmakta, bu araç etkin bir pazarlama iletişim aracı olarak “sponsorluk” olarak karşımıza çıkmaktadır (23).

Sponsorlukta başarılı ve popüler kulüp ve sporcularla ilgilenilir. Ayrıca; hedef kitlenin ilgilenmediği bir spora destek vermek sponsorlukta tercih edilmez.

Sporunda sponsorluk; o ülkenin ve dünyanın bilinen spor dallarına ve sporculara yapıldığı zaman sponsor için güvenilirdir.

Ülkemizde yağlı ve karakucak güreşlerinde yöresel işletmeler, organizasyonun yapıldığı süreç içerisinde yalnızca reklam afişleri asarak ve bazı dereceye giren sporculara maddi destekte bulunmaktadır. Güreş bu bağlamda da; 2011 verilerine göre tabloda görüldüğü gibi sponsorlukta nasibini alamayan sporlar arasında yerini almıştır.

Sonuç

Tüm toplumlarda beslenme, barınma, eğitim vb. tüm genel gereksinimler ortaktır. Dünyanın en büyük sektörlerinden birisi haline alan spor da bilindiği gibi ortak bir gereksinimdir. Fakat temel gereksinimlerde olduğu gibi sporda da her toplumun tatmin tarzı farklılık göstermektedir. Spor evrensel bir kavram niteliği taşısa da, her toplumun bu olguya bakış açısında farklılık gözükmektedir (19).

Son yüzyılda dünyada yaşanan hızlı değişim; özellikle son 15-20 yılda kendini iyice hissettirmiş, modernlik ve sonucunda ortaya çıkan yeni bir evre olarak küreselleşme milli düzeyde birçok değerde etkili rol oynamıştır. Bu değişim sürecinde, değişimin içeriğine bağlı olarak spor da değişmiş (30), kendine özgü değerler, normlar ve dil geliştirmiştir (35).

Türk toplumunda da geleneksel sporların en önemlisi ve milli spor kimliğinde olan güreş; günümüzde hem geleneksel hem de modern biçimiyle mevcudiyetini sürdürmekte ve yukarıda belirtilen değişim süreçlerinden olumsuz etkilenmektedir.

Sosyal değişim süreci içerisinde sporun konumundaki değişimler, toplumun güreşe yaklaşımlarında da etkili olmuş ve bakış açılarını farklılaştırmıştır.

Küreselleşen dünyada; bizi biz yapan değerlerimiz ve kültürümüz yok olmamalıdır. Bu bağlamda iyi bir kültür politikasının oluşturulması ve uygulanması gerekir. Kültür politikaları; günümüzün ve geleceğin kültür yapısının belirlenmesinde, kültürel mirasın korunması, yaşatılması ve tanıtılmasında etkin bir rol oynar (36).

Bu bağlamda; ata sporumuz güreş, geleneksel dokusu zedelenmeden cazibe merkezine dönüştürülmelidir. Bu nedenle, spor tarihimizin her bireyinin göğsünü kabartacak kadar zenginliğe sahip olan Türk Güreşini; gençliğe tanıtmak, yaygınlaştırmak ve unutanlara hatırlatmak amacımız olmalıdır. Güreş ruhunu yaşatmak, unutturmamak ve kültürel erozyona uğratmadan yaymak gereklidir (28).

Türk güreşinin çok parlak ve tarihi bir geleneği vardır. Atalarımızdan bize miras kalan, milli kültürümüzde çok önemli yeri olan ve geleneksel hale gelmiş güreşimizin; gelenekselliğini yitirmeden geliştirilmesi ve tanıtımı için, ulusal ve uluslararası platformda çabalamalıyız.

Ata sporumuz olan güreşin; küreselleşmenin dinamiklerine yenilmeden yayılmasına ve ilerlemesine hizmet edilmeli ve Türk gücü minder üzerinde tüm dünyaya yeniden ispat edilmelidir.

Bu değişim süreçlerini başa döndürmek imkânsız olmasına rağmen öncelikle bu sporların yeniden yaygınlık kazanabilmesi için yapay bazı tedbirler alınabilir. Gelecek nesillerin beğenisini kazanabilmesi için ancak onların penceresinden olay değerlendirilmelidir. Özellikle bilişim teknolojisi sayesinde, bu sporlara ilginin artması için modern kahramanların yerine geleneksel kahramanlar ve sanal ortamda çeşitli oyunlar oluşturulabilir. Orta öğretim müfredat programı ilgili sporlara yer verilecek şekilde düzenlenebilir.

Bir millet; törelerini koruyabildiği sürece millet vasfını muhafaza eder. Türk dünyasında tarihi güreş değerlerinin yaşatılması; Türk kültürü ve milli bütünlüğümüz için son derece önemlidir (38). Türk toplumunun fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişiminde çok önemli bir unsur olan geleneksel sporumuz güreşin göz ardı edilmesi düşünülemez.

Güreş; nesilden nesile aktarılan atalarımızın yadigârıdır, emanetidir. Geçmişimizin, spor tarihimizin ve kültürümüzün aynasıdır. Gelecek nesillere bırakacağımız ata yadigârı mirasımızdır. Türk'ü en güzel anlatabilecek geleneksel sporlarımızın en önemlisidir.

Türk'ün hayatında davul-zurna üç yerde vardır: Düğünde, savaşta ve güreşte (38).

O halde Türklerin vazgeçilmez kültürel mirası olan güreş geleneğimizi; kültürel erozyona uğratmadan devam ettirmek için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Güreş gibi atıcılık, binicilik, okçuluk, cirit v.b. geleneksel sporlarımızda kültürümüzün temel dinamiklerindedir. Bu nedenle bu geleneksel sporlarımızı içeren benzer çalışmaların yapılması gerekliliği önemlidir.

Conclusion

In all societies basic needs like food, accomodation and education are common. Also sport, that has become one of the hugest industries in the World, is a common need as it is known. But as in basic needs; in sport every society has its own style of engagement too. Although sport bears the quality of a universal concept there are differences in points of views on this phenomenon in each society (19).

The rapid change experienced in the World in the last century has become more influential and the globalization appearing as a result of modernity has had impact on many many values at national level . Over the course of this changing process the sport has changed too and it has developed values, norms and language peculiar to itself (35).

Wrestling that is the most important traditional sport and identified as the national sport continue to be practiced both in traditional and modern forms and has been influenced badly by the changing processes mentioned above.

The changes in the position of sport within the social changing process has been influential in the approaches of society to wrestling too and has diversified points of views.

In the globalized World the values that construct us and our culture should not be annihilated. In this respect, a good culture policy should be constituted and applied. Culture policies play an efficient role in determining the cultural structure of today and future, in preserving, living and introducing the cultural heritage (36).

In this respect, our traditional sport wrestling should be made more attractive without damaging its traditional texture. Thus, it should be our aim to introduce, promote and remind the Turkish wrestling that has brilliant successes in its history. It is necessary to keep alive the spirit of wrestling, not

to allow it to be forgotten and spread it without exposing to cultural erosion(28).

The Turkish wrestling has a very brilliant and historical tradition. We should struggle at national and international platforms to develop and introduce before our wrestling, that we have inherited from our ancestors, has a pivotal place in our national culture and has become traditional, loses its traditional aspects.

We should serve to spread and develop our national sport wrestling in accordance with the dynamics of globalization and the power of Turk should be manifested on the mat .

Although it is impossible to start over these changing process to promote this sport again some artificial cautions can be taken To be favored by the future generations this issue should be handled from the points of views of them. Especially thanks to the information Technologies, to promote interest to these sports, tradiational heroes instead of modern ones can be presented and various games can be designed in the virtual environment. The secondary education curriculum can be rearranged by including relevant sports.

A nation prevails as long as it can preserve its traditions. Keeping alive the historical wrestling values in the Turkish World is crucial for the Turkish culture and our national unity (38). It is impossible to ignore our traditional sportwrestling which is a very important element in the physical, mental, social and emotional development of the Turkish culture.

Wrestling is the memory and legacy of our ancestors that is conveyed from generation to generation. It is the mirror of our past, history of sport and culture. It is the heritage we will keep for the future generations. It is our most important traditional sport that can express the Turk.

Shawm-and-drum are used at three events in Turk's life:at the wedding, at war and at wresting (38).

Then, the essential works should be done to preserve our indispensable cultural legacy, wrestling, before it is damaged by the cultural erosion. Like wrestling shooting, equitation, archery, jereed etc. are the fundemental dynamics of our culture. Therefore, it is important conduct similar studies involving these national sports.

Kaynaklar

- Alkoç B. “Grekoromen Güreş 1988-1996-Ata Karataş” Eramat Matbaası, İstanbul,1996,
- Amman M.T. “Spor Sosyolojisi”, Sporda Sosyal Bilimler (Ed.: İkizler, H.C.), s. 99-132, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2000.
- Amman M.T. Küreselleşmenin Kültürel Boyutları ve Kırkpınar, s. 213, I. Tarihi Kırkpınar Sempozyumu, Trakya Üniversitesi Yayın No: 68, Eser Matbaacılık, Edirne, 2005
- Atasoy B., Kuter Öztürk F. ”Küreselleşme ve Spor”, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi XVIII (1), 2005, 11-22
- Aykoç E., Yamak S., Söylemez S. “Türk Basınında Kırkpınar: 1946-2005”, Uluslararası II. Tarihi Kırkpınar Sempozyumu, 02-04/Temmuz, Edirne, 2006.
- Bauman Z. “Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları”. “s.7-20”, Ayrıntı Yayınları, (çev: Yılmaz A.), İstanbul, 1999.
- Carter T. “On the Need for an Antropological Aproach to Sport”. Identities, 9, 3:405-423, 2002.
- 90 Büyükbaykal G.N. “Geçmişten Günümüze Türkiye’deki Yazılı Spor Basınında Futbolun Yeri ve Önemi”, s. 37,148, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2003 (Danışman: Prof. Dr. Suat GEZGİN).
- Demiray U. “Güreşin Yeniden Popüler Hale Getirilmesinde Medyanın Rolü”, s. 49, I. Türk Güreş Kurultayı (Ed. Ziyagiller M.A., İmamoğlu O., Türkmen M.), Cem Ofset, Antalya, 2001.
- Demiray U. “Türk Basınının Güreş Sporuna Bakışı”, s. 32, İstanbul Güreş İhtisas Kulübü Yayını, No:7, İstanbul, 1993.
- Devlet Planlama Teşkilatı: “Geleneksel Spor Dallarının Geliştirilmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, s. 114, Yayın no: DPT: 2204-Ö.İ.K.352, Ankara, 1990.
- Diegeter V. Çeviren: ATALAY A. “Spor Sosyolojisi”, Alkım Yayınevi, 1998.
- Döşyılmaz E. “Kahramanmaraş ve Güreş Gerçeği”, s. 32, Kahramanmaraş Güreş İhtisas Kulübü 21. Karakucak Güreş Festivali Dergisi, 30-31 Ekim, Kahramanmaraş, 1999.
- Ekin N. “Küreselleşme ve Gümrük Birliği”, s. 52, İTO Yayını, İstanbul, 1999.
- Fişek K. “Spor Yönetimi”, s. 17, Bağırhan Yayınevi, Ankara, 1998.
- Gökalp E. “Medya ve Spor ya da Spor/Futbol Medyası”, s. 129, Toplum ve Bilim Dergisi, Birikim Yayınları, İstanbul, 2005.

- Gümüş A. “Yıkılan Demirperde Başkentinde”, s. 17, Salto Dergisi, Yıl:2, Sayı:11, Şekil Ofset Matbaacılık, Nisan, 2006.
- Gümüş A. “Şampiyonlar Geçiyor”, s.23, Türk Güreş Vakfı Yayınları, Lazer Ofset, Ankara. (t.y).
- Güngör B. “Türkiye’de Güreş ve Diğer Sportlara Sosyolojik Açından Bakış”, s. 1-25, 78-96, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2003 (Danışman: Yrd. Doç. Dr. M. TÜRKMEN).
- Güven Ö. “Minder Güreşini Seçenlerin Tercihinde Rol Oynayan Psikik Özellikler”, s. 19, İstanbul Güreş İhtisas Kulübü Vakfı Yayınları, Tezler Dizisi:1, C Yayınları Matbaası, İstanbul, 1993.
- Güven Ö. “Türklerde Spor Kültürü”, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 172, s. 45-58, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Ankara, 1999.
- İğrek M.M., Karataş A. “Son Yüzyılda Türk Güreş”, s. 19, Step Ajans Matbaacılık Reklamcılık Hizmetleri, İstanbul, 2000.
- İnal R. “Küreselleşme ve Spor”, Ezgi Matbaası, İstanbul, 2008
- Karahüseyinoğlu F. M. “Küreselleşme ve Geleneksel Türk Sporları” Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul, 2007 (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Karahüseyinoğlu F. M. “Küresel Eksende Türk Sporları” Kumsaati Yayın Dağıtım LTD.ŞTİ., İstanbul, 2012
- Karaküçük S., Yenel F. ve Yaman M. “Sporunun Topluma Yaygınlaştırılması Bakımından Televizyon Spor Programlarının Etkinliği”, s. 44, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, C.1, no:3, Temmuz, 1996.
- Karaküçük S., Yenel F. “Türk Sporunun Gelişmesi ve Topluma Yaygınlaştırılması Bakımından Basının Etkinliği”, s. 56-66, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Sayı: 2, Nisan, 1997.
- Karaküçük S.”Ülkü, Seçilmiş Spor Makaleleri”. Ankara 1993.
- Öztaş, G. G. “Türkiye’de Futbol ve Sınıf Bilinci” http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=4760 .02 Şubat 2006. (İnternet Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2011)
- Öztürk F. “Toplumsal Boyutlarıyla Spor”, s. 74,75, Bağırğan Yayınevi, Ankara, 1998.
- Pala, S. “Anlam Ufuklarında Bir Kaynaşma, Oyun ve Spor”. Toplum ve Bilim Dergisi, 103: 38, 2005
- Rowe D. “Popüler Kültürler, Rock ve Sporda Haz Politikası” (Çev: M. Küçük), s. 173, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996.

- Soysal C. “Güreş ve Televizyon Yayıncılığı”, s. 34, Salto Dergisi, Yıl:2, Sayı:9, İnkılap Kitapevi, Ocak-Şubat, 2006.
- Şahin S. “Sosyal Değişme Sürecinde Türkiye’de Güreş Sporunun Toplumsal Dinamikleri” Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul, 2006 (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Tezcan M. “Toplumsal Değişme ve Spor Ahlakı ve Spor Felsefesi Yeni Yaklaşımlar” (Ed.: Atilla Erdemli), İstanbul, 1991.
- Türkkahraman M., Şahin, K.,Fidan S. “Türkiye’de Kültürel Küreselleşme ve Yansımaları”(t.y)
- Türkmen, Ö., ”Sporun Yaygınlaştırılmasında Kitle İletişim Araçlarının Rolü” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul 1998, s.8-27-32
- Tüzün A. “Türk Dünyasında Ortak Sporlar”, Kenar Platform, İstanbul, 2010
- Yener M.G. “Güreş ve Yeni Kurallar”, s. 28, Güreşin Sesi Salto Dergisi, Baskı: Mart Matbaacılık, Mart-Nisan, 2005.
- Yetim A. Sosyoloji ve Spor, s. 159-163, Topkar Matbaacılık, Ankara, 2000.

**İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA AZINLIKLARIN
VERGİLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ:
VARLIK VERGİSİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME**

***MINORITY TAXATION BASED ON HUMAN RIGHTS AND THE
EXAMPLE OF TURKEY: AN ASSESSMENT OF WEALTH TAX***

*Y. Furkan ŞEN**
*Sevilay GÜMÜŞ***

Özet

İnsanın varlığı dolayısı ile sahip olduğu haklar açısından ayrımcılık yasağı ile eşitlik ilkesinin birbirinden ayrılması insan hak ve özgürlüklerinin daha doğru tahlil edilmesi ve bir ülke içerisinde çoğunluğa nazaran daha düşük popülasyona sahip olan etnik grupların haklarının sınırlarının çizilmesi açısından son derece büyük öneme sahiptir. Çalışmamız 1942 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan Varlık Vergisinin bu kapsamda bir değerlendirmesidir. Bu sebeple öncelikle çalışmada insan hakları ile vergileme konularının kesişimine değinilmiş, ardından azınlık kavramının uluslararası belgelerde ele alınmış şekli irdelenmiş ve son olarak da Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde azınlıklara yönelik vergilemelere değinerek Varlık Vergisinin neden benzer vergi uygulamalarının yapıldığı ülkelerde tepki çekmeyip Türkiye’de sorun yarattığına dair bir sorunsal yaratılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azınlık, Ayrımcılık Yasağı, Eşitlik İlkesi, Varlık Vergisi, Türkiye

Abstract

With regards to the rights owned by the people due to their presence, distinguishing prohibition of discrimination and

* Dr., Siyaset Bilimci, İçişleri Bakanlığı, yfurkansen@yahoo.com

** Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, sevilaycegumus@gmail.com

principle of equality has great importance in terms of making more accurate analysis on human rights and freedoms, and drawing the lines of rights of the ethnic groups having less population compared to the majority in a country. In this context, our study is an evaluation of the Wealth Tax, issued by the Grand National Assembly of Turkey in 1942. Therefore, the intersection of the taxation issues and human rights has primarily been referred, the approach of the minority concepts in international documents has then been probed, and finally a problematic about why the wealth tax does not cause any reaction in the countries where the same tax application has been made while it poses a problem in Turkey has been created by mentioning taxations aiming at minorities in the period of the Ottoman Empire and the Republic of Turkey in this study.

Key Words: Minority, Prohibition of Discrimination, Principle of Equality, Wealth Tax, Turkey

I. İnsan Hakları ve Vergileme

İnsan hakları, her insanın yüreğinde hissettiği, kim tarafından konulduğu netlikle bilinmeyen ancak tanımı gereği duyulmayan, bu adla anılan kuralların çerçevesinde şekillenmiş, “doğal” olan haklardan olmasından ötürü, doğal hukuk yaklaşımına denk düşen bir kavramdır (Akıllıoğlu, 1995;1). Doğal hukuk doktrini, insanların doğuştan birtakım haklara sahip bulduklarını, devletin varlık nedeninin ise bu hakları korumak olduğunu, dolayısıyla siyasi iktidarın bu haklarla sınırlandırılması gerektiğini (Yüzbaşıoğlu, 1993 ;akt. Arslan, 2006; 18) belirtir. Öncesinde ABD ve Fransa’da meydana gelen ihtilaller, ihtilalleri takiben ilan edilen insan hakları bildirge ve beyannameleri, II. Dünya Savaşından sonra devletlerin iç meselesi olmaktan çıkarak uluslararası bir nitelik kazanmış (Gözübüyük ve Gölcüklü, 2004;VII) ve normlaşma süreci başlamıştır. Bu bağlamda insan haklarının ilk uluslar arası norm örnekleri Magna Carta, Virginia Bildirgesi ve Fransız Bildirgesidir.

Vergi tarihi ise insanlık tarihi kadar eskiye götürülebilir. Toplumun en küçük çekirdeği olan aileden bir arada yaşamaktan ileri gelen devlet oluşumlarına kadar her safhada vergiyi gözlemlemek mümkün olmuştur. Kronolojik olarak ilk Sümerlerde olduğu söylene de Mısır firavunlarının vergi kâtipleri olduğu ve bir dönem yemeklik yağa vergi getirildiği bilinen bir gerçektir. Antik Yunanlıların ise savaş zamanı vergileri olduğunu, kimsenin

bu vergileri ödememezlik yapamayacağı günümüze kadar gelen bilgiler arasındadır. Ayrıca “antik Yunan’da “metoikion” adı verilen annesi ve babası Atinalı olmayanlardan alınan aylık bir vergi uygulaması olduğu da bilinmektedir¹. Romalılarda görülen erken form vergiler ise gümrük vergileri şeklinde kendisini göstermiş, zaman içerisinde veraset ve intikal vergileri konularak askeriye için emeklilik fonu dahi oluşturulmuştur.

İnsan hakları belgelerinin içerisinde temel hak ve hürriyetler belirlenirken vergiye de atıflar yapılmış, “vergi yükümlüsünün hakları da insan hakları içerisinde ve insan haklarına paralel” (Arslan, a.g.t.; 18) gelişim göstermiştir. Yakın zamanda 80’li 90’lı yıllarda ise dünyada vergi reform düzenlemeleri yapılırken vergi yükümlü ve yükümlülüklerine yönelik tavırlar insan haklarını da göz önüne alan bir yapıya bürünmüştür. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına vergi yükümlüsü kavramına ve insan haklarına dair temel belgelerde nasıl ele alındığına bakmak faydalı olacaktır.

II. Vergi Yükümlüsü Kavramı ve İnsan Hakları Belgelerinde Ele Alınışı

Vergi Yükümlüsünün hakları, “vergi yükümlülerine olumlu ya da olumsuz bir talepte bulunma yetkisi veren ve ihlal edildiğinde hukuki koruma sağlayan haklardır” (Mutluer vd., 2004; 126). Bu yükümlü gerçek bir kişi olabileceği gibi tüzel bir kişilik de olabilir. Vergi yükümlüsünün haklarının içeriğini “ vergi bilgilerinin doğru kaydedildiğine dair güven, vergi denetiminin makul zaman ve yerlerde yapılması, verginin hangi yollarla belirlendiğinin açıklanması, danışma, bildirme, dinlenme, itiraz gibi kurallar ile mükellefin korunması oluşturmaktadır” (Saban, 2005; akt. Arslan, a.g.t;3).

Mutlak iktidarın yetkilerini kısıtlayan ve ilk anayasal belge olması sebebiyle de önemli olan Magna Carta, aynı zamanda vergilerin kanuniliği ilkesinin ilk kez kabul edilerek vergi boyutunu da kapsam dâhiline alması bakımından önemli bir belgedir (Mutluer, 2006;1). 1628 Petition of Rights (Haklar Dilekçesi) 10. maddesi ise kralın parlamentonun onayı olmaksızın vergi ve benzeri yükümlülükler koyamayacağını belirtmiştir². 12 Haziran 1776 tarihli Virginia Declaration of Rights (Virjinya Haklar Bildirgesi)³ birinci maddesi tüm insanların özgür ve eşit olduğunu ayrıca mülkiyet haklarıyla donatıldığını söylerken madde 3 devletin herkesin mal ve can güvenliğini sağlamakla yükümlü olduğuna işaret etmiştir. Bildirgenin 6. maddesi ise kişilerin kamu çıkarı dolayısıyla kendi mukavemetleri ya da seçtikleri kişilerin onayı olmaksızın vergi vermeye zorlanamayacağını ve mülkiyet haklarından yoksun bırakılmayacağını ifade etmektedir. 4 Temmuz 1776 tarihinde ise Amerika Birleşik Devletleri’nin bağımsızlığını duyuran

United States Declaration of Independence (Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi)⁴ “no taxation without representation” yani temsilsiz vergi olmaz ilkesini kabul ederek verginin bir devletin bağımsızlığında ve kişi hak ve hürriyetlerinin temelinde yatan çok önemli bir unsur olduğuna vurgu yapmıştır. Declaration of the Rights of Man and the Citizens (Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi)⁵ ise 13 ve 14. maddelerinde vergileme esaslarına değinmiştir. Bildirgenin 13. maddesi verginin vazgeçilemeyecek haklardan olup tüm vatandaşlar arasında eşit oranda dağıtılması gerektiğini, 14. maddesi ise verginin halk ya da halkın seçtiği temsilciler aracılığı ile belirlenmesi gerektiği üzerinde durmaktadır.

Ancak İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi madde 13 ile kastedilen halk arasında verginin mutlak miktarının bölüştürülmesi değildir. Yani mutlak bir eşitlikten bahsedilmemektedir. Kastedilen bireylerin ödeme güçlerine göre verginin pay edilmesidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde mali güç ilkesinin temellerini Ağustos 1789’a dayandırmak yanlış olmayacaktır. Günümüzde de vergide eşitlik ve adalet kalıpları içerisinde kastedilmek istenen de budur.

İnsan Hakları temelinde vergileme bireylerden bireylerin bizzat kendileri ya da kendi seçtikleri temsilcileri tarafından kabul edilen şartlarda ödeme güçlerine göre vergi alınması ve mülkiyet haklarının bu bağlamda korunması ise, bu çalışmanın da esas odak noktası olan, azınlıklar konusunda insan hakları temelinde vergilemenin ne olduğunun araştırılması yerinde olacaktır. Bu sebeple çalışmanın bir sonraki aşamasında azınlık kavramı tanımlanacak, uluslararası sözleşmelerde azınlık terimine yapılan atıflar değerlendirilerek Türk anayasa ve kanunları çerçevesinde konu şekillendirilecektir. İlerleyen bölümlerde ise Türkiye Cumhuriyeti’nde azınlık kavramının ne ifade ettiğinin net görülebilmesi için bu devletin öncesi varsayılan Osmanlı İmparatorluğu’nda azınlıklara yönelik vergileme usulleri incelenecek ve Türkiye’de azınlıklara yönelik bir vergi gibi gösterilen Varlık Vergisi uygulaması da aydınlatılmak üzere ele alınacaktır.

III. Azınlık Kavramı ve Uluslararası Belgelerde Değerlendirilişi

Azınlık kavramının anlaşılabilmesi için öncelikle yabancı ile azınlık kavramlarının ne olduğunun ve bunların farkının anlaşılması gereklidir. Yabancı, Devletler Hukuku Enstitüsü’nün 1982 Cenevre toplantısında “ bir devlet ülkesinde bulunup o devlet vatandaşlığını halen iddiaya hakkı olmayan kimse” (Tekinalp, 2003;6) olarak tanımlanmıştır. “Azınlık” terimi ise, ilgili birçok tanım bulunmakla birlikte, Birleşmiş Milletler tarafından 1979 yılında yapılan tanımı uluslararası çapta en çok kabul görenidir. Bu tanıma göre azınlık “bir devletin geri kalan nüfusundan sayıca az olan, hâkim konumda

İnsan Hakları Bağlamında Azınlıkların Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği:
Varlık Vergisine İlişkin Bir Değerlendirme

olmayan, mensupları-devletin vatandaşları olarak- etnik, dinsel veya dilsel olarak nüfusun geri kalanından farklı özellikler taşıyan ve zımnen de olsa, kendi kültür, gelenek, din veya dillerini koruma yönünde bir dayanışma sergileyen grup”tur. Yabancılara uygulanacak kuralları “Yabancılar Hukuku” kapsar iken azınlıklar tabii buldukları devletten ayrı düşünülemezler için “vatandaşlık” bağı ile bağılı oldukları ülkenin yasalarına tabidirler. Yani, yabancılar ile azınlıklar arasındaki temel fark ülkedeki tüm hak ve özgürlüklere sahip oldukları gibi yabancıların yararlanamadığı siyasi hak ve özgürlüklerden de yararlanabilirler (Arslan, 2006;12). Üzerinde durulması gereken husus, vergi yükümlüsünün haklarının vatandaş, yabancı ya da azınlık haklarının tümünü içerisine alması ve bu gruplardan herhangi birine dahil olmanın vergi yükümlülüğüne engel teşkil etmemesidir (Arslan, a.g.t;13).

AGİT, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler dünyada azınlık hakları üzerine eğilen üç önemli örgüttür ve Türkiye bu üç örgüte de tam üyedir. AGİT’e göre azınlıkların korunması toplumsal bir çatışmayı engelleme tedbiridir ve Azınlık Yüksek Komiserliği aracılığı ile azınlık hakları üzerine “Kılavuz İlkeler” olarak adlandırılan Kopenhag Belgesi’ne zemin oluşturan çalışmalar yapılmaktadır. Bu belgenin 34. paragrafında azınlıkların “anadillerine ilişkin veya anadillerinde eğitim almaları için yeterli imkânâ sahip olmaları” yönünde açık hükümlerde yer almaktadır. BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesinin III. bölüm 27. maddesine göre ise “Etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir Devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadeti etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez” denilerek azınlık haklarına değinilmiştir. Bunların yanı sıra, AGİT Lahey Tavsiyeleri azınlıkların eğitim haklarının tasarısından, planlanmasına dek azınlıkları da sürece sokmak, kendi dil, kültür ve tarihleri hakkında gerekli bilgileri edinebilmeleri adına kendi müfredatlarını belirlemek, kendi özel eğitim kurumlarını kurmak ve devlet bütçesinden fon talep etmeye kadar geniş yelpazeli bir tavır sergilemektedir

Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme ise azınlıklara dair bağlayıcılığı olan ilk Avrupa sözleşmesidir. Ayrıca, Avrupa Konseyi 1997 Amsterdam Antlaşmasının 13. Maddesi ile “kendisine verilen yetkiyi din veya inanç, engellilik, yaş ya da cinsel yönelim temellerine dayalı ayrımcılığı yasaklayan İstihdam Yönergesi’ni ve istihdam, eğitim, öğretim ve sosyal güvenliğe, sağlık hizmetlerine, sosyal avantajlara ve barınmayı da içeren mal ve hizmetlere erişim konularında ırksal veya etnik köken

temellerine dayalı ayrımcılığı hukuka aykırı kılan Irk Yönergesi'ni çıkarmak için kullanmıştır” (MRG raporu,2007;11). Birleşmiş Milletler ise Genel Kurulu'nda oybirliği ile Ulusal veya Etnik, Dini ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Dair Bildirge'yi kabul etmiştir ki bu bildirge, BM düzeyinde azınlıklara özgü tek belgedir (a.g.r;10).

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 27. Maddesi, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (özellikle 14. maddesi ve ek 12 no'lu protokol), Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (CERD) ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'deki ayrımcılık yasağı “şekli eşitlik” çerçevesinde azınlık haklarına değinmiştir. Bahsi geçen 14. maddede “Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapmadan sağlanır” denmektedir. AİHS'nin 12. Protokolünün 1.maddesi ise 11. Protokolün 14. Maddesi ile aynı hükmü taşır ve ek olarak “hiç kimse, hangisi olursa olsun hiçbir kamu makamı tarafından özellikle 1. Fıkıradaki belirtilen gerekçelere dayalı bir ayrıma maruz bırakılamaz” ifadesi yer alır. Bunların yanı sıra, Avrupa Temel Haklar Şartı “bir ulusal azınlığa mensup olma” kriterine dayalı ayrımcılığı kesinlikle yasak kılmiştir.

Vergilendirme ile ayrımcılık yasağı ilişkisi ise genelde mülkiyet hakkı temelli açılan davalarda kendisini gösterdiğinden (Yaltı, 2006;186)mülkiyet kavramına uluslar arası anlamda bakmak da faydalı olacaktır. Mülkiyet Hakkı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından güvence altına alınmış bir haktır. 1998'de Birleşmiş Milletlerce kabul edilen Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Kılavuz İlkeleri'nin 21. maddesi “kimsenin malından ve mülkünden keyfi olarak mahrum bırakılmayacağını” belirterek devlet tarafından mülkiyet haklarının korunarak güvence altına alınmasını zorunlu kılar. Belirtilen ilkelerin 28 ve 29. maddeleri de mülkiyet hakkını koruyucu hususları içermektedir. 29. maddenin 2. fıkrasına göre bu ilkenin işaret ettiği kapsamda kalan kişilere mülklerinin iadesi ya da tazminat hakkı tanınmaktadır.

Türkiye tarafından 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanan Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar sözleşmesinin 1. bölüm 1. madde 2. Fıkrasında “Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek

koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir” diyerek mülkiyet hakkını toplum bazında; 2. bölüm 17. madde 1. fıkrasında “Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz” diyerek de kişi bazında mülkiyet hakkını ve dokunulmazlığına değinilmiştir. Bakanlar Kurulu Kararı 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti’nce de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi madde 17 “Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı olduğunu ve hiç kimsenin keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamayacağı”nı belirtmiştir.

IV. Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarının Azınlıklar ve Ayrımcılık Açısından Değerlendirmesi

Avrupa Birliği’ne tam üye olmak isteyen Türkiye bu konudaki talebinin yerine getirilmesi sürecinde “azınlık” konusu ile defalarca karşı karşıya gelmiştir. Türkiye’ye getirilen eleştirilerin çoğunluğu 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının hükümlerine uyulmadığı ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sında “azınlık” kelimesine hiç atıfta bulunulmadığı yönündedir. Uluslar arası Azınlık Hakları (MRG) raporuna göre (2007;13) etnisite, mezhep ve anadil temelinde azınlıklar yasalar gözünde tanınmamıştır ve devlet nüfus sayımında etnik, dini ve diğer kökenlere ilişkin sorular sormamaktadır.

Oysa Türkiye’nin özel azınlık yerine Lozan’da geçen kapsamıyla “gayrimüslimler” çerçevesinde genel bir tanımlama içerisinde kalması ve bir taraftan da mirasçısı olduğu Osmanlı İmparatorluğu’nun farklı dinamiklerinin farkında iken bunu bir baskı unsuru olarak kullanmak ya da vatandaşlar arasında ayırım yapmamak ya da yapılmasının önüne geçmek adına etnisite, mezhep ya da anadil sorularını yöneltmemesi olumlu bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Sevr antlaşmasında soy, din ve dil farklılıklarına dayanılarak yapılan azınlık tanımının Lozan’da değiştirilmesi ve antlaşmaya taraf devletlerinde de onaylamasının altında yatan nedende budur. Zaten Lozan Barış Antlaşmasının⁶ 29, 30, 31 ve 32. maddeleri açık bir şekilde Türk vatandaşlığına girmek ile yabancı bir uyruğa geçmek arasındaki farkları ve mülkiyet hakları hususunda yapılması gerekenleri işaret etmekte 35. madde ise bu hususlar bağlamında gerekli düzenlemeler yapılmadığında imzaya taraf devletlerin müdahale hakkı doğacağından bahsetmektedir. Azınlıkların Hakları bölümünde yer alan 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44 ve 45. maddeler ise Osmanlı’dan miras kalan “Non-Möslim” ifadesini bizzatı anlaşmayı imza

eden taraf devletlerce kabul edilerek sürdürüle geldiğini ve özetle Türk hükümetinin yurt savunması ve/veya kamu düzenini sağlama gayeleri dışında hiçbir koşul ve şart altında din, dil, ırk, doğum yeri gibi ayrımlara dayanarak insanları ayırt edemeyeceğini kapsamaktadır. Dolayısı ile Türk hükümetlerinin kendi tabiiyeti altındaki azınlıkları Müslüman-Müslüman olmayan şeklinde bir ayrıma tabi tutma düşüncesi kendiliğinden şekillenmiş bir durum da değildir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken diğer nokta gerek Lozan Barış Antlaşması'nın gerekse Türkiye Cumhuriyeti Anayasal Kurallarının ve Anayasa mahkemesinin azınlık haklarını evrensel insan hakları olarak ele almaktan çok, ulusal hukuka ve sözleşmelere bağlı yönlerini değerlendirerek ele almasıdır (Aliefendioğlu, 2002; 218).

Türkiye Cumhuriyeti 29 Ekim 1923 yılında kurulmuştur. Ancak ilk anayasa olarak kuvvetlerin bilinçli bir merkezde toplanması yani kuvvetler birliği esasına dayanan, bu esas da Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak belirleyen 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edilmektedir. Geçici olan bu anayasada “Hâkimiyet bilâkaydü şart milletindir” ifadesi yer almış ancak vatandaşlık koşul ve hükümlerine yer verilmemiştir. Dolayısı ile Misak-ı Milli sınırları içerisinde yaşayan tüm milletler ayırım yapılmaksızın tek kabul edilmiştir çıkarımını yapmak bilimsellikten uzak olmayacaktır⁷.

Cumhuriyet rejiminin resmen kurulmasını takip eden 1924 senesinde bir başka anayasa yapılmıştır. Milli egemenlik, tek meclis ve kuvvetler birliği ve meclisin üstünlüğü prensipleri 1921 Anayasası'nda olduğu gibi aynen kabul edilirken kuvveler birliği yerine kuvvetler ayrımı ilkelerini getirmiştir. Bahsi geçen anayasasının 12. Maddesi ise milletvekilliği yapamama ve seçilememe şartları arasına “... yabancı Devlet uyrukluğunu ileri sürenler” ifadesini ekleyerek kendini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak görmeyen dolayısı ile de “Türk” kimliğini kabul etmeyenlere gönderme yapmaktadır⁸. Bu ifadenin yer alış sebebi bünyesindeki gayrimüslim azınlığı yok saymak değil tam aksine yeniden yapılandırılmaya çalışan bir devletin tüm unsurlarının eşit ve tek çatı altında “Türk” olarak nitelendirilmesindedir. Zaten madde 88, “Türkiye’de din ve ırk ayırt edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese “Türk” denir” demektedir. Paralel olarak 69. Madde “Türkler kanun karşısında eşittirler ve ayrıksız kanuna uymak ödevindedirler. Her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıkları kaldırılmıştır ve yasaktır” diyerek öne sürdüğümüz tezi kanıtlar bir tutum sergilemektedir. 80. madde ise “Hükümetin gözetimi ve denetlemesi altında ve kanun çerçevesinde her türlü öğretim serbesttir” ifadesi ile o günlere atıf edilen “azınlıkları bilinçli

İnsan Hakları Bağlamında Azınlıkların Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği:
Varlık Vergisine İlişkin Bir Değerlendirme

görmezden gelmek” ya da “azınlıklara gereken hakları tanımamak” iddialarını çürütmektedir.

Bu açılardan değerlendirildiğinde 1924 Anayasası eşitlikçi bir anayasadır demek yanlış olmayacaktır.

1961 Anayasası, 1924 Anayasası madde 88’de geçen “Türklük” tanımı aynen; fakat başka kelimelerle madde 54’te şöyle yeniden tanımlar: “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür*”⁹. Daha öncede ifade edildiği gibi bu durum azınlıkların hiçe sayıldığının değil kan, ırk, mezhep ilişkisine bakılmaksızın tüm milletin “bir” kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca 40. Madde “*Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir*” ifadesini içermektedir ki bu madde ayrımcılık yasağına yapılan direkt bir gönderme özelliği de taşımaktadır. Tüm bunların yanı sıra, bahsi geçen anayasa Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları içerisinde ilk kez “insan haklarına saygılı” ifadesini kullanan anayasadır. Bu Anayasa’nın Temel Hak ve Ödevler başlığı taşıyan ikinci kısmının birinci bölümünde yer alan 12. Madde “*Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir*” ifadesi ile unsur, tabiiyet ya da aidiyet gözetmeksizin eşitlik yanlısı olduğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca madde 19 açık bir dille kamu düzenine veya genel ahlâka ya da bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmadığı müddetçe ibadetlerin, dini ayin ve törenlerin serbest olduğunu, kimsenin inancını açıklamaya ya da başka bir inancı uygulamaya zorlanamayacağını, inancından ötürü ise kişinin hiçbir koşulda aşağılanmayacağını belirttiği için Anayasa’nın çıkarıldığı günün şartlarına göre son derece de ilerici bir duruş çizdiği de söylenebilir.

1961 Anayasası’nda, ek olarak, seçme ve seçilme hakları açısından, etnik kökeni itibari ile Türk olmayan, ancak Türk vatandaşlığını kabul ederek Türk kimliğinde buluşan tüm vatandaşların milletvekili seçilebileceği üzerinde durulur. Bu sebepten, Türk kanunlarında tabiiyeti açısından azınlık grubuna dâhil olarak görülen bir kimsenin bile yukarıda açıklanan hususları açıkça inkâr etmediği takdirde milletvekili seçilebileceği sonucuna ulaşılır. “Siyasi Hak ve Ödevler” başlığı altında altıncı alt başlık olarak yer alan “Vergi Ödevi” yani madde 61 ise “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür” demekte ve vergide eşitlik bağlamında tüm Türkiye halkının eşit olduğuna vurgu yapmaktadır. 1982 Anayasası madde 73’te aynı vurguyu yinelemektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, ayrımcılık yasağı ile eşitlik ilkesinin birbirine karıştırılmamasıdır. Ayrımcılık “bir kişi veya nesneye

yönelik muamelenin diğer bir kişi veya nesneye yönelik muamele ile karşılaştırılması ve sonuçta, bu kişi veya nesneye, ikinci bahsedilenlerle yapılan muameleden farklı muamelede bulunulması” (Yaltı-Soydan, 1995;275) anlamına gelir. Ateş (2006;7) ayrımcı vergilendirmenin yasaklanmasının “vergilendirmede eşitlik” sağlanması için gerekli olduğunu belirterek bu yolla ayrımcılık yasağı ile eşitlik arasındaki farkı da açıklamıştır. Zaten İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi 14. Maddede bahsedilen ayrımcılık yasağı mutlak olmaktan öte benzer durumlara sahip bireylerden birinin diğerine göre daha farklı bir muameleye tabi tutulmasını önlemeye çalışan bir yasaktır. Yani Yaltı’nın (2006;185) ifade ettiği üzere “ *bireylerden birine yönelik muamele ya da herhangi bir farklılık nesnel ve meşru bir gerekçeye dayanmıyorsa yani “meşru bir amaca” hizmet etmiyorsa ve “gerçekleştirilmek istenen amaç ile bunun için kullanılan yollar arasında mantıklı bir orantılılık ilişkisi yoksa ayrımcı olur”*”.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları’nda gerek azınlıklar gerekse vergileme usulleri ile ayrımcılık yukarıda açıklanan şekilde ifade edilirken 21. yy’da Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşayan azınlıkların “gayrimüslim” nitelendirmesine olan tepkisini ve aslında bu kavramın nereden geldiğini anlamak amacıyla Osmanlı İmparatorluğu’na ve onun vergileme sistemine göz atmak yararlı olacaktır.

V. Osmanlı İmparatorluğu ve Azınlık Vergilemesi

Osmanlı İmparatorluğu’nun vatandaşlarını İslam dinini paylaşmış paylaşımadıklarına göre değerlendirdiği bu sisteme “millet” sistemi denilmekte olduğu daha önce belirtilmişti. Ümmet sisteminden farklı olarak bu sistemde din, ırk, hukuk ve kültür eşitliği sağlanıyor ve gayrimüslimler devletin ekonomik gücü üzerinde hatırı sayılır bir paya sahip olabiliyorlardı (Ataöv, 1987;53). Aslında millet sistemi Kuran-ı Kerim’de yer alan İslam dini ve kültürü ile bağdaşan bir kavramdır. Kuran-ı Kerim (2:128)’de millet ve din kavramları aynı manada kullanılmıştır. Güler (2003,9) Osmanlı’daki bu millet sistemine dayalı idari-hukuki statünün kaynağı olarak İslam hukukundaki “Zimmet Kanunu”nu işaret etmektedir. “Zimmi” kendi dinini değiştirmeksizin İslam Devleti’nin korumasından yararlanan (Bozkurt, 1989;7-8) “ehl-i ahd” yani Müslümanlar ile anlaşma yapmış çoğunlukla ehl-i kitap mensupları olan kişilere denmektedir. Osmanlı’da uygulandığı ise II. Mehmet’in İstanbul’un fethinden sonra Rum Kilisesine din ve iç hukuk (özel hukuk) işlerinde özerklik vermesine dek götürülebilir.

Değinen veriler ışığında Osmanlıların azınlıkları dışlamak ya da küçümsemek gayesi ile değil ancak sınırları içerisinde yaşayan tebaayı

İnsan Hakları Bağlamında Azınlıkların Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği:
Varlık Vergisine İlişkin Bir Değerlendirme

tanımlayabilmek ve gündelik yaşamı düzenleyebilmek adına bir sınıflandırmaya gittiği sonucu çıkmaktadır. Aynı yönde, Standorf Shaw “*History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*” (Cambridge,1977; akt. Demirağ, 2002;15) adlı kitabında “Osmanlılar baştan beri, fethettikleri ülkelerin Hıristiyan ve Yahudi halklarını ne köleleştirme, ne de din değiştirmeleri için zorlamaya çalışmışlardır” diyerek ve Osmanlı’nın hoşgörülü tutumundan dolayı azınlıklar ile ilgili sonradan problemler yaşadığı dile getirerek tezimiz ile paralel bir çerçeve çizmektedir.

Gayrimüslim halk Osmanlı İmparatorluğu’nda Müslümanların yükümlü olduğu birçok görevden muaf tutuluyor, bir yandan dini hassasiyetlerine müsamaha gösterilirken bir yandan da Osmanlı İmparatorluğu Devleti kendi değerlerini koruyordu. Bu yükümlülüklerden en önemlisi yaşam boyu süren askerlik hizmeti idi (Demirağ, 2002;18). Bu muaflığın karşılığında askerlik çağına gelmiş (on dört ile yetmiş beş yaş arası) her erkek devlete “cizye” adı verilen bir vergi ödemekle yükümlü kılınmakta idi.

Cizye vergisinin maktu ve kişi başına olmak üzere iki türü vardı. Maktu vergi fetih edilen bölgede fetih zamanında karşılıklı anlaşarak barışçıl yöntemle belirlenmekte ve belirlenen tutar ve şekli şartlar değiştirilmeksizin alınmakta iken “Alerrüus” denilen kişi başına kısmı ise “ala” (yüksek), “evsat” (orta) ve “edna” (düşük) olmak üzere üç farklı miktarda tahsil edilmekte idi (Güler, a.g.e.;142). Kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar, köleler ile akıl hastaları, fakirler ve din adamları (Demirağ, a.g.e.;19)dan bu vergi alınmazdı. Güler (a.g.e,142) birçok aile, yaşlı kişiler ve bazı şahısların da padişah fermanları ile bu vergiden muaf tutulduklarına dikkat çekmektedir.

1835 yılına kadar askerlik ile ilgili Gayrimüslimler alanında önemli düzenlemelere rastlanmazken, 1835’te sadece belirli bir bölgedeki Gayrimüslimlerin Osmanlı Donanması’na alınması yönündeki karar alınmıştı. 1837 yılında ise yaklaşık 1500 Hıristiyan’ın donanmaya alınması ile bu yöndeki eğilim devam ettiriliyordu. 3 Kasım 1839’da Gülhane Hatt-ı Hümayunu (Tanzimat Fermanı) yayımlanıp tüm tebaaların eşitliği ilan edildiğinde, “muhafaza-ü vatan için asker vermek ahalinin fariza-i zimmetidir” (Gözler, 2000;3) ifadesi ile Gayrimüslimlerin de askere alınması hususuna üzeri örtülü bir biçimde değinilmiştir. 1837’den 1847’ye kadar Donanma’ya başka Gayrimüslim alımları yapılmazken 1847 bu tebaanın özellikle de Hıristiyanların da askerlik hizmetini yapmasına karar verilmiştir. Ancak, eskisinden farklı olarak “Kura usulü” getirilmiş, ayrıca seçilen

gayrimüslim şahısın isterse kendi milletinden anlaştığı bir başka kişiyi kendisinin yerine askere gönderebileceği belirtilmiştir.

Fakat gayrimüslim tebaanın bu yöndeki isteksizliği sebebiyle yaşanan olumsuzlukların kararın başarısını önemli ölçüde azaltması sebebiyle 1851 yılına kadar tekrar bu yönde bir girişim gerçekleştirilmemiştir. Gayrimüslim tebaanın bu yöndeki taleplerinde ısrarcı olması, dönemin hükümetini uygulamaları daha da yumuşatmak zorunda bırakmış 1853'te ise "bedel-i şahsi" uygulamasının alanı genişletilmiş ve daha önce beş yıl olan cizye muafiyeti 12 seneye çıkarılmıştır. Kırım savaşı sebebiyle artan asker ihtiyacı sebebiyle 10 Mayıs 1855 yılında Cizye vergisi uygulamasının tamamen kaldırıldığı ve bütün tebaaların ayrıcalık tanınmaksızın askere alınacağı duyurulmuştur. Hatta 1856 yılında yayımlanan Islahat Fermanı ile bu yöndeki karar daha da pekiştirilmiş olsa da bu tarz bir uygulamayı oturma zorluğundan ve devletin ekonomik güçlük çekerken Cizye vergisine eş değer olarak aldığı bedelli hizmet gelirinden yoksun bırakılmaması adına bedelli askerlik uygulamasına 1909 yılına dek devam edilmiştir.

Bedelli askerlikten 1887 yılında sağlanan gelir, genel bütçe gelirlerinin %3,9 iken, 1898 yılında %7,2 olmuş, 1906 yılında ise %8,8'e ulaşmış, 1908-09 döneminde ise yaklaşık %4,2 olarak gerçekleşmiştir (Güler, a.g.e.;145).Cizye ve sonrasında bedelli askerlik vergisi dışında askerlik sorumluluğu ile ilgili olarak Gayrimüslim azınlıktan farklı isimler adı altında vergiler toplanıldığı (tahsildariye, kefilleme, kuşadiye, ikramiye v.b.) anlaşılınca 1830 yılında yayımlanan bir kararname ile hiçbir şekilde cizye dışında askerlik alanında farklı bir vergi alınamayacağı duyurulmuştur. Güler bahsi geçen eserinde (143) bu kararname yayımlanırken cizyeye bir miktar da zam yapıldığını ayrıca tahsil yapılabilmesi için kaza, nahiye ve köylere gönderilen memurların masrafları için reaya tarafından her memura yüz dirhem ekmek, binek hayvanları için birer kutu arpa ve dörder kıyye saman verilmesinin de yükümlülük kapsamına alındığına değinmektedir.

Azınlıkların Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde ödediği diğer vergilere bakılacak olunursa Gayrimüslimlerden "Haraç" isimli bir tür arazi vergisinin de toplandığı görülür. İslam Hukuku'nda yeri olan "Haraç" sanıldığı gibi aksine yalnızca gayrimüslimlere has bir vergi olmayıp Osmanlı'da Haraç-i Muvazzaf ve Haraç-i Mukasem olmak üzere iki çeşittir ve Haraç-i Mukasem Müslümanlardan alınan "Öşür" vergisi anlamına gelmektedir. Haraç-i Muvazzaf maktu bir vergi olmakla birlikte arazinin verim açısından durumuna, yer aldığı bölgeye, yetiştirilen ürünün cinsine göre vergi miktarı değişiklik göstermektedir. Birçok İslam din alimi ve hukukçu

Müslüman olmayan tebaanın haraç arazisi için haraç vergisi, Müslüman olan tebaanın arazisi için ise sadece öşür vergisinin uygun olacağı konusunda fikir birliği yapmış, Osmanlı'da bu paralelde bünyesindeki vatandaşlarından vergi toplamıştır.

“Osmanlı'da azınlık vergilemesi ile ilgili özel hükümler ve uygulamalar varken Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra gerçekleşen uygulamalardan biri olarak Varlık Vergisi acaba neden bu kadar tepki çekmiştir?” sorusunun cevabını ise bir sonraki bölümde irdelemek mümkün olacaktır.

VI. Türkiye Cumhuriyeti'nde Azınlıklar ve Varlık Vergisi

Osmanlı'nın son dönemlerinde tarım milli hâsılanın %55'ini oluştururken, bu dönemlerde hizmet sektörü milli hâsılanın yaklaşık %33'ünü sağlamakta idi (Şahin, 2002;9,19). Sanayi sektöründe Rumlar sermayenin %50'sine emeğin ise %60'ına sahip iken, Ermeniler sermayenin %20'si, emeğin %15'ine, Yahudiler ise %5 sermayeye ve %10 emek payına sahiptiler ve sanayi sektörü daha çok tüketim malları üretimine yoğunlaşmış durumdaydı (Çavdar, 1973; akt. Şahin, a.g.e; 16,18). Cumhuriyet'in kurulmasından önce Şubat 1923 yılında İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde savaş ekonomisinden daha liberal düzenlemelere doğru kayılması öngörülse de Cumhuriyet Dönemi'nin ilk zamanlarında yukarıda da ipuçları verilmeye çalışılan sermaye birikimi yetersizliği gibi sebeplerden ötürü daha planlı ve devlet eliyle bir kalkınma çabası hâkim olmuştur. 1929 yılında Lozan Barış Antlaşması'nın getirdiği kısıtların kalkmasıyla ekonomik açıdan rahatlatma beklentisi de Büyük Buhran'ın ortaya çıkması ile yok olmuştur. 1927 nüfus sayımı verilerinin de işaret ettiği üzere 13.648.270¹⁰ nüfusun %75.78'i köylerde %24.22'si ise kentlerde yaşamakta ve “sermaye sahiplerinin sadece %15'i Türk-Müslüman”dır (Kazgan, 2008).

1923-1939 arası 1948 yılı sabit fiyatları ile GSMH ortalama 574,359milyon TL¹¹ iken 1940-1945 yılları arasında ortalama GSMH 7514,433 milyar TL⁵dir. 1923-1939 yılları arasında tarımın milli gelir içerisindeki payı ortalama %44,67¹¹ iken sanayinin %12,22¹¹dir. II. Dünya Savaşının yaşandığı 1940-45 yılları arasında ise tarımın milli gelir içindeki payı ortalama %43,72¹¹, sanayinin ise ortalama %15,66¹¹ dir. 1923-39 döneminde GSMH'da ortalama yıllık artış %7,4¹¹ iken savaş yıllarında %0,5¹¹ olarak gerçekleşmiş, zaten gerek niteliği gerekse 29 Buhranı sebebiyle gelişmemiş olan dış ticaret savaş dolayısıyla daha da daralmıştır (Kayra, 2011;31).

Verilerin gösterdiği üzere tarım sektörü milli gelirinin yaklaşık yarısını oluşturan ve kalkınma için gerekli sermaye birikimini henüz edinmemiş bir ülke olarak Türkiye savaş yıllarında da dış politikasını gerek ekonomik gerekse coğrafi sınırları açısından zarar görmemek üzerine oturtmuş ve şekillendirmiştir ki savaşa girmek bu dönem planlarının en başında yer almıştır. Ancak içinde bulunulan durum dönemin Batılı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de savaşın finansmanı gereğini ortaya çıkarmıştır ki Almanya, İngiltere, Amerika gibi ülkeler bu amaçla aldıkları vergileri arttırmak ya da yeni vergiler eklemek yoluna gitmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri’nde “Wealth Tax” (Varlık vergisi) adı altında şirketlerin kazançları %94 oranında vergilendirilmiştir (Pur, 2007;327-337). İngiltere “Excess Profit Tax” oranını %100 arttırarak kurum kazançlarının tamamı Hazine’ye vergi olarak almış, İsviçre ise “Tek Vergi” adı altında bir servet vergisi (Kayra, a.g.e.;37) uygulamasına gitmiştir. Aynı şekilde Yunanistan ve Macaristan’da da bir kereye mahsus servet vergisi alınması kabul edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, zayıf ve güçsüz ekonomisinin savaşın getirdiği savunma harcamalarına, ticaret alanındaki kısıtlamalara, piyasalarda üretim/tüketim dengesizliğine ve bunların neden olacağı finansal sorunlara karşı hazır olmadığı (Kayra, a.g.e.;38) için Milli Koruma Konunu, Men’i İhtikar Kanunu, var olan vergilerin arttırılması, yeni vergiler konulması (Toprak Mahsülleri ve Varlık Vergileri gibi), devlet bütçesinde tasarrufa gidilmesi vs. gibi bir dizi önlem almıştır. Kayra (a.g.e;134-135) bu dönemde alınan vergileri şöyle sıralamaktadır: kazanç vergisi, iktisadi buhran vergisi, muvazene vergisi, hayvanlar vergisi, veraset ve intikal vergisi, gümrük vergileri, muamele vergisi, dâhili istihlak vergisi, kara deniz av vergileri, nakliyat vergisi, sefineler rüsumu, damga vergisi, harçlar, hayvan sağlık zabıtası resmi, inhisarlar Safi Hâsılası, Oyun kâğıtları vd.

Bu bilgiler ışığında, II. Dünya Savaşı döneminde servet vergisine başvuran tek ülkenin Türkiye olmadığı ayrıca Türkiye Cumhuriyeti’nin savaş finansmanı için tek kullandığı yönteminde servet vergisi olmadığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. 12.11.1942 tarihli 4305 sayılı Varlık Vergisi Hakkındaki Kanun’un birinci maddesi “Servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalade kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere (varlık vergisi) adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir”¹²derken 2. Maddesi kimlerden varlık vergisi alınacağını söylemektedir. 2. Maddede A,B,C,D,E hükümleriyle mükellefiyetleri gruplamıştır. Buna göre; “2395 ve 2728 sayılı kanunlarla ek ve tadilleri mucibince mükellef bulunanlar; Büyük çiftçiler (Büyük çiftçiden maksat, işinin idaresine ve vüsatına hâlel getirmeksizin bu

İnsan Hakları Bağlamında Azınlıkların Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği:
Varlık Vergisine İlişkin Bir Değerlendirme

mükellefiyeti ifa edebilecekleri bu kanunda yazılı komisyonlarca tespit edilenlerdir); Uhdelerinde bulunan binaların ve hisseli ise hissedarlarının hisselerine düşen bir yıllık gayrisafi iradı yekûnu 2 500 liradan ve arsalarının vergide mukayyet kıymetleri 5 000 liradan yukarı bulunan ve bu miktarların tenzilinden sonra mütebaki irat ve kıymetlerle bu vergiyi verebileceği komisyonlarca kararlaştırılanlar; 1939 senesinden beri 2395 veya 2728 sayılı kanunlar mucibince vergiye tabi bir iş ve teşebbüsle uğraştığı halde bu kanunun neşri tarihinde işini terk, devir veya tasfiye etmiş bulunanlar; Meslekleri tacir, komisyoncu, tellal veya simsar olmadığı halde 1939 senesinden beri velev bir defaya mahsus olsa bile ticari muamelelere tavassut ederek komisyon veyahut tavassut mukabili olarak her ne nam ile olursa olsun para veya ayniyat almış olanların¹² varlık vergisi mükellefi olduğu belirtilmiştir.

Üçüncü madde ikinci maddeye atıfta bulunarak bu mükellefiyet türlerinden iki ya da daha fazlasına dahil olanların ayrı yarı mükellefiyetleri olduğuna işaret etmiş, “Umumi, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden ve 3659 numaralı kanuna tabi müesseselerden tahsisat, maaş ve ücret alanlarla kadroya müsteniden yevmiye ile istihdam edilenler yalnız bu maaş, tahsisat, ücret ve yevmiyelerinden dolayı ikinci maddenin A fıkrasındaki mükellefiyete tabi değildirlir” diyerek mükellefiyet konusunu ayrıntılaştırmıştır.

Verginin miktarı ise aynı sayılı kanunun altıncı maddesinde açıklanmıştır: “Yedinci maddede yazılı komisyonlar, ikinci maddede yazılı mükelleflerin mükellefiyet derecelerini her mükellef namına 1941 yılında ve ticaretini terk, devir veya tasfiye etmiş olanlar için terk, devir veya tasfiyeye takaddüm eden son yılda tarh edilmiş veya tahakkuk ettirilmiş vergi miktarlarını; çiftçilerde mükellefin zirai vaziyetini ve gayrimenkul sahiplerinin de irat ve vergi kıymeti miktarlarını gözden geçirmekle beraber bunlarla mukayyet olmaksızın edinecekleri kanaate göre takdir ve tespit ederler.

Ancak 2395 sayılı kanunun 11. maddesi hükmü dairesinde kazanç beyannamelerine bilanço raptetmek mecburiyetinde bulunan anonim, komandit, limitet ve sermayesi üzerinden kazanç dağıtan kooperatif şirketlerin vergileri, 1941 takvim yılına veya ticari yılına ve ticarethanelerini terk, devir ve tasfiye etmiş olanlar da terk, devir ve tasfiyeye tekaddüm eden son seneye ait safi kazancının yüzde ellisinden aşağı ve anonim şirketlerde yüzde yetmişinden yukarı olamaz. İkinci maddenin (B fıkrasında yazılı çiftçilerin mükellefiyetleri de varlıklarının yüzde beşini geçemez¹² denilmiştir.

Kanunun 12. maddesindeyse

“Talik tarihinden itibaren bir ay zarfında borçlarını ödenmeyen mükellefler borçlarını tamamen ödeyinceye kadar memleketin herhangi bir yerinde bedeni kabiliyetlerine göre askeri mahiyeti haiz olmayan umumi hizmetlerde veya belediye hizmetlerinde çalıştırılırlar. Ancak üçüncü maddenin son fıkrasında yazılı olanlardan ikinci maddedeki mükellefiyete tabi bulunanlarla kadınların ve elli beş yaşını mütecaviz erkeklerin borçları hakkında Tahsili emval kanunu tatbik edilmekle beraber bunlar çalışma mükellefiyetine tabi tutulmayabilirler. Bu fıkra hükmüne göre çalıştırılanlara verilecek ücretin yarısı borçlarına mahsup olunur”

ifadeleri yer almaktadır. Kanunun 15. Maddesi ise 9. ve 10. maddelerde belirtilen süre ve şartlarda tarh edilmeyen vergilerin süreler geçtikten sonra tarh ya da tahsil edilemeyeceğini¹² söylemektedir.

Varlık vergisi kapsamında vergilendirilen sayısı 114.368 kişi olup tarh ve tahsil edilen vergi tutarları ise sırasıyla 465,384,820 ile 314, 920,940 olmuştur (Kayra, a.g.e.;52). Varlık Vergisi hakkında yapılan tüm eleştirilere rağmen, 1943 yılı fiyatlarını bir önceki yıla göre düşürmüş, piyasadan yeterli para çekilmesi ile de devlet savaş bütçesi için gerekli olan miktarı denkleştirmiştir (Kayra, a.g.e.;70). Ayrıca, dönem itibariyle konulmuş olan Toprak Mahsülleri vergisi ise yaklaşık 270 milyon TL girdi sağlamıştır.

Varlık Vergisi'nin Türkiye Cumhuriyeti çevresinde sıklıkla tartışılırken yurtdışındaki örnekleri üzerinde tartışmaların Türkiye'ye kıyasla az olması, Türkiye'de Varlık Vergisi'nin daha çok azınlıklara yönelik bir vergi uygulaması imiş gibi lanse edilmesinden kaynaklanmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere Osmanlı tebaası içerisinde yaşayan genellikle ticaret gibi gelir getirici işlerle meşgul olan ancak gayrimüslim oldukları için askere gitmeyen, bedeli olarak da cizye adlı vergiyi ödeyen azınlıkların zaman içerisinde varlıklarını Müslüman tebaaya göre arttırmış olmaları bu sebeple de verginin etki alanında en çok onların kalmış olması yadırganacak bir durum olarak görülmemelidir. Ayrıca, bazı yabancılara (İngiliz, Fransız gibi) işlerinin niteliği ve işlem hacmi gibi sebeplerden ötürü daha yüksek vergiler tarh edilirken, küçük varlıklı Yunanlılara Türk vatandaşı Rumlardan daha az vergi (Kayra, a.g.e.; 146) konulmuştur. Stanford Shaw (2005, akt. Kayra, a.g.e.;190) “Müslüman Türklerin çoğunun bu vergiyi bir vatan borcu olarak benimseyerek ödediklerini, Müslüman olmayan vatandaşların (ve yabancıların) ülkeyi kendi vatanları gibi kabul etmediklerinden servetlerini ve sermayelerini vergiden kaçırarak için her çareye başvurduklarını” dile

İnsan Hakları Bağlamında Azınlıkların Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği:
Varlık Vergisine İlişkin Bir Değerlendirme

getirmiştir. Tabii bu tür bir söylev bilimsellik açısından değerlendirildiğinde çok iddialı ve biraz da ön yargılıdır. Fakat gerçeklik payını da en azından belli bir kesim vatandaş adına yadsımak da mümkün değildir.

Kayra'nın (a.g.e; 149,155-158) aktardığı üzere Varlık Vergisi dolayısı ile Alman uyruklulara 4,5 milyon lira tahakkuk ettirilmiş ancak 2,5 milyon lira tahsil edilmiş, İngiliz uyruklu yabancılara 6,5 milyon tahakkuk ettirilmiş 2,5 milyon tahsil edilmiş, ABD uyruklu yabancılara 0,6 milyon lira tahakkuk edilmiş 0,4 milyon TL tahsil edilmiş, Yunanistan Konsolosluluğuna göre ise Yunan uyruklu vatandaşlardan 18,606 milyon lira tahsil edilmiştir. Ökte (1958, akt Kayra, a.g.e;157)'ye göre ise Yunanlılardan tahsil edilen vergi yükü adam başına 3,860 lira olup diğer yabancı mükelleflerden tahsil edilen verginin kişi başına düşen miktarının üçte biridir.

Varlık Vergisi Hakkındaki 4305 sayılı Kanun'un 12. maddesi ile getirilen "bedeni mükellefiyet" ile ilgili de Kayra (a.g.e.;163) şu rakamları vermektedir: Sevk için kampa alınan mükellef sayısı 2057, vergilerini ödeyenler 657, terkin edilen vergi 1400. Lakin, bu rakamlar arasında yabancı uyrukluların, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığındaki gayrimüslimlerin ve dahi Türklerin yer aldığını da unutmamak, rakam analizlerini ona göre yapmak gereklidir. Verilen bilgiler ışığında Varlık Vergisi'ni uygulayan tek ülke Türkiye olmadığı göz önünde tutulduğunda, konulan vergiyi değil uygulayış şeklini eleştirmek daha yararlı olacaktır.

4305 sayılı Varlık Vergisi'nden 17 Eylül 1943 tarihli 4501 sayılı yasa ile bir kısım mükellefin vergi borçları silinmiş, 15 Mart 1944 tarih ve 4530 sayılı kanun ile de o tarihe kadar tarh etmiş ancak tahsil edilememiş vergiler silinerek 4305 sayılı Varlık Vergisi kanunu ilga edilerek yürürlükten kaldırılmıştır.

Sonuç

İnsan Hakları temelinde vergileme bireylerden bireylerin bizzat kendileri ya da kendi seçtikleri temsilcileri tarafından kabul edilen şartlarda ödeme güçlerine göre vergi alınması ve mülkiyet haklarının bu bağlamda korunmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin halen yürürlükte olan 1982 Anayasası'na göre de "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin eşittir".

Lakin eşitlik, aksini haklı kılan bir sebep olmadıkça, eşitlere eşit, eşit olmayanlara eşitsizlikleri oranında eşitsiz işlem yapılmasını (Ateş, 2006;2) içermektedir. Bu kapsamda da azınlıklar ile yabancılara farklı değerlendirmek gerekir. Azınlıklar uluslararası hukuk normlarına göre tabiiyetinde

buldukları ülke vatandaşları ile aynı haklara sahiptirler ve aynı vergi uygulaması konusunda aynı işleme tabidirler.

Çalışmada daha önce de belirtildiği üzere ayrımcılık yasağı ile eşitlik ilkesi birbirine karıştırılmamalıdır. Ayrımcılık “bir kişi veya nesneye yönelik muamelenin diğer bir kişi veya nesneye yönelik muamele ile karşılaştırılması ve sonuçta, bu kişi veya nesneye, ikinci bahsedilenlerle yapılan muameleden farklı muamelede bulunulması” (Yaltı-Soydan, 1995;275) anlamına gelir. Zaten İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi 14. Maddede bahsedilen ayrımcılık yasağı mutlak olmaktan öte benzer durumlara sahip bireylerden birinin diğerine göre daha farklı bir muameleye tabi tutulmasını önlemeye çalışan bir yasaktır. Yani Yaltı’nın (2006,185) ifade ettiği üzere “ *bireylerden birine yönelik muamele ya da herhangi bir farklılık nesnel ve meşru bir gerekçeye dayanmıyorsa yani “meşru bir amaca” hizmet etmiyorsa ve “gerçekleştirilmek istenen amaç ile bunun için kullanılan yollar arasında mantıklı bir orantılılık ilişkisi yoksa ayrımcı olur.”* Dolayısı ile azınlıklara hedef alan bir vergi uygulaması tek başına insan haklarına aykırı iken sadece azınlıkların avantajına olan bir uygulama da insan haklarına aykırı olacaktır.

Bu sebeple ülke vatandaşlarının tümünü hedef alan bir vergi uygulaması azınlıklar açısından ayrımcı olarak değerlendirilemeyeceğinden aslında Türkiye örneğinde ele alınan Varlık Vergisi’nin üzerindeki eleştiriler bu kapsam dâhilinde düşmüş olacaktır.

Conclusion

Taxation based on the Human Rights is levying tax from the individuals under the conditions accepted by the individuals themselves or the representatives elected by themselves according to their ability to pay and preserving the right of property in this context. According to the 1982 Constitution Act of the Republic of Turkey which is still being in force, “Anyone is equal to each other without discriminating language, race, color, gender, political opinion, philosophical faith, religion, sect, etc”.

However, equality involves taking equal action on those who are equal, and taking in unequal action on those who are not equal at the rate of their inequality unless there is a rebutting reason (Ateş, 2006;2). Within this context, it is needed to evaluate minorities and foreigners. Minorities have the same rights with the citizens of the country they live according to the international legal norms and they are subject to the same action in terms of same tax application.

İnsan Hakları Bağlamında Azınlıkların Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği:
Varlık Vergisine İlişkin Bir Değerlendirme

As mentioned above in the study, the prohibition of discrimination and principle of equality should not be intermixed with each other. Discrimination means “comparing a treatment towards an individual or an object to the treatment towards another individual or object, and as a result treating this individual or object differently from the one secondly mentioned” (Yaltı-Soydan, 1995;275). The prohibition of discrimination mentioned in the Article 14th of European Convention of Human Rights is a prohibition which deals to prevent the individuals who have the similar situations beyond absolute from being treated differently from one another. That is, as Yaltı (2006,185) stated “*if an action or any difference towards one of the individuals is not based on object and legal reason, that is, “if it does not serve a “legal purpose” and “if there is no rational proportionality between the desired purpose and the ways to do this, that means discrimination.”*” Thereby, while a tax application targeting minorities will be solely incompatible with human rights, an application for the benefits of the minorities will also be incompatible with human rights. Thus, as a tax application targeting all the citizens of a country would not be considered as discriminating in terms of minorities, the criticism on the Wealth Tax dealt on the example of Turkey will be dropped within this context.

Kaynakça

- Aliefendioğlu, Yılmaz, “ Azınlık Hakları ve Türk Anayasa Mahkemesinin Azınlık Konusuna Bakışı”, Uluslar üstü ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, yay. No. 2, 2002
- Akıllıoğlu, Tekin, “İnsan Hakları I, Kavram-Kaynakar ve Koruma Sistemleri”, 1995, Ankara Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara
- Arslan, İsmail Özgür, “Vergi Yükümlüsünün Hakları: Bir Katalog Tasarımı”, 2006, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı, İstanbul
- Ateş, Leyla, “Vergilemede Eşitlik”, 2006, Derya Yayınevi, Yayın No: 84, İstanbul
- Demirağ, Yelda, 2002 sayı 13 sayfa 15-33 http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=19&sayi_id=1270
- Bozkurt, Gülnihal, Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerinin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914), 1989,I-VII,1-244, Ankara

- Gözler, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, 2000, Ekin Kitabevi,3-12 Bursa
Alınan kaynak: <http://www.anayasa.gen.tr/tanzimatfermani.htm>
- Gözübüyük, Şeref ve Feyyaz Gölcüklü, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması”, 2004, Onbirinci Ek protokole göre Hazırlanıp Genişletilmiş Beşinci Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara
- Güler, Ali, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Azınlıklar”, 2003, Berikan Elektronik Basım Yayım San. Ve Tic. Ltd.Şti, Ankara
- Kayra, Cahit, “Savaş, Türkiye, Varlık vergisi”,1. Baskı Şubat 2011, Tarihiçi Kitabevi, Kitap Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul
- Kazgan, Gülten, “Cumhuriyetin temelinde Yatan, Günümüzde Aşman İlkeler ve Ekonomik Kalkınma”,511-532, “Çeşitli Yönleriyle Cumhuriyetin 85. Yılında Türkiye Ekonomisi”, Editöryal Kitap, Editör Gülen Elmas Arslan, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basım Evi, 2008, Ankara
- Mutluer, Kamil, “Vergi Genel Hukuku”, 2006, Birinci Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Mutluer, Kamil ve Fethi Heper, Recai Dönmez, “Vergi Hukuku”, 2004, İkinci Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1536, Eskişehir
- Şahin, Hüseyin, Türkiye Ekonomisi, 7. Baskı Mart 2002, Livane Matbaası, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Tekinalp, Gülgören “Türk Yabancılar Hukuku”, 2003, Yenilenmiş 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul
- Türkkaya, Ataöv, “Azınlıklar Üzerine Bazı Düşünceler”, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1987 cilt: 42, no:1-4, Ankara
- Uluslar arası Azınlık Hakları Grubu Raporu (Minority Rights Group International Report (MRG report)), “Bir eşitlik arayışı: Türkiye’de azınlıklar”, 2007, www.minorityright.org/download.php?id=435
- Yaltı, Billur, Vergi Yükümlüsünün Hakları , 2006, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul

Elektronik Sözleşme, Belge ve Kanun Kaynakları

- (1) <http://www.taxworld.org/History/TaxHistory.htm>
- (2) <http://www.constitution.org/eng/petright.htm>
- (3) <http://etext.virginia.edu/toc/modeng/public/MasVirg.html>
- (4) <http://www.ushistory.org/declaration/document/>
- (5) <http://www.historyguide.org/intellect/declaration.html>
- (6) http://wwi.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Lausanne
- (7) <http://www.anayasa.gen.tr/1921tek.htm>

İnsan Hakları Bağlamında Azınlıkların Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği:
Varlık Vergisine İlişkin Bir Değerlendirme

- (8) <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>
- (9) <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm>
- (10) http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11
- (11) http://www.ceterisparibunet/veritabani/1923_1990/buyume.htm
- (12) <http://www.belgenet.com/arsiv/varlikvergisi.html>

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

MODERNISATION OF SQUATTER TOWNS IN TURKEY

TÜRKİYE'DE GECEKONDULARIN MODERNLEŞMESİ

*Kubilay KAPTAN**

Abstract

Within a period of fifty years between 1945 and 2010, a total of 7.1- millions of people emigrated from Istanbul to various Anatolian provinces to have job, education and health insurance. The annual growth rate of population in Istanbul reached to a peak 4.5 percent value, which inevitably resulted in an unhealthy urbanisation. The unfortunate fate of urbanisation in other large cities in Turkey have been almost the same.

Such an unhealthy development of squatter housing brought about a multitude of social, economic and technological problems. No radical solution has yet been implemented. The flux of emigration from underdeveloped into the developed cities is currently at full speed ahead, causing backward living conditions and distress in modern urban planning. In this presentation, a series of financial, social, technical and economical policies have been discussed in order to rehabilitate the areas of squatter housing, to protect and preserve the green zones and to be able to implement the principles of modern city planning. A special auto-financing scheme has been also proposed.

Key words: modernisation, squatter towns, autofinancing, mass housing, housing in Turkey.

Özet

1945 ve 2010 yılları arasındaki elli yılda, toplam olarak 7.1 milyon insan iş, eğitim yada sağlık gibi nedenlerle Anadolu'nun çeşitli şehirlerinden İstanbul'a göç etmiştir. İstanbul'un yıllık nüfus artış hızı, sağlıklı bir şehirleşmeye yol açacak biçimde

* Dr., kaptankubilay@gmail.com

%4,5'e ulaşmıştır. Türkiye'nin diğer büyük şehirlerindeki şehirleşmenin kaderi de maalesef aynı olmuştur.

Gecekonduşmadaki bu artış sosyal, ekonomik ve teknolojik karmaşaya yol açmıştır. Şimdiye kadar bu sorunlara köklü bir çözüm bulunamamıştır. Gelişmemiş şehirlerden gelişmiş şehirlere olan göç dalgası, modern şehir planlamasında sorunlar yaratarak ve yaşam koşullarını kötüleştirerek tüm hızıyla sürmektedir. Bu çalışmada, gecekondu alanlarını rehabilite edebilecek, yeşil alanları koruyacak ve modern şehir planlaması ilkelerini kurabilecek bir dizi finansal, sosyal, teknik ve ekonomik politikalar tartışılmıştır. Aynı zamanda özel biro-finansman şeması da önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: modernleşme, gecekondu mahalleleri, oto-finansman, toplu konut, Türkiye'de barınma.

Giriş

1 Population growth in Turkey

The following expression is used to estimate r = the rate of growth of population if, p_o = initial and p = final population values are available within a time interval of n - years:

$$p = p_o e^{nr} \quad (1)$$

For instance, the population of Turkey was $p_o=18.8$ million and $p=63$ million in the years 1945 and 1995, respectively. Therefore, the rate of growth within this 50 years period is, by Eq.1, $r=2.4$ percent. Assuming a conservative average rate of growth of $r=1.30$ between 1995 and 2045, the population in 2045 may be estimated to be 120 million as shown in Fig.1. Similarly, assuming an average growth rate of urbanization as $r=3.4$ percent for Istanbul, its population of $p_o=9.2$ million in 1995, is estimated to reach $p=50.3$ million in 2045.

Unless strict precautions are taken to prevent emigration, neither the urban transit system, nor the utilities for water, sewage, waste, electricity, telephone, etc of Istanbul may tolerate such a huge population increase. New and extensive squatter towns will inevitably develop at the outskirts of the City.

2 Heavy flux of emigration in Turkey

The ratio of population living in villages was 75 percent in 1950, but it is reduced to 35 percent in 1995, due to a heavy and permanent flux of emigration into larger cities, as shown in *Fig.2*. It is estimated that, if the current trend continues, the population ratio in villages will drop down to a mere 8 percent by the year 2050.

Villagers are steadily emigrating into more prosperous and well developed metropolitan areas for search of job, education and health care. A total of 12- million villagers moved permanently into the developed cities and also into the European countries within 50 years, between 1945 and 1995. The population of Istanbul merely is increased from 1.2- million to 9.2- million within this period, corresponding to an urbanization rate of $r=4$ percent, which appears to be a world record.

The latest (2005) statistics indicate, however, that the annual rate of population growth in Turkey luckily dropped down to $r=2$ percent, which is still considerably much higher than those of the EU countries. The names of ten major example cities in Turkey, where the population is a) increasing, and b) decreasing as a result of emigration, are shown in *Table 1*.

Out of a total 10 million emigrants, from 1955 to 1990 about 8 million moved into 19 relatively well developed cities in Turkey, while 2- million others immigrated into the EU countries.

3 Unhealthy urban planning in Istanbul

It is seen in *Table 1* that, 3.7- millions of people emigrated into Istanbul from different places within a period of 35 years between 1955-90. In fact, the three largest cities in Turkey, namely *Istanbul*, *İzmir* and *Ankara* accepted 5.13- million, 0.751 million and 0.236 million emigrants from the rural districts between 1945-95, respectively. Within those 50 years, the population of Turkey is increased only 3.3 folds, from 18.8 million to 63 million, while the population of Istanbul is skyrocketed 7.7 folds from a mere 1.2 to 9.2- million.

An average estimate for the population of Istanbul, assuming a lower growth rate of $r=2.3$ percent per year, will be 29 millions by the year 2045 as shown in *Fig. 1*. It means when compared with the current (2006) inhabitants of 13- million, a new population of 16- million should be accommodated within the next 39 years. How and where, and under which conditions will these new inhabitants live?

assuming approximately 100 persons per hectare, there will be a need for an additional $(29 \text{ million}/100)= 290 \text{ 000}$ hectare to be newly developed

urban areas. This is almost impossible without destroying the green areas, lakes and other natural surroundings. Furthermore, a total of 937.3 million square meter new buildings should be constructed in order to meet the conventional needs of this new population as shown in *Table 2*. The budget necessary to complete these buildings, on the basis of \$ US 400 per square meter construction area, is annually around \$ US 9.6 billion. No such huge funding is available. Therefore, the usual unhealthy squatter towns will be multiplied all around of Istanbul.

Table 1: Change in population in Turkish cities (1955-1990)

a) Example Cities taking emigrants				b) Example Cities giving emigrants			
No	CITY	Increase ^(†)	r percent	No	CITY	Decrease ^(†)	r percent
1	34 İSTANBUL	3 710 166	4.5	1	58 SİVAS	-618 959	-7.5
2	06 ANKARA	606 584	3.0	2	37 KASTAMONU	-500 275	-2.1
3	35 İZMİR	558 344	3.1	3	36 KARS	-482 542	-8.7
4	01 ADANA	460 157	3.2	4	10 BALIKESİR	-462 739	-13.3
5	33 İCEL	394 900	3.5	5	25 ERZURUM	-371 892	-14.0
6	41 KOCAELİ	342 105	3.7	6	51 NİĞDE	-363 926	-2.0
7	07 ANTALYA	293 199	3.3	7	66 YOZGAT	-340 374	-11.2
8	21 DİYARBAKIR	288 048	3.3	8	19 ÇORUM	-332 344	-11.9
9	31 HATAY	256 515	3.2	9	29 GÜMÜŞHANE	-327 045	-6.4
10	27 GAZİANTEP	256 058	3.2	10	17 ÇANAKKALE	-298 550	-9.4

^(†) Country total in 35 years: 8 081 571 people. ^(†) Country total in 35 years: -10 040 096 people.

About 2 million people immigrated into the European countries.

Table 2: Social and technical infrastructure for 29- million persons

Buildings necessary	Need per person	Total area needed
	m ²	10 ⁶ m ²
Pre-school centers	0.7	20.3
Elementary schools	2.0	58.0
High schools	2.0	58.0
Hospital and medicare	1.5	43.5
Administrative, social and cultural	4.6	133.4

Commercial buildings	1.5	43.5
Technical infrastructure	0.02	0.6
Residential-housing	20.0 ^(†)	580.0
Total buildings necessary	32.32	937.3

^(†) 80 m² house is assumed for a family of 4 persons.

4 Measures and incentives to prevent emigration

The first and the foremost measure to prevent emigration from underdeveloped cities is to increase the quality of specialist doctors there. For instance, there is statistically one specialist doctor for each 2445 persons in *Ankara*, while this figure is 26 486 in the eastern City of *Kars*. In highly developed countries, however, like Germany and the USA, this figure is around 370.

The second preventive measure should be to discontinue any kind of amnesty for housing constructions completed without a proper city permit. Historically, the squatter housing constructed illegally on the properties of others, without any valid permit, have been legalised and registered officially by the Municipalities, from time to time just before the elections, in order to win the votes of these poor people.

The third appropriate and effective measure to prevent emigration would be to survey, monitor and prevent any construction without a proper ownership of the land, and without a city permit.

The fourth group of measures would be to improve the standards of living in the underdeveloped cities. Educational, health, social and cultural facilities should be improved, and also relatively higher salaries, reduced income tax rates, more attractive investment and financing incentives should be applied [1].

There are however a series of other measures to be taken at cities receiving emigrants, as follows:

a) Final urban planning maps must be completed at scales of 1/5000, and also 1/1000. When there are no urban planning maps at these scales, unhealthy urbanisation and also the squatter housing fill the gap [2].

b) Heavy penalties, to the degree of imprisonment, should be given to those engaged in unlawful construction.

c) Extensive new laws should be enacted as listed below, in order to discourage self-employed business opportunities in relatively developed cities. For instance;

- Property management system should be encouraged, in place of self employed, one man care taker '*kapıcı*' system.
- The mobile street sellers, who are mostly the self-employed new emigrants to a city, without being registered into any income tax scheme. The street sellers engaged in selling fruits, vegetables, chestnuts, melons, water melons, doughnuts=*'simit'*, or those engaged in street porter business should be strictly prevented.

d) Public lands, forest areas and undeveloped peripheral zones must be carefully surveiled and protected against illegal occupation.

e) Additional income tax and property tax surcharges should be imposed for persons emigrating into larger cities.

f) Exemption of property tax for newly constructed buildings in well developed cities should be cancelled. Such an exemption should exist at emigrant producing cities only.

g) Attractive income tax as well as property tax incentives should be introduced to those investing in the underdeveloped cities.

h) No construction permit should be issued to any site, unless the social, cultural, health and educational centres are built and also the infrastructure facilities and utilities, such as roads water, sewage, garbage, natural gas, electricity, telephone, etc., are completed.

5 From squatter housing into modern towns

Any squatter housing may be converted into modern towns by means of an auto-financing scheme as will be outlined herein. Usually, the squatter housing is low rise with one or two storeys and the area appears to be uncongested. If the squatter area is heavily congested with buildings closely spaced to each other and/or contains medium or high rise structures, it may not be suitable for redevelopment purposes. Because, the basic secret behind converting the squatter housing into modern looking towns is to increase the number of storeys and also to build additional modern social, cultural, educational, commercial and technical centres within the area.

Let us assume that for $1 m^2$ squatter housing, a city permit may be obtained to construct at least $3 m^2$ modern housing.

Considering an example of 1000 squatter units, the cost of demolishing old squatter houses, and constructing new modern complexes

with three times larger construction area, and the expected income from the sale of the extra houses, are shown in *Table 3*.

Soygel Bilimler Enstitüsü Dergisi

Table 3: An example auto-financing scheme for 1000 squatter units

Item	Housing Units	Area	Value per sq.m. ^(†)	Cost /Profit
		m ²	\$ US	\$ US
Income	2 000	100	1 300.-	260.- million
Cost	3 000	100	600.-	180.- million
Profit			44 %	80.- million

^(†).The \$ US 600 construction cost per square meter includes design, demolishing, infrastructure, rental compensations and all redevelopment costs. The sale price of \$ US 1300 per square meter, is a bare minimum and may go up as high as \$ US 3 000.- depending on the quality, scenery and the extent of available environmental facilities.

It is seen that for every square meter of squatter housing three times more modern housing should be constructed, and the original owner should be given a brand new residential unit, free of charge.

The overall profit of the developer or the respective Municipality is \$ US 80.- million, for 1000 squatter units, representing a gross profit ratio of 44 percent. The gain is three folds. The original resident of the squatter house receives a new suite in an entirely modern environment, with recreational and commercial facilities. The developer guarantees a minimum 44 percent gross income for its financing raised. Above all, the city enjoys the conversion of an unhealthy housing site into a modern and healthy town.

6 Details of urban transformation

For the success of such an urban transformation, there should be some revisional regulations within the *Turkish City Planning Act No. 3194*, as well as certain rules and provisions should be taken into consideration as follows [3]:

- a) The inhabitants of a squatter housing will sign a contract with Municipality or a developer on an individual or collective basis, for the purpose of possessing a brand new residential unit, after his/her old squatter house is demolished.

b) The owners of the squatter houses should receive a predetermined compensation of rental income from the developer, for the entire duration of construction, until they move into their brand new residents.

c) The developer should be permitted to construct new houses with at least 2.5 or 3.0 times larger plan area than that the original inhabitants possessed. Such an increased floor area is essential for the financial feasibility and success of the entire urban transformation project.

d) All social, cultural, health, educational, sportive, administrative and commercial centres with all the necessary infrastructural facilities such as roads, parking, recreational areas should be completed and offered to the use of the new inhabitants, free of charge, since the cost of all these extra items will be included inside the purchase price of the residential units.

Conclusions

Based on the statistical figures of the population census, as well as the data available for squatter housing in Turkey, the conclusions may be summarised as follows:

a) There is a constant flux of emigration in Turkey, from rural areas into well developed cities. Already, 8 million people emigrated into larger cities in 35 years, between 1955-90. The trend is still the same.

b) Unless strict measures and series of incentives are implemented in the fields of urban planning, construction supervision, income and property tax rates, employments, social, cultural and health services, the enlargement of squatter towns cannot be prevented.

c) Any squatter town, unless heavily populated and congested, may be converted into modern looking towns, by means of an autofinancing scheme, which is based on redeveloping the area and selling more than one half of the newly constructed residential units.

d) Examples of redevelopment and modernization of squatter housing towns by autofinancing scheme are currently (2006) in progress in the Cities of *Ankara, Samsun* and *Adana*, in Turkey.

7 References

[1] Tezcan, S.S., (1993), *Housing Policies in Turkey for the Years 2000 and beyond (2000'li Yıllara Giderken Türkiye'de Konut Sorunu)*, Uran Kültür etkinlikleri, Konferanslar Paneller No. 3, Altunizade, Tophanelioğlu 56, Üsküdar, İstanbul s. 83-102, tezokan@superonline.com (in Turkish).

[2] Tezcan, S.S., ve Durgunoğlu, H.T., (1977), *Geotechnical and Seismic Evaluations for the New Housing Sites in Istanbul (İstanbul Yeni İskan Yöreleri Geoteknik ve Sismik Etüdü)*, Cilt 1, Paftalar ve Fotoğraflar, Deprem Mühendisliği Araştırma Enstitüsü, Boğaziçi Üniversitesi Dahili Rapor No. 77-14 T, Ağustos, tezcan@superonline.com, İstanbul (in Turkish).

[3] Yerlici, V., (1994), *A New Model for Turning Squatter Settlements into Modern Residential Districts*, International Journal for Housing Science and its Applications, IAHS, Vol. 18, No. 4, USA.

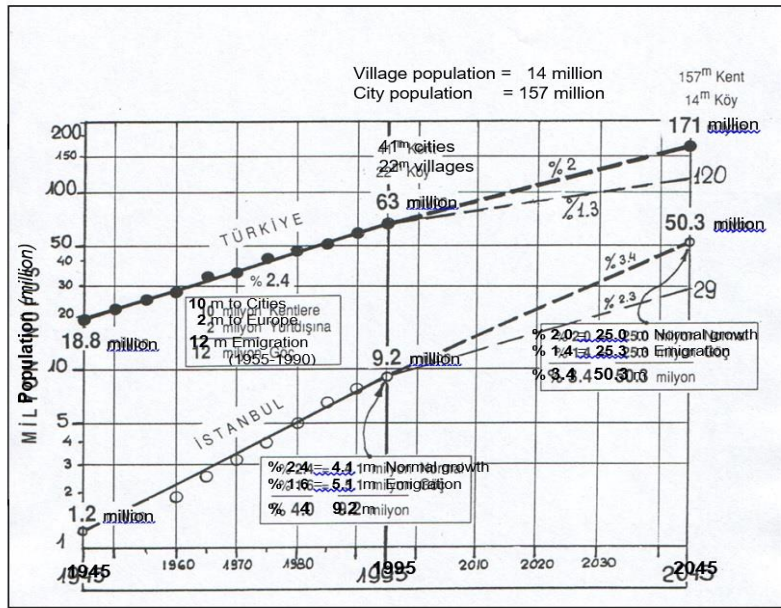

Figure 1. Expansion of Population by emigration

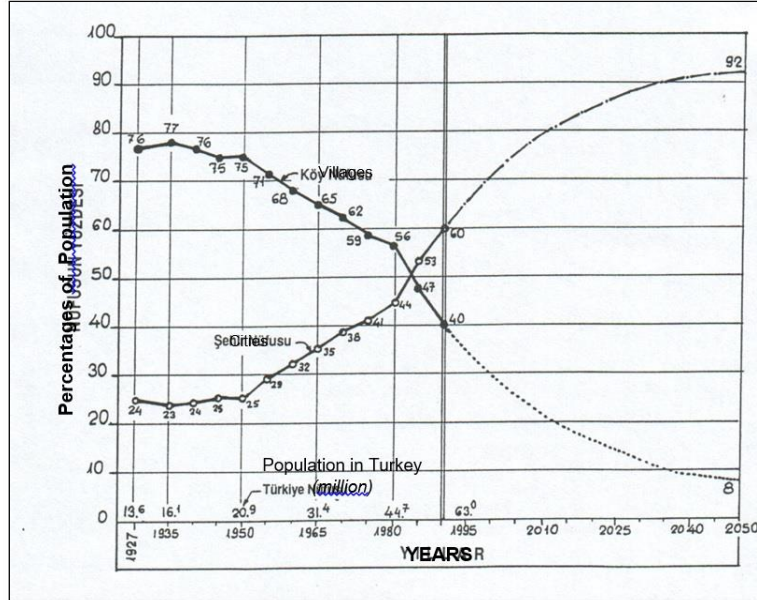

Figure 2. Interchange of City and Village populations (1927-1950)

ÖĞRENCİLERİN MANEVİ EĞİTİMİNİN PEDAGOJİK TEŞHİSİ

PEDAGOGICAL DIAGNOSIS OF STUDENTS SPIRITUAL EDUCATION

*Fuat BAKIŞLI**

Özet

Makalede öğrencilerin manevi eğitimin pedagojik teşhisi yapılmaya çalışılmıştır. Teşhis için makalede belirlenmiş metotlar kullanılmıştır. Bu metotları Rusya Eğitim Akademisi'nin Aile ve Terbiye Araştırma Enstitüsü'nün manevi-etik kültür eğitimi laboratuvarı çalışanları uygulamıştır: 1. Manevi kendini değerlendirme ile ilgili teşhis, 2. Davranış etiğinin teşhisi, 3. Hayati değerlere münasebetin teşhisi, 4. Manevi motivasyonun teşhisi. Araştırma sırasında öğrencilerin moral eğitim seviyesini öğrenirken davranış etiğinin teşhisi, moral motivasyonun teşhisi, hayati değerlere münasebetin teşhisi metotlarının imkânlarından yararlanmıştır. Bu amaçla onlara çeşitli sorularla başvuru yapılmıştır. Manevi kendini değerlendirme ile ilgili teşhiste puanlar aşağıdaki şekilde belirlenmiştir. 34'ten 40 birime kadar - manevi kendini değerlendirme yüksek seviyesi sayılır. 24'ten 33 birime kadar - manevi kendini değerlendirme orta seviyesi sayılır. 16'dan 23 birime kadar - manevi kendini değerlendirme ortadan aşağı seviyesi sayılır. 10'dan 15 birime kadar - manevi kendini değerlendirme düşük seviyesi sayılır.

Anahtar Kelimeler: teşhis, pedagojik teşhis, eğitim, manevi eğitim, manevi eğitimin teşhisi

Abstract

In the article, the pedagogic diagnostic of the moral education of the students is done. For the diagnostic, the methods determined in the article were used. These methods were applied by the laboratory assistants of moral-ethic culture education laboratory of Family and Nurture Research Institute of Russian

* Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Problemleri Enstitüsü, Doktora Öğrencisi E-mail: fbakisli@hotmail.com

Academy of Education. 1- Diagnosis of morally self-evaluation. 2- Diagnosis of behavior morals. 3- Diagnosis of the relationship with survival values. 4- Diagnosis of moral motivation. During the study, the opportunities of diagnosis of behavior morals, diagnosis of moral motivation, diagnosis of relationship with survival values methods were utilized while determining the moral education levels of the students. For this purpose, they were asked various questions. Scores related to diagnosis of morally self-evaluation were determined as below. From 34 to 40 is accepted to be high levels of morally self-evaluation. From 24 to 33 is accepted to be medium levels of morally self-evaluation. From 16-23 is accepted to be below medium levels of morally self-evaluation. From 10 to 15 is accepted to be low levels of morally self-evaluation.

Keywords: diagnostics, pedagogical diagnostics, upbringing, moral upbringing diagnostics

Giriş

Ailenin, okulun ve kamuoyunun esas görevi büyüyen nesli bilimle donatmak, ülkenin onurlu vatandaşlarını yetiştirmektir. Demek ki sadece bilgi verme ve bakış açısı oluşturmak şimdilik yeterli değildir. Genç neslin eğitilmiş olması göz önünde bulundurulması gereken en önemli konudur.

Eğitimin türleri arasında kendi görevlerinin genişliğine göre manevi eğitim özel bir yere sahiptir. Eğitimin birçok içeriği, hatta bir zamanlar manevi eğitimin bileşeni olup, sonradan bağımsız eğitim alanına dönüşmüştür. Buna kanun eğitimi, çevresel eğitim, ekonomik eğitimi vb. örnek verebiliriz. Fakat tüm bunların yanında yine de manevi eğitim kapsamına göre önde durur, onun karşısında görevler daha geniştir. Vatana sadakat, sevgi, büyüğe saygı, arkadaşlık ve dostluk ilişkileri, dürüstlük, alçak gönüllülük, yiğitlik, cesurluk, kahramanlık, hümanizm, adalet, ulusal ve kişisel şeref ve onuru gibi ilkeler öğretilmesi gerekmektedir (Abbasov, 2014: 50).

Yeni pedagojik düşünce ortamında yüksek maneviyatlı nesil yetiştirmeliyiz. Bu nedenle çocuklar arasında eğitim işleri yapan kişiler yüksek sonuçlara ulaşmak için öncelikle moral eğitimin seviyesinden haberdar olmalı, eğitim işinde yol verilen hataları belirleyip onların giderilmesine çalışmalıdır. Eğitim yönetim teorisinin önemli düşüncelerinden yararlanmak demektir.

Bu görevlerin yerine getirilmesini eğitim görenlerin eğitim dâhil manevi eğitimin teşhisi sağlayabilir. Öğretmenin bu doğrultuda yaratıcı etkinlik göstermesi için, pedagojik ustalığa, teorik ve pratik hazırlığa sahip olmalı, eğitim işinin metoduna, yeni pedagojik teknolojilere sahip olmalı, kendi emeğini analiz etmeyi ve değerlendirmeyi bilmelidir (Aliyev, 2014: 75).

Genel eğitim okullarında öğrenciler arasında manevi eğitime, manevi eğitimin içeriği (vatanseverlik eğitimi, büyüğe saygı eğitimi, arkadaşlık ve dostluk eğitimi, şeref ve haysiyet eğitimi vb.) üzerinde çalışmalar yapılmasına rağmen, bazı durumlarda, bu işin teşhisi ya yapılmıyor ya da bu alanda önlemler yüzeysel niteliktedir. Unutmamak gerekir ki teşhis izleme ve değerlendirme işin temelinde yapılmalıdır (Əliyev, Əhəmədov, 2004: 49).

Okul yöneticileri, fen öğretmeni, sınıf yöneticileri, gençlik organizasyonunun temsilcisi, kütüphaneci, sınıftan hariç ve okuldan kenar terbiye işleri yardımcısı, çocuklar birliği rehberi eğitim sürecinde öğrencilerin eğitimden sonraki boş zamanlarında onların manevi eğitimiyle meşgul olduklarını bildiriyorlar. Hatta bunu teyit eden ilgili belgeleri de gösteriyorlar. Fakat belli oluyor ki, tüm görülmüş işlerden sonra eğitim görenlerin manevi eğitimin seviyesi aşağıdır. Bu alanda gelişmenin dinamikleri izlenilmiyor. Aslında, büyüyen neslin manevi terbiye ile ilgili yapılan çalışmaların seviyesini bilmeden, sonucunu değerlendirmeden amaçları yerine getirmek zordur. Manevi terbiye sürecinin değerlendirilmesi temelinde mutlaka gerekli düzeyde geliştirilen metotlar durmalıdır. Aksi takdirde pratik çalışmanın gerçekleştirilmesi zorluklarla eşlik edilecektir (Abbasov, 2014: 36).

"Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitimin gelişmesi için devlet Stratejisi" kimliğin kapsamlı ve uyumlu geliştirilmesi amacıyla eğitim kurumlarının ve tesislerinin önünde son derece önemli görevler koyar. Aynı görevlerden biri ve en önemlisi eğitim işlerini bu günümüzün talepleri temelinde kurmaktan ibarettir (Əliyev 2006: 56).

Yeni pedagojik düşünce ortamında eğitim sürecinin, özellikle onun önemli bir parçası olan manevi eğitim işinin bitkin metotlarının hazırlanmasına ihtiyaç vardır. Aynı metotlar öğretmenin etkinliğinin olumlu ve kusurlu taraflarını açık şekilde ona gösterebilir bilmeli, bu işin daha verimli ve zayıf yanlarını, eğitim görenlerin etkisinin kalitesini açmalıdır (<http://hello.rusedu.net/post/2326/24506>).

Şahsın manevi teşekkülünün sorumlu dönemi küçük okul yaşına düşüyor. I-IV sınıfları manevi bilincin, manevi duyguların ve manevi davranışın temelleridir. Bu dönem manevi eğitim sürecinin amaçlı şekilde pedagojik idare olunmasının başlangıç dönemi olarak kabul edilir. İlköğretim

sınıflarında bu sürecin teorik ve pratik teşhis edilmesi odak noktasında olmalıdır. Bazı durumlarda sınıf öğretmenleri manevi eğitim sürecinin teşhis için gerekli izahat çalışmalarına ihtiyaç duyarlar (Eminli, 2009: 62).

Manevi keyfiyetlerin geliştirilmesi ve teşhis için çalışma V-IX sınıfları, daha sonra X-XI sınıflarda sürdürülmelidir. Manevi eğitim üzerine yapılan çalışmaların verimliliğine ulaşmak için eğitim görenleri ilginç, içerikli, eğitici, terbiyelendirici ve geliştirici tedbirlerle kapsamak gerekir (Eminli, 2005: 90).

Manevi eğitim üzere işle meşgul olup bu işin metodunu bilmemek aktivitenin bilinçli ve amaçlı gerçekleştirildiğini zan altında bırakıyor. Böyle anlaşılıyor ki, öğretmen bu işleri ona göre görüyor ki, bunu ondan talep ediyorlar yahut bu bir pedagojik meslek sahibi, sınıf başkanı olarak onun görevine içerir. Demek ki o, somut sonuç almayı amaç sayarak, zaman ve güç sarf etmiştir. Pedagojik kaynaklarda belirtildiği gibi, "teşhis teşhisin belirlenmesi üzere faaliyet veya bu faaliyetin gerçekleştirilmesinin yöntemleri hakkında ilimdir". Öğrencilerin manevi eğitimin teşhisini birkaç metotlar arasında gerçekleştirmek mümkündür (Eminli, 2008: 72).

Rusya Eğitim Akademisi'nin Aile ve Terbiye Araştırma Enstitüsü'nün manevi-etik kültür eğitimi laboratuvarı çalışanları böyle bir teşhisi yapmak için aşağıdaki 4 metot önermişlerdir:

Birinci metot: Manevi kendini değerlendirme teşhisi

Talimatlar: Öğretmen aşağıdaki sözlerle öğrencilere hitap ediyor: "Şimdi ben size 10 kelamı iletıyorum. Onların her birine dikkatlice dinleyin. Eğer kelamla tam razıysanız, cevabınızı 4 puanla değerlendirin; eğer az razıysanız, cevabınızı 3 puanla değerlendirin. Eğer biraz razıysanız - cevabınızı 2 puan; tamamen razı değilseniz - 1 puanla değerlendirin. Aynı sorunun numarası karşısında benim size okuduğum kelama verdiğiniz puanı yazın.

Örnek:

1. -3
2. -4 vb.

Soruların metni:

1. Ben, genellikle yaşlılarımla ve büyüklerle iyi oluyorum.
2. Sınıf arkadaşım zora düştüğünde ona yardım etmeliyim.
3. Bana öyle geliyor ki, bazı yaşlı adamlara sohbette sabırlı olmak gerekli değil.
4. Hoşuma gitmeyen insana hakaret etmek, muhtemelen, kabahat değil.

5.Bana göre, kibar olmak insanlar arasında kendimi iyi hissetmekte bana yardım eder.

6. Bana denilen haksız eleştiriye göre kötü söz söyleye bilirim.

7. Eğer sınıfta biri benimle dalga geçiyorsa, ben de o kişiyle dalga geçebilirim.

8. İnsanlara mutlu etmek beni sevindiriyor.

9. Bence, olumsuz hareketlerine göre insanları affetmeyi başarmak gerekir.

10. Düşündüm ki, başka insanlar haklı olmadıkları zamanlarda da onları anlamak gerekir.

Sonuçların geliştirilip hazırlanması:

3, 4, 6, 7 numaraları (olumsuz yanıtları) aşağıdaki şekilde gözden geçirilir:

4 puanla değerlendirilen cevaba 1;

3 puanla değerlendirilen cevaba 2;

2 puanla değerlendirilen cevaba 3;

1 puanla değerlendirilen cevaba 4 yazılır.

Diğer cevaplarda birimlerin sayısı puanlara uygun şekilde belirlenir.

Örneğin, 4 puan - 4; 3 puan - 3 vb.

Sonuçların yorumlanması (açıklanması):

34'ten 40 birime kadar - manevi kendini değerlendirme yüksek seviyesi sayılır.

24'ten 33 birime kadar - manevi kendini değerlendirme orta seviyesi sayılır.

16'dan 23 birime kadar - manevi kendini değerlendirme ortadan aşağı seviyesi sayılır.

10'dan 15 birime kadar - manevi kendini değerlendirme düşük seviyesi sayılır(<http://festival.1september.ru/articles/602624/>).

İkinci metot: Davranış etiğinin teşhisi

Talimatlar: Öğretmen çocuklara ilan ediyor: "Ben size beş tamamlanmamış cümle okuyacağım. Düşünüp bu cümlelerin her birini tamamlayın. Cümlenin ilk kısmını aktarmak gerekmez".

Metin:

1. Ben çocuklardan birini zor durumda görürsem, o zaman ben ...

2. Kim benimle dalga geçerse, o zaman ben ...

3. Eğer oyuna katılmak istersem, o zaman ben ...

4. Benim sözümü her zaman kesiyorlarsa, o zaman ben ...

5. Sınıf arkadaşlarımla iletişime başlamak istemezsem, o zaman ben

...

Tefsir (yorum):

Birinci tamamlama - ihmal, saldırgan, hafif bir tutum ortaya çıkarsa, bu, olumsuz sonuç demektir. Yardım, haline üzülme gibi ifadeler kullanılırsa, olumlu sonuç alınmış olur.

İkinci tamamlama: Negatif sonuç: saldırgan, psikolojik baskının çeşitli yöntemleri. Olumlu sonuç: tepkinin mevcut olmaması, durumdan çıkış; kabalık etmeden, saldırgan gözetmeksizin kendi hislerini, görüşlerini söylemek.

Üçüncü tamamlama: Negatif sonuç: baskı, saldırgan, kurnazlık. Olumlu sonuç: örnek davranış, eşit ilişkilere yönelme, açık pozisyon.

Dördüncü tamamlama: Negatif sonuç: her türlü tepkinin mevcut olmaması, saldırgan, sinirlilik, tehdit, baskı. Olumlu sonuç: saldırgan ve kabalık olmadan kendi isteğini, görüşlerini, hislerini, tutumunu eklemektir.

Beşinci tamamlama: Negatif sonuç: kabalık, edep dışı. Olumlu sonuç: kendi arzusunu nezaketle, içten, açıkça bildirmektir(Aлександрова, 2002: 273)

130

Üçüncü metot: Hayati değerlere bakışının teşhisi

Talimatlar:

"Tahmin edin ki, sizin elinizde sihirli değnek ve on arzu listeniz var ve onlardan sadece beşini seçebilirsiniz". Öğretmen listeyi önceden yazı tahtasına asarak öğrencilerin seçmesini ister.

Arzuların listesi:

1. Sevilen insan olmak
2. Zengin olmak
3. En modern bilgisayarı olmak
4. Sadık dostu olmak
5. Benim için sağlıklı ebeveynimin olması önemlidir
6. Birçok insana yardım etme imkânına sahip olmak
7. Emir vermek için çok hizmetçisinin olması
8. İyi kalbe sahip olmak
9. Başka insanları anlamak ve onlara yardım etmek
10. Başkalarında hiç zaman olmayan bir şeye sahip olmak

Tefsir (yorum):

- * Olumsuz yanıtların numaraları: 2, 3, 6, 7, 10
- * Beş olumlu cevap - yüksek düzey
- * 4'üncü ve 3'üncüye orta seviye

* 2'inciye orta düzeyden düşük

* 0'dan 1'inciye düşük seviye(Ингенкамп, 1991: 209)

Dördüncü metot: Manevi motivasyonun teşhisi

Talimatlar: "Ben size dördüncü soruyu okuyorum. Onlardan sadece bir cevabı seçmelisiniz ".

Sorular:

1. Eğer kimse ağlarsa, o zaman ben ...

1.1. Çalışırım ona yardım edeyim.

1.2. Neyin baş verebileceği konusunda düşünüyorum.

1.3. Fikir vermiyorum.

2. Arkadaşımınla tenis oynuyorum. 6-7 yaşlarında bir oğlan bize yaklaşıyor ve diyor ki, onun böyle bir oyunu yok.

2.1. Ona derdim ki, o, el çeksin.

2.2. Derdim ki, ona yardım edemem.

2.3. Derim ki, ebeveynlerinden rica öyle onun için bile oyun alsın.

2.4. Söz veriyorum ki, gelip benim arkadaşımınla oynayabilirsin.

3. Kampanya oyununda kaybettiğime göre kimse üzgün olmuşsa.

3.1. Fikir vermem.

3.2. Derim ki, o, iradesizdir.

3.3. Anlatırım ki, korkunç bir şey yok.

3.4. Bu oyunu daha iyi öğrenmek için ne gerektiğini söylerim.

4. Sınıf arkadaşın sana darılmış. Sen:

4.1. Onun hisleri konusunda, bu durumda ne yapabileceğim konusunda düşünürüm.

4.2. Ben de darılırım.

4.3. Onun haklı olmadığını ispat ederim

Sonuçların gözden geçirilmesi:

Olumlu yanıtların anahtarı: 1-a, 2-g, 3-v, 4-a

Sonra öğretmen öğrencilerden alınan olumlu yanıtların toplamını hesaplar.

* 4 puan - yüksek düzey.

* 2, 3 puan - orta seviye.

* 0, 1 puan - düşük seviye.

Sonuç

Araştırma sırasında biz öğrencilerin moral eğitim seviyesini öğrenirken manevi yönden kendini değerlendirme teşhisini yapmış oluyoruz. Manevi yönden kendini değerlendirme teşhisi ile birlikte davranış etiğinin

teşhisi, moral motivasyonun teşhisi, hayati dəğərlərə münasebet teşhisi metotlarından yararlandık.

Conclusion

During the research, we made the diagnosis of self-assessment of spiritual direction while learning the moral education level of students. With the spiritual aspects of self-evaluation, we take advantage of the diagnosis of ethical behavior, diagnosis of moral motivation and the relation to vital diagnostic value.

Kaynakça

1. A.N. Abbasov. Pedagoji: Derslik. Bakü: Mütərcim, 2014.
2. İlham Əliyev: Mən istənilən səviyyədə istənilən mübarizəyə hazırım. Bakı: Azərbaycan, 2001.
3. Akif Nurağa oğlu Abbasov. Pedaqogika: Dərslik. Bakı: Mütərcim, 2014.
4. Диагностика нравственной воспитанности (5-7 классы) <http://hello.rusedu.net/post/2326/24506>
5. Tovuz Bəxtiyar qızı Eminli. Ümumtəhsil məktəblərində pedaqoji diaqnostika. Bakı: Mütərcim, 2009.
6. Tovuz Bəxtiyar qızı Eminli. Pedaqoji diaqnostika. Bakı: Mütərcim, 2008.
7. Tovuz Bəxtiyar qızı Eminli. Pedaqoji prosesdə şagirdlərin imkanlarının diaqnostikası // Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri. 2005, № 5
8. Pedaqoji diaqnostika. P.V. Əliyev, H.H. Əhəmədovun “Təhsil müəssisələrində tərbiyə işinin təşkili” kitabında. Bakı: Təhsil, 2004.
9. Ramiz İbrahim oğlu Əliyev. Tərbiyə psixologiyası. Bakı: Nurlan, 2006.
10. Кондратьева Наталья Валентиновна. Педагогическая диагностика в работе классного руководителя <http://festival.1september.ru/articles/602624/>
11. Л.Ю. Александрова, Педагогическая диагностика в системе совершенствования профессиональной деятельности учителя начальных классов: дис. ... канд.пед.наук. Чебоксары, 2002, 273 с. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика. Москва: Педагогика, 1991.

**KEMALETTİN KAMU’NUN ESERLERİNDE HALK KÜLTÜRÜ
ÖGELERİ -FOLKLORİK ÖGELER-**

***FOLK CULTURE COMPONENTS IN KEMALETTİN KAMU’S POEMS
-FOLKLORIC ELEMENTS-***

*Bilal TEKİN**

Özet

Çocukluk ve gençlik dönemini Anadolu’nun birçok farklı bölgesinde geçirmiş, Milli Mücadele Dönemi’ne yakından tanıklık etmiş Kemalettin Kamu, her yazar ve şair gibi yaşadığı dönem ve toplumdan etkilenmiştir. Kendini toplum yaşamından hiçbir şekilde soyutlamayan, halkı halka anlatmayı kendine borç bilen Kamu, yazı ve şiirlerinde kendi köylüsünü halkın diliyle anlatmayı tercih etmiştir. Kendisini “Ana Vatan Şairi” olarak görenlere, “Gurbet Şairi” diye niteleyenlere bu şekilde yazmayı bir görev telakki etmiştir. Halkın içinden çıkan Kemalettin Kamu’nun yazı ve şiirlerindeki atalar sözü, deyimler ve halka ait deyişleri belirleme amaçlı yapılan bu çalışmada; Kamu’nun ölümünden sonra derlenen şiirlerinden oluşturulan “Hayatı, Şahsiyeti ve Şiirleri” isimli şiir kitabındaki folklorik öğeler ele alınmıştır. Şairin şiirlerindeki deyimler, atasözleri ve halka mal olmuş söylemler ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Kemalettin Kamu’nun halk söyleyişlerini kullanmada ve şiirlerine aktarmada oldukça başarılı olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kemalettin Kamu, folklorik öğeler, deyimler, atasözleri

Abstract

Kemalettin Kamu who had spent his childhood and youth in different parts of Anatolia and bear witness to national struggle period was impressed by the period and society in which he lived like every writer and poet. Kamu who had never isolated himself

* Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/Türkçe Eğitimi ABD., Yüksek Lisans Öğrencisi/ bilal_tekin_1990@hotmail.com

from community life and applied himself to telling the public to the people preferred to tell his villagers with the public language in his poems and writings. To the people who saw him as "the old country poet" or described him as "homesick poet", he took as his duty to write in this way. In this study which aims to determine proverbs, idioms and public speeches that are in Kemalettin Kamu's poems, folkloric elements that are in the book which is called "His life, personality and poems" which was compiled after his death are handled. Proverbs, idioms and public speeches in the poet's works are studied under different titles. It is revealed that Kemalettin Kamu is so successful at using public speeches and transferring them into his poems.

Key Words: Kemalettin Kamu, folkloric elements, idioms, proverbs

1. Giriş

Türk Edebiyatında önemli bir yeri olan ve özellikle Bingöl Çobanları isimli şiiriyle pastoral şiir türündeki en güzel örneklerden birini edebiyatımıza kazandıran Kemalettin Kamu, diğer türdeki yazı ve şiirleriyle de çok önemli bir sanatçıdır.

Kemalettin Kamu, halktan biri olarak yaşamış ve şiirlerinde de halkı, halkın diliyle anlatmıştır. O, süslü ve derin anlamı olan cümleler kurmak yerine Anadolu'nun sorunlarını anlatmaya, memleketinin kültürünü tanıtmaya çalışmıştır.

Gurbet Şairi, Anavatan Şairi gibi unvanlarla tanınan Kemalettin Kamu'nun, eserinde yer alan şiirler, folklorik öğeleri barındırma özellikleri yönünden ele alınmış; şiirlerde yer alan öğeler, atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri olarak üç başlık altında incelenmiştir.

Atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri; şairler tarafından duygu ve düşüncelerin daha açık ve rahat açıklanmasına, az sözle çok şey anlatılmasına ve sanatsal söyleyişe imkan vermesi nedeniyle edebiyatımızın her döneminde ve her alanında bolca kullanılmıştır. Bu kullanımın yoğunluğu edebî türe, zamana ve edebî anlayışa göre farklılık gösterir. Özellikle manzum şekillerdeki kullanımı, şairler tarafından daha fazla rağbet görmüştür (Kaplan, 2009).

"Nesilden nesile aktarılması gereken halk kültürüne ait motifleri barındırmakla ortak kültür birliğinin temini noktasında önemli işlevler yüklenen edebî ürünler, bünyesindeki sözlü kültür öğeleriyle kendi kalıcılığını

da pekiştirmiş olmaktadır. Bu böyle olmalıdır ki edebiyatımızın her döneminde, Ahmet Mithat Efendi, Ömer Seyfettin, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Tarık Buğra, Yaşar Kemal, Kemal Tahir gibi daha birçok sanatçı, şair ve yazar, halk kültürünün hemen her ögesiyle eserini irtibatlandırma çabası içerisinde olmuştur.” (Yılmaz, 2012: 164). Yazar veya şairlerin aktarımlar yaparken veya duygu dünyasına ait bir unsuru işlerken halk öğelerinden yararlanma nedeni de budur. Aslında her şair veya yazarın; Bedri Rahmi'nin “Türküler Dolusu” şiirinde dediği gibi; köy, türkü, gelenek v.s. unsurlara derinden bağlı ve onlardan beslenmek durumunda olduğunu söyleyebiliriz. Zira her şairin etkilendiği, yaşadığı bir geçmiş ve bu geçmişe bağlı olarak da bir kültürel kaynağı vardır.

Kemalettin Kamu, hem yaşamında hem de eserlerinde kendi toplumunu, kendi halkını işlemeye çalışmış, içinde yaşadığı toplumu en ileri seviyelere taşıma gayretinde olmuştur. Şair, karış karış gezdiği ve gezdiği her yerden arı misali çiçek tanıdığı Anadolu'da hem kendini hem de halkı tanıma şansı yakalamıştır. İçinde yaşadığımız toplum veya üyesi olduğumuz halk, basit insan yığını değildir. Halk, bir toplum içinde, ortak gelenek, görenek, davranış ve uygulamalardan oluşan bir kültürel düzende yaşayan insan topluluğudur. Yüzyıllar boyunca halk kavramı farklı anlamlara gelebilecek şekilde kullanılmıştır (Doğan, 2012: 874). Halk, bir insan grubu olmaktan öte bir kültür taşıyıcısıdır. Sözü edilen kültür; oyunuyla, müziğiyle, gelenek ve göreneğiyle toplumun tüm kesimlerinde var olan ortak yaşantıdır.(Yardımcı,2009: 1)

Halk Kültürünü, bir milletin asli karakterini teşkil eden unsurlar olarak gören Şen'in (1995) yanı sıra, Ekici (2000) de başlangıçtan itibaren oluşturulan ve sürekli geliştirilen; gelenek, görenek, inanç anlayışını devam ettiren veya devam ettirmeye çalışan grupların kültürel zenginlikleri olarak tanımlamıştır. Gelenek ve göreneklerden beslenen, inanç ve tecrübeye dayanan yapı olarak ifade edilen halk kültürünü inceleme konusu olarak belirleyen, birçok farklı kültüre ait unsurları inceleyen yapı olarak tanımlanabilecek halk bilimini, Boratav(1999), birçok bilimlerin kavşak yerinde bulunan ya da onlarla birçok konuları ortaklaşa paylaşan bir bilim olarak tanımlarken, Örnek (2000) de, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan bir bilim olarak açıklamıştır.

2. Amaç

Kemalettin Kamu'ya ait şiir kitabı incelemesinde, Kamu'nun eserlerinde kullandığı atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri yani halka ait unsurları belirlemek ve bu kullanımları yapılan literatür taraması neticesine göre sınıflandırmak amaçlanmıştır.

3. Yöntem

Bu çalışma, Kemalettin Kamu'ya ait şiir kitabında yer alan unsurları ortaya koyma amacı taşıdığı için araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Kemalettin Kamu'nun şiirlerindeki atasözlerini, deyimleri ve halk söyleyişlerini belirleme amaçlı yapılan bu çalışmada; ilk olarak atasözleri, deyimler ve halk söyleyişlerinin literatür taraması yapılmış, buna göre ortaya çıkan tanımlamalar sonrasında folklorik öğeler belirlenmiştir.

3.1. Kemalettin Kamu'nun Şiirlerindeki Atasözlerinin İncelenmesi

Atasözleri, "Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce veya öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış şekilleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözlerdir." diyen Aksoy'un (2013) tanımlaması ışığında, tecrübeler dayanan ve bu tecrübeyi yaşamamış kişilere bir ders verme amacı taşıyan özlü sözler olarak ifade edilebilir. Atasözleri ve deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Bu nedenle atasözü ve deyimün bünyesinde bulunan herhangi bir kelime çıkarılamaz veya o kelimenin yerine başka bir kelime kullanılamaz. Ayrıca atasözleri ve deyimlerde yer alan kelimelerin çoğunun, gerçek anlamından farklı bir anlamı vardır. Bu ortak özelliklerine rağmen, deyim ve atasözlerinin birbirlerinden ayrılan yönleri de vardır (İçel, 2009: 205).

Ders verme, tecrübeleri aktarma, kişileri bazı hususlarda bilgilendirme amacı taşıyan atasözlerinin Kemalettin Kamu'ya ait şiirlerde kullanımını aşağıda incelenmiştir:

Her insan doğarken ağlar: Bir bebek anne karnından çıkarıldığı vakit nefes borusu oksijene ilk kez maruz kaldığı için boğazda bir yanma oluşur ve bebek bu sebepten ağlar. Bu atasözü de insanların muhakkak sıkıntılı durumlarla karşılaşacağı ve hüznülenebileceğini ifade etmektedir.

Sevgilim her insan doğarken ağlar,
Çiçeklerle açar sularla çağlar,
Rehgüzârı olur bahçeler, bağlar,
Nihayet isimsiz bir mezar olur. (İrşâd, s.81)

Ne duyan var ne gülen: İçinde bulunulan durumun çok sıkıntılı olduğunu ve hiçbir yakarışın çare olmayacağını bildiren bir atasözüdür.

Sağır bir salonun aynalarında
Arama gözlerini.
Düşün ki ne duyacak var sözlerini,
Ne gülecek bir hayal engin bakışlarına. (Tek Adam, s.99)

Saadet mal olsa satın almaz: Mutluluğu elde etmek çok önemli olduğu halde bazı insanların bunun için uğraşmamasını anlatmaktadır.

Bekâ menbâından içerken atın,
Yüzüne bakmadın âb-ı hayatın
Saadet mal olsa almazdın satın
Acıma beyhûde tahtına yiğit ! (Ferâgât, s.84)

3.2. Kemalettin Kamu'nun Şiirlerindeki Deyimlerin İncelenmesi

137

Deyimler, genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan, kalıplaşmış söz öbekleridir. Yazılı ve sözlü anlatımda ifadeye güç katmak, etkiyi artırmak gibi temel işlevleri olan deyimler, çağrışımların zenginliğini de içerisinde barındırmaktadır, diyor Yılmaz'ın (2012: 166) yanı sıra; Aksoy (2013) da deyimleri, çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları olarak tanımlamaktadır.

Deyimler aslında, tek başına halk şiiri ögesi değildir. Fakat halk şairlerinin, şiirlerini daha etkili ve samimi kılmak adına, konuşma dilinde oldukça yoğun olarak kullanılan deyimlerden yararlandıkları bilinmektedir (Yılmaz, 2012: 166). Bu tanımlamalar ışığında Kemalettin Kamu'nun şiirlerinde yer alan kalıplaşmış söz öbekleri, deyimler, incelenmiştir.

(saçlara)Ak düş-: Saçı ağarmaya başlamak, yaşlanmak

Başıma ak düştü geçen baharla
Kalbim kafam gibi örtülü karla (Seneler, s.85)

Bilal TEKİN

Seyahat Bilimleri Enstitüsü Dergisi

Aşınâ ol-: Bir şeyi daha önceden tanıyor olmak
Daha deniz görmemiş bir çoban çocuğuyum,
Bu dağların eskiden aşınasıdır soyum. (Bingöl Çobanları, s.90)

Bağrına bas-: Birini aşırı derecede sahiplenmek

Gün biter, sürü yatar ve sararan bir ayla,
Çoban hicranlarını basar bağrına yayla. (Bingöl Çobanları, s.90)

Bağrı yan-(yak-): Üzüntü çekmek ya da birinin üzülmeye neden olmak

Yakıyor bağrımı hasretin gülüm
Koymuyor gelmeğe yaralı gönlüm (Memiş' den Güllüye, s.69)

Baş başa ol-: Biriyle yalnız kalmak

Bugün baş başaydık elemelerle,
Düştük en samimi heyecanlara, (Sevgili İzmir'e, s.114)

138

Baş eğ-: Birinin üstünlüğüne rıza göstermek

Ben de baş eğcektim sultanlık hevesine,
Gönlümden daha geniş bir iklim bulabilsem. (Sen Benim Olmazsın, s.107)

(Birini) Baştan çıkar-: Kötü yola sürüklemek, doğru yoldan saptırmak

O gün yüz karası konu meydana,
Çıkarmış kızını efeler başdan.(Onbaşı Taştan, s.71)

Bekçilik yap-: Bir şeyi ya da yeri korumaya çalışmak

Bekçileri gibiyiz ebenced buraların,
Bu tenha derelerin, bu vahşi kayaların (Bingöl Çobanları, s.90)

Beşik bekle-: Bir çocuğun büyüyene kadar annesi tarafından uyutulması,
annenin onun için kendi uykusundan vazgeçmesi anlamında kullanılır.

Ey genç gecelerinde
Beşiğimi bekleyen ! (İzmir Yollarından Son Mektup, s.61)

Birine vurul-: Gördüğü birinden çok etkilenmek

Vuruldum nesine bilmem ki nasıl?

Üç yıl tapındım da ona muttasıl, (Havada Esen, 87)

Birini avut-: Bir kimsenin acısını veya sıkıntısını yatıştırmak, teselli etmek, oyalamak

Durmak istemezken gönül pasında

Yine siz avutun onu yasında (Seneler, s.85)

Boynu bükük ol-: Acındırıcı, çaresiz durumda olan, her durumu kabul etmek zorunda olan

Boynu bükük yuvaları

Sen Himaye et Yarabbi! (Türk'ün Duası, s.59)

Boyun eğ-: Başkasının hükmünü, gücünü kabul etmek

Bir çoban parçasısın, olmasan bile koyun,

Daima eğeceksin başkalarına boyun (Bingöl Çobanları, s.90)

(Birinin yerine) Can ver-: Aşırı bağlılık duyulan kişiler için hayatından vazgeçme

Odamda iki kardeş

Bakıyor birbirine

Birisi can veriyor

O birinin yerine (Zaman İçinde, s.104)

Çare ol-: Birinin sıkıntısını ortadan kaldırmak

Gezerdi ülkede bir Hızır gibi

Em olup derdine çaresizlerin (Ata' ya ağıt, s.92)

(Birine bir şeyi) Çok gör-: Esirgemek, bir kimseyi o şeye değer görmemek

Bilal TEKİN

Beliren bir emeli,
Çok görme bana sakın! (İzmir Yollarından Son Mektup, s.60)

Seyahat Bilimlerin Estetikleri

Derdinden eri-: Üzölmek, aşırı dertlenmek

Kimi benim gibi erir derdinden,
Kimi senin gibi bahtiyar olur ! (İrşâd, s.81)

Dile gel-: Normalde konuşma gücü, yeteneği olmayanların dillenmesi,
konuşmaya başlaması

Yıllarca gurbette çektiđi çile,
Canlanır yeniden gelerek dile. (Siperde Akşam, s.66)

Dişini sök-: (birini) Kötölük yapamayacak duruma getirmek

140 Yunanı denize döker bu ordu,
Dişini çabucak söker bu ordu, (Memiş'den Güllüye, s.70)

Esir ol-: Birine veya bir olaya aşırı derecede bağlanmak, kendini alamamak

Büyüyüp kadrime bilene kadar
Olurdum esiri her hevesinin ! (Havada Esen, 87)

Her yanı matem sar- : Hüzün ve kederin insanları derinden etkilediği, genel olarak ölüm anıldığında kullanılan deyimdir.

Sarmış matem boraları,
Saz benizli ovaları (Türk'ün Duası, s.59)

Gama bürün-: İnsanların başa gelen olaylar sebebiyle aşırı kederli, üzüntülü olması

Yolum yaklaşıyor artık yuvama,
Gördüm her tarafı bürünmüş gama. (Yurda Dönüş, s.67)

Gönle gir (gömül)-: İnsanların kalbinde ebedi bir yer edinmek

Düne kadar en âkur ölümlere güldünüz

63)

Bugün bütün milletin gönlüne gömüldünüz! (İstiklal Ordusu şehitlerine, s.

Gönlün yasını dindir-: İnsanların başına gelen kötü olayları unutturmaya çalışmak

Anneler dindiriniz gönlünüzün yasını,
Düşman kanyla sildik palamızın pasını (Zafer, s.64)

Gözü ol-: Bir şeyi ele geçirme isteği besleme

Sarıda gözü var Uzunyayla'nın
Beyaz Erzurum'un karları gibi ! (Gurbette Renkler, s.78)

İçini kemir-: Bir şeyin zarar görmesine içerden sebep olan

Bayram et sevgili yurt,
Mahvoldu ebediyen
Dışına benim diyen,
İçini kemiren kurt (Büyük Gün, s.110)

İçi yan-: Bir insanın büyük bir acı nedeniyle çok fazla üzülmesi

Anne için yanacak,
Mektubum okunurken (İzmir Yollarından Son Mektup, s.60)

(Birine)Kanat ger-: Birini koruma altına almak, himaye etmek

Derim ki Allah'ım ger kanadını,
Ermesin bir ziyan yurda sevgilim (Memiş'den Güllüye, s.69)

Köprü ol-: Bağlantıyı sağlayan durumda olmak

Odamda iki kardeş:
Biri dün, biri yarın...
Ve ben aralarında
Bir köprüyüm onların! (Zaman İçinde, s.105)

Bilal TEKİN

el-Belânela Enstîtüsünü Değışir

Meftûn ol-: Bir şeye aşırı derecede bağlanmak, çok sevmek

İnan bu mateme, bu göz yaşına,
Ezelden meftûnuz hilal kaşına, (Sevgili İzmir'e, s.114)

Murada er-: İstedigine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek

Ben ermeden murada
Ecel kırdı kolumu (İzmir Yollarından Son Mektup, s.61)

Saçını (başını) yol-: Bir insanın yapılan yanlışlar nedeniyle üzüntü ve sinirden dövünmesi

Belki birkaç anne bakar yollara,
Belki bir iki dul başını yolar ! (Siperde Akşam, s.66)

142 **Sırta er-:** Gizli tutulan veya sır durumunda olan bir şeyleri anlamak, kavramak

Sakarya' da ebedilik sırrına eren
Kahramanlar arasından geçiyor tren. (Dumlupınar Yolunda, s. 65)

Söze kan-: Birinin söylediklerine hemen inanmak

Bu bahar İzmir'e girmezse ordu
Kanmam sözünüze sizin de anne ! (İzmir'e Tahassür, s.62)

Talihe aldan-: Bazen iyi giden işlere aldanıp, büyük işler yapmaya kalkışmak

Aldanma talihin pembe rengine,
Hayatın uzun intizar olur. (İrşâd, s.81)

Takati olma-: Bir şeyi yapmaya güç yetirmek

Daha yazmadım onu, yazmağa tâkâtım yok,
Her mısraî bir alev, her kâfiyesi bir ok ! (Ürperme, s. 94)

Tarumar ol-: Bir şeyin aşırı derecede zarar görmesi

Sevgilim güvenme güzelliğine,
Senin de saçların tarumar olur. (İrşâd, s.81)

Yaprak dök-: Bir nesnenin eski olan özelliğinden kurtulup yenilenmeye başlaması

Bahtın bugün, kurumuş
Yapraklarını döktü; (Büyük Gün, s.110)

Yarayı sar-: Birinin acısını, üzüntüsünü azaltacak davranışlarda bulunmak

Artık ne gözlerinizde köye dönmek emeli,
Ne yaranızı saran ince bir kadın eli, (İstiklal Ordusu şehitlerine, s. 63)

Yaş dök-: Büyük üzüntüyle ağlamak

Kurtulan kahbece pusu kurandı
Elimde ölene döküyorum yaş. (Dadaş, s.75)

Yol bekle-: Birinin gelmesini, hasretin bitmesini beklemek

Karşımıza çıkmayın Akdeniz dalgaları
Yolumuzu bekliyor yekpare anavatan ! (Zafer, s.64)

Artık beyhude yere
Beklemesin yolumu. (İzmir Yollarından Son Mektup, s.61)

Yola dökül-: Bir yere ulaşmak için harekete geçme

Davullar çala çala
Köylü döküldü yola. (Bir Çocuk, s.108)

Yüreği yan- : (birine) Çok acımak, üzülmek

Yerine gelmişti dadaşın andı,
Şamayı parlattım, yüreğim yandı, (Dadaş, s.75)

Zaaf sez-: Birinin bir durum karşısındaki zayıflığının farkına varılması

Dün yeni bir kederle göğsüme düştü başım,
Sana karşı zaafımı sezen bir arkadaşım,
Dedi ki: “Bir gün büyük annesi okşamış saçlarımı,
Müjdelemiş kızına sultan olacağını...” (Sen Benim Olmazsın, s.107)

3.3. Kemalettin Kamu'nun Şiirlerindeki Halk Söyleyişlerinin İncelenmesi

Mahallileşme akımının en belirgin özelliklerinden olan, halk dilinde ve günlük dilde yaygın olarak kullanılan bazı ifade ve kelimeler, Kaplan (2009) tarafından halk söyleyişleri olarak görülmüştür. Halk söyleyişleri, halkın geleneksel olarak kullanımına başvurduğu, kısa ama etkili deyişler olarak tanımlanabilir. Yine bir başka çalışmada Poyraz ve Tergip de (2010) halk söyleyişlerini, “Yaşam tecrübesinden elde edilmiş, öğüt niteliğindeki, atasözünü çağrıştıran halk söyleyişleri veya hikmetli sözler denilebilecek özlü sözler.” şeklinde açıklamışlardır. Bu bilgiler ışığında Kemalettin Kamu'nun şiirlerinde yer alan halk söyleyiş ve kullanımları aşağıya aktarılmıştır:

Ab-ı hayat: İçen kişiye ölümsüzlük kazandırdığına inanılan efsanevi su

Bekâ menbâından içerken atın,
Yüzüne bakmadın ab-ı hayatın (Ferat, s.84)

Ahd-ü peyman: Bir şey için aşırı kararlı olma

Ahd-ü peyman ettik biz çıkmamaya,
İstanbul'umuzdan İzmir' imizden! (Kara Gün Yaşları, s.113)

Anne yüzü: Temizliği, saflığı ve iyi niyeti anlatır.

Enginde gün batıyor suların süsü gibi,
Sular öyle temiz ki annemin yüzü gibi (Enginde Hatıralar, s.83)

Arkada ağlayan birinin olmaması: Bir kimsenin sevenin ya da yardım edecek birinin olmaması durumunda kullanılır.

Artık ne gözlerinizde köye dönmek emeli,
Ne yaramızı saran ince bir kadın eli,

Belki yok arkanızda bir ağlayanınız da! (İstiklal Ordusu şehitlerine, s. 63)

Ayak sesini bekler olmak: Sevilen birilerinin gelmesini hasretle bekliyor olmak

Gözlerimde parıltısı bakır bir tasın,
Kulaklarım komşuların ayak sesinde; (Kimsesizlik, s.88)

Ayini olmayan din: Bir şeyin eylemsel olarak hayata uygulanmasının mümkün olmadığını bildirmek için kullanılır.

Daha yok anlayan lisanından,
Henüz ayini olmayan bir din ! (Benim Aşkım, s.160)

Baba evi: Kişilerin memleketi ya da aşık oldukları vatanları

Dirseğimi dayayacak bir pencere yok artık,
Elveda ey harap olan baba evi elveda ! (Hicret, s.79)

Bade: Eski dilde içki, genelde düğün gecelerinde içilen veya istenen içecek

Korku bilmez ölümden
Her gün yeniden ölen
Bir bade gibi neden
Biteyim bir içimde (Gurbet Gecelerinde, s.77)

Bağ-bahçe: Bu ikili kullanım, içinde yaşanılan topluluğun verimliliğini veya aksi durumunu bildirmek için kullanılır.

Onsuz kaldığını bilse tabiat
Bağlar üzüm vermez bahçeler kurur (Ata' ya a Ağıt, s.93)

Bakış-gülüş: Kişinin jest ve mimiklerinin canlılığını bildirmek için kullanılır.

Bakışın duruldu; gülüşün soldu,
Ne'oldu (Ne oldu ?, s.106)

Bilal TEKİN

Seyahat Bilimleri Enstitüsü Dergisi

Bayrağı siyaha sarma: Hüzün ve yenilgi nedeniyle var olan durum anlatılır.

Bugün boynu bükük bayrağımızı,
Ağlaya ağlaya sardık siyaha (Kara Gün Yaşları, s.113)

Bayramdan bayrama anmak: Birini çok kısıtlı bir şekilde hatırlamak veya ziyaret etmek

Bana gölgesini ver saadetin
Bayramdan bayrama beni an yeter. (Yeter ki, s.74)

Bergüzar: Birini hatırlatan hediye, anı vesilesi

Ne bir gülü vardı ne gülizârı
Ne beni avutan bir bergüzârı, (Kitabe, s.82)

Bıçak sırtı: Belirsiz, tehlikeli bir duruma ramak kaldığını bildiren bir sözdür.

146

Bir bıçak sırtıdır ölümle aran,
Toprağa düşmeden dağıl, parçalan. (Hava Yolcularına, s.72)

Birinin hikayesini dinlemek: Arkadaş ya da dost meclislerinde konuşulanlar ve yaşananlar hakkında bilgi edinmek

Bu yiğid askerin hikayesini
Dinledim kışlada bir arkadaşdan:
Köyüne dargındı, kızmasın diye
Alayda konuşan yoktu Ayaş' dan (Onbaşı Taştan, s.71)

Bir yanda ağlayan bir yanda gülen: Aynı ortamda farklı durumları yaşayan insanların bulunmasını belirten bir tezat

Sevgilim baksana bir yanda gülen,
Bir yanda gözünün yaşını silen (İrşad, s.81)

Bir yudum su verme: İnsanların zor durumlarında, özellikle ölüme yakın anlarında bir şeye ihtiyacı olur. Bu zamanlarda birine yardım etme, sıkıntısını giderme anlamında kullanılır.

Gözlerimde parıltısı bakır bir tasın,
Kulaklarım komşuların ayak sesinde;
Varsın bir yudum su veren olmasın,
Başucumda biri “bana su yok desin de !” (Kimsesizlik, s.88)

Bülbül öten bahçe: Canlı ve neşeli mekanlar veya yaşamlar için kullanılır.

Gönüllerin gözyaşına inandığı bir anda
Bin bahçeli beldemizi yad ellere bıraktık,
Gölgesinde barınacak tek ağacım yok artık,
Dallarında bülbül öten bahçelere elveda ! (Hicret, s.79)

Çetin bilmece: İçinden çıkılması zor, kafa yormayı gerektiren mevzular

Bir çetin bilmece sorsam Paşadan,
Söylemem memleket bağışlamadan, (İzmir’e Tâhâssür, s.62)

Dirseği dayayacak pencere: Bir insanın gidebileceği, yardım isteyebileceği biri veya yer, anlamında kullanılır.

Dirseğimi dayayacak bir pencerem yok artık,
Elveda ey harap olan baba evi elveda ! (Hicret, s.79)

Diş tırnak: İnsanların bir amaca ulaşmak için çok çalışması gerektiğini bildirmek için kullanılan bir söylemdir.

Dişim tırnağımla kurdum yapımı
Vurma pencereme kırma kapımı (Ürperme, s.94)

Dost eli: Yardım eden, zor zamanlarda zor durumdaki insana destek olanların yaptıkları yardım, iyilik

Havada bir dost eli okşuyor derimizi,
Boynu bükük adalar tanıyor sanki bizi (Akdeniz'den, s.68)

Dört mevsim içinde bir bahar: Bazen hayatta hep sıkıntılarla karşılaşmak, aynı şeyleri yaşamaktan bıkmak

Sevgilim senin de geçer zamanın,
Ne şöhretin kalır, ne hüsn-û ânın
Böyledir kanunu kahpe dünyanın
Dört mevsim içinde bir bahar olur. (İrşad, s.81)

Dört yanı duvar: Çaresizliği ve içinde bulunulan durumun betimlemesini yapar.

Yıllardır bir kılıcım kapalı kında,
Kimsesizlik dört yanımda bir duvar gibi;
Muzdâribim bu duvarın dış tarafında,
Şefkatine inandığım biri var gibi. (Kimsesizlik, s.88)

Düğünün cenazeye dönmesi: İçinde bulunulan sevinçli ve neşeli durumdan ani bir geçişle üzüntüye yakalanmak

Başımın içinde uyanıyor dün,
Sanki cenazeye dönen bir düğün. (Tuna, s.73)

Ezanların yetim kalması: Bir yerde İslam etkisinin azalması anlamında kullanılır.

Varsın biraz ufkunda yetim kalsın ezanlar,
Zeybek sesi eksilmedi hiçbir dağımızdan (İzmir, s.119)

Ezelden beri: İnsanlığın var olduğu ilk andan beri, anlamında kullanılır; bir şeyin geçmişinin çok eskilere dayandığını bildirir.

Ben ezelden seninim
Sen benim olamazsın! (Sen Benim Olamazsın, s.107)

Gelin git-: Bir genç kızın evlilik amacıyla yuvasından uçuvermesi

Şu karşıki bayırda verdim kuzuyu kurda,
Suna'mın başka köye gelin gittiği akşam. (Bingöl Çobanları, s.90)

Gelinlik çağı: Kızların evlenecek yaşa geldiklerini bildirmek için kullanılır.

Dün bir tebessümdü yar dudağında,
Şimdi bir hanım kız gelin çağında (Bahtiyarlık, s.86)

Geride kalan kimsenin olmaması: Kimsesi olmayan, her şeyini kaybeden insanlar için kullanılır.

Geride kimsem yok, derdi sorana,
Asılı bulundu bir gün tavana, (Onbaşı Taştan, s.71)

Gölgede barınacak ağaç: İnsanların zor ve sıkıntılı durumlarda sığınabilecekleri liman

Gölgesinde barınacak tek ağacım yok artık,
Dallarında bülbül öten bahçelere elveda ! (Hicret, s.79)

Gül-gülizar: Eski edebiyatta şairlerin aşklarını tasvir etmek için kullandıkları manzumlardır. Bu kalıplar halk arasında da kullanılmıştır.

Ne bir gülü vardı ne gülizârı
Ne beni avutan bir bergüzârı, (Kitabe, s.82)

Hazin ayrılık (gurub): Olaylar karşısında derin üzüntü duymak

Hatırasız harabeler önünde durup
Duyuyoruz ruhumuzda hazin bir gurub. (Dumlupınar Yolunda, s. 65)

Hızır: Efsaneye göre Hızır peygamber, zor durumdaki Müslümanlara hiç beklenmedik zamanda ve ani bir şekilde yardım ulaştırır.

Gezerdi ülkede bir hızır gibi
Em olup derdine çaresizlerin (Ata' ya Ağıt, s.92)

Hilal kaş: Eski edebiyat mazmun kullanımımıdır. Sevgililer betimlenirken güzelliklerini tasvir amaçlı kullanılır.

İnan bu mâteme, bu göz yaşına,

Bilal TEKİN

Sevgel Bilimler Enstitüsü Dergisi

Ezelden meftûnuz hilal kaşına, (Sevgili İzmir'e, s.114)

İsa-Musa Anlatısı: İki büyük dinin peygamberinin isimleri kullanılarak, sözü edilen konuya inandırıcılık katılmaya çalışılır.

Burada erdi Musa,
Buradan Uçtu İsa,
Bülbül burada varsa
Hürriyet için öter,
Şehit kanı buranın
Yapraklarında tüter. (Çankaya, s.89)

Kadir kıymet bil-: Yapılan iyiliği veya değerli birini unutmamak, onun hak ettiği saygınlığa riayet etmek
Daha bir çocuktu, fakat ne zarar,
Büyüyüp kadrime bilene kadar
Olurdum esiri her hevesinin ! (Havada Esen, s.87)

150

Kahpe dünya: İnsanların yaşadıkları hayatın acımasızlığını bildirmek için kullandıkları bir söz.

Sevgilim senin de geçer zamanın,
Ne şöhretin kalır, ne hüsn-ü anın
Böyledir kanunu kahpe dünyanın
Dört mevsim içinde bir bahar olur. (İrşad, s.81)

Kara baht: Bazı insanların şanssızlığını ve kötü kaderini anlatmak amacıyla kullanılır.

Uçan kuşları düşün geçen kervanları an
Mademki kara bahtın adını koydu çoban (Bingöl Çobanları, s.90)

Köylü çarığı: Köylünün veya köy yaşamının değerini anlatır.

Bir köylünün çarığına değişmem,
Pırlantalı bir tacı. (Anavatan Şairi, s.95)

Kulak seste: Birinin gelmesini beklemek veya ondan bir haber duymayı istemek

Ötüşüp duruyor serçe, güvercin,
Kırda kuzuların kulağı seste. (Baharda Tabiat, s.97)

Kuş uçmaz (kervan geçmez yer): Kimsenin uğramadığı ıssız ve sapa yerleri belirtmek için kullanılır.

Suları pırıl pırıl, rüzgarı mis kokulu,
Kuş uçurmaz eski Türk kalyonlarının yolu (Akdeniz'den, s.68)

Mahmûr göz: Sarhoşluğun sebep olduğu sersemlik içinde olan, uykudan sonraki sersemlik, ağırlık; süzgün, dalgın bakışlı göz

And içtim sevgilim mahmur gözüne,
Yakarım dünyayı bir tek sözüne, (Memiş'den Güllüye, s.69)

Ne kız ne kadın: Genel olarak ihtiyarlar ya eşlerinden ya da kızlarından yardım beklerler. Bu yüzden kızı ve kadını bir erkek için önemlidir. Bu kullanım insanın kendine zor durumlarda yardım edecek birine sahip olmadığını bildirmek amacıyla kullanılır.

Ne kızım arkamda ne de var karım
Sardım samanımı sattım sapımı (Ürperme, s.94)

Neşeden öksüz olma: Kişinin sevincinin olmaması, kederli görünmesi

Köyümüz neşeden öksüzdü ama
Bu kadar kederli değildi hiç de ! (Yurda Dönüş, s.67)

Okuma yazma yok (kara cahil): Bazı insanların eğitimsel olarak hiçbir donanıma sahip olmadığını bildirmek amacıyla kullanılır.

Okuma yok yazma yok, bilmeyiz eski yeni
Kuzular bize söyler yılların geçtiğini (Bingöl Çobanları, s.90)

Bilal TEKİN

Soygel Bilimler Enstitüsü Dergisi

Ot mindere bağlanmak: Yoksulluk ve zor durum nedeniyle çekilen sıkıntıyı ifade eder.

Üç yılda bir edip terk-i tezkere,
Bağlandı on sene bir ot mindere (Onbaşı Taştan, s.71)

Saat tik takları: Sıkıntılı zamanlarda insanlar en basit şeylerden bile rahatsızlık duyarlar. Saat tik takları da özellikle dinlenmeyince duyulmaz. Bu yüzden kişilerin sıkıntılı durumlarını ifade etmede kullanılır.

Gök uzak, yer uykuda...
Engin mesafelerle
Ay giriyor buluta...
Sesler hatırlatıyor
Bana uzak-yakını...
Durdurmak istiyorum
Saatin tik takını. (Zaman İçinde, 103)

152

Sap- saman: Bu ikili kullanım kültürümüzde hasat dönemiyle ilgili yapılan işleri açıklamak için kullanılır.

Ne kızım arkamda ne de var karım
Sardım samanımı sattım sapımı (Ürperme, s.94)

Saz benizli: Solgun, sarı renkli insan veya durumları betimlemede kullanılır.

Sarmış matem boraları,
Saz benizli ovaları,
Boynu bükük yuvaları
Sen Himaye et Yarabbi! (Türk'ün Duası, s.59)

Son aşiyân: Özellikle şairler tarafından kullanılan bir söylemdir. Yuva anlamında kullanılır.

Düne kadar en akûr ölümlere güldünüz
Bugün bütün milletin gönlüne gömüldünüz,
Rahat rahat uyuyun son aşiyânınızda ! (İstiklal Ordusu şehitlerine, s. 63)

Son söz: Kişilerin ölüm döşeginde iken yanındakilere aktardığı son konuşma

Anam bir yaz gecesi doğurmuş beni burada,
Bu çamlıkta söylemiş son sözlerini babam (Bingöl Çobanları, s.90)

Sultan tahtı: Yüksek yerleri, ulaşılması zor yerleri tanımlar

Gönlün geri dönmez feragatini
Değişme sultanlar tahtına yiğit ! (Feragat, s.84)

Tarih övgüsü: Geçmişte yaşamış toplulukların hem geçmiştekiler hem de bugünkü insanlar tarafından yaptıkları nedeniyle övülmesi

Siz tarihin övdüğü herkesten daha büyüsunüz ! (İstiklal Ordusu Şehitlerine, s. 63)

Testiyi doldurmak: Bir insandan, olaydan veya yaşanılanlardan tecrübe edinmek, bilgi donanımını artırmak

Her gün aynı pınardan doldurup testimizi,
Kırlara açılırız çingiraklarımızla (Bingöl Çobanları, s.90)

(Birinin)Türküsünü dinlemek: Birinin yaşam hikayesini anlamak, öğrenmek

Ve görünmez olacaklar, denizler derin
Gönül, dinle türküsünü gemicilerin (Deniz Matemi, s.111)

Varla yok arası: Bir şeyin veya durumun mevcudiyetinin sınırlılığını bildirir.

Bakışın alev dolu
Sırrı yok aynaların,
Ve sen aralarında
Gibisin yokla varın. (Tek Adam, s.99)

Veda mendili: Ayrılmak üzere olan insanların arkada bıraktıkları sembolik hatıra

Bu ağaç bir veda mendili gibi

Bilal TEKİN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Sallanıp durmuştu bana gidişte! (Yurda Dönüş, s.67)

Yâdâ yabancı: Anıları, geçmişi unutan, bunlar hakkında bilgisi sınırlı kimseler için kullanılır.

Çünkü hürriyet için söndü nefesleriniz,
Yâdınıza yabancı badiyelerde değil,
Ana vatanınızda, ana vatanınızda ! (İstiklal Ordusu Şehitlerine, s. 63)

Zemzem kudsiyeti: Arabistan' da yer alan ve Müslümanlar arasında önemli bir kudsiyeti bulunan zemzem suyunun insanlar için şifa olarak görülmesi, bu suyun insanlar arasındaki değerini artırmıştır.

Zemzem kudsiyeti var her damla kanınızda! (İstiklal Ordusu Şehitlerine, s. 63)

Zülüflere takılmak: Bir güzelin saçlarını, güzelliğini görüp ondan etkilenme

Zülfüne takılarak

Oldum gönül veremi (Hazan Yolcusuna, s.80)

154

4. Tartışma ve Sonuç

- 4.1. Bu çalışmada Kemalettin Kamu'ya ait 60 adet şiirin ayrıntılı incelemesi yapılmış ve şiirlerin folklorik öğelerle bağlantısı ele alınmıştır.
- 4.2. İncelenen şiirlerde; 3 atasözü, 45 deyim ve 61 halk söyleyişi olmak üzere toplam 107 folklorik öge tespit edilmiştir.
- 4.3. Şairin, şiirlerinde halka ait bu söyleyişleri sık bir şekilde kullanmış olması, hem halkıyla hem de halka ait unsurlarla içli dışlı olduğunu göstermektedir.
- 4.4. Kemalettin Kamu, eserlerinde hem kendi hayatından hem de yakın çevresinden kesitleri şiirlerine almış, Anadolu'nun kültürünü, insanını başarılı bir şekilde işlemiştir.

Results and Discussion

- 4.1. In this study, 60 poems by Kemalettin Kamu are analyzed in detail and the connection of poems with folkloric elements are tackled.
- 4.2. In the poems analyzed 3 proverbs, 46 idioms and 60 folk sayings are detected.
- 4.3. The fact that the poet often uses those folk sayings indicates that he is familiar with the public elements and people.
- 4.4. Kemalettin Kamu used fragments in his poems from his own life and close environment and successfully reflected the culture and people of Anatolia.

5. Öneriler

- 5.1. Atasözleri, deyimleri ve halk söyleyişlerini şiirlerinde başarılı bir şekilde kullanan Kemalettin Kamu ve şaire ait eserlerle ilgili çalışmalar artırılmalıdır.
- 5.2. Anadolu'yu ve Anadolu kültürünü tanıtan Kemalettin Kamu ve benzer alanda çalışma yapan şairler, halka tanıtılmalıdır.
- 5.3. Kemalettin Kamu'nun şiirlerinde yer alan, kültür birikimimizin önemli yapı taşlarını oluşturan atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri daha ayrıntılı bir çalışmada araştırma konusu olarak değerlendirilebilir.
- 5.4. Şairin şiirlerinde sıkça rastlanan, atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri hem ortaokul hem de lise seviyesindeki Türkçe ve edebiyat derslerinde, öğrencilerde sözü etkili kullanma ve mecazları algılama gibi amaçları gerçekleştirmek için kullanılabilir.
- 5.5. Kemalettin Kamu'nun şiirleri ile sınırlandırılmış bu çalışma, şaire ait diğer türdeki yazıları ile ilgili bir araştırmaya dönüştürülebilir.
- 5.6. Kemalettin Kamu'ya ait şiirlerde yer alan folklorik ögeleri belirleme amaçlı yapılan bu çalışma, başka şairlerin şiirlerinde yer alan folklorik ögeleri belirleme çalışması olarak düşünülebilir.

Kaynakça

- Aksoy, Ö.A., 2013, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- Boratav, P.N., 1999, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Çetin, İ., 1997, *Türkiye’de Halk, Folklor ve Halk Edebiyatı Terimleri*, Milli Folklor Dergisi, Sayı : 36, Cilt: 5, Yıl: 9, Kış
- Doğan, B., 2012, *Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun Şiirlerinde Halk Bilimi Unsurları*, Turkish Studies Dergisi, Sayı: 7, Cilt: 1 Kış
- Doğan M., 2011, *Büyük Türkçe Sözlük*, Yazar Yayınları, Ankara.
- Ekici, M., 2000), *Halk, Halk Bilimi ve Halk Bilgisi Üzerine Bir Deneme*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 45, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Adana.
- Evrimer, R.N., 1949, *Kemalettin Kamu’nun Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri*, Üçler Basımevi, İstanbul.
- 156 Eyüboğlu B.R., 2009, *Dol Karabakır Dol, Bütün Şiirleri*, İş Bankası Kültür Yayınevi, İstanbul
- İçel, H., 2009, *Türkçede Atasözü-Deyim İlişkisi*, Türk Dili Dergisi, Sayı:687, Cilt:97
- Kaleli, L., 2015, *Atasözleri, Deyimler, Değişler ve Öğütler*, Berfin Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Y., 2009, *Sâbit’in Şiirlerinde Atasözleri, Deyimler Ve Halk Söyleyişleri*, Turkish Studies Dergisi, Sayı: 4, Cilt: 4, Yaz
- Karatekin, Z., 1992, *Kemalettin Kamu'nun Şiirleri: Derleme ve İnceleme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Örnek, S. V., 2000, *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Poyraz, Y., Tergip, A., 2010, *18. Yüzyıl Dîvân Şairlerinden Hâkim’in Şiirlerinde Atasözleri, Deyimler ve Halk Söyleyişleri*, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 3, Cilt: 15, Ordu.
- Şen, S., 1995, *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Folklor Unsurları*, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük*, 2012, Tdk Yayınları, Ankara
- Türk Dil Kurumu Resmi web sitesi: www.tdk.gov.tr*

Kemalettin Kamu'nun Eserlerinde Halk Kültürü Ögeleri –Folklorik Ögeler-

Yardımcı, M., 2009, *Halk Bilimi*, Milli Folklor Dergisi, Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Çukurova Üniversitesi, Adana. Yılmaz, A., 2012, *Mehmet Âkif Ersoy'un Şiirlerinde Halk Kültürü Ögeleri, Halk Edebiyatı Ögeleri*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Burdur.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

